O. HELLER
SIBIŘ

OTTO HELLER

SIBIŘ
DRUHÁ AMERIKA

AUTORISOVANÝ PŘEKLAD

ANNY VIKOVÉ

1930

NAKLADATELSTVÍ KARLA BORECKÉHO, KARLÍN, KRÁLOVSKÁ TŘÍDA 13

PŘEDMLUVA

V létě 1929 vyjel jsem po lodi — na ledoborci »Krasinu« — do Sibiře. Dosud neobvyklá cesta vedla z Leningradu do Norska a odtamtud do Karského moře. Ledoborec měl doprovodit karskou expedici do Sibiře. Na palubě dřevěného parníku »Rabočij« jsem se konečně dostal na Jenisej, po němž jsem se plavil na říčních parnících »Spartak« a »Kosjor« proti proudu až do Krasnojarsku. Tak mi byla poskytnuta příležitost opakovati cestu, kterou podnikl roku 1913 Fridtjof Nansen na palubě norského parníku »Correct« a motorového člunu »Omul« jako host »Sibiřské společnosti«.

Nansen, jenž popsal své dojmy z této cesty ve slavné knize »Sibiř, země budoucnosti« — tato kniha jest ještě dnes přes své časově vysvětlitelné omyly jedním z hlavních děl nauky o Sibiři — nazval Sibiř již roku 1913 zemí budoucnosti. Literatura o Sibiři, jež byla ode dávna jednou z nejbohatších, vzrostla od té doby mohutně. Jestliže tato země byla od staletí předmětem zvědavosti, touhy, panického strachu a nesčetných rozsudků vyhnanství, uvrhly ji válka, revoluce, kontrarevoluce, vítězství sovětů a konečně plánovitá výzkumná a hospodářská práce posledních let definitivně do ohniska zápasu nenávisti a lásky a vznikání nového světa.

Sibiř je stále ještě v nemalé míře pojmem, na němž lpí od měšťáckého světa převzaté zaujaté mínění se zatrpklou příchutí. Nestačí proto vysílati do světa zprávy o pokladech báchorečného rozsahu, zvěsti o rudách, uhlí a zlatě a činiti plochá srovnání s Koloradem, Kanadou nebo Aljaškou. Musíme odhrnouti pohádkovou oponu s této země a jejích lidí. Musíme hlasitě zvěstovati, co se pod praporem socialismu stane z polovičního

dílu světa, jenž se dosud ztrácel v nekonečnosti, jak ze země slzí vyvstane země radosti a svobody.

Po dobytí Sibiře surovými násilníky, přichází teď, po třech stech letech, její dobytí pracujícím člověkem. Nansenova země budoucnosti se stala zemí nejživotnější přítomnosti. Kolejnice křižují písčité pouště a spojují jih se severními oblastmi, spočívajícími na umrzlé zemi. Loďstva projíždějí každoročně Ledovým mořem do Sibiře, letadla překlenují věčnosti.

Moje cesta na Sibiř nebyla cestou spěchajícího turisty z expresního vlaku. Přišel jsem od Ledového moře, tundrami a tajgami. Spatřil jsem divočinu, vítězného člověka, jenž ji teď konečně a definitivně zkrotí, a mohl jsem zkoumati plány, statistiky a zprávy ve skutečnosti, dříve než jsem si je prohlédl na trpělivém papíře.

Spatřil jsem srdce Sibiře, poznal její dělníky a rolníky. Rozprávěl jsem i s vyhnanci.

Ano, i tato kniha jest psána se zaujatým názorem, že budoucnost naší planety náleží dělníkům a rolníkům. V Sibiři se provádí důkaz, že dovedou probuditi téměř neznámý, ladem ležící svět z dosud neodvratného a zdánlivě věčného spánku.

Tato kniha jest plodem cesty a s ní spojeného zabývání se německou a ruskou literaturou o Sibiři. Nemá býti ničím více než zprávou. Nechce býti sibiřskou encyklopedií.

Mluvíme-li tu o Sibiři, nechť si čtenář uvědomí, že tím nemíníme snad celou sovětskou Asii, jež bývá všeobecně podle starého zvyku či snad zlozvyku nazývána Sibiří. Mluvíme tu jen o srdci tohoto nesmírného teritoria, o vlastní Sibiři, nazývané v Rusku Sibirskij Kraj, zkráceně Sib-Kraj, o Sibiři, správní oblasti RSFSR., prostírající se mezi Uralem, Kazakstanskou, Jakutskou a Burjatomongolskou republikou rad a pohraničním pohořím Altajem.

Vedle vlastního poznání a historických, zeměpisných a etnografických pramenů) vděčím za mnohé, neobyčejně cenné informace znamenitému polárnímu badateli a veliteli karské expedice, N. J. Jevgenovu z Leningradu, doktoru E. P. Pouichetovi z Geofysikálního ústavu v Leningradu, letci B. G. Čuchnovskému, vrchnímu inženýru z Portu Igarky, S. A. Rybinovi, zástupci předsedy správy »Kombinátu Severní námořské cesty« v Novosibirsku, F. A. Scholtzovi, obvodnímu tajemníku Komunistické strany Sovětského svazu v Turuchansku, E. F. Kurnosenkovi, předsedovi Severního výboru v Krasnojarsku, A. A. Ivaněnkovi, úředníku Severního výboru v Krasnojarsku, Tarasjenkovovi a členu správy »Sojuzu Zolota« v Irkutsku, starému bolševiku S. N. Věděrnikovu.*

Tato kniha má pak v neposlední řadě býti pokusem postaviti živoucí, příbojem budoucnosti naplněné Sibiři, jejím tvůrcům a bojovníkům skromný pomník.

Berlín, v lednu 1930.

OTTO HELLER.

---

*) Viz dodatek: Knihy o Sibiři.

S »KRASINEM« LEDOVÝM MOŘEM

10. června 1929 o 12. hodině polední opustil ledoborec „Krasin" Leningrad. Od „Nábřeží poručíka Schmidta" — tam byla loď v posledních dnech zakotvena, aby doplnila svoji výstroj, — odpluli jsme do Kronštadtského průplavu a dále do Kronštadtského zálivu, nejprve až k rejdě pevnosti. Drahnou dobu to trvalo, než byla zjištěna úchylka busoly. Den se již dávno nachýlil, když byl konečně namířen kurs k Baltickému moři. Třetího dne jsme dosáhli teprve Kielského zálivu.

„Krasin" plul zvolna, aby ušetřil uhlí. Pluli jsme Velkým Beltem do Kategatu; druhého dne jsme vychutnali v Skageraku obvyklé tam kymácení lodi, a 15. června odpoledne se na obzoru objevily ostrůvky u vjezdu do Bergenského fjordu. V Bergenu měl „Krasin" naloditi tři tisíce tun cardiffského uhlí, zajistiti své zásoby na sedm měsíců a vztyčiti radiový stěžeň, aby mohl i v mlze a za nejasného počasí, řízen dvěma radiovými stanicemi, pokračovati ve své cestě.

Pět dní byla loď zakotvena v Bergenu. Byl to smíšený požitek. Jak nádherné byly fjord a horstvo, tak strašlivě bylo na palubě. Jsou různé druhy bouří: sněhové bouře, písečné bouře, tajfuny, burany a bóry. Nad „Krasinem" se v Bergenu snesla uhelná bouře. Uhlí v každé podobě, všude, ve všech porech, uhlí ve dne v noci, v každé skulině, na palubě, v kójích, v posteli, ve vodě — uhlí! všude samé uhlí!

20. června počal radiový stěžeň, jenž byl dosud stávkoval, a jenž pak také později v Ledovém moři

nejevil mnoho chuti fungovati, poněkud pracovati. „Krasin" mohl opustiti Bergen. Podél přízračných Lofot plula teď hluboko ve vodě ponořená mohutná loď do Západního fjordu. 23. června kolem šesté hodiny ranní zavyla siréna ledoborce před malým rybářským přístavem Harstadem, městečkem na ostrově Hinnöy.

Harstad jest od roku 1927 poslední evropskou stanicí karské výpravy. Zde se doplňují zásoby uhlí a čerpá čerstvá voda. Uhelný přístav jest tu lepší než v Tromsö.

V Harstadu bylo přes časnou jitřní hodinu brzy všecko na nohou. „Krasin" jest od roku 1928 nejpopulárnější lodí v Norsku. Jeho jméno jest nerozlučně spojeno se jménem Amundsenovým, jehož obraz nechybí v žádné světnici, ani v nejmenším obchodu tabákem. Obrazy norského krále je sotva kde viděti. Leč Amundsen je tu všude.

Harstad má své zvláštnosti. Kostel z roku 1050, obehnaný opevněním, s podivuhodnými hroby. V přístavu jest zakotvena „Belgica", Amundsenova loď z jeho plavby k Jižnímu polu z r. 1897. Jinak tu vše koncentrovaně páchne sušenými treščími hlavami. Pět továren na slanečkové konservy bylo v létě 1929 nedostatečně zaměstnáno. Naproti tomu byl v hlavním kontoru a uhelném skladišti Špicberské uhelné společnosti čilý ruch.

Tentokrát méně nepříjemné nakládání uhlí bylo vesele přerušeno objevením se německého zábavního parníku „Monte Cervantes". „Krasin" zachránil, jak známo, krátce po záchraně členů Nobilovy výpravy v létě 1928 u Špicberk také „Monte Cervantes", jež najela na skálu a byla poškozena. Tehdy byl tento výkon ledoborce v měšťáckém západoevropském tisku zatlačen do pozadí. Neboť, jestliže bylo již nepří-

jemným překvapením, že právě sovětská loď musila vyprostiti fašistické letce k severnímu polu z ledových hor, bylo tím trapnější, že jedno z největších německých rejdařství mělo s novým zábavním parníkem neštěstí, že musilo býti hrstkou bolševiků uchráněno před katastrofou. „Krasin" utrpěl sám tehdy havarii, jeden ze tří šroubů se zlomil. Přes to, a nedbaje únavy svého mužstva, uchránil německou loď a jejich patnáct set pasažerů před zánikem.

Teď tu ležela táž loď, čerstvě natřena, s nákladem mnoha set měšťáků z Berlína, Kötschenbrody, Braunau na Inu a z Neuruppinu, náhle vedle „Krasinu". Pasažeři se nemálo ulekli. Což pak má loď již zase někde díru? Proč tu je tedy „Krasin"? Všichni se vrhli na ledoborec, jehož mužstvo se zkříženýma rukama pozorovalo rozdivočelé výletníky.

24. července, těsně před půlnocí, opustil „Krasin" rejdu Harstadu a plul dále fjordy do Tromsö, a odtamtud tromským sundem opět fjordy mezi ostrovy Arnöy a Kagenem, sundy Soröy a Rolsöy do porsangerského fjordu. Ostrov Mageröy, jehož severní výběžek je všemi cestovními kancelářemi k reklamním účelům zneužívaným Severním mysem, jsme objeli z jihu a při drobné rybářské vesnici Honningsvaag dosáhl „Krasin" Barentsova moře, moře ledového.

Na tomto místě musíme protestovati. Protestovati proti soustavě „hvězd" v přírodě. Severní mys není vůbec severním mysem Evropy, není ani nejsevernějším výběžkem kontinentu. Nejsevernější výběžek Evropy je na ostrově Knivskjaeroddenu. Ovšem, tento ostrov je téměř pouhým skalním výčnělkem. Není „romantický", nehodí se pro prospekty cestovních kanceláří jako strmá vysoká skála Severního mysu. Pevnina má však opravdový severní mys v Masu Nordkynu, na 71. stupni 8. minutě severní šířky. Bohu-

žel je tento mys poněkud stranou od turistické trati. Tedy zůstává při tom: půlnoční slunce jen u Severního mysu! Kromě toho je nutno konstatovati, že nejsevernější osadou Evropy není nikterak městečko Hammerfest. Nejen Honningsvaag leží severněji. Jsou tu ještě dvě drobné osady — leč nikoliv mnohem menší než Hammerfest, — Kjelvik na Mageröy, přesně na 71. stupni severní šířky, a Gamvik na poloostrově Nordkynhalvöya, na 71. stupni 5. minutě. Leč náš protest bude míti pramálo úspěchu. Zůstane při „hvězdách". Také Hammerfest bude i nadále v cestovních prospektech „nejsevernějším místem Evropy".

Barentsovo moře je ponuré, šedé. Nastává chladno, pak zima; na palubě jsou činěny všecky přípravy na led, rackové mizí, a moře se stává mrtvým.

28. července byli spatřeni první tuleni. Byla to známka, že led je již nedaleko. Přes to byla celá jihovýchodní zátoka Barentsova moře naprosto leduprostá. Plovoucích ker jsme neviděli. Teplý proud Pečory již dávno roztál led, a ani ledových hor, jež byly letošního léta zahnány až na pobřeží Norska a poloostrova Koly, nebylo nikde viděti.

29. července minula lod ostrov Kolgujev a 30. července o osmé hodině ranní stanul „Krasin" před nejjižnějším vjezdem do Karského moře, před Jugorským Šarem.

Zvláštní jméno, o které se již přelo mnoho učenců. Jedni se domnívají, že souvisí se slovem „jug", což znamená jih. Leč první mořeplavci, kteří propluli touto úžinou, zajisté o severní dráze vůbec nevěděli. Původně označovali Holanďané tuto cestu jako „Nasavský sund". Angličané a Němci jej na svých mapách zaznamenali jako „Petovu cestu", nazvanou po anglickém mořeplavci Petovi, jenž připlul r. 1580 do Karského moře, leč nikoliv Jugorským Šarem, nýbrž

Karskou branou. Mapa z r. 1550, nakreslená Zikmundem z Herbertsteinu, zakresluje krajinu východně od Obu jako „Juhra" a obyvatele jako „Ungari", což má znamenati Maďary, kteří prý z této krajiny přišli do Evropy; a jméno Jugorský Šar souvisí prý se slovem Ungari. Isaak Massa nazývá r. 1611 mořskou úžinu „Wegorscoi tzar".

Leč učiníme dobře, nebudeme-li si jmény v oněch končinách příliš lámati hlavu. Nalezneme ještě podivnější označení míst, nejen na okraji Ledového moře, nýbrž i ve vnitřní Sibiři. Při sibiřské magistrále, kdesi u Novosibirsku, je přece vesnice a řeka, jež se nazývají Jaja — jméno, jež zní rusky ještě podivněji, než německy, ježto se rusky píše jen dvěma písmeny. Také místní jméno Čik, jméno řeky Čuja, Ui a Uk mohou vyvolati podiv.

Jugorský Šar: když se ledoborec objevil v západní jeho bráně, byl sund úplně leduprostý. Na severu se třpytily skály Vajgače poněkud vlhce v poledním slunci a daleko na jihu bylo viděti jakousi pevninu, pobřeží Paichoi. Evropa či Asie? Sporná otázka pro zvědavé. Zde není jako v Uralu u Chrebetu (mezi Zlatouskem a Čeljabinskem) zřízen milník s nápisem: Evropa — Asie. V každém případě jsme spíše nakloněni počítati pobřeží k Asii.

Když jsme se přiblížili, spatřili jsme na pastvinách soby — jejich parohy se odrážely jako ostré silhuety od poledně jasného nebe. U vesnice Chabarovy, prastaré ruské osady, jež ovšem sestává jen z několika srubů a rozpadlého kostela, stálo na pobřeží několik řad stanů Samojedů. Byli to asi zámožní Samojedi, neboť vedle hlavních stanů byly tu ještě drobné stany se saněmi a domácím nářadím.

Zvolna a opatrně vjela velká loď do sundu. Exi-

stují sice přesné mapy o průjezdu, leč námořníci jsou nedůvěřiví. Již v Baltickém moři jsme od nich často slýchali: Nikdo neví nic přesného!, leč jakmile jsme se ocitli v Ledovém moři, krčí zásadně na každou otázku jen rameny. Snad... možná... nemohu vám přesně říci... člověk neví nic přesného... Mapy jsou přesné, leč průjezd je těsný. Na pobřeží jsou různá znamení, leč stále ještě příliš řídká. Vzpomeňme jen, kolik signálů, bójí, majáků, pochodňových lodí zajišťuje vjezd do sebe menšího evropského nebo amerického přístavu.

V Chabarově se sběhla celá vesnice na nábřeží. Velcí psi Samojedů vyskakovali do vzduchu. Leč nepřistáli jsme...

První ledová kra! Všecko se žene na palubu. Je to přece jen sensace, i pro tuto loď a její většinou otužilou posádku. Zvolna pluje špinavě žlutá kra dále. Pozorujeme ji — jednak zvědavě, jednak pohrdavě: a to je všecko? V tom zazní znovu sirena. Třikrát, protáhle. Jsme u východního výjezdu, naproti bezdrátové stanici Jugorský Šar. Proud se pohybuje zřetelně úžinou od východu k západu. Bílé budovy stanice svítí a nad nimi jako filigrán proti šedé obloze trčí mosty z osamělosti do živoucího světa: věže anten. Kdosi tam mává velkým rudým praporem. „Krasin" je první lodí, jež tu letos projíždí.

Karské moře ještě nikdy nespatřilo tak velké lodi: jedenáct tisíc tun, tři stroje, dva komíny, dvě radiové stanice, stotřicet mužů posádky na palubě. Je to největší loď, jež kdy jela na Sibiř.

Holanďané, kteří tudy hledali cestu do Indie, nazývali Karské moře ještě před třemi sty lety „Severním tatarským oceánem". Legendy zapadají. Dobrodružství mizí v zažloutlých knihách. Ledoborec

telegrafuje, na Jugorském Šaru vlaje rudý prapor. Tady již nejedou romantičtí objevitelé. Zde se již nehledá cesta do Číny a Indie. Zde již nehledají lodi bohatých židovských rejdařů s hebrejskými papíry ztracených deset kmenů Israele jako roku 1666.

Zde jedou technici polární mořeplavby s hodinkami v ruce, podle jízdního řádu, s tabulkami, mapami a přístroji. Zde radio „Krasin"! Zde radio Ingö! Zde radio Archangelsk! Zde ledoborec „Zjedov" cestou k zemi Františka Josefa! Zde Matočkin Šar, Novaja Zemlja! Zde Dickson! Zde Ust-Jenisejsk! Zde Obdorsk! Zde Nový Port! Rozumíte mi? Jaké jest u vás počasí? Jaký jest u vás led? Kde jsou lodi? Kdy startuje Čuchnovský? Pozor! Pozor! Rozumíte mi?

Rozumíme! Rozumíme! Sta, tisíce mil daleko. Hamburk vysílá povětrnostní zprávy. Jakutsk vysílá povětrnostní zprávy. Meteorologové kreslí povětrnostní mapy. Hydrolog provádí nejmodernějšími přístroji analysu mořské vody. Není již hádanek, není již hypotes. Legendy zanikají. Kde je „Severní tatarský oceán"?

Zde je Karské moře, bez hádanek. V nejhorším případě nás mohou čekati ještě překvapení.

Anteny mizí za ostrovy. Leč zůstáváme spojeni se světem. Na jednom z ostrovů bliká světlo majáku. Tady počíná cesta na Sibiř.

DOBYTÍ SIBIŘE

„Nejde o to, vykonati nějaké hrdinské činy, nejde o heroické dílo jako loni. Nejde o záchranu lidí. Nejde ani o vybojování bitvy za naše jméno ve světle reflektorů celého kapitalistického světa. Jde o něco menšího a přece většího, Evropa má býti definitivně spojena se Sibiří. Sovětská Sibiř má nalézti po moři přímou cestu na západ. Máte před sebou velký technický a hospodářský úkol. Nečeká vás hrdinství, leč mohutná práce! Ve znamení socialistické výstavby má býti dokonáno dílo, jež již déle než po tři století čeká na své splnění: severní vodní cesta z Evropy do Asie, vodní cesta z Evropy na Sibiř má býti otevřena pravidelné dopravě velkého obchodního loďstva. Má býti podán definitivní důkaz, že je možno dopravovati zboží z Evropy na Sibiř a ze Sibiře do Evropy po moři, obyčejnými parníky. „Krasin" má rozhodující měrou přispěti k podání tohoto důkazu, má doprovázeti „Karskou výpravu 1929", dvacetšest lodí, má jim klestiti cestu, podporovati je a získati nových poznatků o plavbě Ledovým mořem. To je tentokrát vaším úkolem, soudruzi! Není to — opakuji — hrdinská, nýbrž neobyčejně významná práce. Pro nás všecky, pro Sovětský svaz a pro socialismus. Přeji vám šťastnou cestu a dobrý návrat!"

To byla asi poslední slova řeči, kterou pronesl velitel leningradského obchodního přístavu Matvějev 10. července o jedenácté hodině dopolední k posádce ledoborce „Krasina". Pod velkou vlajkou na zádi se shromáždili všichni: námořníci, meteorologové, topiči, kapitán a kuchaři, kormidelníci (tak jsou

Paluba ledoborce »Krasin« s letadlem Čuchnovského.

Na cestě k dobývání platiny.

nazýváni důstojníci) a plavčík. Matvějev, sám dělník, nemluvil příliš vzletně, leč důrazně. Slunce svítilo, u zábradlí ledoborce „Jermaku", jenž byl zakotven těsně vedle „Krasina", se tísnili příbuzní a známí členů posádky „Krasina". Zástupce oblastního výboru komunistické strany, jenž stál vedle Matvějeva, s černými vousy a obrovskou aktovkou, opakoval asi slova velitele přístavu. Pak počali lidé tleskati. To platilo nejprve zástupci strany, pak však veliteli výpravy, Nikolaji Ivanoviči Jevgenovu, jenž, byv takto nadšeně pozdraven svými podřízenými, započal se svým proslovem. Byla to krátká lekce o karské výpravě, o dobytí severní námořní cesty z Evropy do Sibiře.

Po moři do Sibiře? Nejprve nedůvěřivé potřásání hlavou. Na Sibiř se jezdí po železnici, celé dny, celé týdny. Sibiř je země hrůzy, mrazu. Mrtvý dům, tak ji nazval spisovatel, jenž citoval Dostojevského. Země slzí, tak naříkal jiný. Na Sibiř se obyčejně jezdí vlakem. Dříve se jezdívalo poštovním dostavníkem, expresním dostavníkem čtyři neděle z Petrohradu do Irkutsku, opravdu šíleným tempem, vždyť tu jde o trať asi pěti tisíc kilometrů. A před dobami dostavníků tu táhli kozáci na koních dvě stě let z Ruska až k Tichému oceánu.

Dějiny Sibiře jsou dějinami dílu světa. Džingischan a Ivan Hrozný, vládci nad Čínou, a Boris Godunov: Mongolové, Tataři, Číňané, Kirgizové, Kalmyci, Turkmeni, Vogulové, Samojedi, Tunguzové, Turci a Afghani; prach, olovo, kopí, oštěpy, děla a konečně i aeroplány; koně, velbloudi a automobily; všichni tito lidé a věci hráli roli při dobytí Sibiře a v dramatu třistaletého boje na proudech mezi Uralem a Tichým oceánem.

Do první poloviny šestnáctého století se v Evro-

pě o Sibiři nic nevědělo. I Marco Polo podává jen přibližně zprávu o zemi na severu, kde prý je led, bílí medvědi a lidojedi. Tataři přišli s Mongoly z Asie do ruských rovin, leč přišli z jihovýchodu a nikoliv ze severu. Jezdci Džingischanovi a Ogotajovi zahnali obyvatele sibiřských stepí do lesů, kde koně nemohli dále. Tatarské kmeny byly zatlačeny do krajního severovýchodu Asie: nynější Jakuti. Jiné putovaly stepí Barabou po proudu Irtyše a Obu a dosáhly tak úpatí Středního Uralu.

Tataři a Mongolové, tato dvě jména národů byla zvláště v minulých stoletích často zaměňována. Dnes již nelze vždy přesně zjistiti, byly-li kmeny, označované jako Tataři Turkotataři či čistí Mongolové. Jisto je, že se při Obu a Irtyši na počátku patnáctého století vyvinula tatarská říše, podobná říším Zlatého stanu, chanátům Kazanu a Astrachanu. Tatarské kmeny byly pod vládou mongolských chánů, kteří odvozovali své dynastie od rodiny Džingischanovy.

To je vše, co je o tehdejší Sibiři známo. A když kozáci překročili Ural a dali se na cestu na východ, na cestu, přerušovanou při řekách, cestu, jež nepokračovala nepřetržitě, nýbrž zastavovala se na staletí, jež vedla vpřed a zase zpět, i tehdy ještě byla Sibiř zemí hádanek. A dokonce i když se kozáci stali vojenskými kolonisty a kozácké stanice etapami pro nesčíslné tisíce vyhnanců, i tehdy když volní rolníci z touhy po svobodné půdě táhli na východ, když starověrci, molokáni, skopci, němečtí menonité a jiní sektáři přicházeli do země, když se sem stěhovali zlatokopové, lovci, pionýři a konečně i inženýři, i tehdy zůstala Sibiř ještě knihou se sedmi pečetmi. Byla dobyta a přes to uzavřena svým dobyvatelům.

Není to pohádka: německo-ruská pamirská expedice nalezla r. 1927-28 v Pamiru, jenž přece náleží již více než stopadesát let k Rusku, naprosto neznámé vesnice a kdesi ve ztracené náhorní rovině ji pozdravil jakýsi rolník dobrou němčinou: „Habe die Ehre, die Herren!" Byl to rakouský válečný zajatec, jenž na útěku do Afghanistanu o několik tisíc kilometrů zabloudil. Oženil se s Tadžičkou a má s ní tři děti, Leopolda, Jana a Františka. Děti jsou dobrými Tadžiky a mluví z části rakouským dialektem a z části tadžicky. Tento muž se úplně ztratil, byl doslovně — objeven. To se sice nestalo právě na Sibiři, leč přece ve střední Asii, v horách, jež jsou i pohraniční zdí sibiřské župy.

Sibiř se stala pevným pojmem. Se Sibiří se pojila a ještě pojí u omezených a nevědomých západních měšťáků ještě dnes řada jistých pocitů a představ. Země slzí, mrtvý dům, knuta a nahajka, katorga a opuštěnost ve věčném vyhnanství, divočina a barbarství; tak vypadá v průměrném mozku dobrého měšťáka Sibiř ještě dnes.

Je mnoho knih o této zemi, od běžných spisů Alexandra Humboldta a Eduarda Suesse až k Nansenovi. Průměrný novinářský pisálek, jenž řadí k sobě vždy táž slova, ježto v zásobárně jeho mluvy je neustále odliv, pojí k Sibiři ještě stále stejná slova jako kdysi. Užívá-li epitheta ornans „sibiřský", slyší již čtenáře jektati zuby. A napíše to honem ještě jednou.

„Jsou-li doklady důkazem pravdivosti nějaké historie, pak je sibiřská nesporně jednou z nejspolehlivějších".

Tento názor profesora J. E. Fischera, jenž v druhé polovině osmnáctého století prošťáral sibiřské

archivy, táhna od místa k místu, je tak dalece správný, že archivy poskytují opravdu neobyčejně obsažný a přesný materiál. Leč nejsou ničím jiným, než archivy carské historie, založené bojary, kozáckými hetmany, strážmistry a guvernéry, kteří neopustili vždy zcela dobrovolně pohostinné Rusko, aby se odebrali na východ. Tak nelze proto zejména počátek kolonisace Sibiře chápati nikterak podle vylíčení těchto archivů.

Novgorodští kupci přešli přes svou kolonii Vjatku a přes ústí Dviny a Pečory první k „Pásu světa", jak byl tehdy, koncem patnáctého a v první polovině šestnáctého století Ural ještě stále nazýván. Nalezli tam národy, jež jim musily býti úplně cizí: Zyrjany, Voguly a Samojedy, kteří ještě často žili jako lidé koncem doby kamenné. Jako lovci a rybáři s nejprimitivnějším loveckým a rybářským nářadím.

Novgorodští postupovali dvěma cestami: po pobřeží Ledového moře a od jednoho přítoku Volhy k druhému, po zemi až k úpatí Uralu. Tehdy byla celá země při Uralu nazývána Jugrie podle nějakého národa Jugrů, nebo také Ugrů, větve to velké rodiny mongolských národů, jíž vděčí Evropa Maďary, leč také Finy, a pravděpodobně také Estonce a Lotyše. Novgorodští obchodovali tam drahocennými kožešinami a později nalezli i sůl a jiné nerosty. Vysílali podél pobřeží odvážné mořeplavce, kteří přicházeli Jugorskou cestou do Karského moře až k řece Kaře v jižní zátoce moře Kara. Odtamtud pluli do Jaimalu po drobných říčkách — přes rozvodí, jež měří jen několik kilometrů, byly čluny přenášeny — k různým jezerům a cestou přes nízký horský hřeben byl nalezen sestup po „zelené řece" k ústí Obu.

Ob byl pokládán za řeku, přicházející prý přímo z tajuplné země Kathayů. Z Kathayského jezera. A Kathay nebylo nic jiného než Čína. Při ústí řeky Tazu založili novgorodští opevněné město, jehož historie je stále ještě temná, a dnes již bude sotva možno osvětliti ji kdy. Je to město Mangazeja, o němž jedni tvrdí, že bylo novgorodskými založeno asi roku 1450, a jiní opět říkají, že bylo zrízeno teprve r. 1601 předními strážemi moskevských kupců, donskými kozáky. Známo jest jen jediné: že toto město po rozkvětu, jenž nemá sobě rovna — scházelo se tu často dva tisíce kupců, aby obchodovali zejména se vzácnou sobolinou, — asi kolem roku 1620 zaniklo. Bylo prý zničeno Osťaky. Jiné archivy opět praví, že bylo kozáky z příkazu moskevského cara zničeno požárem. Historik Sibiře, zmíněný již J. E. Fischer, míní, že město „vymřelo samo sebou", když donští kozáci založili na středním Jeniseji město Turuchansk, jež svou příznivější zeměpisnou a dopravně-technickou polohou vytlačilo starou Mangazeju.. Jakkoli tomu bylo: město upadlo v zapomenutí a teprve v nejnovější době byly nalezeny jeho zříceniny v tundře.

Probuzení severní Sibiře, jež s sebou strhuje také ústí Obu, náležející dnes politicky k Uralské župě, postavilo Mangazeju zejména v Sibiři opět do středu zájmu. Neboť, říkají po právu pionýři nové Sibiře, jestliže před třemi sty lety na sever od polárního kruhu v tundře mohlo existovati město s tisíci obyvatelů, s kvetoucím obchodem, bude v době ulehčení života zázraky techniky neméně možno přivésti nové město Mangazeju, Port Igarku, k životu a rozkvětu.

Mangazeja byl ostrov, přístav pro pionýry, faktura

v divočině. Nebyla to kolonie, byl to konec, leč ještě nikoliv počátek.

K dobytí Sibiře nedošlo po moři, nýbrž přes hory Uralu. Anika Stroganov, rolník a obchodník, jenž se z kraje novgorodského vystěhoval na východ, byl prý tatarsko-mongolského původu a jeden z jeho předků, tatarský odrodilec, jenž ve službách moskevských velkoknížat bojoval proti svým kmenovým bratřím, byl jimi prý zajat a za trest rozsekán, — událost, od níž by bylo možno odvodili jméno Stroganov, což znamená asi tolik jako sekanina, — tento Anika, zakladatel jednoho z nejbohatších rodů starého Ruska, obdržel asi kolem roku 1570 od moskevského velkoknížete v západním Uralu, při řekách Kamě a Čusové, rozsáhlé pozemky jako léno. Obchodoval pilně s lovci z Uralu, kteří také ze země za horami přinášeli kožešiny a jiné drahocennosti. Často se osťacké kmeny obracely k západu, aby tu hledaly ochrany před Tatary. Posílaly dobrovolně jasak, naturální daně v kožešinách. Moskevský car přijímal kožešiny a nechával Osťaky tatarskými chány dále drancovati. Anika Stroganov se stal bohatým mužem. Byl dosti zchytralý, aby posílal i ze svého bohatství do Moskvy desátky. Tu přišli v roce 1577 donští kozáci od Volhy na sever, do Anikovy země.

Zde budiž důrazně opraven daleko rozšířený omyl. Kozáci nebyli nikterak druhem policie. Jsou původem maloruský kmen svobodných, nezávislých rolníků, organisovaných ve staré kmenové ústavě, kteří na počátku feudálního panství a probuzení obchodního kapitálu ve velkých městech starého Ruska táhli vždy dále na jih a na jihovýchod, se vším, co měli, žijíce z loupeží a drancování, ježto jim knížata

a Tataři odňali jejich svobodnou zemi. Těchto válečnických chlapíků bylo často užíváno také jako žoldnéřů, jako úderných rot. Až do konce šestnáctého století se stále se zesilující moskevské ústřední vládě přece nepodařilo zařaditi kozáky do vytvářejícího se nového státu.

Zvláště nevázaní byli kozáci donští. Válčili s Turky, s krymskými a povolžskými Tatary a po vymýcení těchto posledních zbytků doby mongolské musil moskevský car zničiti i své spojence v bojích proti říši Zlatého stanu, proti Kazanu a Astrachanu. Kozácký hetman Timofejev, zvlášť nespoutaný chlapík, dal přednost tomu, aby raději unikl ramenu carovu, velkoknížete Ivana Vasiljeviče, z Moskvy. Byl to druhý car svého jména, proslulý v dějinách přídomkem „Hrozný", muž to nikterak krutější než ostatní jemu rovní, jenž si však může činiti nárok, aby byl považován za tvůrce ruské carské říše.

Opíraje se o moskevské bojary, porazil Ivan Novgorod, vytvořil první ústřední vládu v Rusku, nazýval se první Cesarem, carem, samovládcem, porazil své nepřátele na západě i na východě, postoupil až do Estonska a Livonska a zdrtil v kozácích na staletí poslední svobodné ruské rolníky.

Před Ivanem prchl Jermak Timofejev se svými lidmi na sever. Učenci si lámou hlavu, kolik kozáků s ním asi táhlo. Bylo jich asi pět až sedm tisíc. Nebyli to právě mírumilovní chlapíci. Vpadli jako kobylky do země rodiny Stroganovovy. Leč starý Anika nebyl na hlavu padlý. Sám byl podnikavý muž, nezatížený předsudky ani výčitkami svědomí a učinil opravdu geniální tah. Neuvedli snad velkokníže moskevský a dříve také novgorodský pro obchodní podniky své a svých stavovských bratří

— pro něž byli jen rovní mezi rovnými — celé armády (ovšem dobrovolníků) do pochodu? Proč by to mělo býti Anikovi odepřeno? Vyprávěl Timofejovi o tajuplné zemi na druhé straně „Pásu světa". O Tatarech, dědičných nepřátelích kozáků, kteří tam prý sedí na nesmírných pokladech. Timofejev jej vyslechl a souhlasil.

Tehdy překročili opět Osťaci, hledajíce pomoci, Ural. Timofejev si dal popsati cesty. Roku 1578 se dal na cestu. Není přesně známo, kolik lidí vzal s sebou. Počet pět tisíc, jenž bývá často udáván, zdá se nepravděpodobně vysoký. Bylo jich původně asi dva tisíce, kdož táhli z údolí podél řek vzhůru na hory. Timofejev zabloudil. Musil v Uralu přezimovati. Příštího roku překročil, byv znovu Stroganovem vyzbrojen, obohacen o mnohou zkušenost, hřeben pohoří.

Naučil se od Tatarů mnohému. Organisoval své kozáky po vzoru armády Velkého Džingischana. V čele stál on, Jermak Timofejev, válečník, vojvoda. Jemu po boku byli dva atamani, po nich následovali čtyři jesaulové, druh pobočníků. To byl štáb. Pak přišla armáda: oddíly po stu mužů, setniny, každá vedena setníkem. Setniny se skládaly vždy ze dvou rot po padesáti mužích, každá z nich vedena hetmanem. Roty se dělily ve skupiny o deseti mužích, podřízené poddůstojníkům, desátníkům.

To byl organisační system Džingischanův. Od něho jej převzal Jermak Timofejev, svobodný vůdce rolníků, lupičský hetman a nejvyšší lancknecht obchodníka kožešinami. A od Jermaka Timofejeva převzali pak všichni kozáci později tuto organisaci.

Tento Jermak Timofejev musil býti podle vylíčení všech svých vrstevníků asi čilý chlapík. Nikoliv prostě lupičský hetman, žádný krvelačný kozácký velitel,

jako za Alexandra prvního. Samorostlý, drsný jihoruský sedlák, odvážný, jenž moje a tvoje nebral na zlaté vážky a dával přednost nejisté budoucnosti před návštěvou velkoknížecího výběrčího daní.

Tento muž se musil oficielním ruským historikům minulosti jeviti jako hádanka. Jednak musili jako správci carovi zatratiti tohoto Jermaka Timofejeva do horoucích pekel, neboť pozvedl přece selský kozácký meč proti nejvyššímu pánu feudality. Leč skončil svůj život jako muž, jenž moskevskému caru a bohatým kupcům kolem Kremlu ohněm a mečem proklestil cestu do zemí, plných nezměrného bohatství. Tak pochopíme, že jeden z historiků staré císařské Akademie věd ve Sv. Petrohradě asi v polovině osmnáctého století praví o Jermaku Timofejevovi:

„Nehledě k tomu, že byl Jermak lupič, nebyl přece jen bez víry; ačkoliv jeho pobožnost byla asi podivná a po způsobu mnoha jiných, kteří provádějí stejné řemeslo. Měl u sebe tři kněze a zběhlého mnicha.. "

Byl tedy lupičem, leč bohulibým, neboť loupil na druhé straně Uralu, daleko od carské knuty, leč pro něho, pro Ivana Vasiljeviče II., svrchovaného pána na Moskvě. Proto byl Jermak chválen, když mu bylo ještě před chvílí spíláno raubířů a jeho mravnost líčena pohnutými slovy:

„Ostře přihlíženo také k tomu, aby se nikdo neznečistil kurvením. Kdo proti tomu jednal, byl spoután a tři dny držán v okovech a veřejně umyt, jeho oděv byl totiž naplněn pískem a on sám postaven v takové úpravě do vody."

Tažení kozáků z Uralu na východ započalo. Sešli po přítocích Irtyše dolů na jihovýchod, podél tundry pak k tatarskému městu Tumenu a údolím Tobolu

k severovýchodu až k místu, kde teď je Tobolsk. Tam, několik desítek verst proti proudu na Irtyši, byla pevnost Sibir, středisko Západosibiřské tatarské říše, nazývané také říší Turanskou, v jejíž čele stál poslední chán jménem Kučum. Ve třech bitvách porazil Jermak Tatary a r. 1581 padla Sibir, 23. října. Osťaci na Irtyši se dobrovolně podrobili. Kučum odtáhl do stepi na jihovýchod. Jermak, jenž měl s sebou sotva ještě tisíc kozáků, ocitl se v naprosto cizím a nekonečném světě. Poslal atamana Ivana Kolcova do Moskvy k carovi. Timofejev věděl, že sám nemůže udržeti toho, čeho dobyl. Prosil Ivana o milost, a ježto podporoval tuto prosbu šedesátkrát čtyřiceti drahocennými sobolinami — čtyřicet sešitých kožešin bylo tehdy nazýváno komorou — projevil se Ivan, jenž rovněž nebyl na hlavu padlý, milostivým. Poslal Kolcova zpět s nádherným pancířem a poslal pak i jiné, carovi oddané kozáky za ním. Jermak však se vydal na cestu a táhl dále k východu, zvolna, rok po roce. Pronikal krok za krokem. Tataři se postavili na odpor a zástup Jermakových věrných se ponenáhlu menšil. Roku 1584 utonul Jermak v Irtyši. Byla to neblahá bitva. Tataři jej porazili, Jermak musil uprchnouti, a když chtěl skočiti do člunu, nedosáhl jej a spadl do vody. Těžký pancíř cara Ivana stáhl Jermaka do hlubin.

Smrtí Jermaka Timofejeva byl skončen první vpád Rusů do sibiřského světa. Ivan, nazývaný Hrozným, vyslal ještě jednoho nového vojvodu se stem kozáků Jermakovi na pomoc. Pak zemřel Ivan. Nevěděl o konci Jermakově. Ivan Mansurov, tak se nazýval vojvoda, dosáhl roku 1585 Irtyše. Viděl, že proti převaze se všech stran se ženoucích Tatarů, vedených stále ještě Kučumemchanem, nemůže nic zmoci. „Ztratil se v prachu," hlásí kronikář.

Leč Moskva si lízla medu. Moskva spatřila sobolinu. Moskva uslyšela o zlatě. Již roku 1585 se vydala nová válečná moc, „střělci" (pozdější Střelci) a kozáci na cestu, překročila Ural, vybudovala znovu pevnost Tjumen, — dnes kvetoucí město uralské oblasti — a teď započal druhý postup kozáků, jenž se již nezastavil. Došlo ovšem k ústupům, leč nikoli k návratu. Kozáci vpadali vějířovitě. Na sever, do Kondinie, po Obu, na severovýchod do tajgy, na jihovýchod do stepí, na jih až hluboko do dnešního Kazakistanu. Tataři opustili definitivně město Sibir, jež se od té doby rozpadlo.

Roku 1587 byl vybudován Tobolsk, bouřící se Vogulové na východním svazu Uralu byli podmaněni. Roku 1588 vzniklo město Berezov, daleko dole na Obu, přední stráž kozáků v zemi Samojedů a Osťaků. Stále nové oddíly kozáků byly vysílány z Ruska přes Ural. Jasak, kožešinová daň, láká: sobolina, jenom sobolina, každá kožešina za třicet stříbrných kopějek, méně než čtyřicet koží nebyla daňová jednotka!

Kučumchan projížděl stále ještě stepí. Tu a tam přepadali Tataři kozácké osady, tato drobná válka trvala až do roku 1598. Teprve toho roku byl Kučumchan úplně rozdrcen. Boris Godunov, nový moskevský car, jenž následoval svého švakra, slabomyslného cara Feodora I. již za jeho života ve vládě, zahájil soustavnou kolonisaci Sibiře. Rolníci se stěhovali za kozáky, lovci kožešin táhli stále dále na sever a na východ jako zvědové kozáků, kteří pak táhli za nimi.

Roku 1601 stanuli berezovští kozáci u zátoky Obu. Ačkoliv asi nezaložili Mangazeju, zmocnili se jí tehdy. Vodní i pozemní cesta dobyvatelů se po prvé zkřížily. Roku 1604 založen Omsk. Téhož roku překročili kozáci Tom a založili Tomsk. Pronikají do o-

blasti kovářských Tatarů, do země „kuzněců", kovářů, do rudné země nynějšího Kuzněcku.

Zatím se při dolním Obu objevil zjev, jenž vykazuje něco zcela novodobého: podloudný obchod. Předmět obchodu: sobolina. Mangazeja se stala střediskem tohoto ilegálního obchodu. Roku 1603 tam byl proto vyslán nový vojvoda, aby učinil konec tomuto zakázanému čachrování. Zdá se, že úspěch tohoto kozáckého vůdce nebyl příliš velký. Mangazeja rozšiřovala svou nadvládu, svou obchodní oblast stále dále na východ, od Tazu k Jeniseji, a po prvé se objevili Rusové v horách tajgy a tundry východně od největšího sibiřského proudu. Kozáci však pronikli sem od jihu, po proudu Jeniseje, a brzy se mezi berezovskými kozáky a jejich soukmenovci rozpoutal boj. Byla tu dlouholetá krevní msta. Vojvoda z Tobolsku, jenž ztělesňoval tehdy jakousi sibiřskou ústřední moc, byl oběma stranami dožadován jako soudce. Předmět sporu: sobolina. Kdo má od Osťaků na středním Jeniseji vybírati jasak, kožešinové poplatky?

Roku 1610 vybudováno při ústí řeky Turuchanu do Jeniseje na levém břebu město Turuchansk (tehdy: Turuchanskoje Zimovje). Bylo nazýváno také Novou Mangazejou. Město bylo založeno jako konkurence pro starou Mangazeju a podařilo se mu také velmi brzy poraziti město na Tazu. Téhož roku dorazili první kozáci k ústí Jeniseje! První srážky mezi kozáky a Tunguzy vyplynuly z tohoto pronikání na sever a na východ.

Roku 1617 byl rozhodnut spor mezi Mangazejou a jenisejskými kozáky. Založeno město Jenisejsk, jemuž předány sporné oblasti. Ve skutečnosti to byl počátek zániku Mangazeji. Rok 1620 přinesl zákaz mořeplavby Ledovým mořem k Obu. Vojvoda tobolský se

rozhodl definitivně proti Mangazeji. O zániku tohoto města jsme již referovali. Kronikář udává rok 1642 jako rok jejího definitivního rozpadu. „Zapadla prý v popeli." Odkud však byl tento popel, kdo posadil červeného kohouta na střechy, o tom historie mlčí.

Kozáci zatím pronikli až do oblasti Jakutů. Zde budiž ještě jednou zdůrazněno, že nepostupovali po linii pozdějšího sibiřského traktu, nýbrž severněji, podél přítoků Jeniseje. Tak se dostali, když bylo roku 1627 jižně od Jenisejsku založeno město Krasnojarsk (česky: Rudý Brod), roku 1630 k Leně a Aldanu.

Táhli dále k severovýchodu, ježto se tam jednak setkávali s menším odporem a za druhé nacházeli obrovská bohatství kožešin. Lovci, kteří se tam stěhovali před kozáky, vyplenili zvířata po desetitisících. Roku 1640 bylo — a při tom musíme míti na paměti primitivní způsob lovu, — do Evropy dopraveno šest tisíc osm set sobolích kožichů, a každý z nich se skládal aspoň z deseti až patnácti koží. Hodnota soboliny činí dnes asi šest tisíc čtyři sta až osm tisíc za kožešinu, při čemž docilují tak zvané stříbrné soboliny ještě vyšších cen. Z toho si lze učiniti pojem o sumách, jež se tehdy hromadily v kapsách obchodníků kožešinami. Neštěstí bylo, že tímto pochodem k severu byla zvířata většinou zahnána na jih, kde se ocitla v oblastech, jež byly hustěji osídleny. I této okolnosti jest přičísti neobyčejně silný pokles počtu zvířat, dodávajících drahocenné kožešiny v Sibiři.

V této souvislosti budiž poukázáno k vlivu socialistického hospodaření, jenž je zajisté hoden pozornosti. Také carská vláda zakázala v posledních letech své existence lov sobolů, aby zabránila úplnému vyplenění tohoto zvířete, jež nalézáme kromě Sibiře již

jen na Aljašce. Volný obchod však umožňoval přece lovcům, kteří přes zákaz tato zvířata honili, přinésti kožešiny na trh. Zákaz lovu sobolů neměl tedy výsledku. Zestátnění veškerého obchodu kožešinami sovětskou vládou podrylo podloudnému obchodu půdu pod nohama. I když dnes lovec chytí sobola, nemůže s tímto pokladem nic počíti. Nemůže jej propašovati do ciziny, ježto jsou hranice Mongolska i Číny přísně střeženy a z části jsou také nepřístupné. A v zemi sobolinu nikdo nekoupí. Kdo by ji také měl nositi? Kde se vynoří sobolina, vyskytne se i otázka, odkud? Kožešinový trust však a družstva, obchodující kožešinami, jako „Turuchan-Sojuz", nekupují sobolin. Proto je odůvodněna naděje, že v důsledku socialistické hospodářské výstavby bude toto vzácné a drahocenné zvíře uchováno před zánikem.

Leč vraťme se ke kozákům. Roku 1632 zřídili na Leně Jakutskoj Ostrog. Ostrog je opevněná kozácká stanice. Jakutskoj Ostrog jest dnes znám pode jménem Jakutsk jako hlavní město Jakutské republiky.

V roce 1639 stanuli kozáci již na vodním předělu mezi Ledovým mořem a Tichým oceánem, na hřebenu hor Stanových. Překročili jej pod vedením Ivana Moskvitina. V letech 1643 a 1644 přišli ze severu k Amuru, sjeli po něm a dosáhli ostrova Sachalinu. Jiný oddíl postupoval tundrami od Jakutsku stále dále k severovýchodu a dosáhl řeky Kolymy.

Teprve roku 1646 však dosáhli kozáci pobřeží Bajkalského jezera. Nepřišli sem ze západu, nýbrž ze severu. Porazili Burjaty, překročili pohraniční horstva Mongolska a dosáhli Urgy, dnešního Ulan-Batoru. Musili v tomto roce svésti bitvu s Tunguzy, kteří proti nim povstali. Zatím docházely stále nové zástupy lidí ze západu přes Ural do Sibiře. Země byla ne-

smírná. Drobné kozácké oddíly a nečetní rolníci se ztráceli ve stepích a lesích. Zvláště však se nedostávalo žen.

Kronikář o tom praví:

„Rusové neměli chuti ženiti se s cizími ženštinami a v Sibiři pro ně nebylo lze nalézti družek. Proto se pomýšlelo na to, odpomoci tomuto nedostatku. Roku 7138 (1630) vydán rozkaz, aby bylo z měst Vologda, Totma, Ustjug, Solvičegda naverbováno 500 nových mužů: a tu bylo zároveň rozkázáno z těchto zmíněných měst přijmouti 150 žen a svobodných děvek s jejich svobodnou vůlí a odvézti je koňmi až do Tobolsku. Tak se i stalo a ženy byly kozákům a jiným, kteří se zdáli jich potřebovati, kněžskými oddavkami zasnoubeny."

K takovému vývozu žen došlo v dějinách ještě jednou: z Anglie do Australie.

Kozáci hledali hranice. Každý nový výboj je nutil vytvořiti pro tuto novou přední stráž zajištění. Hledali hranice a nenalezli jich, ježto je země bez mezí ve svém rozsahu. Táhli a jeli k severu i k východu — a šlo to stále dále, stále ještě tu byla země, teprve kolem roku 1650 stanuli na pobřeží Ledového moře a Tichého oceánu a měli přece ještě stále před sebou zemi na jihu i na severovýchodě. Chtěli vytvořiti opevněné hranice, leč nenacházeli konce svého postupu. Chtěli zajistiti své ostrohy, vyjížděli od nich, aby se orientovali, kde jsou asi jejich eventuelní nepřátelé. Táhli a jeli do prázdného prostoru. Když pak narazili opět na nějaký prázvláštní národ, na Jakuty, Lamuty nebo na Goldy, zdeptali je a ocitli se opět před prázdným prostorem.

Když Čukčové po prvé spatřili ruské jezdce, prchli v panickém strachu. Byla to táž tragedie, jíž neunikli ani Inkové a staří Mexikáni. Považovali jezdce za čerty a stříleli svými šípy nikoliv po mužích v sedlech, nýbrž po koních, jež považovali za nebezpečnější části těchto nestvůr.

Roku 1657 byl několik verst nad stejnojmenným městem založen lovcem Timofejem klášter Turuchansk. Kolem tohoto kláštera rozvinulo se později nové město. Je to dnešní hlavní město severní Sibiře. Téhož roku zahájeny cesty od Obu k Jeniseji. Od Obu se jelo po přítocích vzhůru, pak překročeno rozvodí a po přítocích dolů k Jeniseji. Leč i na dálném východě se šlo stále dále.

Roku 1654 přichází kupec Chabarov k Amuru a proniká již do oblasti Mandžuska, do Číny. Roku 1652 založen Irkutsk, pozdější hlavní město carské Sibiře. Roku 1654 přicházejí kozáci pod vedením Feodora Bajkova vzhůru po Irtyši Dzungou až na poušť Gobi a do severní Číny. V roce 1689 jest stanoveno horstvo Jablonovyj hranicí mezi bajkalskou oblastí a Amurem a opevněno.

Ve všech těchto desetiletích jezdili kozáci po jakutských proudech, Leně, Janu, Indigirce a Kolymě údolím až do Ledového moře, na říčních člunech plavili se podél pobřeží Ledového moře, od řeky k řece. Roku 1648 dospěl kozák Děšněv k východnímu mysu Asie, naproti Aljašce. Tento mys má dnes jeho jméno. Týž Děšněv, první Evropan, jenž se dostal od Ledového moře k Tichému oceánu, objevil řeku Anadyr, severně od Kamčatky. Děšněvovi lidé se setkali s úplně cizími kmeny. S Eskymáky, Aleuty a Kamčadaly.

V roce 1697 přišli také přes hory Stanové kozáci z Jakutsku na Kamčatku. Jejich vůdcem byl Atlasov,

krutý dobyvatel. Nordenskjöld jej nazval Pizzarem Kamčatky. Byl roku 1711 zavražděn vlastními lidmi. A jeho osud sdílelo s ním ještě mnoho kozáckých vůdců na Kamčatce. Od roku 1697 do 1730 trval boj o tento poloostrov. Zde se kozáci srazili s Japonci a i obyvatelé Kamčatky se postavili na odpor. Teď započala i z města Ochotsku plavba na východ, na Kamčatku. Petr Veliký vyslal zajaté Švédy na Sibiř až k pobřeží Ochotského moře. Roku 1725 započaly plavby Beringovy, jenž pak později, roku 1740, jako první, jenž přišel z Ruska, dosáhl pobřeží Ameriky.

V letech 1744 a 1745 zahájeno soustavné osídlování sibiřského traktu od Uralu k Irkutsku.

Roku 1799 bylo dílo kozáků dokonáno. Založena rusko-americká společnost. Obchod byl upraven. Pionýr, dobyvatel, objevitel, vykonal svou povinnost. Započal obchod.

Postup kozáků byl ovšem skončen, kontinent dobyt. Leč jeho dobytí není ještě dokonáno.

Prostor je liduprázdný, příroda nezdolána, země v pravdě neznáma. Počínají vědecké výpravy. I ony vyplývají jen zdánlivě z touhy po vědění. Za všecky tyto výpravy jest děkovati téměř výhradně rozpínavosti ruských feudálních pánů a později i buržoasie. Car potřebuje peněz. Sibiř jest nejlepším zdrojem zlata. Ložiska rudy v Altaji, z nichž první otevřeno roku 1726 u Kolivansku, zůstala až do revoluce r. 1917 soukromým majetkem carovým. Sibiřské lesy byly rovněž ruským korunním majetkem. Výpravy od velké severské expedice, jež se skládala vlastně z osmi výprav, přes cesty, organisované sibiřským guvernerem Čičerinem, k cestám německých profesorů, jež povolal car, — Adolfa Ermana, Petra Simona Pallase,

Alexandra Humboldta, A. R. z Middendorfu, — všecky tyto výpravy měly sloužiti dobytí nových pokladů pro cara, pro několik feudálních pánů a bohatých měšťanů a později také pro zahraniční kapitalisty.

Také stát dělníků a rolníků vysílá své učence, aby objevovali a vyzvedávali poklady. Leč tyto objevy nevedou k zničení objeveného.

Až do proletářské revoluce byly poklady Sibiře, pokud byly přístupny, drancovány a pleněny. Bez rozmyslu pobity tisíce nomádů, bez zřetele k tomu, že tímto ničením, jímž měla býti uvolněna cesta k pokladům, konečně musí býti tato cesta uzavřena. Těží-li se dnes zlato a uhlí ze sibiřské půdy, jsou-li mýceny lesy a stavěny továrny, mají býti právě tak i poslední zbytky téměř k zániku odsouzených starých sibiřských národů zachráněny.

Až do revoluce neptal se nikdy nikdo na Sibiři Rusa: „Jak jste se dostal na Sibiř?" To bylo nezdvořilé. Sibiř byla trestná kolonie, a i svobodní obyvatelé byli většinou potomci vyhnanců. Tito vyhnanci hráli často podivnou roli. Stát, jenž je chtěl zničiti a kterému chtěli připraviti stejný osud, vděčí jim první za rozvoj země po jeho dobytí kozáky. Sibirjaky jest i dnes snadno rozeznati od evropských Rusů. Jsou energičtější, živější, otužilejší, jsou k evropským Rusům asi ve stejném poměru jako američtí Anglosasové ke svým soukmenovcům v Anglii.

Vývoj obchodu světovou dopravou, do níž byla Sibiř konečně počátkem tohoto století stavbou železnic zařaděna, vedl k vytvoření sibiřského měšťáctva, jež bylo ovšem početně slabé. Leč hrálo při počtem nepatrném sibiřském obyvatelstvu nikoli bezvýznamnou roli. Nedlouho před válkou vzniklo v Sibiři jakési autonomistické hnutí, jež chtělo Sibiř vysvoboditi z role

kolonie a postaviti ji rovnoprávně vedle mateřské země.

Toto „oblastní hnutí" bylo měšťácko-liberální, z části byly zřejmé i demokratické a socialistické tendence. Vedlo po únorové revoluci z r. 1917 k přechodné nezávislosti Sibiře na Rusku. Vytvořena centrální sibiřská vláda se sídlem v Tomsku, starém universitním městě země. Leč velmi brzy se roztříštilo měšťácko-demokratické hnutí za nezávislost. Kozáci na Bajkale chtěli dosáhnouti samostatnosti, sociální revolucionáři, kadeti a menševici proti sobě navzájem intrikovali, a když bylo po dlouhých tahanicích šťastně ustaveno ministerstvo, byla moc již dávno v rukou bolševiků.

Pak nastala intervence. Z Ruska přišli Čechoslováci přes Čeljabinsk do Sibiře. Z východu přišla spojenci nastrčená vláda generálů a admirálů, direktorium Kolčakovo. Opíralo se o roztříštěné bělogvardějské síly, o Čechoslováky a o spojence. Kolčakovi se podařilo, hlavně s pomocí Angličanů, potlačiti na čas různé drobné bělogvardějské vlády, zřízené na Dálném východě, na Bajkale a ve vlastní Sibiři, a spojiti je pod svým vedením. Kolčak přišel z Ameriky. Byl to muž s dobrým jménem jako polární badatel. Byl krutý, leč v rozhodujících chvílích bez energie.

Z Vladivostoku přišel do Omsku, kde ustavil své direktorium jako prozatímní vládu. Občanská válka v Sibiři byla v plném proudu. Kolčakovy oddíly a Čechoslováci plenili zemi, krev tekla mohutnými proudy, byly páchány strašlivé krutosti. Kolčakova vláda trvala od podzimu 1918 až do počátku roku 1920. Bolševici, nejmenší a početně nejslabší strana v Sibiři, dokázali, že v několika městech spolu s dělnickým obyvatelstvem získávali stálého většího vlivu.

Na vesnicích povstal sibiřský rolník, jenž byl vždycky

svobodný. Postavil se na odpor drancování soldatesky. Nejprve byl neorganisován, bez jasného socialistického cíle před očima. To bylo partizánské hnutí, jehož srdce bylo v oblasti kolem Krasnojarsku. Bolševici se spojili s partizány, nabyli vlivu svými jasnými, každému rolníku srozumitelnými hesly: „Půdu rolníkům! Mír! Chléb! Pryč s cizími vojsky a s intervencí! Sibiř pracujícím Sibirjakům!"

Tu a tam vzplanulo povstání. Z drobných partizánských oddílů se staly pluky a brigády. Kolčakovi generálové intrikovali proti sobě navzájem a proti svému vrchnímu veliteli. Spojenci nedodrželi svých slibů. Čechoslováci pokračovali ve své cestě na východ, podél Bajkalu až k Vladivostoku, aby se dostali do vlasti.

Kolčak stál sám se svými oddíly, obklopen nenávistí a zradou, v prázdném prostoru. Neměl nikdy ani jediné myšlenky, teď mu však došla i munice. Carismus se stal přízrakem. Generálská diktatura byla násilnickým terorem. Měšťáctvo se projevilo neschopným opatřiti mír, svobodu, půdu a chléb. Dělník, bolševik, nemluvil, střílel a měl myšlenku.

Kolčakovi důstojníci vraždili nejen bolševiky. V Omsku postříleli čtyřicet šest sociálních revolucionářů, jejichž strana měla na sibiřské rolníky vždy velký vliv. Kolčak vraždil svým systemem své vlastní spojence.

Kozácký generál Semjonov opustil Kolčaka a odešel do Mongolska. Tam byl brzy poražen Mongoly a partizány, jeho armáda byla zničena. Dnes píše paměti a organisuje bělogvardějské bandy pro nankingskou a mukdenskou vládu. Jeho kolega Ungern-Sternberg byl v Mongolsku podle stanného práva zastřelen.

Kolčak mohl býti po odchodu Čechoslováků rudými bez námahy poražen. Musil ustoupiti od Omsku až

k Irkutsku, kde byl v lednu 1920, když byli jeho lidé v Bajkalském jezeře utopili velký počet rukojmí, zajat a po velkém procesu zastřelen.

Vítězství proletářské revoluce v Sibiři jest závěrem dobytí této země. Síly, jež s ní nakládaly jako Španělé s dobytou Amerikou, jsou definitivně rozdrceny. Jsou zničeny. Po staletích dobyvatelů následuje století pracujícího člověka.

Dobyvatelé přišli přes hory Uralu, stepí, pralesem až k Tichému oceánu. Tento pochod kontinentem byl provázen staletou snahou, dosáhnouti této zaslíbené země také po moři. Konec staletí dobývání byl signalisován také skončením oné — nikoliv obětmi chudší — snahy.

Konec války, zabíjení, drancování, bezohledného vykořisťování a ničení spadá v jedno s otevřením severní vodní cesty z Evropy na Sibiř. Leč o tom později.

POZOR! ZDE RADIO DICKSON!

Drobná novinářská zpráva. Telegram z Kodaně: „Meteorologická stanice Země Františka Josefa, zřízená výpravou ledoborce „Zjedova" v srpnu 1929, zahájila pravidelné bezdrátové spojení s různými městy v sovětském Rusku a v západní Evropě." To se čte velmi zajímavě, listujeme dále a studujeme pojednání o pěstování tulipánů v Holandsku. Co však tento telegram znamená lidské práce a pravého hrdinství, není zřejmé. A přece neznamená nic méně, než zvěst o dobytí dosud nepřístupné země člověkem.

Čteme-li staré cestopisy, třeba od Nordenskjölda o cestě „Vegy", nalézáme v nich stále znovu volání po záchranných stanicích a útočištích pro polární plavce. Nansen nenalezl v roce 1913, na své cestě na Sibiř, na pobřeží Ledového moře, ani jediné takové stanice. Jiskrová telegrafie si právě teprve klestila cestu. Na severním pobřeží norském pracovala jen stanice Ingöy, dnes jedna z nejdůležitějších jiskrových stanic severní oblasti. Archangelska nemohla Nansenova loď dosáhnouti. Karské moře a sibiřské pobřeží bylo pro normální plavbu nepřístupné. Nebylo bezpečnostních opatření, ani spojení s obydlenými kraji.

Jiskrová telegrafie staví dnes mosty přes planetu, radiová telefonie, rozhlas ničí poslední barieru před branou k arktické osamělosti. Ani nejosamělejší již dnes není sám. Vzdálenosti se stávají číslicemi, jež pozbývají své hrůzy. Dobyvatel a obyvatel Arktidy jsou dnes povznášeni vědomím, že mohou mluviti se svým domovem. I když jsou to jen Morseovy značky.

Mluví se mnoho o polárních výpravách. Teprve od

Nobilovy katastrofy přemýšlí se i o telegrafistech v ledu.

Nedochází vždycky k tak fantastickým příhodám jako v Rudém stanu posádky ztroskotané „Italie". Zde se mluví o zcela obyčejných jiskrových telegrafistech, na něž nikdo nemyslí. Jiskrové stanice v Sibiři, v ledu, v tundře! Bezdrátová stanice v Zemi Františka Josefa, za 80. stupněm severní šířky! Je na čase mluviti o mužích, žijících v těchto stanicích, — a pracovati.

Celá severní Sibiř, celé Jakutsko, severní Ural, tisíce kilometrů pobřeží Ledového moře, oblasti, jejichž poklady jsou teprve ponenáhlu objevovány a dobývány, nemají jiného dorozumívacího prostředku, než radiotelegrafii. Stěžeň bezdrátové telegrafie je vlajkovým stěžněm lidského dobyvatele, vítěze nad ledem, nocí a nekonečností.

Severní pobřeží Sovětského svazu od finsko-norských hranic až po mys Čeljuskin, severní mys Asie, vykazuje teď třináct bezdrátových stanic. Jsou to: Rybářský ostrov na mysu Navoloku, Murman u města Koly, Svatoj Nos na poloostrově Kole, Archangelsk, Kanin, ostrov Morchovec při vjezdu do Bílého moře, Matočkin Šar na Nové Zemlji, a to při východním vjezdu námořní cesty, na jejím nejsevernějším břehu, Karská brána na ostrově Vajgači, Jugorský Šar na blízku ostrova Sokoli na pevnině, Morrazale v Jižním moři, Kara při západním břehu poloostrova Jaimalu, Dickson na ostrově Dickson, Ust-Jenisejsk-Port, a konečně v létě 1929 zřízená stanice v Zemi Františka Josefa. K těmto třinácti stanicím přistupují čtyři důležité vnitrozemské stanice, jakožto mosty do střední Sibiře: Dudinka při dolním Jeniseji, Port Igarka, nový sibiřský oceánský přístav, Turuchansk, středisko

severní Sibiře, a konečně Obdorsk, nejsevernější město při Obu, náležející vlastně k Uralské oblasti.

Tyto stanice jsou co do výkonnosti velmi různé. Nejsilnější stanice jsou: Archangelsk, Matočkin Šar, Dickson, Ust-Jenisejsk a nová stanice na Zemi Františka Josefa. Spojení není daleko tak prosté, jak leckdo myslí. Lodi, cestující v létě těmito kraji, vědí přesně, kdy vstupují do sféry jedné z pobřežních stanic. Chtějí-li na příklad u ostrova Vajgače poslati bezdrátový telegram do Moskvy, musí loď nejprve zavolati stanici Jugorský Šar, jež opět podává telegram dále na sever, na Novou Zemlji. Odtamtud jde telegram buď přímo do Archangelsku, nebo mezistanicí přes Kanin, nebo ostrov Morchovec. Postup je, jak vidíme, značně komplikovaný.

Všecky tyto bezdrátové stanice jsou zároveň meteorologickými pozorovacími stanicemi. Jinak by bylo nepochopitelné, proč na příklad stanice Morrazale na Jaimalu je i v zimě, jež tu trvá devět měsíců, udržována v provozu. Samojedi nejsou dosud zvyklí telegrafovati. Ruští lovci přicházejí velmi zřídka k tomuto osamělému bodu a přes to je tato stanice mimořádně důležitá. Po celý rok podává třikrát denně výsledky svého pozorování ledu do Archangelsku. Pomocí této stanice lze neustále pozorovati a studovati celé jižní moře Karské.

Všecky tyto stanice jsou nejen spojovacími strážemi a záchrannými kotvami, nýbrž i přímými průkopníky dopravy v Ledovém moři a tím i lovu, rybářství, obchodu a rozšíření civilisace.

Radiový telegrafista v Archangelsku nebo i na Kole, ba dokonce i jeho kolega v Ust-Jenisejsku, nebo v Dudince nežije jinak než kterýkoliv jiný Rus v nějakém severním městě. Jak však žije bezdrátový telegrafista na ostrově Dicksonu, jenž jest po deset

měsíců ročně pohřben v ledu? Jak žije jeho kolega na stanici Matočkin Šar, na 73. stupni 15 minutách severní šířky? Jak překonává radiový telegrafista na Zemi Františka Josefa, za 80. stupněm severní šířky led, noc a samotu?

„Velitel jiskrové stanice Morrazale, Spanov, onemocněl těžce skorbutem (kurdějemi). Jest naléhavě nutno, aby byl co nejdříve přijat na palubu nějaké lodi, kde je po ruce lékařská pomoc a čerstvá zelenina. Jménem lidskosti prosíme: přispějte na pomoc. Naše lodi nemohou se tam pro led dostati."

Tento bezdrátový telegram obdržel velitel karské expedice na palubě ledoborce „Krasina" 26. července 1929 ve východním Barentsově moři. Přišel z Archangelsku, od správy pobřežní bezpečnosti, jíž jsou podřízeny radiové stanice v západním Ledovém moři. Ledoborec zamířil Jugorskou tratí do Karského moře a dostihl pátého dne po obdržení telegramu bezdrátové stanice, ležící asi na 71. stupni severní šířky, na západním pobřeží poloostrova Jaimalu, při Baidarackém zátoce. 31. července o 6. hodině ranní východosibiřského času rozezvučely se sirény lodi, jež spustila asi tři míle od pobřeží kotvy. Bylo zřetelně viděti tři kamenné domky stanice, antenu, několik sudů a dva ukazatele cesty, rozpínající své dřevěné paže do prázdna. Pozdě odpoledne byl Spanov zachráněn.

Co nalezla posádka „Krasinu", když přišla k jiskrové stanici? Ony tři kamenné domky, nepříliš čisté, za to chladné a vlhké, pouze koupelna působila lákavým dojmem. Ze čtyř mužů posádky zmizel před několika dny felčar. Místo, aby pomohl svým kolegům, dal se na útěk a vydal se pěšky na cestu do asi osm set kilometrů vzdáleného Obdorsku. Tři lidé tu ještě byli. Spanov, velitel a zároveň telegrafista, pozorovatel a kuchař. Všichni tři byli nemocni kur-

dějemi. Kurděje, nemoc krve, vyvolaná nedostatkem vitaminů, je v druhé polovině polární zimy zvláště nebezpečná, ježto v této době působí tma tím, že urychluje rozklad krve; je to choroba, jež dnes pozbyla již mnoho ze své hrůzy. Ježto jsou známy její příčiny, je také známo, jak ji potírati. Není jen organickou nemocí, má i své podstatné duševní podmínky. Nejen organismus stávkuje, poslední příčinou vypuknutí nemoci je duševní rozpoložení ohrožených.

Tady tedy sedí na příklad na Morrazale tři nebo čtyři mužové rok nebo také dva, vzdáleni sta mil od jakékoliv kultivované osady, osmnáct metrů nad mořem na skále a za nimi se prostírá tundra; devět měsíců v roce led a sníh, tři měsíce sporá zeleň. Tu a tam se vynoří Samojedi. Zejména v den svatého Eliáše navštěvují tu staré pohanské obětiště, a přes to, že je Eliáš křesťanský svatý, obětují mu po dobrém starém pohanském zvyku soba. V létě přichází jedna nebo dvě lodi z Archangelsku, loď s mužstvem, jež je má vystřídati, se zásobami potravin a uhlí, jež jest míli od stanice na břehu vysypáno, pak snad připluje ještě loď hydrografické správy, jež tu někde zřídí bóji nebo jiný signál. Tito čtyři lidé jsou úplně odkázáni sami na sebe. Mohou, zejména v zimě, loviti, chytati lišky, stříleti divoké soby, jejichž počet jest ovšem již velmi nepatrný, vyskytují se tu medvědi, tuleni a velmi zřídka větší mroži. Pak mohou loviti ryby, zejména honiti vzácnou bílou velrybu. Co uloví, jest jim přesně odkoupeno organisací státního obchodu, Gostorgem. Leč, co si mají tito čtyři lidi jinak ještě počíti. Mohou čísti, hráti šach, jezditi na lyžích, ale co mají dělat, když se navzájem nesnesou, a nejsou-li kulturně tak vysoko, aby mohli svůj život podříditi pevnému re-

žimu? Pak se vynoří přísně zakázaná láhev s kořalkou. Potraviny, velmi rozumně a vědecky přesně složené, jsou velmi nerozumně a nevědecky pohlceny. Nejprve snědí všecky pomoranče, pak všechny brambory, pak přijdou na řadu mléčné konservy a konečně nezbývá nic, než maso, maso a maso, — pak se dostavují kurděje.

Tak asi tomu bylo na Morrazale. Po útěku felčarově se Spanov bezdrátovou telegrafií spojil s lékařem v Archangelsku a jeho rady, jež byly konečně přece jen přesně následovány, zabránily nejhoršímu. „Krasin" tu vylodil třicet pomorančů, třicet citronů, třicet krabic kondensovaného mléka, pytel zeleniny, dále cukr, kávu, čokoládu, čerstvé norské máslo, pytel brambor a čerstvou slaninu. To je sice na dva měsíce, jež ještě uplynou až do výměny posádky, málo, leč přece dosti. Všichni tři lidé vydrželi a přišli, i když nemocni, přece za živa do Archangelsku.

Tak to vypadalo v létě 1929 na Morrazale. Leč není tomu tak všude, neboť jsou dobré a špatné stanice, dobří a špatní telegrafisté. Jak to vypadá v moderní stanici, vypravuje telegrafista Judichin. Judichin, jenž hrál roku 1928 při plavbě „Krasina" na záchranu Nobilovy výpravy nikoliv nedůležitou roli, a také roku 1929 pracoval na „Krasinu" jako telegrafista, ztrávil tři léta nepřetržitě na ostrově Dicksonu.

„Roku 1918, v srpnu, jsem byl zahnán na ostrov Dickson v Karském moři. Byl jsem dříve radiotelegrafistou v Leningradě a byl jsem odtamtud odkomandován do Archangelsku, abych se zúčastnil výpravy, jež se měla vydati na Sibiř. Těsně před naším odjezdem přišli do Archangelsku Angličané. Šéfem výpravy byl mladý Vilkický, syn známého polárního badatele, povoláním hydrolog. Vilkický se s počátku choval úplně neutrálně. Leč později, když jsme

s lodí „Vajgačem", jež výpravu konečně přece dovedla až k ústí Jeniseje, u Jefremova Kamene ztroskotali, a tak jsme se dostali na Sibiř, přidal se ke Kolčakovi. Já pak jsem nešel do jižní Sibiře, neboť jsem byl bolševik, nýbrž na sever, na ostrov Dickson, kde byla roku 1915 zřízena bezdrátová stanice při přístavu Dicksonu.

Zatím co v Rusku zuřila občanská válka a v Sibiři nabyli převahy brzy rudí, brzy bělogvardějci, postupovala venku v Ledovém moři práce dále, jako by se bylo nic nestalo. Seděli jsme na Dicksonu, devět mužů, já sám tři roky, dva z nich dokonce pět let! Teprve po konečném vítězství bolševiků, koncem 1921, jsem se vrátil do Ruska. Byli jsme tři telegrafisté, jeden pozorovatel, jeden felčar, jeden kuchař a dva hlídači. Žádná žena, ani rodina! Ostrov Dickson jest, jak známo, skalnatý a nepříliš velký. V zimě je moře mezi ostrovem a pevninou zamrzlé, takže je možno pěšky dosáhnouti země. Za ta tři léta nedostavila se ani jediná větší loď na ostrov; karská výprava tu jednou proplula, leč nepřistála.

Jeden muž konečně zešílel. Ovšem, byl postižen venerickou nemocí, jež snad byla příčinou jeho šílenství. Přes to, že k nám nepřišla ani jediná větší loď, měli jsme vše. Motor byl poháněn uhlím, topili jsme naplaveným dřívím, jehož tu bylo velké množství. Zavedli jsme velmi přísný režim. Každý měl svůj zvláštní úkol. Jedni se zabývali lovem, dva zvláště chytáním polárních lišek. Jiní pak lovili dříví. Střídavě jsme dopravovali uhlí ze skladiště. V zimě jsme měli v domcích teplotu až minus dvanáct stupňů. Leč přes to se nikdo nerozstonal. Pěstovali jsme sport, jezdili na lyžích; lov ledních medvědů nás udržoval po celé týdny v napětí. Každé soboty jsme se koupali. Nahromadili jsme sníh a roztavili jsme jej ve

vodu. Chléb jsme pekli v kamnech, v nichž jsme topili naplaveným dřívím. Polární noc trvala sto tři dny. Na sto deset metrů vysoký stožár stanice byl na jaře vytažen košík, v němž seděl pozorovatel: den, kdy po prvé hlásil „Slunce!" jsme slavili jako svátek.

Zvláště svízelný byl život za mohutných polárních bouří v zimě. Od stanice k obytnému domku bylo napjato lano. Kdo v zimě opustil dům, vzal s sebou pušku, revolver a dýku, aby se chránil před ledními medvědy. Když roztaje sníh, objeví se květiny. Na blízké pevnině jsou ještě divocí sobi. Samojedi přicházejí zřídka. Úlovek byl tehdy neobyčejně bohatý. Rozdělili jsme vše pečlivě.

První rok života na stanici byl ještě zajímavý. Zejména v zimě. Polární světlo je každý den jiné. Je to jako magické divadelní představení. Druhý rok byl život již těžko snesitelný. Několik kamarádů bylo velmi nervosních. Přes přísný režim jsme spolu málo mluvili. Co jeden řekl, bylo druhému již příliš mnoho. Když jeden chrápal, dostal druhý záchvat vzteku. Nejhorší však je, že tu není žen. Dochází tu k četným konfliktům a srážkám mezi těmito lidmi. S počátku pomáhá ještě práce, leč později už ani ona neprospívá.

Proč jsme tam zůstali tak dlouho? Tehdy tam přece bylo nejjistěji. Měli jsme co jísti, měli jsme svůj klid, konečně to byla také důležitá práce pro pozdější dobu, a když jsme se vrátili, byly nám přesně vyplaceny peníze, dvě stě padesát rublů měsíčně.

Tak vyprávěl Judichin.

Zatím se na Dicksonu leccos změnilo. Domy byly zvětšeny, a pro každého obyvatele stanice byla vybudována zvláštní ložnice. Tím odpadá mnohý podnět ke konfliktům, jenž je příznačný pro tento druh vězeňské psychosy.

Roku 1928-29 bylo na ostrově osm mužů a jedna

žena, žena hlídače. Byli tu tři léta. Žena porodila na Dicksonu dítě. Odjelo s rodiči na podzim 1929 na jih. Dítě nespatřilo nikdy stromy, koně, ani vesnice. Fakt, že byla na stanici žena, pozměnil trochu způsob života. Leč vedlo to rovněž ke konfliktům. Teď je na Dicksonu již také radio, je tu slyšeti Moskvu, Malé divadlo, jsou sledovány schůze sovětů, a každý den je slyšeti zprávy „Dělnických novin pro venkov".

Byl také zahájen chov psů. Na Dicksonu jsou teď nádherní psi rasy „polarnaja lajka", zvláštní druh dlouhonohých a dlouhosrstých samojedských psů. Na Dicksonu bylo loni zastřeleno třináct ledních medvědů a asi šedesát polárních lišek. Posádka ztroskotané lodi výpravy „Boris Šidkov", jež na blízku najela na skálu, jež vydržela na lodi až do letošního léta, udržovala s osazenstvem Dicksonu neustálé spojení. Bylo naličeno dvě stě padesát liščích pastí. Na blízku na pevnině žije teď bývalý carský vyhnanec. Je mu padesátosm let. Má devět velkých psů, stopadesát liščích pastí, malý domek, psí boudu a skladiště materiálu. Jen v zimě se zdržuje na blízku Dicksonu. V létě odchází na jih, prodává své kožešiny a vydělává mnoho peněz.

„Chcete se ještě jednou vrátiti na Dickson?" ptal jsem se meteorologa, jenž mi o tom všem vyprávěl a jenž podle všeho nebyl příliš šťasten, že byl vystřídán. Odpověď zněla: „Za rok ihned. Ovšem jen v tom případě, že budu moci vzíti s sebou svou ženu. Co může býti krásnějšího? Je možno dělati vše, co chceme, nepotřebujeme peněz a máme přece vše. Můžeme honiti, loviti, pozorovati severní záři, mluviti s celým světem, zapneme radio, poslechneme si operu, nemusíme čísti novin a nemusíme se holiti! Je to překrásný život."

SIBIŘ NA OBZORU!

Samojedský poloostrov Jaimal jest již Asie. Mořeplavci šestnáctého a sedmnáctého století se domnívali, že jeho pobřeží je pobřežím Tatarska, severozápadním břehem Číny a Indie! Jižní zátoku Karského moře považovali mnozí za ústí Obu, jenž podle starých zvěstí a na starých mapách vyvěrá přímo z tajuplného Kathayského jezera. Kathay nebylo nic jiného než Čína.

Jaimal — toto jméno se vyskytuje po prvé v roce 1737, — jest rovina z jemného písku, jílu, štěrku a drobných kamenů, vlnitá plošina, v létě porostlá travou a kyprým mechem. Nacházíme tu také drobné břízky a vrbiny. Je to šťavnatá, zdravá země; pastviny pro stáda sobů asi tisíci Samojedů a Zyrjanů. Nesčíslná drobná jezera, mělké řeky a potoky, jež často vysychají, zpestřují jednotvárnou krajinu. První mořeplavci z Ruska přenášeli své čluny po zemi od řeky k řece, od jezera k jezeru. Dosáhli tímto, opravdu namáhavým způsobem, Obu. Nebezpečná cesta kolem poloostrova a před ním ležícího Bílého ostrova jim byla neznámá.

Doprava lodí po této pozemní a vodní cestě udržela až dodnes v paměti myšlenku: spojiti Baidarackou zátoku Karského moře s Obem průplavem. Plavba by tím v létě získala asi týden. Leč stavební a udržovací náklady tohoto kanálu, jenž by byl jen po tři měsíce leduprostý, by se nemohly vypláceti.

Od moře působí Jaimal velmi neživoucím dojmem. Svah pobřeží k moři měří asi dvacet až třicet metrů. Jinak není nic viděti. Lodi plují mnoho mil daleko v širém moři. Při pobřeží jest voda mělká.

Od Morrazalu — toto slovo jest stejně jako jméno Jaimal samojedské a znamená „Ponurý mys", — dal se „Krasin" severně. Jeho cesta byla cestou velké většiny všech lodí, jež od čtyř set let, kdy zkřížily Karské moře. Mořský proud a větry ženou led od severovýchodu k jihozápadu, k východnímu pobřeží souostroví Vajgače a Nové Zemlji. Led je z části pobřežní nebo spodní, z části pak arktický led z oblasti navrstveného ledu vysoko na severu, z části mořský led, vzniklý zamrzáním mořské vody mezi velkými krami a plujícími ledovými ostrovy. Převážnou většinou vycházejí lodi vždy z mořských úžin nejprve na jihovýchod do Baidarackě zátoky, a pak podél západního pobřeží Jaimalu k severu až k Bílému ostrovu, aby odtamtud dosáhly sibiřských řek. Ledoborec „Krasin" zvolil v srpnu 1929 stejnou cestu.

Nepluli jsme rovnou na Sibiř. Nejprve bylo nutno sjezditi křížem krážem Karské moře, neboť nešlo tu přece o cestu ledoborce, nýbrž o dopravu nákladního loďstva.

Polární plavci minulých století, polární badatelé ještě kolem roku 1850 nazývali Karské moře „Velkým ledovým sklepem".

Jak nalezli plavci na Sibiř z roku 1929 toto moře? Hluboce modré a hladké jako zrcadlo!

Ani vánek nečeřil vod a na ledových krách, jež se daleko na obzoru svíraly v bílou frontu v kruhu kolem osamělé lodi, křičeli velcí, dlouhonozí dravi ptáci s ostrými zobáky pronikavě a hladově. Ještě včera jsme tonuli v mlze. Vše bylo šedé a šedé, a kry narážely na pancíř lodi. Chladné vlhko se plížilo po palubě. Ve světě kolem nás vládl hluboký smutek. Dnes bychom měli chuť jásati, — leč na štěstí jest příliš chladno pro takové neopatrné vý-

Přístav Igarka: Počátkem června přicházejí první průkopníci.

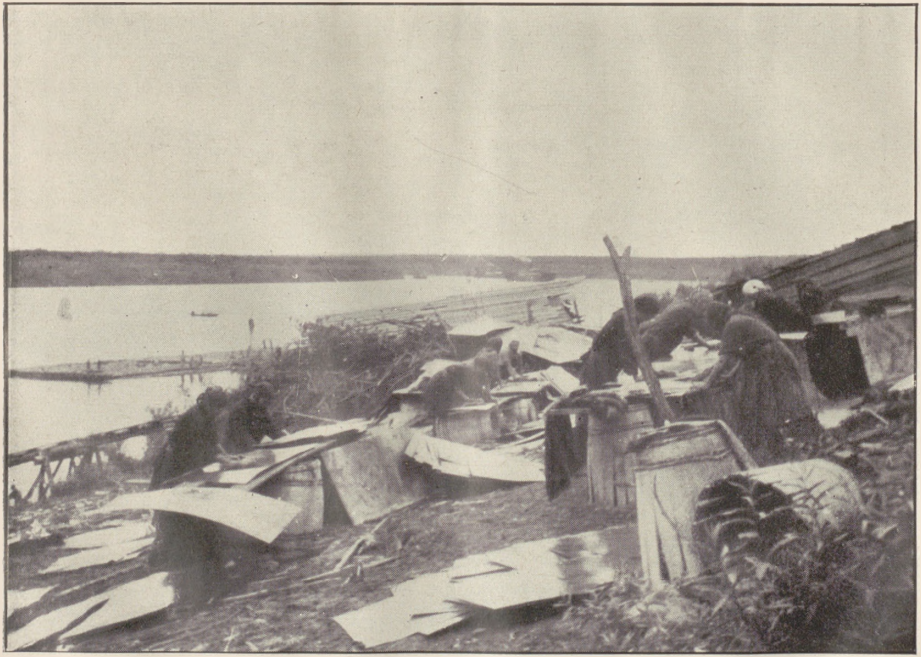

Přístav Igarka: V červnu ležel již plech na střechy na břehu.

střelky. Je trpce zima a teploměr přece ukazuje dva stupně tepla. Je zima, přes to, že svítí slunce a obloha chřestí ve světle. Je zima. Slunce nestoupá k zenitu a jakkoliv je voda modrá, a jak jižně září ve svých barvách: odtud je blíže k severnímu pólu než k Jaderskému moři.

Deset dní křižujeme Karským mořem. Je to opuštěné moře. Málo ptáků, málo tuleňů, není tu života. Velké nákladní loďstvo jest ještě daleko, máme ještě kdy zkoumati: kolik ledu je letos? Jak je silný? Jak probíhá jeho dráha, kam spěje? Kde je moře leduprosté? Jakým směrem se mají obchodní lodi dáti? Tyto otázky musí býti zodpovězeny dříve, než loďstvo dosáhne mořských úžin. Na jejich zodpovědění závisí osud výpravy, závisí milionové hodnoty, blaho nebo zkáza šestadvaceti, pro arktickou mořeplavbu nikterak zvláště způsobilých lodí.

„Krasin" hladce proráží křehký led. Je to hnědý pobřežní led. Karské moře nikdy, pokud bylo možno zjistiti, úplně nezamrzá. Podél pobřeží se vytváří asi dvacet až pětadvacet kilometrů široký ledový pás, jenž se v létě uláme a je zahnán do širého moře. Tam uzavře spolu s tříští navrstveného ledu, přicházejícího od severu, daleké oblasti a většinou i tři trati, vedoucí od Barentsova moře do moře Karského. Kry jsou hnány větrem, jsou metr i více silné, tyčí se jedna nad druhou, tvoří přehrady a zdi, a mezi nimi zamrzá moře slabým, leč tím pevnějším a jasným ledem.

„Krasinu" to vše nepůsobí obtíží. Prolamuje přehrady. Led podél západního pobřeží Jaimalu mu nemohl býti překážkou.

Probili jsme se až k 74. stupni severní šířky. Od 71. stupně bylo moře leduprosté až k Bílému ostrovu. Meteorologové a hydrologové pracovali, mě-

řili, počítali; do hlubin ponořovány teploměry a jiné záhadné přístroje; vypouštěny balony, naplněné vodíkem, aby byly pozorovány vzdušné proudy, zkoumán solný obsah vody, její průhlednost; brzy jsme pluli zvolna, pak jsme se opět zastavili a číslice v tabulkách se řadily.

Kurs k západu, k Nové Zemlji, byl však velmi brzy opět změněn. Přišel těžký led a znovu se rozezněla ve dne v noci symfonie syčení vody a hřmění ker, hraná na pancéřových deskách. „Krasin" si razil cestu zpět k jihu, kličkoval do volnějších vod. Pak ležel dva dny opět před Vajgačem, v polární mlze. Večer ještě svítilo matně a bronzově slunce, jitro nespatřilo nic, než studenou šedou zeď.

Mlha se rozplynula stejně náhle, jak přišla. Vyšší vlny dávaly tušiti mnoho volných vod a silný vítr. Brzy nás opět spatřila Jugorská trať, při jejímž východním vjezdu se hromadil ze severu a z východu naplavený led.

Loď si razila cestu. Dala se kousek cesty hnáti, — polární plavci to nazývají driftováním, — pak bičovaly šrouby mléčnou vodu a tuleni prchali před nestvůrou na dostřel od osamělého samojedského člunu, jenž tu přízračně plachtil ledovými krami.

Benzin pro letce Čuchnovského, jenž čekal již týden na pobřeží Kolgujevu na příznivé počasí, byl vyloděn v zátoce Varneke na Vajgači. Při tom musilo se několik divokých kachen a sluk rozloučiti se životem, a mladý skalní orel, neopatrný při ranním lovu myší, nastoupil dalekou cestu do leningradské zoologické zahrady.

U skladiště benzinu se jednoho jitra objevilo deset lidí, Rusů. Jejich vůdce se představil: Alexej Konstantinovič Schenkmann, povoláním geolog, bývalý černosotněnec, vypovězený sověty, před dvěma roky

amnestovaný, nyní geologický poradce vlády, pro niž má zříditi na Vajgači olověné doly. Chce se se svými lidmi ještě letos dáti do práce. „Prosím, chcete se přesvědčiti, že je tu olovo a zinek?" Vede nás ke břehu. Obcházíme několik skal mělkou vodou. Schenkmann zvedá několik kamenů. Jsou těžké: olovo a zinek. Dvanáct pudů bylo dosud odesláno jako zkouška. Letos v létě má býti po prvé započato s řádnou prací. Dynamitem budou trhány skály. Osm mužů bude pracovati, jeden bude vařiti. Schenkmann už vidí továrnu, dělnickou osadu, lodi, přístav. Ostrov svatých sobů nezůstane ušetřen strojů.

Opět hřmí led. Vracíme se ještě jednou do Karského moře. Je teď ještě více ledu, než v minulých dnech. Brzy však, zatím co jezdíme křížem krážem, zazáří moře v nejtemnější modři, slunce vykouzlí něco krve, kterou je cítiti jako teplo. Plujeme k severu, poněkud směrem ke Karské bráně, jež je také nazývána branou Železnou, ježto ji led uzavírá jako nejtěžší bránu pevnosti.

Obracíme se jižně od ledové přehrady a zůstáváme státi. Z jiskrové kabiny proniká poplašné volání: „Čuchnovský!" Povely zaznívají, stroje se rozeběhnou a brzy duní jako vykouzlen ze světlé oblohy zvuk dvou motorů nad námi a nad ledem, nad ptáky, nad stany Samojedů na březích a nad tuleni. Nedotčená příroda, nomádský stan, saně, tažené psy — a Dornier-Wal, duraluminium s dvěstěkilometrovou rychlostí za hodinu ve vzduchu...

O půlnoci — již vystupují stíny z temného jihu — kotví „Krasin" před západním vjezdem do Jugorské trati. Trojstěžník hledá cestu do ledu.

Daleko na obzoru vystupuje pět kouřových sloupů z oceánu. Rudá vlajka velitelova je vztyčena. Třepetají se signály. První oddíl největšího obchodního

loďstva, jež kdy plulo po moři, přijíždí v šiku. Kotvy chrastí. Velitelský štáb sedí nad mapami, jiskrovými telegramy a povětrnostními zprávami. Tři brány Karského moře jsou uzavřeny ledem. Která brána má býti loďstvu otevřena pro jeho cestu na Sibiř? To je otázka.

Po prvé mělo létadlo provázeti plavbu loďstva na Sibiř. Již roku 1925 byla karské výpravě dána k disposici dvě létadla. Leč to byl pouze experiment, první pokus. V létě 1929 mělo však létadlo býti organickou součástí celého podniku, mělo prováděti soustavné výzkumy, a podle možnosti dirigovati loďstvo. Leč ještě více: aeroplán, řízený Čuchnovským, jehož jméno je v paměti všech ještě z roku 1928, měl vykonati důležitou práci pro budoucnost.

Hlavní základnou Čuchnovského měl býti ostrov Dickson, severně od ústí Jeniseje. Na Dicksonu je, jak již známo, silná bezdrátová stanice; přístav Dickson, objevený Nordenskjöldem roku 1875, jest jeden z nejlepších přístavů celého arktického moře. Je to ovšem přírodní přístav, není tu nic, než mořský basin mezi skalami, bez majáku, bez bójí, bez přístavní policie. Vycházeje z Dicksonu, měl Čuchnovský kromě své práce pro loďstvo pracovati také pro úplné dobytí Karského moře Sibiří. K zabezpečení plavby musí býti bezpodmínečně zřízena ještě jedna radiotelegrafická stanice na pobřeží poloostrova Tajmyru, posunutá pokud možno daleko na sever. Čuchnovský měl pro ni vypátrati nejvhodnější místo.

Leč Čuchnovský měl postoupiti ještě dále k vysokému severu, až k dosud báchorečné ještě Severní zemi, zakreslené na mapách z části jako Tajmyrský archipel, z části jako Země Mikuláše II. Dosud jsou známy jen jednotlivé pruhy úseků pobřeží jednotli-

vých ostrovů, o nichž není vůbec známo, jak dalece snad spolu souvisí, a pokud tvoří snad dokonce součást dosud neznámé arktické pevniny. Čuchnovský měl, opíraje se o pomocnou základnu na Osamělém ostrově, již tam pro něho zřídila „Braganza" (nynější „Zvěroboj"), přeletěli Severní zemi a pokud možno vyfotografovati ji. A konečně byl Čuchnovskému vytčen úkol, letěti podle Jeniseje k jihu, přes tundru, přes tajgu, vzhůru proti proudu až do Krasnojarsku na sibiřské magistrále. Uslyšíme ještě, proč se Čuchnovskému jen z části podařilo splniti tyto úkoly.

Leč vraťme se k ostrovu Vajgači. Letec, již na cestě ze Sevastopole přes Azovské moře, vzhůru po Volze, dolů po Dvině, do Archangelsku a Kolgujeva, pronásledován smůlou, ocitl se po několika mlhavých dnech za zářivého slunečního svitu a nezkalené oblohy v zátoce Varneke na ostrově Vajgači. Led byl Jugorskou tratí zahnán na západ, a uzavíral, třeba jen volně plujícími krami, záliv. Letec nemohl startovati, neboť jeho Dornier-Wal potřeboval téměř mořskou míli, tedy více než půldruhého kilometru, k rozběhu po vodě. Leč loďstvo nemohlo čekati. Prvních pět lodí, jež zatím dorazily z Hamburku, vyjelo. Pluly mořskou úžinou opět k jihovýchodu až k poloostrovu Jaimalu, pak k severu, a brzy zmizelo pět lodí, když minuly úzký pruh ledu, z dohledu směrem k severovýchodu, kde zaměřily bez ledoborce, vedeny zkušeným ruským polárním kapitánem, svou cestou k Obu.

Ledoborec se vrátil k Jugorskému Šaru, jenž se teď stal definitivně základnou k překonávání ledu. Karská brána byla téměř neustále zacpána těžkými masami ledu. Jen s vynaložením největší námahy se tamtudy mohla „Braganza" probojovati. Také Ma-

točkinova ulice, vlastně nejkratší cesta z Norska na Sibiř, byla při svém východním vjezdu téměř neustále blokována. Zůstalo tedy při jižní cestě. Osm námořních lodí, malý říční parník a vlečná loď, jež vykonala cestu z Mannheimu Atlantickým oceánem a ledovým mořem až na Sibiř — loď se jmenuje po sibiřském revolučním bojovníku „Partizán Ščetinkin" — kotvily v zátoce Varneke.

Stav ledu se zhoršil. Severovýchodní vítr vháněl do mořské úžiny stále nový led. „Krasin" vyjel několikráte na výzvědy. Čas spěchal. Letec byl zajat stále ještě ve své zátoce. Bylo nutno dopraviti aspoň část deseti lodí ledem do leduprostého Karského moře, aby mohly býti konečně vyslány na cestu do Sibiře. 15. srpna se ledoborec opětně rozjel, a tu se stala tato příhoda:

„Krasin" bouřlivě vyjel z mořské úžiny na širé moře, projel ještě jednou křížem krážem, a brzy dusalo za ním v šiku, přivoláno bezdrátovými telegramy, pět nejlepších z deseti lodí, náležejících k této skupině.

Bylo chladno, jasno a bezvětří. Led byl tvrdý a rozsáhlý, měřil asi pět „žoků", t. j. asi polovina obzoru byla pokryta ledem. Loďstvo se dalo jihovýchodně, aby objelo ledovou hradbu, a pak podél poloostrova Jaimalu k severu. Leč mělo tomu býti jinak. Brzy měřil led šest žoků, pak sedm, snesla se lehká mlha, pak osm žoků ledu, těžké kvádry, starý pobřežní led. Večer se nachyloval. Mlha houstla. Devět žoků ledu! Lodi počaly troubiti: Zastavit! Devět žoků: tu není pro obyčejné lodi již průchodu. Stmívalo se již poněkud, a mlha zhoustla. Troubily již jen čtyři lodi. Kde byla pátá?

„Krasin" se zastavil. Loď se za ním obrátila a hledala pátou, norskou. Konečně byla nalezena. Leč

zatím nastala neproniknutelná tma. „Krasin" vyjel plnou parou k jihozápadu, aby hledal leduprostou vodu. Brzy se musil vrátiti: nebylo nic vidět! Ledové kvádry praštěly, kupily se, staří tuleni s domovnickými kníry, zřejmě vyrušeni ze spánku, klouzali rozzlobeně do vody, „Krasin" se tu v mlze prohánět, sireny vyly, nic, zastaviti, dáti se hnát a čekati.

Dáti se hnát příbojem, je krásné, zejména na ledoborci, pak se totiž nekymácí. Unášení proudem — zvané driftováním, — však ve Vřetenové zátoce, — kde leželo loďstvo, — nebylo ani trochu krásné. Přes to, že to trvalo jen jedinou noc. Z jitra se mlha rozplynula a těsně před sebou jsme spatřili: pobřeží! „Krasin" se opět rozjel. Lodi byly pěkně pomíchány, vypadalo to útulně! Jen kdyby to tentokráte bylo tak lehké se zkoumáním situace! Ku předu — zpět — ku předu — zpět; tvrdý led skoro deseti žoků, to jest skoro celé moře pokryté. Po dvou hodinách spatřil „Krasin" na obzoru volnou vodu, na severu! Zpátky, za každou cenu, lodi musily býti vyproštěny z tohoto kouta, neboť byly neustále zaháněny ke břehu. Náhle zabzučel na obloze letec: „Tři míle na sever leduprosté moře!" telegrafoval. „Krasin" to již věděl. Čuchnovský hlásil dále: „Leduprosté vody daleko široko!" a loďstvo uvázlo těsně při okraji ledového pásu a bylo nezadržitelně hnáno na skály.

„Krasin" se dal do práce: lámati led! V Baltickém moři v zimě, nebo jako loni při severních Špicberkách, je pevný led, moře je jediné zrcadlo, do kterého ledoborec razí si svůj průplav. Zde však je led pohyblivá masa kvádrů, trosek a ker. Sotva ledoborec otevřel kanál, zavřel se znovu, takže loď, jež jela za ledoborcem, nemohla vpřed. Ze zadu, se

stran, šikmo, zvolna, rychle, s nejpodivnějšími manévry byly lodi jedna po druhé, zvolna, namáhavě, leč dovedně a bezpečně vyvedeny z ledu.

Pozdě večer 17. srpna se pět lodí ocitlo ve volných vodách. Za dvaapůl dne urazily celých čtyřicet mil.

Pak pluly lodi samy, bez ledoborce, čtyři dny Karským mořem a nespatřily už ani kousek ledu. Kapitáni mohli ulehnouti ke spánku. Nebyla to už vůbec žádná výprava, byla to pohodlná plavba, jež konečně skončila v neobyčejně podivné krajině: na Sibiři, v pralese, u Samojedů a Tunguzů.

Přesídlil jsem zatím na parník „Rabočij", na novou sovětskou loď. Je vybudována podle nejmodernějších zásad, je to sice poněkud pomalá, leč přes to krásná, čistá loď pro dopravu dříví. Archangelsk jest jejím domovským přístavem. Její kapitán, pravděpodobně nejmladší kapitán, jenž sjíždí světová moře, a většina mužstva jsou z krajiny kolem Bílého moře. Loď přišla přes Belgii a Hamburk ze Španělska, odkudž měla přivézti náklad korku ze Sevilly. Celá loď byla v Seville — zatčena. Byla to první sovětská loď, jež tam připlula. Vedle ní byl postaven člun s dělem a ani kapitánovi nebylo dovoleno vystoupiti na pevninu. Mužstvu nebyla ani doručena pošta. Něco takového jest ještě možno!

Teď byla loď skoro úplně prázdná a plula s uhelným zatížením jako většina ostatních lodí. Měla dojeti na Jenisej, vyložiti tam velkou lokomobilu a několik set zemědělských strojů, a naloditi za to dříví pro Londýn. Byla to, musím to opakovati, po malém dobrodružství v ledu, pohodlná plavba. Drobné vlny, ve dne matná sluneční záře, nebylo zima, lodi pluly husím pochodem, ani příliš rychle, ani příliš zvolna, na palubě chrochtala prasata, bečely ovce,

bučel mladý býk, kdákalo stopadesát slepic, — to vše si lidé v Hamburku vzali s sebou, aby byli stále zaopatřeni čerstvým masem. Pluli jsme opět až k Bílému ostrovu severovýchodním směrem, mnoho mil od jeho mělkého pobřeží k ostrovům Vilkického, a pak k jihovýchodu až k západnímu pobřeží ostrova Dicksonu.

Byly asi dvě hodiny ráno (sibiřského času), když se skály ostrova Dicksonu objevily v dohledu. Loď učinila náhlý obrat a plula teď rovnou k jihu, rovnoběžně s osmdesátým poledníkem, stále ještě k jihu, špinavěhnědou vodou, valící se k severu. Byly to nesmírné proudy Jeniseje, sladká voda, jež plyne nad těžkou slanou vodou. Leč pevniny neviděti. Na východě jsme v mlhavém soumraku spatřili skálu: Jefremův Kámen. Tam měl sloužiti lodní vrak jako signál: zbytky parníku „Vajgače", jenž tu roku 1918 s hydrografickou výpravou na palubě ztroskotal. To bylo tehdy, když mladý Vilkický s částí svých lidí probil se odtud ke Kolčakovi, zatím co bolševická část jeho mužstva dala přednost tomu, očekávati částečně na ostrově Dicksonu a částečně při ústí Jeniseje, jak se věci vyvinou. Vraku nebylo viděti, a ani lodi před námi, ani za námi nic nespatřily. Za poslední zimy zmizel, buď se úplně potopil, nebo byl ledovými masami úplně zničen.

Pluli jsme dále. 20. srpna o polednách se na východě přiblížilo pobřeží. Bylo to, jako by sem ostrovy po vlnách připlouvaly, a pak jsme viděli, že to nebyly ostrovy, nýbrž souvislá země, zelená, s temným svahem k moři, — nebo to už byl proud? Kde končí oceán a kde začíná řeka?

Téhož dne večer však ležela před námi konečně Sibiř. Golčicha, první osada na východním břehu, při ústí řeky, jež se z tundry vrhá do moře. Několik

domů, několik stanů, to je vše. Leč již jsme tu a tam spatřili čluny, velké bárky, jež tu byly někde zakotveny; lodivodové přijížděli na malém tendru. Západní pobřeží, jež se nám dosud jevilo jako obraz v zrcadle, se blížilo, zazelenalo se, stala se z něho tundra a bažiny, rozčlenilo se v ostrovy a proměnilo se opět v pevninu.

Slunce zapadalo a nastala tma. Sibiř!

PORT IGARKA, PŘÍSTAV VELKÉ NADĚJE.

Tohoto přístavu Fridtjof Nansen roku 1913 na své velké cestě Karským mořem a vzhůru po Jeniseji nespatřil. Port Igarka je nejmladší přístav světa. Port Igarka je nejpodivnější přístav světa. Port Igarka je vynález. Vynálezci se jmenují Rybin a Smirnov, a jsou inženýři.

V červnu se v Portu Igarce ještě pásli sobi; neboť tenkrát ještě neexistoval. V červnu bylo započato s kácením pralesa, rukama. V červnu postaveny první chaty, a sedm set dělníků se brodilo bahnem. Bárky přiválely dříví a stroje a — přes noc — vybudováno přístaviště a sbit kontor. V srpnu vtiskl úředník GPU. do mého pasu razítko prvního visa: pohraniční kontrola Portu Igarky, sibiřského přístavu, jediného sibiřského přístavu, brány Sibiře do Evropy a Ameriky. Počátkem srpna stanulo velké loďstvo tam, kde v červnu ještě Tunguzové měli své stany: čtrnáct oceánských lodí, čtyři vlečné parníky, říční lodi, bárky, plachetnice, vory. Ke konci pak ještě přeletěl Čuchnovský a usadil se tu ve všeobecném víru. Medvědi již dávno uprchli hluboko do tajgy.

Pluli jsme na sta mil od ostrova Dicksonu proti proudu. Postupovali jsme téměř stále podél pravého východního břehu hlubokou brázdou. Levý západní břeh jest písčitý a plochý, velké ostrovy — ostrov Sibirjakov, Krestovský, Korsakovský, Berezovský a Minský, — leží uprostřed řeky, dělí proud, jenž ještě daleko není řekou, nýbrž proudícím mořem. Východní břeh je pohnutější, strmější, s propastmi, ná-

vršími, skalami; ovšem, nejsou příliš vysoké, leč v této nekonečnosti, jež je rovná, plochá, a jež činí ze země desku, zdá se tento břeh téměř hornatým.

Po Golčiše nepřichází dlouho žádná osada. Pak leží dvě těsně vedle sebe: Tolstý Nos („Tlustý nos"), místo vyhnanství již za doby Kateřiny Veliké, pohřebiště slavného děkabristy, a brzy na to Karaulnoje, česky „Stráž", s několika velkými ruskými domy, novou řakturou Gostorgu, a malou sensací: na pláži se pasou dvě krávy.

Pak přichází řada drobných osad. Bylo jich, jak ukazuje mapa z roku 1745, před dvěma sty léty mnohem více. Tehdy byly při ústí Jeniseje těsně vedle sebe desítky tak zvaných zimovjí, což znamená asi tolik, jako místo přezimování. Byly to tehdy nejsevernější osady Evropanů vůbec. Leč téměř všecky tyto osady, zakreslené v atlasu Císařské akademie věd ve Sv. Petrohradě, vydaném roku 1745, zmizely. Pravděpodobně — tak se domnívá i Nordenskjöld, — se rozdíl mezi rozvíjející se evropskou kulturou a technikou, a životem v těchto odlehlých končinách stával stále větším, kdežto výtěžek z lovů se hromadným odstřelováním nejušlechtilejších kožišinatých zvířat stále zmenšoval. Farem, v nichž by byla pěstována kožišinatá zvířata a sobi, kolektivů a továren, jež dnes probouzejí tyto části zeměkoule k novému životu, tehdy neznali. A tak všecka tato místa zapadla. Nordenskjöld nalezl roku 1875 v Golčiše jenom čtyři Rusy. Dnes to je se zřetelem k severským poměrům opět větší vesnice, a do roka tam bude státi továrna na rybí konservy.

Řeka se několikráte zatáčí. Před ostrou zátočinou se vynořuje — zdaleka viditelná bezdrátová stanice. Blížíme se k ní zvolna, proti silnému proudu. Objevují se střechy, protáhlé domy: je to Ust-Jenisejsk-

Port, vykonstruované město. Stavba zahájena ještě za carské vlády v roce 1917. Tehdy byly plavby Karským mořem, pod nátlakem nutnosti zříditi přístavy, jež by nebyly blokovány, opět zahájeny. Přes revoluci bylo ve stavbě pokračováno. Od roku 1924 tu pracuje stanice jiskrové telegrafie. Bylo zřízeno pravidelné přístaviště, nábřeží, dvě velká skladiště, balírna, dvoje kasárna a lázně. V Ust-Jenisejsku-Portu bylo již od roku 1920 zboží překládáno z námořního na říční loďstvo. Leč stav proudu nutí většinou zakotviti uprostřed řeky a překládati na širé vodě, jak tomu jest ještě dnes na Obu u Nového Portu.

Od roku 1923 pozbyl Ust-Port, jak je zkráceně nazýván, svého významu jako přístav. Na obzoru se objevila Igarka, uslyšíme o tom ihned. Teď jsou kasárna a skladiště prázdné. Přes to: byl tu čilý ruch, když se parníky objevily. Více než dvě stě lidí bylo v létě 1929 v Ust-Portu. Dnes nejsou již na Sibiři kasárna a baráky, stanice a budovy ponechávány na pospas zkáze. Ust-Port se stává střediskem kolektivních hospodářství Samojedů, Dolganů a Juraků. Již roku 1930 započne v Ust-Jenisejsk-Portu pracovati továrna na sobí, koroptví a rybí konservy s roční výrobou půltřetího milionu plechovek. Nejprve se sto dělníky. Domorodí pěstitelé sobů, rybáři a lovci budou organisováni v kolektivech a budou továrně prodávati svou kořist. Chladírna bude — jakkoliv to zní podivně, — v této beztoho chladné krajině, doplňovati továrnu. „Frigidaire" v Arktidě! Podivné, ale pravdivé.

Plujeme stále dále proti proudu. Míle a míle, dva a půl dne. Řeka byla stále ještě mořem. Pak přišly stromy, tundra ustoupila tajze. A stále ještě pluly námořní lodi do vnitra země, do Sibiře. Proud se již proměnil v řeku. Břehy patřily již k sobě a ne-

konečnost obdržela již úhlopříčku: proud. Ostrov, porostlý lesem, signály, znamení, světla: hlavní proud jsme nechali vpravo, lodi zabočily vlevo do jednoho ramene, a zde ležel, v obrovské zátočině, kterou prales chrání před větry: Port Igarka.

Prkna, vymýcený prales a již několik rozestavených domů; lidské klubko, prapory, stany, koně, pytle cementu, plech, cihly (ženy s pestrými šátky na hlavách je rovnají ve zdi) — to vše dvacet metrů nad vodou. Dole dobrodružné čluny z doby Stěnky Rázina, kanoe, motor hrčí, praporky, označující splavnou vodu, dvě improvisovaná nábřežní přístaviště, obrovská obytná loď s jiskrovou stanicí, kdesi štěkají psi, zvoní kravské zvonce, žene se hejno kachen, rackové se chechtají, bušení kladiv, volání, klepot, dunění, skřípění pil, rachot, sirény vyjí: Port Igarka, přístav v pralese! Na 67. stupni 67. minutě severní šířky.

O tom se lovci Jegorovi ani nesnilo, když si roku 1753 postavil chatu naproti Samojedskému ostrovu na levém břehu Jeniseje. Kolem chaty vznikla vesnice Jegorskoje, z čehož vzniklo jméno Igarskoje. Hydrografové a inženýři, kteří v tomto kraji hledali přístav, rozhodli se roku 1928 definitivně pro pravé, v těchto místech od západu k východu směřující rameno Jeniseje, jenž tedy, přijdeme-li proti proudu od ústí, leží vlevo od Samojedského ostrova. Dnes jest Igarskoje ubohá rybářská vesnice, jež velmi brzy vedle nového přístavu, jenž jest od vesnice vzdálen asi šest kilometrů, upadne v zapomenutí. Kdysi bydlili v Jegorském také skopci, tajůplná sekta kleštěnců, lidí, kteří se z náboženského fanatismu sami zbavují svého mužství. Leč již dávno odtud zmizeli. Ruští rybáři, Sibirjaci z krajiny kolem Krasnojarsku, a ně-

kolik chudých Tunguzů, živících se lovem ryb a honbou, — to je vše. Na druhé straně však, v Portu Igarce, duní budoucnost.

Ideální přístav. Zde může zakotviti sto lodí. Bezvětří, hluboká voda. Buduje se tu továrna na obrábění dřeva. Nádherné sibiřské dřevo (napřesrok je budou pečliveji řezati, lépe chrániti před vlhkem!) bude splavováno po proudu s hor, zde bude zpracováno a nakládáno na oceánské lodi. Továrna bude pracovati, nikoliv tak brzy, jak se s tím počítá v plánu, leč bude pracovati, nejprve se dvěma, pak se čtyřmi, potom s osmi a — i tato naděje se splní — se šestnácti rámy, se šestnácti strojními pilami. Bude tu vystavěna elektrárna. Kotle tu již jsou. Lokomobily byly namáhavě vytaženy na strmý břeh a elektrárna (zatím tu rachotí malý Dieselův motor a v arktické tajze svítí elektrické světlo!) bude dodávati proud ještě továrně na celulosu a na dýhy, — splní se i naděje, že tyto továrny budou ve třech letech pracovati!

Do roku 1930 budou vybudována čtyři stálá nábřeží. Mlýn na tuhu bude mlíti cennou kurejskou tuhu, jež dosud ležela ladem, a lodi ji budou dovážeti do Evropy. Chcete nahlédnouti do plánů? Tolik a tolik hektarů zaujme továrna, tolik a tolik zaujmou obytné domy, sem přijde pekárna, — zde už je konsumní družstvo, tam je teď kontor, tady bude obytný dům, zde bude státi dvacet obytných stavení, tady — les bude ještě vykácen, — sem přijde sportovní hřiště, na druhé straně bude stáj pro sto koní. Doufáme, že to vše bude do příštího roku hotovo. Tak mluvili tam lidé. V červnu tu byl ještě prales, rukama jej vymýtili. Nejbližší město je Turuchansk, dva dny cesty proti proudu, a na sever odtud se

prostírá jen tajga a tundra, a na západ také jen tajga a tundra.

Port Igarka se stane městem. S velkým klubem a kinem, s dvěma, třemi nebo i čtyřmi továrnami, s nemocnicí a s třemi tisíci obyvateli. V létě jich tam přijde ještě asi mnoho set, kteří budou pracovati jako nakladači v přístavu.

Čtrnáct lodí bylo roku 1929 v Igarce, tři tu byly roku 1928, roku 1930 jich má přijeti třicet. Kdy jich bude sto? Kdo to ví? Což se nedoufá v nové zlato, novou platinu, nohou tuhu, — a to vše kolem Jeniseje? Kdo ví, kolik miliard tun kamenného uhlí leží skryto u Dudinky při ústí Jeniseje a v basinu Tunguzky? Cožpak se nemluví o čtyřech stech dvaceti miliardách tun? Doufá se a činí se více, pracuje se a dobývá se uhlí, platina, tuha a zlato ze země. Brzy přijede sto lodí z Evropy k Jeniseji!

Leč Port Igarka, tento z usnesení, z protokolu výborové schůze zrozený přístav, toto město, žijící nejprve na papírovém plánu, a pak, téměř holýma rukama vyrvané pralesu, severosibiřskému pralesu, Port Igarka prožívá svou první zimu. Tato zima počíná počátkem října a končí počátkem června. Osm stupňů pod nulou činí průměrná roční teplota, padesát dva stupně pod nulou naměřeno loni v lednu v okolí. Na metr vysoko leží sníh, o osmnáct metrů stoupá řeka v červnu, když jdou ledy. Čtyři měsíce je temno, jeden měsíc téměř úplná tma. Po čtyři měsíce není vůbec jiného spojení s vnějším světem než radio, pět měsíců jezdí tu tryskem koně, běhají dlouhosrstí polární psi s počtou na zrcadlově hladké řece od jedné telegrafní stanice ke druhé, dva tisíce kilometrů proti proudu, až do Krasnojarsku a dva

tisíce kilometrů zpět. Jen tři měsíce trvá jaro, léto a podzim, jen po tři měsíce přicházejí parníky a bárky. Pro tyto tři měsíce se buduje přístav, pro tyto tři měsíce, jež Sibiři otvírají bránu k světovému obchodu, jsou stavěny továrny, jest stavěno město.

Tři sta lidí má ztráviti tuto první zimu v Igarce. Byly o to svedeny rozhorlené debaty. Diskutováno pro i proti. Doznávám, že jsem náležel ke straně proti. Nesmíme považovati naději za důležitější než suchá skladiště bramborů. Kurděje neznají pětiletky. Svědčí o vážnosti, s jakou odpovědní činitelé se chopili tohoto problému, že ještě v poslední chvíli, za nebezpečí, že bude zamrznutím řeky odříznut, přispěchal předseda Společnosti pro severní námořní cestu, Lavrov (před tím ochodní zástupce Sovětského svazu v Kabulu) do Igarky, aby prozkoumal situaci.

Port Igarka se stane velkým, důležitým přístavem. Ovšem: podivný přístav. Přístav v ledu a pralese, pro největší bohatství celého světa.

Nansen nazval roku 1913 Sibiř zemí velké budoucnosti. Port Igarka jest přístav velké naděje milionů, že se tato budoucnost naplní. Stavbou Portu Igarky počíná nový úsek vývoje severní Sibiře. Byl to hlavní problém plavby Karským mořem v posledních letech: přístav. Plavba Ledovým mořem již dnes není problemem. Radio, ledoborci, letci, přesné mapy, znalost podnebí, mořských proudů, stavu ledu, lodi, zkušení průvodci lodí ledem, — to tu všecko je, nebo je to jen otázka časů, kdy to tu bude. Leč pokud možno rychlé překládání zboží, nedostatek času, využití doby, kdy jsou řeka a mořské zátoky prosty ledu, snížení nákladů celých operací tím, že musí býti vývozní zboží ze Sibiře pokud možno rychle a prakticky soustředěno v překladišti, to byl dosud nerozřešený problém.

Nordenskjöld viděl v objeveném jím přístavu Dicksonu budoucí přístav Sibiře. Jistě je přístav Dickson, čistě technicky, nejlepším ze všech přístavů Karského moře. Leč jest jen sotva dva měsíce prost ledu, leží téměř čtyři tisíce kilometrů severně od magistrály, říční lodi musí projeti celou Jenisejskou zátoku v Karském moři, risiko je příliš veliké, náklady jsou příliš vysoké.

K tomu přistupuje otázka uhlí. Více než sto let jsou známa nesmírná ložiska uhlí, prostírající se až k pobřeží Karského ledového moře. Dosud se nepodařilo dobýti tohoto uhlí a uvésti je do oběhu. Leč Portem Igarkou bude i tato otázka rozřešena. Dovážeti toto uhlí na Dickson by vyžadovalo zvláštní plavby, zvláštní dopravní cesty. Leč dovážeti uhlí jenom na břeh Jeniseje bude možno po překonání mnohem menších obtíží. Nansen spatřil roku 1914 překladiště na Jeniseji u Golčichy. Později zvolen, jak již zmíněno, Ust-Port. Leč všude byly velké překážky v proudu, ve střídavém stavu vody, v nepříznivých podmínkách břehu, v obtíží zříditi obydlí a skladiště.

Port Igarka řeší všechny tyto otázky. Proud je slabý, stav vody stálý, je tu bezvětří, dostatečná hloubka pro největší lodi, jež se mohou plaviti Karským mořem a po Jeniseji. Les dodává materiál pro stavbu domů a menších továren. Od Portu Igarky k magistrále jest jen dva tisíce kilometrů, až k ústí asi tisíc kilometrů. Námořské lodi a říční loďstva se tu setkávají. I když je podnebí v Portu Igarce drsné, jsou tu přece dány životní podmínky pro lidi. Lze tu pěstovati honbu a rybolov. Mohou tu žíti koně i krávy. V Igarce není hůře než v Archangelsku. Port Igarka bude existovati! Není pochyby: bude žíti!

Pro celou Sibiř znamená tento přístav obrat. Pomocí techniky a vědy bude možno tří měsíců splavnosti využíti do krajnosti. I Arktis bude racionalisována. Vliv Portu Igarky na hospodářství domorodců nelze dosud přehlédnouti; o tom ještě promluvíme.

Zatím jest Port Igarka ještě pionýrským táborem, plným nadšení a lidských rozporů. Temperamenty a svízele se tu prudce srážejí. Leč noví lidé Sibiře, i když budou musiti ještě draho zaplatiti za vyučenou, zvítězí!

SCHŮZE V PRALESE.

V neděli 1. září 1929
přesně o ½8. (½20.) hodině večerní v budově dílen velký

MEZINÁRODNÍ TÁBOR LIDU

dělníků z Portu Igarky společně s německými, anglickými a norskými námořníky.

Denní pořádek:

1. Politická situace v Německu, referent soudr. Heller, Berlín.
2. Pětiletka a její provádění v polární oblasti. Referent soudruh Kurnosenko, Turuchansk.
3. Různé, dotazy.

Po programu taneční zábava.

Svolavatelé: Tovární výbor Portu Igarky.
Lodní výbor parníku »Rabočij«.

Tak znělo oznámení, namalované červenou barvou na tuhém papíře, a připevněné k laskavému povšimnutí šesticoulovými hřebíky na různých stromech. Nesmíme býti domýšliví. Samojedi a Tunguzové mají již dávno své schůze. Se zvláštní zálibou v zimě, pod širým nebem a při čtyřiceti stupních pod nulou. V takových případech prý referenti — podle doslechu — tak dlouho nemluví.

Schůze v Portu Igarce tedy nebyla nic zvláštního. Toho nelze popírati.

Budova dílen, ovšem, zřízená jen provisorně, — na Sibiři je všecko provisorní, protože má všecko býti provedeno ještě nověji a ještě lépe, — skýtala místo pro sto osob. Soustruh byl někam odklizen. Nejprve byly sbity lavice, neboť bez lavic není schůze

a bez schůzí není pětiletky. Lavice tu tedy byly, masivní a solidní. O půl osmé hodině večer je tam v pralese 1. září již chladno a stmívá se. V Berlíně ukazují hodiny teprve půl třetí, v Cardiffu pak dokonce teprve půl druhé. V takových spletitých končinách je lépe, hodinky ani nenatahovati. O půl osmé stálo před budovou dílen tři sta lidí. Dělníci z Portu Igarky, tesaři, zedníci, dřevorubci, přístavní nakladači, — Rusové, Sibiřané, Mongolové, Tataři, Číňané, — muži i ženy byli téměř do jednoho na místě, pokud nemusili pracovati. Dva milicionéři řídili frekvenci, což nebylo zcela jednoduché. Neboť jen po úzkých prknech bylo možno dostati se s bažinaté cesty přes po kotníky sahající bahno k zasedacímu sálu, jenž mohl, jak známo, pojmouti jen sto lidí.

Pak přišli námořníci z desíti lodí, kotvících v přístavu. „To je mi pěkné hnízdo!" poznamenal důstojník, přidělený k radiu ze „Swinemünde", když loď zabočila z hlavního proudu do postranního ramene k Igarce. „Není tu ani bordel, ani kurvy, ani kapky kořalky, ani kino." (Napřesrok budete, můj milý, již moci jíti v Portu Igarce do kina.) „Pěknej hajzl, známe to, ať se jen ruští bratři nehoněj, všecko samá veš..." Pan důstojník od radia nevkročil na sovětskou půdu. Také pan první důstojník, zástupce kapitána m. s., shledal pod svou důstojnost, vkročiti do země, jež odstraňuje prostituci. Tlustý kapitán vstrčil do úst doutník, klel a dal se odveslovati na pevninu. Nutno mu přiznati: ten mrkal na drát! Mezi námi řečeno: všecko mu to ohromně imponovalo, a když jsem jej po druhé navštívil, nabídl mi dokonce židli.

Námořníci tedy přicházeli, nejprve Němci, pak Norové a konečně i několik Angličanů, to jest čer-

nochů, Arabů, Indů a Afghanů, neboť na anglických obchodních lodích jsou jen důstojníci, inženýři, stewardové a kormidelníci Angličané. Vlastní práci konají barevní; za bídnou mzdu, za bídné žrádlo, a i v Ledovém moři bez nejmenšího příspěvku na oděv a prádlo.

Aby bylo získáno místo, byly lavice vyházeny.

Jen lavice pro předsednictvo zůstala, všecko ostatní stálo, jako svisle nacpaní slaneči, potíce se a smějíce se. Několik petrolejových lamp osvětlovalo celek velmi romanticky, elektrické světlo nebylo hotovo.

Schůzi předsedal druhý kormidelník parníku „Rabočij", Genadij Petrovič Fromov, ze srdce dobrý, chytrý chlapík, mladý, s chytráckýma, černýma selskýma očima. Ponechal svou modrou čapku na hlavě, uhodil obuškem třikrát do stolu a zahájil schůzi. Za mnou se postavil námořník z „Rabočiho", povolžský Němec, a teď jsem musil referovati. Věta po větě byla překládána. Byla to zdlouhavá práce. Kromě toho jsem nevěděl nic o politické situaci v Německu, neboť jsem půldruhého měsíce nečetl noviny a rozhlas fungoval jen nedostatečně. Tak jsem vyprávěl o berlínském policejním presidentovi, jenž se od 1. května 1929 až daleko k Tunguzům těší velké, leč ne právě příjemné popularitě, a mohu jej ujistiti, že hned po něm přijde reportér známé berlínské továrny na noviny, jenž ze salonu „Zeppelinu" na vlas přesně konstatoval, že je Sibiř pouze trestnou kolonií a že je naprosto nedotčena bolševismem. Radio Novosibirsk a radio Irkutsk — z nedostatku intendantury rozhlasu a ve snaze, pobaviti své posluchače — reprodukovaly zprávu tohoto osvíceného pána v humoristickém oddílu, specielně pro obyvatele oblastí, přes něž „Zeppelin" přeletěl. Nezávidím panu kole-

govi jeho slávu. Snad napíše ještě na Sibiř o honorář... reprodukce byla přece přísně zakázána!

To tedy byla moje řeč. Pak povstal Kurnosenko, Emilian Fomič Kurnosenko: ovčí kožich, zahnutý nos, fanatické oči, do hněda opálená tvář, čepice mu sedí hluboko v týle, obvodní sekretář komunistické strany v Turuchansku, na inspekci v Igarce, kdysi válečný zajatec v Rakousku, organisátor vzpour, partizán v severní Sibiři, vůdce socialistické výstavby na území, jež je třikrát větší než Německo a jež je obydleno pouze dvaceti pěti tisíci lidmi, pán zlata, platiny, uhlí, tuhy, pionýr kultury pro čtrnáct tisíc nomádů, neustále na cestách od Jakutska do země Samojedů, od Ledového moře do střední Sibiře, v létě na lodích, v zimě se sobím potahem. Pětiletku má v hlavě. Každý etnograf a dějepisec k němu může jíti do školy. Když mluvil, stál vedle něho Arsenij Archipovič Ivaněnko z Krasnojarsku, povoláním kamnář a kameník, člen Všeruského ústředního výkonného výboru, předseda severského výboru sibiřského, Sibiřan. Samojedi se musí učit čísti a psáti, Tunguzové se musí státi dobrými družstevníky, Ivaněnko to vše ví a organisuje to vše.

Kurnosenko mluvil. Deset minut. Každé slovo — třaskavý granát. Každá slabika — fanatismus. Fanatismus pro věc, jež zvítězí. Bude tu zlato a platina a tuha. Továrny budou tyčiti své komíny z pralesa vzhůru k severní záři, přijde elektrické světlo a budou tu jezditi nové parníky. Přístav bude po dva měsíce ročně spojovati Sibiř se světovými moři a z ledu povstane socialismus, jako povstal na jihu z gigantů černé země.

Tu je nutno provolávati hurá! Bylo to však životu nebezpečné, neboť samým provoláváním hurá se počaly petrolejové lampy povážlivě kývati.

Pak přišel další bod denního pořádku: „Různé". Nejprve zanotoval náhle německý námořník na lodním klavíru několikráte již přezpívanou „Internacionálu". Pak povstala jedna ze soudružek a vyzvala ženy k ozbrojené obraně Sovětského svazu. Jsou-li ženy odhodlány chopiti se pušek, co mají pak učiniti muži? Malý dělník vyskočil s německou námořnickou čapkou na hlavě: „Jménem čtyř členů komunistické strany Německa a šesti členů rozpuštěného Rudého námořnictva v Hamburku: sibiřským dělníkům trojnásobné, srdečné, revoluční „Rot Front!" Teď dosáhlo nebezpečí ohně vrchole. Petrolejové lampy musily býti přidržovány, lidé, kteří tiskli venku své nosy na okna, pokusili se vzíti boudu útokem, milice (dva muži) byla poražena. V takových případech je nejlepší zapěti „Internacionálu". Což se také stalo. Pak volal něco jeden z Norů. Dva černoši z anglické lodi dostali strach a pokusili se zmizeti. Předseda povstal, maje v ruce dlouhou resoluci. Jednomyslně přijata.

Další bod denního pořádku: tanec! Jak? Kde? Zcela prosté. Plánovité hospodářství. Ven s polovinou lidí. Druhá polovina tančí. Pak přijdou na řadu druzí. Střídavě hraje kapela „Rabočiho" (dvě balalajky, jedna tahací harmonika), pak spustí Němci s dvěma námořnickými klavíry. Byl to divoký ruch. Rusové řádili, Němci pozbyli také mnoho ze své důstojnosti, Norové křičeli, dva černoši se divili.

Nad tím vším zářila sibiřská noc. Medvědi — pokud tu ještě jsou — usnesli se jistě na protestu proti rušení nočního klidu.

Lidé v Portu Igarce byli veselí. Snad až příliš veselí a bezstarostní. Nechápeme to úplně. Máme

příliš mnoho skrupulí, máme příliš mnoho „kdyby" a „ale". Říjen to dokázal. Leč Sibiřan nemá těžkopádnosti evropského Rusa, k svému velkému prospěchu. Sibiřan je typickým kolonistou a kácečem pralesů, poněkud dobrodružný, leč v dobrém smyslu slova. Je tvrdší než Rus z Vjatky nebo Nižního Novgorodu.

Kdo si myslí, že Sibiř jest jen zločineckou kolonií, je velmi na omylu. Bylo by napřed také nutno dohodnouti se o pojmu zločince. Co jest jednomu zločincem, nemusí jím býti pro druhého. Zde stojí především třída proti třídě. Kdo byl ve starém Rusku zločincem, stal se na Sibiři skvělým rolníkem, kolonistou, lovcem nebo zlatokopem. Skutečně zločinecké živly nepřicházejí celkem pro vývoj země téměř v úvahu.

Lidé v Igarce byli veselí, bylo to úplně pochopitelné. Nebylo zima, i když jednou v srpnu, v jediném dni skočil teploměr s devatenácti nad nulou na dva stupně Celsia pod nulou a opět zpátky. Na bahno je Sibiřan zvyklý, má pevné měkké boty a staví si cesty.

Kde v červnu byl ještě prales a kde stálo několik stanů, zvedala se koncem srpna již kostra města, lešení továrny. Stály tu oceánské parníky, mihaly se motorové čluny a veslařské lodi po vodní hladině, ozývaly se zpěv a hudba harmoniky, byly tu vedeny nekonečné ruské diskuse, pořádány schůze, komise, výbory, čistky, živoucí život.

Každý jednotlivý dělník v Portu Igarce ví, oč jde. Zná všecky číslice, všecky obtíže, i když často béře tyto obtíže na příliš lehkou váhu.

To je to velkolepé v této šestině země a překonává nás to ještě více v tak opuštěných místech, jako je okraj Arktidy.

Pro koho se zde staví? Kde klesají nebo stojí akcie tohoto podniku?. Kde je pan generální ředitel nebo pan vedoucí závodu; kde jsou popohánèči, páni mistři, kde jsou členové stavebního a střádatelského sdružení, kde je střelecký a veteránský spolek? Kdo zde poroučí, kdo dává rozkazy? Kdo přikazuje těmto lidem, aby den ze dne pracovali, ve směnách, zcela neruským tempem, za nejtěžších podmínek? Kde je tu „knuta"?

Muž, jenž stojí téměř po kyčle ve vodě a kope šachtu až k věčně zamrzlému dnu, aby tu mohla býti zakotvena elektrárna, jež má ve třech nebo ve čtyřech letech poháněti půl tuctu továren, tento muž pracuje ovšem také pro sebe; ví, že tu může dobře vydělávati. Leč kde zůstává teorie o lenivém dělníku? Kde zůstává povídání o demoralisujícím vlivu sociální péče, pojištění v nezaměstnanosti? Co zde toho muže pohání? Nemusil by přece pracovati tak rychle a tak horlivě. Proč závodí artěl, pracovní společenství Nikolaje Nikolajeviče Archipenka s artělem Fjodora Michajloviče Nikoforova? Zde se musí jednati ještě o něco jiného. Zde musí poháněti, štváti, pobízeti a hřměti myšlenka.

Osmnáct až dvacet tisíc standardů (jeden standard jsou dvě a půl tuny) prken tu má býti ročně zhotoveno pro vývoz. Prkna amerického smrku, vlastně sibiřského smrku, leč nazývá se americkým, ježto se s ním setkáváme také v lesích Kanady a Aljašky. Je tvrdší než smrky rostoucí dále na jihu. Jeho struktura je hustší, v Londýně se jeho dřevo platí o deset procent dráže než dřevo jiných druhů smrků. Používá se ho zejména ke stavbě lodí, k vykládání lodních místností, kajut.

Pila Portu Igarky by mohla ročně pojmouti dva a půl milionů krychlových metrů dříví, leč pak by

musila býti zvětšena na padesát až šedesát rámů. Jen trpělivost! I k tomu ještě dojdeme. Počítá se již, kreslí se již, to vše již jest jistě pojato v plánu.

Pramenem starostí je elektrárna. Má dodávati osm set koňských sil. Je nutno zapustiti do země čtyři kotle o váze po třech tisících kilogramů. Leč země se skládá asi po půldruhém až dvou metrech z — ledu a ledové země. Jak má býti tato elektrárna zakotvena? Jestliže bude prostě postavena na povrch, velmi brzy se sníží, shroutí se a bude po ní, neboť pod ní bude půda táti. Nelze tu budovati základů. Technici i učenci si tím lámali hlavu. Akademie věd v Leningradu byla zmobilisována a konečně byl vynalezen systém, jenž spočívá v podstatě v tom, že bude elektrárna pomocí vzdušných šachet, jež budou vykopány hluboko do země a opatřeny zvláštním ventilačním zařízením, takřka isolována v ledu; elektrárna s automatickým zařízením chladícím. Když bude stanice pracovati, nebude půda pod ní táti. Zakotvení v ledu. Problemy, jakých v pohodlném Německu není.

Port Igarka se vyvine v město. Plány jsou stanoveny. Padesát hektarů pro tovární budovy jest již vyměřeno, uvolněno, a když jsem opouštěl Igarku, byla pila již pod střechou, tři velké domy byly již skoro hotové, lokomobily dusaly, elektrické světlo fungovalo. Osm set dělníků bylo v létě 1929 v Portu Igarce. Bydlili z části na velkém, v obytnou loď přestavěném říčním parníku, z části v barácích; muži a ženy zvlášť.

Ovšem, že tu byla také kolektivní smlouva: drobná brožurka o šesti kapitolách a dodatku. Dělníci byli

rozděleni na deset kategorií. Minimální mzda činila 28, 22 až 118, 52 rublů měsíčně. To jsou zaručené minimální mzdy. Pracuje se v akordu. Není to ovšem kapitalistická akordní práce. Dělníci jsou rozděleni v tak zvané artěly, to jsou skupiny o osmi až dvanácti dělnících, pocházejících většinou z téže vsi, vedených nejstarším, tak zvaným artělčíkem. Artěl převezme jistou práci a je za ni podle toho, jak dlouho k jejímu vykonání potřebuje, zaplacen. V artělu jsou mzdy rozdělovány podle pracovního výkonu. Ježto byla v Igarce dobrá a špatná práce, lehčí a těžší, střídaly se artěly po řadě. Byli tu jednotliví dělníci, kteří vydělali za den dvanáct až patnáct rublů. V kolektivní smlouvě stanovena osmihodinná pracovní doba jako norma. Leč v Igarce se pracovalo nepřetržitě. Jen špatné počasí mohlo přerušiti práci. Je to naprosto pochopitelné. Řádně pracovati tu lze jen tři až tři a půl měsíce ročně. Nesmí býti ztracena ani hodina.

Stravy se dělníkům dostává ze společných kuchyní, jídlo je tu prosté, levné a pro poměry v pralese nikoliv špatné. Bylo slyšeti málo stížností. K tomu přistupuje, že si lidé mohou vedle toho lovem opatřiti ryby a drůbež (divoké kachny a husy). Cukr, cukroví a tabák lze koupiti v družstvu. Alkoholu tu vůbec není. Prodej lihovin jest v každé formě co nejpřísněji zakázán. Peníze nejsou vypláceny v Igarce. Neplatí se tu hotově. Co kdo kupuje v družstvu, je mu připsáno na jeho účtu k tíži. Když odchází z Igarky, zúčtuje se s ním, obdrží jízdné pro parník, chléb, máslo, sůl a cukr na cestu domů a poukázku k pokladně krasnojarského kontoru karské výpravy, kde mu je zbytek vyplacen. U ženatých se již předem vyplácí jisté procento výdělku doma zůstavším členům rodiny.

Zvláště zajímavý je paragraf 30. kolektivní smlouvy. Jedná o práci při teplotě pod čtyřiceti stupni Celsia pod nulou. Při takové temperatuře nesmí býti pracováno venku, nýbrž jen v uzavřených místnostech, jež musí býti vytápěny. Práce musí býti v takových dnech šestkrát přerušena, vždycky na deset minut. Tyto pausy oddechu jsou placeny. Zvláště obšírná jsou v kolektivní smlouvě ustanovení o ochraně práce a o dovolené. Dochází tu ovšem také k třenicím a četným konfliktům. Leč uvážíme-li zvláštní poměry a obtíže, nemůže se tomu nikdo diviti.

Nikde nebylo od těchto, k přezimování určených tří set lidí — mezi nimi bylo sotva šest žen, — slyšeti přání vrátiti se do střední Sibiře. Mnoho si jich představovalo obtíže a podmínky takového přezimování příliš lehce. Zmínil jsem se již, s jakou svědomitostí a vážností odpovědní činitelé v Novosibirsku a Krasnojarsku jednali o této otázce.

Pro kulturní potřeby byla v letě 1929 zřízena prozatím jen knihovna. Je to vzorný příklad sovětské kulturní práce. Dva tisíce nových, čistých, pevně vázaných svazků, rozvážně vybraných, vedle stranických a jiných politických spisů zejména literatura o severu, cestopisy a také dobrodružné knihy a vědecká díla. Leč ovšem, taková knihovna nestačí. Ještě tu nebyl klub s nevyhnutelným kinem, radio ještě nefungovalo, místnosti pro jednotlivce byly velmi těsné. Stavební plán Portu Igarky počítá s tím, že se každému dostane šest čtverečních metrů obydlí. V létě 1929 tomu tak ještě nebylo. Leč nelze pochybovati o tom, že tento plán bude úplně dodržen.

S Igarkou stojí a padá nejdůležitější část karské výpravy, spojení Sibiře s ostatním světem. Jenisej

bude vstupovati stále více do popředí. Ob nepozbude ničeho ze svého významu. Leč Jenisej jej předčí. Proto jest i úplně správné, že bylo nejprve přikročeno k vybudování přístavu na Jeniseji. Ob bude následovati. Již tu jsou čtyři plány, jak získati v okolí Nového Portu místa, podobně jako v Portu Igarce. Ob bude následovati po Jeniseji. Leč nutno míti na paměti, jaké nesmírné sumy tu jsou pohlcovány; více než dva a půl milionu rublů vyžádal si stavební plán Portu Igarky jen v prvním roce.

TAJGA.

Sibiřský prales není od tundry, bezlesé arktické krajiny, oddělen ostrou hranicí. Drobné vrbiny, polární břízy se stávají ponenáhlu vyššími, až do jednoho metru, pak tu jsou skupiny jalovcových keřů, větrem pokřivené a zmrzačené modříny, konečně přijde podrost a stále podrost. Stromy dosahují výšky dvou, tří, čtyř metrů, tajga počíná.

Pluje na severu na věčném ledu. Zaryjeme-li v létě, jež tu trvá jen dva a půl až tři měsíce, do měkké půdy dlouhou hůl, zůstane často již v hloubi jednoho metru vězeti. Půda je v hloubi zamrzlá, často až do hloubky dvaceti metrů. Je možno vykopávati velké balvany ledu. Je to oblast věčně zamrzlé půdy. Voda se nemůže vsáknouti do země. Když roztál led, kouří se ze země. Povrch je nasáklý vodou. Mech a sobí lišejník se pnou a plují ve vlhku. Připadá nám, jakobychom chodili po prachových poduškách. Barva jest v krátké době zeleně přímo ohnivá. Sobí lišejník, sněhově bílý, podivuhodně zoubkovaný, pokrývá půdu, jakoby byl v chudém létě opět napadl sníh.

Stromy nejsou husté. Jejich kořeny nepronikají hluboko do země, neboť dole je přece led a na kost umrzlá půda. Je možno vyrvati stromy rukama a podzimní a jarní bouře spolu s bažinami činí tajgu neschůdnou.

Dále k jihu je tomu jinak. Zde se les proměňuje v dóm. Stromy jsou tu obrovité, nesmírné sloupy, oblohy neviděti, smrky jsou rovné jako svíčky, v milionech, miliardách. Kde je na severu bahno, roste na jihu metr vysoká tráva a podrost. Bouří pora-

žení obří, zurážené větve, pařezy činí z lesa nedobytnou pevnost.

Zde se mluví o severní tajze. O arktické tajze, o pralese u Igarky na hranicích lesnaté oblasti, na hranicích tundry.

Procházka tajgou, i když je sebe kratší, končí krvavými jizvami, rozedraným a úplně promočeným šatstvem. Leč můžeme to všecko riskovati. Taková procházka zanechá pro celý život hlubší dojem než výlet do nejkrásnějšího našeho boru, jenž šumí vysoko na skalinách.

Vyšplháme se od řeky štěrkem, pískem, drobnými kvádry a konečně nízkou, vlhkou travou do prvního houští: vrbiny, břízy, podivné keře, jejichž květy se podobají květům bavlníku. Polekáme drobné černé ptáky, divoké holuby, kavky, a staneme před prvními stromy: modříny, leč také před sibiřskými cedry, jež dodávají slavné sibiřské cedrové ořechy, náhradu za ovoce a zdroj výborného rostlinného oleje. Není lehko sklátiti tyto ořechy se stromů. Domorodci mají zvlášť k tomu účelu zhotovené tyče. Sklátíme-li totiž šišky, v jejichž nitru jsou ořechy, zmizí v měkkém mechu i tehdy, domníváme-li se, že nám spadly přímo před nosem. Prorazí měkký mech, jenž se otevře a opět zavře jako houba.

Pak nastává podivný způsob pohybu v před. Skáčeme od chomáče trávy k druhému. Neboť tam, kde rostou, není voda, nýbrž srostlá země. Leč tyto chomáče trávy jsou od sebe na metry vzdáleny a jsou tak malé, že je sotva možno, udržeti na nich oběma nohama rovnováhu. Kolem dokola pokrývá mech metry hluboké bažiny, černý mech, a je dobře, když velká množství přesličky nám ukazují, že tu je bažina. Skáčeme pak s hromádky země na druhou, od chomáče trávy k druhému, akro-

Přístav Igarka: V květnu tunguzské ženy dojily sobí krávy.

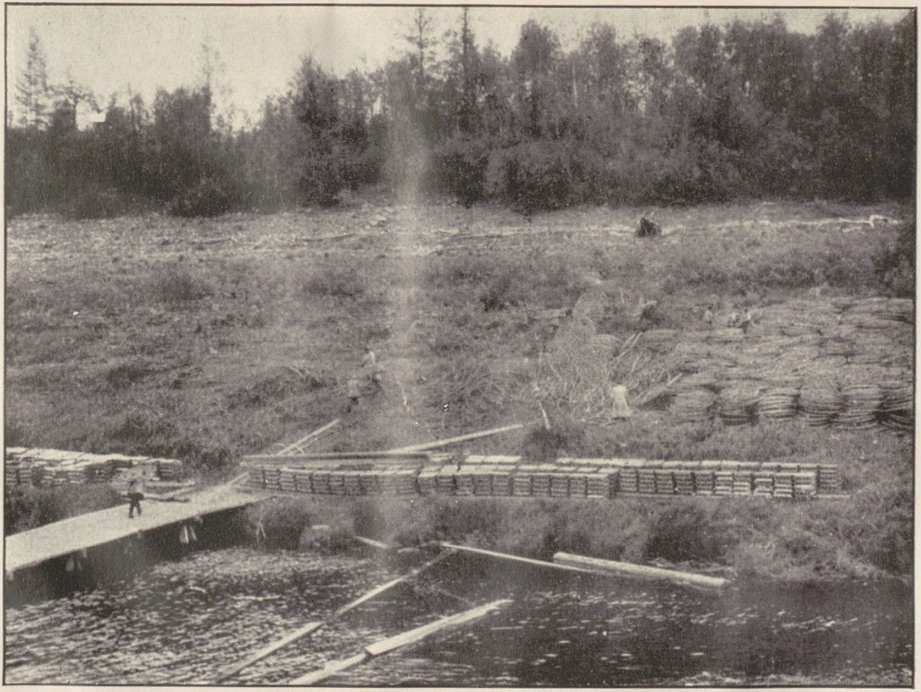

Přístav Igarka: Tam, kde tunguzské ženy dříve dojily, byly vyloženy stroje a kovový materiál.

baticky se pohybujeme mezi řídkými stromy od jednoho k druhému, těšíme se, jsou-li stromy někde poněkud hustší, neboť tam není voda, ale za to tu leží křížem krážem zpuchřelé kmeny. A teď přes ně musíme šplhati! Směr cesty se stal brzy hrou v loterii. Orientovati se možno jen podle slunce. Není tu pěšiny, ani zvířecích stop, neboť medvědi, kteří tu žijí, nezanechávají na měkké půdě šlépěji jako na příklad dále k jihovýchodu. I cestu, kudy se ubírali sobi, lze sotva zjistiti. Jest viděti jen stopy veverek: rozkousané cedrové šišky. Pak staneme náhle u potoka, jenž se zažral hluboko do země. Bořím se až nad kolena do černého, kytovitého jílu a musíme přivléci kmeny stromů, abychom mohli překročiti potok. Když s přímo ekvilibristickou obratností jsme se dostali do prostřed, zlomil se kmen a my jsme se ocitli ve vodě.

Po dvou hodinách jsme úplně vyčerpáni a chceme si odpočinouti. Nejprve však musíme rozžehnouti oheň, neboť kolem nás bzučí tisíce komárů, moskytů, drobných i velkých. Brzy však trháme síť proti moskytům na cáry, neboť nám ztěžuje dýchání a proměňuje se v past. A tak jsme přece brzy úplně poštípáni. Jestliže se utěšujeme, že jsme aspoň na trupu vyvázli se zdravou kůží, dožijeme se večer v bytě překvapení, že ani tlustý oděv nám neposkytl ochrany před poštípáním komáry.

Za potoky přicházejí nedozírné plochy tundrovité půdy, vřes, nesmírná množství klukvy, severské borůvky; můžeme si poněkud oddychnouti, pokud nám to komáři dovolí, a nebořím se aspoň do země. Volný prostor nám také umožňuje orientovati se, předpokládajíc, že slunce svítí. A pak přichází opět les. Modřínový les se spoustou vody, cedrový les, jehož půda je bílá sobím lišejníkem. A co je nejnápad-

nější: nesetkáváme se téměř se zvířaty. Odešla v létě dále na sever. Teprve zima je přivádí blíže k řece. Tu a tam vyplašíme hejna jeřábků a sov, přes cestu nám snad přeběhne lesní zajíc nebo kuna; leč po všech drahocenných kožišnatých zvířatech, o nichž se tolik mluví, po veverkách, sobolech, liškách, rysech a hranostajích, není v létě téměř ani stopy. I hnědí medvědi odešli od řeky do tajgy, až na pokraj tundry.

Po celé hodiny chodíme kličkami dále. Náhle se nám zdá, že slyšíme dřevorubce, zamíříme po zvuku a dojdeme k praštícímu stromu. Zvířata křičí, chápeme se pušky, jdeme po křiku, leč nenalézáme nic. Jen komáry, — a ti nekřičí. Opět zapalujeme oheň, abychom si odpočinuli, sbíráme klukvu, přinášíme vodu z potoka, omýváme krev s tváří a hledáme slunce.

Letos v létě zmizelo šest dělníků, kteří odešli z Igarky od řeky do tajgy, aby nasbírali ořechů a klukvy. Byly vyslány záchranné oddíly, vypáleny salvy, sireny houkaly. Velmi zřídka se lidé, kteří zabloudili, vracejí. Po šesti nebo sedmi dnech putování jsou se svými silami u konce. Jestliže do té doby nenalezli cestu, mohou se rozloučiti se životem.

V tajze žije méně zvířat než v tundře. I zde se setkáváme s podivným zjevem: čím dále na sever, tím více zvířat. Daleko na jihu zatlačil člověk zvířata definitivně, z části je dokonce vyhubil. Sobol, nejdrahocennější kožešinné zvíře Sibiře, bylo v posledních dvou desítiletích téměř úplně vyhubeno. Již roku 1910 bylo uloveno jen asi osm tisíc sobolů, kdežto přece bylo postříleno tehdy ještě stále asi osmdesát tisíc hranostajů. O veverkách ani nemluvě.

Roku 1910 zahubeny v sibiřských lesích asi čtyři miliony veverek. Teď se odhaduje počet sobolů v Sibiři a v Jakutsku asi na sedmdesát tisíc. Lovení sobolů je co nejpřísněji zakázáno.

Na severu jsou zvířata nejen četnější, leč také drahocennější. Příroda odměňuje zvířata za zimu stále bohatší kožešinou a koží. Vždyť i krávy v Jakutsku dostávají vlnitou srst, nemluvě ani o psech, jejich kůže se na Sibiři mnoho nosí, při čemž neodborník často neví, že má před sebou jen obyčejnou psí kožešinu.

Severní tajga má úplně odlišný ráz než jižní. Čím dále k jihu přicházíme, tím těžší je proklestiti si cestu. Zjištění stavu dříví je proto zejména tam, kde jsou druhy dříví cennější a kde se les stává pro výrobu dřeva důležitějším, obtížnější než na severu, kde se stromů užívá jen k tomu, aby z nich byly vystavěny chaty a domy. Po prvé bylo v létě 1929 užito nové metody k prozkoumání lesa, jež rozřeší i poslední záhady tajgy. Letec Čuchnovský přeletěl u Portu Igarky tajgu, aby zjistil stav dříví. Dosud bylo možno lesy při středním Jeniseji a při Angaře jen odhadnouti. Napříště budou fotografovány, vyměřeny z letadla a letec bude také moci vyšetřiti, jaké tu jsou stromy. Zda cedry či břízy, smrky či jedle, modříny či osiky.

V tajze se těží také lékařské byliny, koření, klukvy a druh popínavých ostružin a borůvky, jež tu jsou velké a modré, leč nikoli sladké. Co se všecko bude vyráběti z různých travin, z bažiny a rákosí? V posledních letech byly v jižnější tajze vždy znovu nalézány výskyty uhlí a zlata a zlata a uhlí. Když dnes člověk tu a tam proniká do pralesa, je to, jako by blecha štípla ohromné zvíře. Rána krvácí a zavře se.

Po dvou letech není po ní ani potuchy. Na metr vysoké bylí, křoví: prales vítězí. Zvítězí také ještě zítra? Daleko na jihu jsou teď stavěny v tajze dráhy pro dopravu dříví. Stroje rozetnou prales, proklestí člověku novou cestu.

Ještě něco: tajga jest divadlem barev. Na severu jsou rodění a umírání přímo spojeny. Modříny a břízy jsou dnes jarně zelené, zítra již ohnivě rudé, zacházejíce v podzimu. Jaro, léto a podzim se tu střídají obratem ruky. Jeden strom se pokouší kvésti, druhý již umírá. Mrtví obři zpuchří a pod jejich mrtvolami, křížem krážem, křivě a skrčeně, dere se nový život na světlo. Toto divadlo barev je stále pestřejší, čím dále přicházíme k jihu. Pak stojí při řece listnaté stromy, světle zelené, světle žluté a za nimi a nad nimi, na svazích, temný, povlovně stoupající jehličnatý les. Od řeky vypadá listnatý les často jako anglický park, zejména pak, když v okolí vesnic rybáři a rolníci požali trávu. Stromy stojí ve skupinách, hustě olistěny, a mezi nimi spatřujeme temně zelené pozadí pralesa.

Na březích řeky žijí rybáři a lovci. Na severu Rusové ve svých srubech, jeden vedle druhého. Kolem nich, na pobřežním písku, stojí stany domorodců, březové stany a v tundře na severu stany z kožešin a kůží. V létě se loví ryby. V zimě se pořádají hony. Tam, kde počíná tajga, loví se nejen kachny, husy a divoké labuti, nýbrž i tetřevi, tetřívci a jeřábci. Zejména poslední druhy divokých kurů podléhají stále více ničivému tažení lovců.

Jedna z nejdůležitějších stanic sibiřské dráhy se nazývá Tajga. Odtamtud vede odbočka dráhy do starého hlavního města Tomsku a brzy povede tato dráha až na samý pokraj tajgy, do Jenisejsku. Při

stanici Tajze už tajgy není. Jméno praví, že se člověku ve třech desetiletích podařilo zdolati tu prales. Miliony čtverečních kilometrů dosud živé tajgy zdolá člověk ještě rychleji. Létadla, parníky, elektřina, uhlí, zlato a tuha vymýtí sibiřskou tajgu a učiní z ní nesmírný zdroj dosud ještě neocenitelného bohatství.

DUDINKA, SIBIŘSKÝ CARDIFF.

Bylo na čase, pomýšleti na cestu do Krasnojarsku. Přišlo září, setmělo se a Igarka byla zachvácena nesmírnou nervositou. Byli vyhledáváni lidé pro přezimování. Vybráno tři sta lidí z osmi set. Ostatní se musili připraviti na cestu domů. A taková cesta po Jeniseji, pokud není zamrzlý, znamená aspoň tolik dobrodružství, jako v druhém případě, když se totiž cestuje po ledě se psy a saněmi.

Na Jeniseji jsou sice parní lodi, jež mají dokonce něco podobného, jako jízdní řád. Leč parní loď nemusí býti ještě parníkem a jízdní řád je sice na pohled krásný, leč těžko jej dodržeti. Jak dlouho se jede z Igarky do Krasnojarsku? Dostává se nám velmi rozdílných odpovědí, kolísajících mezi týdnem a třemi nedělemi. Kdy přijede parník? To je pravá hra v loterii: 7., 5., 12., podle toho. Proč to je tak?

Předně je počet osobních lodí na Jeniseji neobyčejně nepatrný. Doprava na trati téměř tří tisíc kilometrů je v podstatě obstarávána čtyřmi osobními parníky, jež jsou kromě toho třicet až padesát let staré. Řadu jiných lodí pronajala „Západosibiřská státní společnost parníkové dopravy" karské výpravě, jež na nich dopravuje personál a přístavní dělníky. Doprava po Jeniseji roste rok od roku. Počet lovců a rybářů stoupá. Neméně pak stoupají potřeby domorodců. Počínající industrialisace pak plní také svůj úkol. Karská výprava nemůže na najatých parnících a na oněch několika bárkách, jež vlastní (bárky musí býti, ježto není dosti vlečných lodí, vlečeny z části i parníky, a zvolňují tím tempo dopravy), zmoci dopravu všech

svých lidí. Není divu, že na počátku září byl Port Igarka poněkud vzrušen.

Byl očekáván „Spartak", jeden ze čtyř říčních parníků, jež jsou k disposici pro všeobecnou osobní dopravu, aby bylo možno nastoupiti zpětnou cestu do střední Sibiře: nemocní, ženy s dětmi, „čistkou", t. j. očistou státního aparátu postižení úředníci, kteří byli propuštěni, a četné osoby, jež měly býti takřka jako první oddíl ještě před vypuknutím zimy poslány zpět. Počátek září: zbývají ještě čtyři neděle k návratu. Na počátku října může tu řeka již zamrznouti. Pak je konec s cestami snad až do poloviny prosince. Dříve není pomyšlení na návrat a i pak jen v nepočetných skupinách, namáhavě, i když rychle, saňovou poštou.

O tomto „Spartaku" se vyprávějí fantastické věci. Jedni jej líčili jako opravdovou zázračnou loď, jako bílou labuť. Je prý tak krásný, jako nejkrásnější povolžské lodi a je prý možno na něm jísti jako řečtí bozi na Olympu.

Skeptici byli jiného názoru. Je prý to špinavá, zavšivená loď, pluje prý tak pomalu, jako když hlemýžď leze po písku, a k jídlu prý na něm vůbec nic není. Kromě toho na něm není hnutí. Celá loď prý je najata norilskou výpravou, jež připravuje nedaleko Dudinky nové uhelné a platinové doly, k návratu domů.

Celkem: nebylo známo, kdy přijede. Doprava na Jeniseji závisí také na řece samé. Je-li málo vody, stává se, že se lodi nemohou dostati přes proudy, zejména vlekou-li ještě nákladní čluny. Kromě toho byly v Igarce horečně očekávány tři velké vory s vývozním dřívím pro čekající námořní lodi a se skládacími domy pro Igarku. Pluly napřed vory říčními proudy, nebo „Spartak"? Bylo pravda, že „Spartak"

popluje ještě čtyři sta mil po proudu až k Dudince? Nebylo by v tom případě nejpraktičtější, usednouti ihned na „Spartak", jakmile se jen objeví na obzoru, a nastoupiti s ním nejprve cestu z Igarky do Krasnojarsku napřed v opačném směru, tedy, abychom se dostali na jih, plouti nejprve na sever?

Námořníci na lodi Kristofa Kolumba nemohli pátrati s větším napětím k západu, než my jsme v těchto dnech v Igarce vyhlíželi k vjezdu do přístavu. Při každém zahoukání siren, sotva se objevil kouřový sloup, vrhli jsme se se svými zavazadly na palubu člunů „Spartak"! „Spartak"! Pak se většinou ukázalo, že to byla malá vlečná loď. 4. září odpoledne o 5. hodině však byl „Spartak" opravdu tady. Krásná, bílá loď — tak vypadal aspoň z dáli, — s plochou, slunnou palubou a vytrubující velmi přívětivě. Rychle sem se zavazadly a co nejrychleji doveslovati k němu!. Ještě v jízdě byly kufry naházeny na palubu a — vyskakování za jízdy není zakázáno, — byli jsme vytaženi několika mocnými pěstmi na palubu. Byli jsme velmi pyšní. Neboť všecko se divilo, když parník přistál v Igarce. Stáli jsme nahoře na přídi a tvářili jsme se, jako bychom byli na lodi nalezli byt. Ve skutečnosti tomu tak nebylo. „Spartak" byl opravdu vyhrazen Geologickému výboru Leningradské akademie, Svazu zlata v Irkutsku a etnografické výpravě. V této chvíli byl sice ještě prázdný, leč nebylo tu místa ke spaní.

Jeli jsme tedy opět po Jeniseji dolů. Severní kurs, po proudu. Šlo to rychle jako blesk, aspoň nám to tak připadalo. Přes noc jsme byli v Dudince.

Dudinskoje čili Dudinka, v četných cestopisech nazvaná také Dudino, jest jednou z nejstarších ruských osad na nejdolnějším Jeniseji. Leží na pravém, východním břehu, vysoko nad pobřežím, zajištěna před povodněmi, na okraji tundry. U Dudinky počíná řídký les, se zmrzačenými modříny, jalovcovými keři a hubenými břízkami. Zeměpisná poloha: 69. stupeň, 21. minuta.

Dudinka byla kdysi jedním z největších obchodních míst severní Sibiře. Nansen, jenž ji roku 1913 navštívil, nazval ji Moskvou severu. To se mi zdá ovšem mírným přeháněním, stejně jako většina těchto srovnání měst s jinými, slavnějšími, spíše kulhá, než vystihuje. Každé místo má svoji tvářnost, svůj osud. „Moskva severu" je spíše vším jiným, než malou Moskvou. Dnes je to malá vesnice. Leč brzy bude přímo vyzývati k srovnání. V několika letech. Bude to sibiřský uhelný přístav, neboť kolem dokola jest uhlí, kamenné uhlí, antracit. Dudinka se stane Cardiffem Sibiře. Toto srovnání přestojí zkoušky. Dnes žije v Dudince třistapadesát Rusů. Je to středisko oblasti domorodců, zahrnující Samojedy a Dolgany. Na pobřeží stojí v létě také stany Juraků. Samojedi jsou pak hluboko v tundře.

Význam Dudinky byl kdysi v tom, že sem, k ústí několika drobnějších řek do Jeniseje, vede přirozená cesta z tundry, že tu domorodci nalezli přirozené místo pro skladiště a zásobárnu, jehož důležitost pak byla pronikajícími sem ruskými kupci a lovci brzy poznána.

Dudinka byla jedním z největších směnných trhů severu. Sem přicházeli nejen Juraci, Dolgani a Samojedi, nýbrž i Jakuti, tisíce verst od východu, až z obvodu Chatangy, východně od poloostrova Tajmyru, se svými kožešinami a soby. Roku 1877 za-

stihl Nordenskjöld v Dudince ruského obchodníka Sotnikova, velmi bohatého to muže. Nordenskjöld nazývá Sotnikova „pánem nad celou okolní krajinou, jejíž všichni obyvatelé jsou na něm tak či onak závislí". Tento Sotnikov byl jeden z mnohých, kteří se v severní Sibiři na útraty domorodců a také vypovězenců stali milionáři. Tito ruští kupci, kteří byli nazýváni také tunguzníky, dodávali domorodcům cukr, čaj, mouku, železo, prach, olovo, oděvy a kůži. Ovšem všecko na úvěr. Měli své „tělesné" Samojedy nebo Tunguzy — odtud jméno tunguzníci, — kteří jim byli oddáni duší i tělem. Musili jim za na úvěr dodané zboží prodávati kožešiny, ryby a mamutí slonovinu. Můžeme si přibližně představiti ceny, zejména víme-li, že ruští obchodníci a jejich úředníci (většinou to byli vyhnanci) zahajovali tyto obchody velikou pitkou kořalky. Neboť kořalka byla přísně zakázána, měla proto svůj zvláštní půvab. A kořalka, kterou směli kupci a jejich zaměstnanci pro své osobní potřeby kupovati z jižní Sibiře, nebyla ničím jiným, než penězi za poklady, jež domorodcům byly v pravém slova smyslu kradeny.

Tento Sotnikov byl velmi vznešený a vzdělaný muž. Vystavěl si v Dudince krásný dvoupatrový dům s nádhernou dřevěnou galerií, s níž možno těšiti se překrásnou vyhlídkou na Jenisej. Nansen byl velmi udiven, když roku 1913 spatřil na pokraji tundry tuto překrásnou vilu. Stojí tu ještě dnes. Rodina Sotnikovova byla ovšem poněkud neněžně vystěhována, teď tam úřaduje Gostorg, filiálka organisace státního obchodu, jež dala v létě 1929 nedaleko Sotnikovovy vily zříditi velké, nádherné skladiště.

Dudinka má dnes velkou radiovou stanici, jež jest

zároveň poštovní stanicí pro všecky trati, vedoucí odtud na východ, do tundry. Ovšem, že je v Dudince také družstvo, filiálka „Integrálu". Nemohl jsem zjistiti, odkud má družstvo turuchanského obvodu toto vědecké matematické jméno. Oficielní titul zní: „Integrální kooperativ v Turuchansku". Pravděpodobně tu byl nějaký politický vyhnanec z carské doby, učitel matematiky, jenž organisoval družstvo a dal mu toto učené jméno. Jmenuje se tedy „Integrál" a každý Tunguz ví, co tento „Integrál" znamená, přes to, že neovládá ani malou násobilku. Popové z Dudinky zmizeli. Kostel je prázdný, krátce, než jsem přišel do Dudinky, bylo řemeslnické nářadí pravoslavného boha vydraženo. Za to je tu nová krásná škola.

Toto zvláštní místo má jednu pamětihodnost: farmu polárních lišek. Roku 1928 byla tato již dávno plánovaná farma zřízena. Náklady činily tři tisíce sedm set osmdesát pět rublů. Bylo přineseno celkem jedenatřicet polárních lišek (bílých lišek) z Dicksonu a Tajmyru do Dudinky. Lov těchto zvířat je vědou pro sebe. Každý lovec má své zvláštní metody a své soukromé patentní léčky. Kladení ok jest umění. Past nesmí býti cítiti člověkem, neboť lišky větří nejjemněji ze všech polárních zvířat. Zajaté lišky prospívají velmi dobře. Deset nejlepších exemplářů bude moci ještě dlouho nositi svou nádhernou bílou kožešinu, dostaly milost a byly zvoleny za zakladatele rodů. Ostatním byla již kůže přetažena přes jejich špičaté uši. Pěstování lišek není nikterak vynálezem Rusů. Tunguzové chytají se zálibou mladé červené a černé lišky, přivazují je ke kolům a krmí je. Čím větší je zvíře, tím větší kožešina. V této souvislosti nutno se zmíniti i o tom, že sovětská vláda ze všech sil podporuje chov psů. Na dolním Jeniseji jest již několik velkých psinců, opatrovaných většinou Samojedy.

Dnes jest stěžejní význam Dudinky na úplně jiném poli. Domorodci sem přinášejí ještě stále své kožešiny. Ty jsou pak odborně zpracovány a visí po stech ve skladišti družstva „Integrál". Leč to již není hlavní věcí. Devadesát kilometrů na severovýchod od Dudinky je uhlí! Velmi mnoho uhlí! A nejen uhlí! Toto uhlí je kamenné uhlí! Antracit! Volně na povrchu nebo snadno dosažitelné: tisíce čtverečních kilometrů půdy s uhlím! A nejen uhlí! Hned si o tom promluvíme: je tu také platina, kobalt, nikl — a ani to není ještě vše. Toto uhlí jest známo již více než sto let. Je součástí nesmírného tunguzského uhelného basinu, prostírajícího se od střední Tunguzky k severu až po oceán. Zmíněný Sotnikov v Dudince byl formálním majitelem tohoto nezměrného bohatství, o němž ovšem většinou ani nevěděl. Odešel do tundry, zvedl kousek uhlí a prohlásil: „To je moje!" Leč co s tímto uhlím? Jak ho dobýti a jak je transportovati, jak ho zužitkovati?

Roku 1894 byly pomocí sobů odvezeny tři tisíce tun pro hydrografickou výpravu. Příležitostně bylo uhlí přivezeno do Dudinky a dopravováno parníky na jih. Vznikly plány železnic. Bylo zamýšleno dopravovati uhlí z Norilských hor a od Pjasinského jezera, — to je středisko této uhelné oblasti — k řece a tam je překládati na lodi. Plány vznikaly a zapadaly. Válka a revoluce uvedly projekty nejprve v zapomenutí. Leč sovětská vláda se jich velmi brzy, zároveň s oživnutím plaveb karské výpravy, opět chopila. Zvláště dva geologové, Obručev a horní inženýr Urvancev, počali z příkazu sovětské vlády po roce 1920 na nesčetných jízdách křížem krážem prozkoumávati celou oblast.

Zde se vynořuje člověk, jenž musí· býti vyrván tmám záhadné smrti a minulosti, člověk, jakého zná jenom Arktis: Nikifor Alexejevič Běgičev. Příběh tohoto muže jest částí, rozhodující částí budoucnosti Dudinky.

Roku 1900 vypravil baron Eduard von Toll geologickou výpravu, jež měla na lodi „Zarja" prozkoumati břehy Sibiře od Tajmyru až k Novosibiřským ostrovům. Výprava vyjela z Alexandrovsku v Murmanském fjordu. Skončila neobyčejně nešťastně. Loď uvázla u Leny v ledu, Toll zmizel u Bennettova ostrova. K Tollovým lidem náleželi poručík Kolčak, pozdější admirál a kat Sibiře, jenž roku 1920 byl v Irkutsku bolševiky zastřelen, a Běgičev, jenž byl tehdy lodníkem. Běgičev se roku 1903 vypravil s Kolčakem, aby zachránil Tolla na Bennettově ostrově. Nalezli však již jen místo, kde Toll na Bennettově ostrově bydlil. Běgičev se s Kolčakem vrátil zpět k Leně a provázel později po dlouhá léta Kolčaka na jeho cestách po severu. Když se Kolčak za ruskojaponské války odebral do Vladivostoku, vzal Běgičeva s sebou. Leč Běgičev propadl tělem a duší severu. Vrátil se do Chatangy, západně od Leny, a táhl odtud tundrou do Dudinky. Tam se s ním roku 1913 setkal Nansen, jenž s ním dlouho rozmlouval. Běgičev sjezdil zemi křížem krážem. Vyprávěl Nansenovi o obrovském ostrově, jejž objevil na blízku ústí řek Chatangy a Anabary. Ostrov prý obsahuje dva tisíce dvě stě krychlových metrů uhlí. A Běgičev vyprávěl Nansenovi také velmi mnoho o uhlí při řece Pjasině, jež ústí do Karského moře.

Běgičev žil v Dudince jako lovec a polární badatel. Když inženýr Urvancev v letech 1920 až 1922 z příkazu Výboru severské námořní cesty sjížděl řeku Pjasinu, aby prozkoumal její splavnost v zájmu do-

pravy uhlí k moři, připojil se Běgičev k němu. Tehdy nalezl při ostrově Dicksonu mrtvoly dvou Norů, Knudsena a Tessena, kteří byli roku 1918 Amundsenem, jemuž se tehdy s lodí „Maud" jako druhému podařilo proniknouti severovýchodní cestou, ovšem jen k Leně, posláni z jeho zimního obydlí na Tajmyru s poštou na ostrov Dickson a při tom bídně zahynuli. Zemřeli těsně před radiovou stanicí Dicksonem! Jeden z nich byl sotva na deset mil od svého cíle! Norská vláda vypsala velkou peněžitou odměnu na jejich záchranu a později na nalezení mrtvol a pošty. Běgičev nalezl mrtvoly a u nich poštu a teprve s jeho pomocí byla celá tragika pochodu obou statečných Norů osvětlena. Běgičev obdržel odměnu v dobré norské valutě. Žil dále jako lovec a průvodce výprav v Dudince, odkud příležitostně podnikal také cesty do Krasnojarsku, Novosibirsku a do středního Ruska.

Roku 1927 se vydal na výpravu za kožešinami do okolí ústí Pjasiny. S ním odešli dva ruští průvodci, kteří se však vrátili bez Běgičeva. Vyprávěli, že se cestou rozstonal, zemřel a že byl na místě pochován. Brzy však přišli Samojedi a vyprávěli, že byl Běgičev zavražděn, případ se stal tím podezřelejším, když se ukázalo, že jeden z obou jeho průvodců byl milencem Běgičevovy ženy a že ihned po Běgičevově smrti s jeho ženou a jeho dobrou norskou valutou opustil Dudinku a odstěhoval se do Krasnojarsku, kde oba zmizeli. To je Běgičevův osud.

Jeho vyprávění a zprávy se však ukázaly pravdivými. Ostrovem mínil asi část Severní země, jejíž zeměpisnou polohu asi nesprávně udal. Uhlí na Pjasině bude dobyto, a nejen uhlí: také platiny, niklu a kobaltu.

Uhlí na Pjasině leží volně na povrchu. Také na Jeniseji, pod Dudinkou, je viděti kamenné vrstvy, obsahující uhlí. Leč ještě stále je tato nejsevernější část tunguzské uhelné pánve — jenom číselnými doly. Číslice, jež znalci sestavili v tabulky, přesahují všecky představitelné rozměry. Kuzněcká uhelná pánev ve střední Sibiři je čtyřikrát mohutnější než donský revír. Leč tunguzská pánev prý přesahuje kuzněckou pánev více než čtyřikrát. Geolog Obručev (starší) nazval tunguzskou pánev největší na světě. Plocha půdy, obsahující uhlí, jest odhadována na devětkrát stotisíc čtverečních kilometrů. Při všech řekách, protínajících pánev, jsou otevřeny mohutné flece. Uhlí se tu povaluje, je jen třeba sebrati je. Uhelný revír u Dudinky, kolem jezera Pjasiny, prý podle Obručeva obsahuje dvaadvacet až čtyřiačtyřicet milionů metrických tun ihned dosažitelného uhlí. Uhlí všech jakostí.

Devadesát kilometrů od Dudinky: největší uhelné naleziště celého světa! Leč: deset měsíců zima, deset měsíců led a sníh. Není tu ani dříví, ani cest a především ani lidí. Ovšem i v Norilských horách žijí nomádi, Samojedi a Juraci. Jméno Pjasina nebo také Pjasinka je samojedské a znamená „černé dříví". Samojedi považovali velmi správně uhlí za zkamenělé černé dřevo. Věděli asi již po staletí, jak naznačuje toto jméno, že toto „černé dříví" velmi dobře hoří. Nejsou však horníky.

Geologické práce v Norilských horách jsou v podstatě skončeny. Po řadu let existují již přesné geologické mapy, není tu již vůbec tajemství. Problém zní: lidé a doprava.

Od roku 1921 existují různé plány, jak dobýti dudinského uhlí. Inženýr Rybin, vedoucí inženýr Portu Igarky, stanovil již přesnou trať pro dráhu z Du-

dinky k jezeru Pjasině. Před několika lety byly dokonce do Dudinky dopraveny různé stroje, lokomobily a traktory pro stavbu železnice, leč stroje zůstaly bohužel nepoužity státi pod širým nebem, což prý ani v mírnějších oblastech strojům neprospívá. Od té doby se lidé i v těchto krajích naučili rozuměti strojům a milovati je. Dnes nejsou ani zde již stroje vydávány na pospas zkáze.

Jedno jest již stanoveno: v Norilských horách se bude stavěti. Když jsem byl v Dudince, nebyla jen jediná otázka ještě rozhodnuta: má býti dráha stavěna z Norilských hor do Dudinky, nebo přímo do Portu Igarky? V posledním případě by byla trať ovšem značně delší, leč uhlí by mohlo býti nakládáno přímo na námořní a říční lodi, kotvící v Igarce. Myslím však, že bude rozhodnuto přece jen ve prospěch Dudinky, ježto je to přirozené geografické východisko pro celou řadu cest do tundry. Pro provoz dráhy a dolů jest bližší base v těchto ledových oblastech asi důležitější než přímé spojení s hlavním přístavem. Námořní lodi se pak budou musiti zastavovati v Dudince. Přístavní poměry jsou v Dudince ovšem značně nepříznivé. Vesnice leží vysoko, leč za pískovou hrází tundry se nábřeží sklání povlovně do řeky a za nepříznivého větru a nízkého stavu vody není snadno dostati se na souši. Leč tyto obtíže budou moci zajisté býti překonány vhodnými jeřáby.

Jakkoli to zní podivně, obtíže, vytvořiti z Dudinky druhý Cardiff, jsou ještě i na jiném poli. Dobývání norilského uhlí se může vyplatiti jen tehdy, bude-li spotřebováváno ve velkých množstvích. Jako spotřebitelé přicházejí nejprve v úvahu: říční lodi na Jeniseji a na Obu, jakož i loďstvo karské výpravy. Vývoz by se za všeobecné situace na světo-

Samojedští rybáři v ústí Jeniseje.

Vajgatští Samojedi V pravo Taburaj, předseda vajgatšského sovětu.

vém uhelném trhu sotva vyplatil. Leč již tito oba uvedení spotřebitelé by odbírali z Dudinky velká množství. A celá řada důležitých dílčích otázek by se tím přiblížila svému rozřešení.

Dnes jsou jenisejské parníky vesměs ještě vytápěny dřívím. Lze tu zažíti fantastické věci. Půl dne a déle stojí parníky v pralese, kde výprava dřevorubců zřídila pro parníky skladiště. Dříví jest namáhavě dopravováno na palubu, práce, trvající po celé hodiny. Již samotné přistání u skladišť dříví trvá často půl hodiny. Že je topení dřívím neobyčejně neracionelní, není jistě nutno vůbec zdůrazňovati.

Lodi karské výpravy přicházely z Norska, všechny obtíženy kamenným uhlím cardiffským a špicberským. Parníky vezou s sebou tolik paliva, aby mohly vystačiti po celou cestu od poslední uhelné stanice Harstadu až do Portu Igarky na Jeniseji a Novém Portu na Obu, a opět zpět až k Harstadu. Uhlí slouží lodím jako přítěž. Neboť, jak známo, nemohou lodi plouti prázdné po moři, vydávaly by se v nebezpečí, že se překotí. Vyskytne se otázka: cožpak lodi přijíždějí z Evropy na Sibiř prázdné? Odpověď zní: nepřijíždějí sice prázdné, leč téměř prázdné. Neboť sovětské vládě jde teď o to, vyvážeti ze Sibiře pokud možná mnoho, a pokud možno málo dovážeti. Je potřebí valuty — anglické, americké, norské a německé valuty, aby za ni mohly býti pro střední Rusko a také pro střední Sibiř dováženy výrobní prostředky, stroje, tovární zařízení. Leč tato tovární zařízení se nedovážejí ovšem vodní cestou Ledovým mořem, ani pro střední Sibiř většinou nikoliv, neboť vodní cesta jest levnější jen pro takové zboží, jež je po souši těžko dopravovati. Následek toho jest: lodi přivážejí málo dovozního zboží, musí proto přibrati uhlí jako přítěž, a i v tom případě, kdyby

již dnes leželo dudinské uhlí připraveno na břehu Jeniseje a na bárkách na Obu, musily by je lodi nechat ležet, ježto s sebou mají jako přítěž uhlí evropské a špicberské. Zde se vývoj ocitá před zdánlivým rozporem, jenž však bude také velmi brzy rozřešen. Rychlíkovým tempem postupující vývoj velmi brzy umožní, aby byl vývoz i cestou karské výpravy stupňován. To však bude míti za následek, že lodi nebudou Ledovým mořem na Sibiř přijíždětí s uhelnou přítěží, nýbrž se zbožím. Pak budou míti nejen možnost nakládati dudinské uhlí, tedy uhlí sovětské, nýbrž budou k tomu nuceny!

Jde tedy o tento problém: stoupající potřeby Sibiře po dovozním zboží budou moci býti uspokojeny jen tehdy, stane-li se Dudinka druhým Cardiffem. Tak se mají teď věci v Dudince. Nemluví se tam pochopitelně o ničem jiném. Tajemník vesnického sovětu, mladý komunista z Turuchansku, asi dvaadvacetiletý, zná tyto otázky až do nejmenších podrobností. Ještě mladší tajemník obvodního sovětu domorodců, Rus, rovněž z Turuchansku, je zná neméně důkladně. Samojedi a Juraci diskutují o těchto otázkách ve svých stanech. Sudy benzinu, vlnitý plech, krycí lepenka, pilíře, stany z plachtoviny, lokomobily, telefonní dráty, to vše tu již je. Teď se právě jedná o otázce, zda nelze jezditi tundrou automobily. Není také ještě rozhodnuto, má-li býti vystavěna kolejnicová dráha, či dráha visutá, jaká vede na příklad z Elberfeldu do Barmen. Mluví se jen o stavbě, o stavění železnice a o budoucnosti. Jen o budoucnosti! A kromě toho se mluví o platině.

PLATINA.

Inženýr Urvancev obdržel roku 1922 od Výboru severní námořské cesty tento příkaz: Vezměte s sebou Běgičeva, několik Samojedů, sobů, saní a člunů a jeďte z Dudinky k jezeru Pjasina a odtamtud dolů po řece až ke Karskému moři. Chceme zkusiti, je-li možno dopravovati uhlí, jež tam všude volně leží, po proudu řeky do Karského moře, a je-li tam dána možnost, zříditi tam uhelný přístav. Urvancev, jenž byl již po léta dobře obeznámen s těmito končinami, vzal s sebou Běgičeva, několik Samojedů, sobů, saní a člunů, a vydal se na cestu.

Měl také za úkol, nasbírati cestou nerostné zkoušky, neboť bylo známo, že se v kraji kolem Pjasiny vyskytuje nejen uhlí, nýbrž i měď a síra. Urvancev přibyl do Norilských hor, otevřel své sudy a nasypal do nich uhlí, antracit a různé jiné druhy kamenů. Bylo mu nápadné, že některé z těchto kamenných zkoušek a kusů uhlí jsou neobyčejně těžké. Sudy byly zaplombovány a dostaly se po skončení výpravy k prozkoumání geologickému výboru Akademie věd v Leningradu. Tam probadal mineralog Visocký zkoušky a zkonstatoval, že obsahují platinu. Třistačtyřicetosm gramů platiny v metrické tuně. Není nutno jmenovati další číslice. Zmíněná cifra neznamená nic jiného, než že tu bylo nalezeno jedno z nejbohatších ložisek platiny celého světa.

V Sovětském svazu je velmi mnoho platiny. Rusko a Venezuela jsou dvě platinou nejbohatší země celého světa. Ural vděčí své slávě zejména platině. Platina se v Sovětském svazu vyskytuje často i tam, kde se v říčním a naplaveném písku nachází zlato.

V malých množstvích se platina dobývá v okolí Minusinsku, v Urjanchaji, v Pitských horách východně od Jeniseje, v Stanovém pohoří, na východě Jakutské republiky; platina byla často nalezena spolu s niklem a mědí v magnetovci, a takový magnetovec se vyskytuje také kolem jezera Pjasiny. V poslední době byly při řece Viljuji a na hranicích Sibiře a Jakutska nalezeny velké výskyty zlata. A vedle zlata se i tady objevila platina.

Platina jest nejen nejtěžší nerost, jest, jak známo, i nejcennější. Platina taje jen při téměř nepředstavitelně vysokých teplotách. Bez platiny není lučebního průmyslu; platina jest bílé zlato.

V létech 1927-28 byla celá norilská oblast důkladně prozkoumána na platinové výskyty. Výprava došla daleko na sever, až do oblasti Tajmyru. Tam bylo pro změnu opět jednou nalezeno zlato místo platiny. Letos v létě byly vypraveny dvě velké expedice, aby položily základní kámen sibiřského platinového průmyslu. Obě tyto výpravy byly společně nazvány „Norilskou výpravou"; jedna část sestávala z mladých geologů, studentů horní akademie v Omsku a Geologického institutu v Leningradu, druhá, větší část, byli horníci pod vedením bývalého místopředsedy Rady lidových komisařů z Turkestanu, Věděrnikova, jenž je sám také horník.

Když „Spartak" zakotvil před Dudinkou, vrátila se norilská výprava z tundry. Drobné čluny, ležící až po okraj ve vodě, připluly z jednoho z přítoků, těžce naloženy bednami, sudy, žoky, obsazeny muži, na nichž bylo zřetelně poznati život v tundře: byli neoholeni, nemyti, uštváni, leč v dobré náladě. Vykonali dobrou práci. V květnu přišli po proudu až do Dudinky. Po souši, jež tehdy byla ještě pokryta sněhem, jeli saněmi, taženými soby, a stejně tak i přes

jezero Pjasinu, jež bylo ještě zamrzlé. V Norilských horách vztyčeny stany, vyvrtány pokusné štoly a šachty, stanoveno místo pro tovární budovy: neboť roku 1930 má býti v Norilských horách platina těžena již stroji: platinová ruda! Ruda bude dopravována do Dudinky: dráha! železnice! Nahoru proti proudu povede až k Sibiřské magistrále, jež bude rudu dopravovati do rafinerií platiny v Uralu. Daleká cesta, zajisté! Leč ponese ovoce.

Roku 1929 pracovalo v Norilských horách asi stopadesát mužů. Přivezeno dříví, aby mohly býti postaveny první chaty a baráky. Bude přivezen cement, aby mohly býti vystavěny domy a továrny. Topivo tu leží všude kolem: uhlí. Leč stroje nebudou asi poháněny uhlím, nýbrž naftou, je to racionelnější. Není potřebí zvláštních dělníků, kteří by dobývali uhlí. Naftu je možno i v zimě v libovolném množství přivézti ze skladiště u řeky.

V únoru 1930 chce Vědĕrnikov vrátiti se z Irkutsku přes Krasnojarsk na saních do Norilských hor. Pro stavbu obydlí a k jejich střežení tu byli ponecháni dělníci. V únoru 1930 má býti zahájena stavba elektrárny. V ledu! Musíme to stále znovu opakovati. Stanice má dodávati tři sta koňských sil. Bude zřízena vrtačka s pohonem stlačeným vzduchem, a pak: dráha! Bez železnice to nejde. Leč má býti dráha poháněna uhlím nebo naftou? Dobyvatelé platiny jsou pro naftu. Mají antipatii proti uhlí. Zlatý svaz v Irkutsku, „Sojuz Zolota", jemuž jsou tyto platinové doly, jež se snad jednou stanou největšími na světě, podřízeny, je také pro naftu, a kromě toho pro visutou dráhu. „Při kolejnicích je v důsledku zamrzlé půdy potřebí příliš mnoho oprav. Stěžně lze podle známé metody isolace před chladnem snáze zakotviti." Tak míní Vědĕrnikov.

Roku 1930 má podle plánu v Norilských horách pracovati pět set dělníků. Samojedi už teď ustoupili daleko široko se svými soby. Na sever a na východ. Medvědi a lišky učinili totéž.

To jest konečně rub všech těchto podivuhodných věcí. V ledu jsou budovány továrny, aby bylo dobyto bohatství dřímající země, a oněch málo lidí, kteří tu na ní žijí, a kteří dobývají jejího bohatství v jiné, životnější podobě v namáhavých bojích, jest zahánění. Jsou-li zahnáni Samojedi, jsou zahnáni i sobi. Leč bez sobů není spojení a dopravy v této světové končině; je-li zničen podklad života nomádů, je tím postižen mohutný zdroj bohatství Sibiře. Medvědi a lišky: nebudou úplně vypleněni hromadným stěhováním ruských dělníků od jihu? Nezvrhne se lov v hromadné pobíjení, pokud lze u medvědů a lišek vůbec ještě mluviti o něčem hromadném?

Všemi těmito otázkami lámou si političtí a vědečtí organisátoři a pionýři na Sibiři již po celý rok hlavu. Kolem jezera Pjasiny se dali, jak jsem již řekl, Samojedi doslova na útěk; na útěk nejen před cizími lidmi, jež přece již znají, a kteří vůči nim přece v posledních deseti letech postupovali úplně jinak než před tím. Dali se na útěk před strojem. Před tímto úplně novým, před tempem práce, jež jim ve své nejvnitřnější podstatě je nejen nové, nýbrž i naprosto nepochopitelné. Dieselův motor a saně nomádů, sob a elektrárna: brzy se ukáže, lze-li to navzájem uvésti v soulad, je-li tu možna kombinace, či je-li tu možno jen zničení slabšího.

Jeden z rozdílů mezi Sibiří a Amerikou jest:

že tu nejsou zřizovány samojedské reservace, přírodní parky pro zvířata, jejichž obyvateli jest několik set nebo tisíc divochů, a ostatní nejsou ohněm,

mečem a kořalkou odstraňováni s cesty v zájmu velkých obchodů;

že je tu snaha, zařaditi muže, jenž je dnes ještě podle měšťácko-evropské řeči divochem, do velkého postupu pracujícího člověka jako spolupracovníka a rovnoprávného člověka.

JENISEJSKÁ HOREČKA.

Voda, voda, obloha, mraky, ploché ostrovy, strmé břehy, tundra, mech, sobi, Samojedi, kajky, bílé velryby, medvědi, psi, uhlí, platina, kobalt, Juraci, Dolgani, kožešiny, jezera, řeky, sterleď, kaviár, tuha, Tunguzové, cedry, smrky, modříny, tetřevi, tetřívci, sobolina, hranostajové, lišky, veverky, Osťaci, vodopády, zlato, mramor, dříví, stroje, saně, koně, med, vejce, dříví, mléko, bouře, severní záře, moskyti, malarie, radio, motorové čluny, železnice, zlato, platina, uhlí, les, zlato, platina, uhlí, les...

Po celý měsíc, to je příliš mnoho, příliš mnoho, příliš mnoho!

Před Krasnojarskem prý Evropané obyčejně dostávají horečku. Dosud jich to mnoho nevyzkoušelo. Nansen toho měl roku 1913 v Jenisejsku dost. Najal si koně a jel po souši.

Je možno rozstonati se i z krajiny. Ticho a nekonečnost mohou člověka přivésti k šílenství. A nekonečnost je tu hmatatelný pojem. Občan Gorkin v Dudince nebyl až do roku 1929 postižen ani světovou válkou, ani revolucí. Když jej car dal roku 1915 povolati do armády, vzkázal mu, aby jej přišel hledati do tundry. Gorkin sebral svých patnáct set sobů, rodinu a psy a odtáhl několik tisíc verst dále do tundry, někam mezi Evropu a Ameriku. Bolševismus nevzal občan Gorkin také ještě na vědomí. Má ještě své soby a své samojedské pastevce, kteří je pasou v ledu, a veškerá nařízení Nejvyšší hospodářské rady zmizela dosud vždy bezmocně před statisíci čtverečních kilometrů, jež poskytují občanu Gorkinovi socialismem dosud nedosažitelný úkryt.

Na jih od ostrova Dicksonu počíná ústí Jeniseje, otce středosibiřských řek. Z Urjanchaje, zapomenuté země na druhé straně Altaje, ze země Sojotů a zlatých červonců, teče tato řeka, jež jest větší než La Plata, než Ganges a Kongo, třetí co do velikosti v Asii, osmá v celém světě, jako Ulu-Khem k severu. Vrhá se po mramorových skalách s Altaje do země, jež se podobá našemu Předalpí. Jeho přítoky naplavují do pobřežního bahna jemný zlatý písek, skalnaté kulisy střídají se s lesy a vesnicemi, jež v letech revoluce napojily svou vlhkou půdu proudy krve.

S velkým spěchem ženou se vody na rovinu, jež se vždy znovu zvedá k horským a pahorkatým řetězům. Ještě jedno velké město — Krasnojarsk — ještě několik velkorysých skal, velkých vesnic, a pak se stává les vyšším a vyšším, stromy se podobají kostelním pilířům, jejich vrcholky tvoří dóm, překonávající svou mohutností. Břehy tvoří písečné hráze kolem začarované země. Louky jsou řídké jako oasy, a kde byl dříve rolník, vytahuje jen rybář své sítě na břeh.

Pak přichází horní Tunguzka, nebo Angara s vodami Zelengy z Bajkalského jezera, vzdáleného celé dny cesty od střední a dolní Tunguzky; řeka se rozšiřuje a proud vázne, aby se pak při peřejích v Kazačinském ještě jednou rozpoutal v divou vřavu. Zlaté kostelní věže svítí mlhou: Jenisejsk, dnes ještě pustina v pralese, zítra již stanice nové železnice, jež od Tomsku proniká severovýchodně do nekonečné země. A to vše byla teprve část, nepatrný zlomek řeky, a my jsme po ní, pohrouženi v myšlenky, rychle pluli do údolí.

Teď však sedíme na lodi, jež, jak se zdá, spíše

unikla z podsvětí, než pochází z doby letů kolem světa, jež burcují i záhady této nekonečné osamělosti z jejich spánku. Teď plujeme proti proudu, jenž je kilometry široký, jehož vlny jsou bouřlivým oceánem. Po dva týdny se loď probíjí tímto proudem, pět nebo dokonce šest kilometrů za hodinu je ohromný výkon! Lesy stojí, vlny se valí, les, les, les! Miliony krychlových metrů řítí se ze statistiky na mohutností přírody již překonaného a rozdrceného lodního pasažéra. Ještě před několika dny, nahoře při ústí, — říkáme nahoře, protože to je na severu, měli bychom vlastně říkati dole, leč severní pol je nahoře, nahoře! — před několika dny dorazily do Dudinky výpravy z tunder. Přišel lékař: byl dva roky mezi Samojedy a Jakuty; dva roky, neboť vždy čtyři měsíce potřeboval k cestě, na lodi, na koni a se soby, šest měsíců trvalo, než v tomto, zcela jiném světě zdomácněl. Jednoměsíční cesta je tu procházkou. Pošta dochází vždy jednou za šest měsíců. Teprve když sníh na kost ztvrdne a zvoní, pak se dálka proměňuje v blízkost, pak letí sobí sáně čtyřicet kilometrů za hodinu polární nocí. Výpravy však vypravují tak, jako někdo řekne: „Dnes jsem našel v podzemní dráze kapesník": „Nalezli jsme platinu, nalezli jsme uhlí, našli jsme měď a kobalt." A říkají dále: „Bude tu postavena továrna" a my se díváme na mapu, pozorujeme křivku temperatury a posloucháme pozorněji: co povídá? Továrna...? „Bude tu postavena nejen továrna," říká velitel, jenž deset let doloval na Leně pod zemí zlato, „nutno vybudovati také železnici." Je to nutno! Usnesení! Je to pojato v pětiletce! Tečka! Nutno napříč oblastí, v níž žije desetkrát tolik medvědů než lidí, postaviti železnici, i kdyby tu bylo v polovině ledna šedesát stupňů pod nulou. Již se staví! Přiváží

se již dříví a prkna a nafta a kotle pro elektrárny leží již na břehu.

To je v tundře. Samojedi se diví. Tunguzové, dále proti proudu, se také diví. Jejich synové jsou odváděni pryč, do škol. Kořalka jim byla ovšem odňata, však to je dosti kruté, — říkají. Ale staví se továrna na sobí paštiky. Po kaviáru je velká poptávka. Kde byl prales, bude státi továrna na prkna a pražce, jež pak budou prodávány v Anglii. Kde jest ještě dnes prales, bude postaveno město Port Igarka. Tunguzové dostanou lepší soby a lepší pušky. V Turuchansku — za kolik dní jsme se tam konečně dostali? — staví se škola, nemocnice, klub, a slavný Trojický klášter přeměněn v internát pro — mladé Samojedy a Tunguzy.

Pak přicházejí na loď opět lidé odněkud z pralesa, s měřícími přístroji a vyprávějí o zázracích. Slyšíme jen zpola: zlato a uhlí a tuha a nutno vybudovati železnici a vystavěti továrnu a musí sem přijíti lidé. Lidé!

Pětadvacet tisíc lidí bydlí v turuchanském obvodu, jenž zabírá celý severní Sibkraj, v oblasti, jež je třikrát větší než Německo. Čtrnáct tisíc z nich jsou kočovníci! Táhnou se soby od řeky do lesa, z lesa do tundry. Rybaří, honí, putují, nemajíce o tom potuchy, po zlatě, po platině, po uhlí a tuze. A miliony krychlových metrů, — prosím, zde je statistika, všecko vývozní dříví první jakosti, — miliony krychlových metrů, pudů, tun, kilogramů, kusů, tuctů, podle toho, co to je: uhlí nebo hranostajů, kulatého dřeva nebo veverčích kožešin, se řítí v kaskádách na udiveného posluchače. Jsou tu již plány, registrované a očíslované, severní obvod Sibiře se musí státi zemí zázraků, bylo to u-

sneseno. Musí — a kdo tuto zemi spatřil, ví to: stane se. Ne tak rychle, jak se domnívají obdivuhodní dělníci, kteří určují osud této nesmírné země, leč dojde k tomu!

Dva týdny. Ještě jeden den a ještě jeden. Osamělá loď, přeplněná lidmi, jejichž oči jsou plny podivuhodných zážitků, pluje k jihu, kilometr za kilometrem, proti proudu. Každý den vesnice. Chaty, jež stojí jen pod hvězdami. Stromy, jež líbají oblohu, v hořících barvách, rudé, zlaté, zelené. Ptáci, kteří táhnou za prchajícím teplem.

Tři tisíce kilometrů. Rychlík Vladivostok-Paříž píská. Lékař se ptá: „Přicházíte z Jeniseje? A to se ještě ptáte, proč máte horečku?"

7. září za večerního soumraku opustil „Spartak" definitivně Port Igarku a vydal se k jihu, proti proudu. Nejel severním výjezdem z přístavu, nýbrž objel ostrov Samojedů, mělkou vodou k jihu. Tu se teprve důrazně ukázalo, jakým velkolepým přístavem je Igarka. Parní bagr, a všechny obtíže s manévrováním největších lodních jednotek budou odstraněny se světa. Říční lodi poplují z jihu po proudu, vjedou jižním příjezdem do Igarky, v přístavu se obrátí a opustí jej stejnou cestou. Tím bude možno vyhnouti se ostrému rohu při severním vchodu do přístavu, jenž by se byl málem stal kdysi velké bárce osudným. Jsou tam pod vodou kameny, nesmírné hlubiny, lodi musí, vjíždějí-li po proudu do přístavu, učiniti ostrou zatáčku. Při tom může dojíti zejména tehdy, nejsou-li lodivodové a kormidelníci zvláště dobře vycvičeni, k mnohému neštěstí. Námořní lodi však, jež přijíždějí od severu, budou přístav opouštěti rovněž směrem na jih a teprve v hlavním proudu se opět obrátí k severu.

„Spartak", jenž se souše vypadal tak přívětivě a sněhobíle, přeměnil se v pravou pekelnou loď. Ubytovali jsme se za prkennou přepážkou, vztyčenou ve čtvrté třídě. Musili jsme míti okna, ležící těsně nad vodou, neustále otevřená, abychom průvanem zabránili hromadnému stěhování tarakánů — to jsou oni milí broučci, jež známe pode jménem „švábů". Nejen vlastní čtvrtá třída, prostor pod palubou, byl nabit lidmi. Také dno lodi, pod vodou, neustále temné, nedostatečně osvětlené plápolajícími stearinovými svíčkami a kerosinovými lampičkami, byl naplněn lidskými těly, bednami, žoky a pytly. Byl to nepopsatelný chaos. Na lavicích rozprostřely mladé manželské dvojice, jež byly v Igarce na práci, své pokrývky a spaly tu v těsném objetí. Rodiny se krčily mezi málem pukajícími bednami na zemi. Byl tu křik, pláč a sténání, jež se teprve po několika dnech poněkud uklidnilo. O vzduchu na tomto lodním dně raději nebudu mluviti. Lidé jedli svůj černý chléb, namazaný tlustě máslem, v každém přístavišti se vyrojili na souš, ve shonu po mléce a vejcích. Kdo měl poněkud více peněz, nakoupil si ve strašlivě špinavé kantině, kterou řídil jakýsi Peršan z Baku, špatné a drahé jídlo. V tomto velkém zmatku hřmělo každý den dříví, jež bylo napříč lodi narovnáno jako velká zeď, a když ho bylo v topírně zapotřebí, padalo okénkem, praštíc a hřmotíc, do podsvětí. Byly tu děti všech věků a všech ras. Malí Osťaci a Tunguzové, jaké můžeme nalézti jen u malých kočovníků. Byli tu výrostci, kteří se, řádíce, prohánělí po palubě, běhali o závod, všecko překotili, sebevědomá mládež pralesa. Nahoře na palubě, na ochozu, seděli ve dne v noci, ať bylo hezky či pršelo, vousatí rybáři, lovci, dřevorubci, svinuti v kotouč v beránčích kožiších, s odřenými kožešinovými čepicemi,

staženými hluboko přes uši, pozorujíce kolem dokola přírodu nevyzpytatelnýma očima.

Parník se všude zastavoval. Vedlo by příliš daleko, kdybych chtěl vyjmenovati všecky vesnice. Leží většinou asi dvacet metrů nad řekou, jsou tak chráněny před povodněmi, jež na jaře pozvedají hladinu o osmnáct metrů. Na břeh vytažené rybářské čluny tu leží vedle sebe, na tyčích jsou napjaty mohutné sítě. Sudy a vědra se tu povalují. Mnoho dlouhosrstých černých a bílých psů a smečka lidí. To byl den ze dne týž obraz v každé vesnici.

Přistání trvalo vždy dlouho. Parník zastaví a nesmírně těžký člun, jejž parník s sebou vleče, tak zvaný kumgas, vesluje k pevnině. Pak jsou na břeh vržena lana, parník je přivázán a opatrně se pohybuje tak blízko k zemi, pokud to dovolí hloubka vody. Z dlouhých prken je vystavěn můstek; je-li parník dále od břehu, sahají prkna jen ke kumgasu a od něho musí býti položena jiná, až na břeh. To všecko trvá opět často půl hodiny. Pak se z podsvětí lodi vyřítí zástup asi dvou set špinavých, hladových lidí na zemi. Běží o závod do jednotlivých rolnických domků, kde však, zvláště v místech při dolním proudu, lze dostati jen velmi málo jídla. Ve středu davu vesnických obyvatelů, jenž očekává loď, je obyčejně poštovní poslíček.

Jako poštovních poslů užívalo se pravidelně vyhnanců. Viděl jsem daleko dole u řeky, ještě severně od Igarky, bývalého metropolitu, důstojného starého pána s dlouhým vousem jako bůh otec, s hedvábným metropolitským kaftanem, jenž přivezl v malém kajaku poštu k parníku. Jistě je to pro starého pána poněkud nepohodlné, leč je to asi první užitečná práce, kterou kdy konal. Vedle poštovního posla stojí obyčejně předseda vesnického sovětu. Od

parníku přichází zplnomocněnec GPU.,*) jenž kontroluje celou trať; tu se tisknou ruce a rychle se projednávají všechny státní záležitosti, jež jest v pralese nutno vyříditi. V četných místech stojí na břehu také několik vypovězenců.

Zde si krátce promluvíme o lidech, o něž jest v západní Evropě ještě stále tak velký zájem, o nichž se tolik vypravuje a většinou lže.

Turuchanský obvod byl v carské době jednou z hlavních vyhnaneckých oblastí. Vyhnanci byli tehdy posíláni do distriktu Narymu (na Obu), do Turuchansku a do Jakutska. Nepatrný počet vypovězenců se dostal do středních oblastí Sibiře. Tak také Lenin, jenž musil ztráviti tři roky v Šušenském, v kraji Minusinsku. Turuchanský obvod byl za carské vlády jedním z nejtěžších vyhnaneckých obvodů. Podnebí je tu drsné, dopravní podmínky byly tehdy neobyčejně špatné a vyhnanci měli málo příležitosti k práci. Vypovězenci seděli u řeky, až daleko na sever, za Dudinkou. Do turuchanského obvodu posíláni zvláště političtí vyhnanci. Vzpomeňme si, že mimo jiné i Sverdlov, první předseda Všeruského ústředního výboru rad, ztrávil mnoho let v Turuchansku, stejně jako menševik Martov. Stalin prožil několik let ještě dále na severu, ve vesnici Kurejce na Jeniseji. Dnes jsou všude ukazována obydlí těchto slavných vyhnanců.

Kolik politických vyhnanců je teď v celém turuchanském obvodu? Dovolávám se výpovědí jednoho vyhnance, a to anarchisty Baturka, Bělorusa, s nímž jsem na palubě „Spartaku" několikráte bez jakékoliv

*) GPU., správně OGPU. = Státní politická správa, podle západoevropských pojmů státní policie.

kontroly rozmlouval. O těchto rozmluvách věděl také zplnomocněnec GPU. z Turuchansku, neboť jsem mu to oznámil. Nikdo nebránil ani mně ani vyhnanci v těchto rozpravách.

Baturko je starý anarchista. Žil čtrnáct let v Kanadě a ve Spojených státech, odkud byl před několika lety za hromadného vypovídání anarchistů spolu se známou anarchistkou Emou Goldmannovou deportován. Ježto jeho domovská obec náleží teď k Polsku, byl dopraven do Gdanska a odtamtud do Varšavy. Podařilo se mu uprchnouti z Polska do sovětské Bílé Rusi, kde žil delší dobu, jak sám říká, neobyčejně vážen, a zabýval se svým povoláním jako obuvník. Vystoupil však prý jako aktivní anarchista proti sovětské vládě, mluvil a agitoval proti ní. Na to byl zatčen a uvězněn. Byl dopraven do střední Rusi, leč i tam — opakuji stále jen vylíčení samého Baturka, — pokračoval ve svém boji proti sovětské vládě. Konečně byl vypovězen na tři roky do Turuchansku. Jeho trest uplyne koncem prosince, a ježto pak nebude spojení zpět, byl již teď, v září poslán dále k jihu. Dostal příkaz, aby se odebral do Jenisejsku a vyčkal tam poslední tři měsíce svého vyhnanství. Co s ním bude dále, prý neví. V každém případě prý dostane „minus šest" nebo „minus osm", to jest, nesmí se až do dalšího rozhodnutí usaditi v šesti nebo osmi největších městech Sovětského svazu.

Baturko působil osobně neobyčejně dobrým dojmem; jen jeho politické informace a názory svědčily o úplném zmatku. Byl dobře oděn, dobře živen, čistý a nemohl jsem nikterak nalézti potvrzení všech zpráv o strašlivé bídě vypovězenců, jež se neustále vynořují, zejména v sociálnědemokratickém tisku.

Budeme tázáni: proč vypovídá sovětská vláda delikventy stále ještě na Sibiř? Na to odpovíme otázkou: Co má činiti? Má se dáti klidně potírati? Nebylo by to šílenství? Má své nepřátele neustále zavírati do vězení? Není to pro obě strany lepší, rozřešiti celou tuto neútěšnou otázku vyhnanstvím? Vypovězenec má možnost pracovati, živiti se, pohybovati se volně ve svém vyhnaneckém obvodu, korespondovati, čísti. Který politický vězeň v Německu, Francii, Polsku nebo v zemích fašistického teroru to může o sobě tvrditi?

Ptal jsem se Baturka, jenž ovšem nebyl svou situací nikterak nadšen, a jenž ani za svého tříletého vyhnanství nezměnil svého úsudku o metodách diktatury proletariátu.

„Kolik politických vyhnanců je v turuchanském obvodu?"

Baturko: „Osmnáct!" — opakuji: osmnáct! Osmnáct politických vypovězenců na území, jež je třikrát větší než Německo!

„Jací jsou to vyhnanci?"

Baturko: „Většinu tvoří anarchisté, pak několik Gruzínců, menševiků, sionistů a v Turuchansku samém je starý menševik ze středního Ruska."

„Jak žijí tito vypovězenci?"

Baturko: „To je velmi rozdílné. Někteří mají peníze, několik jich pracuje, na příklad také v sovětských úřadech, několika se daří velmi špatně."

„Víte, kolik je vůbec na Sibiři politických vypovězenců?"

Baturko: „Je prý jich celkem asi šest set, leč nevím nic přesného. V Jenisejsku jich je teď asi tři sta. Většinou takoví, jejichž lhůta vyhnanství brzy skončí, a proto byli dopraveni na blízko železnice." (O Jenisejsku si ještě promluvíme; kdo si jej před-

stavuje jako opuštěné místo vyhnanství, mýlí se; ve východním Prusku jsou místa, kde to vypadá stokrát hůře.)

Táži se dále: „Zažil jste sám nějaké mučení a týrání, nebo jste něco podobného viděl? Jak se chová GPU. vůči politickým vyhnancům?"

Baturko: „Ve věznicích se jim prý daří velmi špatně. Ovšem mně se dařilo velmi dobře. V narymském obvodu na Obu prý bylo několik anarchistů ztýráno, leč sám jsem to jen slyšel. Já jsem týrán nebyl a ani jsem nic podobného neviděl. Myslím si ovšem, že je to skandál, když jsou anarchisté posíláni do Dudinky."

Odpověděl jsem na to: „Viděl jsem vaše dva anarchisty v Dudince. Jsou to velmi podivní anarchisté, opilí anarchisté, zmatenci a vůbec: Dudinka je dnes nejsevernějším místem pro vypovězence. Není to nejsevernější osada Sibiře. Zítra nebo pozítří bude v Dudince železniční stanice. Je tam již kino, radiová stanice, v létě tam přicházejí desítky oceánských lodí, parníková doprava roste každým rokem. Je tu knihovna a klub."

To byla část rozmluvy s Baturkem. Na lodi jel později také gruzínský menševik na jih. Prosil jsem jej o rozmluvu, jen abych se také od něho něco dověděl. Leč všecky moje pokusy, promluviti s tímto mužem, ztroskotaly. Nezabránila tomu GPU., nýbrž Gruzínec sám. Vzkázal mi, že by se raději odhodlal mluviti s prasetem než s komunistou. V tom případě se tedy nedá nic dělat.

Po dvou dnech jízdy jsme se konečně dostali do Turuchansku. Není to starý slavný Turuchansk při ústí Turuchanu do Jeniseje, na levém západním břehu řeky. Je to dřívější Monastyrskoje, jak praví již

jméno, sídlo monastyra, kláštera, kolem něhož se již dávno před válkou vyvinula nová osada, Nový Turuchansk. Dnes je Starý Turuchansk rozpadlý a z Monastyrského vzniká hlavní město turuchanského obvodu, nazývané teď krátce Turuchansk. Ze slavného Trojického kláštera, jenž byl založen svatým Vasilijem Mangazejským, jehož hrob tu ještě dnes můžeme obdivovati, se stal internát pro mladé Samojedy a Tunguzy.

Tento klášter, daleko nad ústím dolní Tunguzky, byl jedním z nejbohatších klášterů severní Sibiře. Je více než dvěstěpadesát let starý a jeho dějiny jsou zároveň dějinami boje pronikajících sem Rusů s kočovnými Tunguzy a Juraky. Jeho bohatství vzniklo z obchodu kožešinami a z rybářství, a ani svatý Vasilij nebyl ničím jiným než bohatým obchodníkem kožešinami.

Osada kolem kláštera vděčí svůj vznik lupičské bandě, jež asi před pětadvaceti lety přepadla starý Turuchansk a zničila jej požárem. Tu bylo krátce usneseno založiti nové hlavní město u kláštera Nejsvětější Trojice, a tak vznikl Nový Turuchansk. Dnes čítá asi čtyři sta obyvatel, je pravidelně stavěn, ovšem jen ze dřeva, a před několika lety to ještě byla konečná stanice telegrafního vedení od Jenisejsku na sever. Dnes stojí v Turuchansku velká moderní bezdrátová stanice. Obvodní výkonný výbor má tu prostornou budovu. Když jsem byl v Turuchansku, byla právě dokončována velká, dvoupatrová škola. Na malém pahorku stojí nemocnice, v níž pracují dva lékaři. Klubovna je poněkud zanedbaná, leč je v ní znamenitá knihovna.

Turuchansk bude, to jest dnes jisto, za nedlouho předstižen jinými městy obvodu. V Igarce vzniká průmyslové město. Igarka se stane námořním přísta-

vem. Dudinka a Norilský se rovněž vyvinou v průmyslová města. Turuchansk však i nadále zůstane hlavním městem velké oblasti, v jejímž středu leží. Odtud se lze všemi směry dostati po řekách a tajgou do tundry. Na západ až k zátoce Tazu, na východ až k jakutským hranicím. Turuchansk se stane správním a školským městem. Zvláště pro domorodce.

O tom mi udělal obvodní tajemník komunistické strany, Kurnosenko, zvláštní přednášku.

SIBIŘŠTÍ INDIÁNI

Prvního Samojeda jsem spatřil na ostrově Vajgači. Stál před budovou faktury Gostorgu a kouřil cigaretu. Byl to Taburaj, předseda kmenového sovětu na Vajgači, tedy president ostrova. Sedmnáct rodin jej považuje za svoji svrchovanou hlavu a dřívější kmenový kníže je k němu v prudké opozici. Taburaj ostříhá dům faktury, jež náleží k velkému skladišti v Chabarově. Je to sympatický chlapík, není již příliš mladý, má, což je u Samojedů neobyčejně řídké, nádech vousu, je hnědý jako káva a nesmírně přívětivý. Jeho pomocníkem je Sedaj, mladý Samojed, jenž mluví plynně rusky a dívá se velmi melancholicky.

Kdo jsou Samojedi? Odkud pocházejí?

Je snad ještě čtyřicet tisíc Samojedů. Polovina jich žije v evropském Rusku, na pobřeží Barentsova moře, na Kolgujevu, Matvejevu, Vajgači, na Nové Zemlji a v tundrách mezi Uralem a samojedským poloostrovem Jaimalem. Ostatní žijí v oblasti Obu, při ústí Jeniseje a v tundrách až k Chatanze, pohraniční řece mezi Sibiří a Jakutskem, o niž se vede ještě stále rozhořčený boj mezi oběma sousedícími republikami, ovšem jen ve schůzích komisí a v podáních ústředí v Moskvě.

Samojedi nevypadají ani jako Eskymáci ani jako Mongolové. Jsou malí, až prostředně velcí, mají černé vlasy a černé oči, nejsou nikterak příliš čistotní, leč inteligentní a mluví nesrozumitelnou řečí. Jejich oblek je zhotoven z tulení a sobí kůže. Čepice, kabát, rukavice jsou z jednoho kusu. Kalhoty a boty rovněž. Setkáme-li se pak ještě s Juraky, Dolgany

a Tunguzy, pozorujeme sice rozdíly, leč nezdají se větší, než rozdíly, jež pozorujeme u příslušníků téhož evropského národa. Nemůžeme jako laici a letmí pozorovatelé, zvláště na počátku cesty kočovnou oblastí, zjistiti, ke kterému národu domorodci, s nimiž se právě setkáváme, náležejí.

Jen jeden národ v severní Sibiři jest jiný, než všechny ostatní. Tyto podivné, vážné, ostře řezané hlavy jsme již někde viděli. Kde se ještě vyskytují tyto dlouhé, modročerné vlasy? Co jsou to za řecké oděvy — z nejhrubší látky, — za řecké pohyby? Řekové? Nikoliv. To jsou Indiáni! Dejte jim okrasu z orlích per, dejte jim tomahawk a dýmku míru! A Indián je hotov.

Nad jenisejskými Osťaky si již mnoho učenců lámalo hlavu. Nejsme etnografy ani etnology, díváme se jen a máme dojmy. Naše domněnky jsou odborníky potvrzeny. Jenisejští Osťaci nemají se západosibiřskými Osťaky na Obu a Irtyši společného nic jiného, než jméno, jež obdrželi od postupujících ruských lovců před třemi sty lety; ruští lovci nazývali prostě všecky domorodé lovce, s nimiž se setkali, Osťaky. Západosibiřští Osťaci jsou samojedský kmen. Jsou stejně jako Samojedi, Zyrjani, Vogulové, Juraci, Dolgani, Jakuti a Tunguzové počítáni k velké mongolské rase, ke skupině Uralo-Altajců. Tu jsou pak — pro odborníka, laik z toho dostane jen bolení hlavy, — velké rozdíly. Jakutové jsou turkotatarský národ; Tunguzové prý jsou spřízněni s Mandžuy; Samojedi, Juraci, západní Osťaci atd. jsou počítáni k ugrofinským národům. Jenisejští Osťaci však nemají mezi všemi těmito národy místa. Jejich příbuzní jsou — pravděpodobně — Eskymáci! Beringští Eskymáci, Čukčové, Jukagiři, Lamuti, Kamčadalové a jenisejští Osťaci jsou počítáni ke skupině paleo-asijské, k pra-

obyvatelům Asie. O příbuznosti Eskymáků s Indiány bylo již mnoho psáno. Jenisejští Osťaci mají — bez pochyby — více indiánských rysů než mongolských nebo tatarských.

Sibiř je země čtyřiceti národů! Vypočtěme je: Velkorusové (Sibirjaci), Bělorusové, Poláci, Němci, Cikáni, Židé, Estonci, Zyrjani, Čeremisové, Maďaři, Kirgizové, Altajci, Turkotataři, Kalmyci, Korejci, Číňané, Mongolové, Ukrajinci, Lotyši, Arménci, Finové, Voťaci, Mordvini, Samojedi, Samojedi-Osťaci, Jenisejci (Osťaci), Tataři, Chakasové, Čuvaši, Tunguzové, Dolgani, Juraci, Burjati, Japonci, Jakuti, Kumendizové, Baškirci, různí Kavkazci, Peršané, Rumuni. Ti všichni bydlí v sibiřské župě. Je tu asi sedm milionů Slovanů a proti nim asi milion jiných národů. S výjimkou Kirgizů a Kalmyků na jihovýchodě jsou jen polární národy kočovníky. Všecky ostatní neevropské odštěpky národů se již dávno pevně usadily, jako poslední byli to Altajci, obyvatelé Ojratské autonomní oblasti.

„Domorodci", nebo jak jsou rusky nazýváni „tuzemci", nejsou však Indiány Sibiře. Ani oněch několik set jenisejských Osťaků nikoli. Tuzemci na severu by se jimi byli málem stali. Na jihu a na jihovýchodě se z lovců a kočovných pastevců dobytka stali usedlí rolníci, zabývající se chovem dobytka, a malorolníci a stávají se, čím dále přicházíme do Kazakstanu a čím důrazněji na ně působí divy strojů, obilnými rolníky, kolektivistickými velkorolníky, stejně jako jejich ruští krajané. Mísí se s Rusy, kteří nikdy neznali americké rasové nadutosti. Ovšem, před revolucí docházelo také ke krvavým bojům mezi Rusy a Altajci a Kirgizy. Dobytek pěstujícím rolníkům byly odnímány nejlepší pastviny, rolníci byli zatlačováni stále více do ne-

hostinných pohoří. Tomuto neblahému vývoji byl již dávno učiněn konec.

Na severu se měly a mají věci obtížněji. Rus postrkoval domorodce před sebou od jihu na sever, od západu na východ. Domorodec je kočovník, leč nikoliv z vášnivé záliby. Příroda jej nomádem učinila. Celý jeho život je srostlý s lesem, s tundrou, s řekou a s mořem. Kde jsou sobi, veverky, soboli, lišky, jeseteři a lososi, tam s nimi byl i praobyvatel Asie. Polární člověk jest úplně a bezpodmínečně produktem a naprosto závislý na svém přirozeném okolí. Eskymák v Gronsku, Aljašce a v Beringově cestě jest pobřežním obyvatelem. Kde jsou velryby, tuleni a lední medvědi, tam jsou i Eskymáci. Samojed, Tunguz a Osťak — chceme vytýčiti tyto nejkarakterističtější asijské polární kočovníky do střediska svých úvah a ponechati menší větve stejně stranou jako velký jakutský národ, jenž nepadá na Sibiři na váhu, — nejsou mořeplavci. Jsou to lidé, žijící v tundře a v tajze, jsou lovci ve vnitřní zemi a rybáři na řekách. Oběma velkým skupinám polárních národů jest jedna vlastnost společná: zvířata jsou podkladem jejich života; rostliny hrají v jejich životě jen podřadnou roli. Žijí se zvířaty. Eskymák se stěhuje za tuleněm, Samojed za sobem. Tunguz a Osťak putuje v zimě od řeky do lesa.

Zvířata jsou pramenem života těchto lidí a zdrojem bohatství země. Zničíme-li zvíře, zničíme i člověka. Bude-li kočovník poražen, vyhuben kořalkou, syfilidou a tuberkulosou, bude uzavřena cesta ke kožešinám, k sobímu masu a sobí kůži, k bílým velrybám a k rybám v mohutných řekách severu. Rus může vyhubiti soboly, leč není pěstitelem sobů. Rus může organisovati fakturu a družstvo, leč ne-

může putovati tundrou na saních a se stany. Tunguz postřílí desetkrát více veverek než ruský lovec. Rus je rybářem — na jihu.

Na severu povede továrnu na konservy, bude z věčného ledu dobývati uhlí a platinu. Samojed nebo Tunguz mu bude dodávati potraviny a suroviny. Sovětská vláda učinila konec strašlivé tragedii. Tuzemci se nestanou Indiány Sibiře, kteří by byli ohnivou vodou vyhubeni až na několik musejních exemplářů. Nejsou budovány reservace, — takové plány existovaly ovšem až do nedávné minulosti. Neprovádí se tu ani dobročinnost.

Tuzemci jsou zachraňováni pro výstavbu socialistické společnosti. Milion čtverečních kilometrů nejcennější půdy nemůže býti nechán ladem. Tato půda může vydati své ovoce jen tehdy, nebude-li jí uloupen člověk, jenž k ní náleží. Z kočovníků nebude tedy činěno nic jiného, než kočovníci. Kočovníci bez kořalky, bez syfilidy, s chytrými, mladými, vyškolenými vůdci, s dobrými puškami, s dobrými sítěmi, s lékaři a školami a kursy, v nichž nebude vyučováno evangeliu, jako tomu je u Eskymáků, — aby pokorně kupovali od dánských obchodníků staré slaměné klobouky, — nýbrž myšlence, že lze chovati soby společně, kolektivně, že lze společně rybařiti, že lze společně prodávati společně získané produkty továrně, jež opět prostřednictvím své družstevní prodejny dodává velmi užitečné předměty, na příklad mouku a cukr, látky, kůži, zbraně a sáně.

V Sibiři budou i nadále žíti příbuzní Indiánů. Leč nestanou se „Indiány". Sibiřští kočovníci se stanou, — nebude to již dlouho trvati, — stejnými občany Sovětského svazu jako Sibirjaci, Kirgizové nebo Velkorusové ve Vjatce. Jedni dodávají stroje, druzí sobí kůže. Jedni vyrábějí pušky, druzí loví vlky. Je-

den nemůže býti bez druhého. Tundra není prerie. To jest velké štěstí.

„Co vlastně Tunguzové vědí o socialismu?"

„Asi více, než mnohý socialista o Tunguzech," zněla odpověď, kterou jsem dostal na svoji všetečnou a s evropským vědomím převahy položenou otázku. „Sedněte si na chvíli"; Kurnosenko, Emilian Fomič, obvodní sekretář komunistické strany z Turuchansku, řekl to téměř diktátorsky. „Mám vám vyprávěti, co Tunguzové vědí o socialismu?" (další slova: „Vy ignorante!" spolkl Kurnosenko za svým ovčím kožichem).

Před očima se mi udělala zelená a modrá kola.

„Máme v obvodu čtrnáct až dvacet tisíc tuzemců", začal Kurnosenko. „Obvod je větší než Sasko, milý příteli."

„Co vy víte o Sasku?"

„Víc než vy o Tunguzech! — Mám začít mluviti sasky nebo podkrkonošsky? Rozumějte mi dobře: žil jsem tři roky u vás v Evropě jako válečný zajatec v severních Čechách, odtamtud jsem se dostal až k saským hranicím, pak jsem seděl v trestném táboře v Růžodolu u Liberce, odtamtud jsem byl poslán do Bosny a do Chorvatska, v Trebini jsem organisoval roku 1918 revoluci, pak jsem se vrátil do Ukrajiny, odtamtud na Sibiř k partizánům, a konečně do školy strany o odtamtud do Turuchansku. Obvod je tedy dokonce mnohem větší než Sasko, asi dvakrát větší než Německo, rozumíte?

Máme tu tedy v první řadě Samojedy: ti jsou nejkonservativnější. Jejich sousedi, Dolgani, jsou nejpokročilejší mezi tuzemci, znají už mýdlo a zrcadlo, jsou velmi veselí a jejich ženy mají rády krásné šaty, ovšem tulení a sobí šaty. Dolgani mají i kar-

táčky na zuby a samovary. Tunguzové jsou asi uprostřed. Jsou nejčetnější a stýkají se stejně jako Osťaci, — to jsou lesní Osťaci, Jenisejci, nikoli obští Osťaci, — nejčastěji s Rusy. Osťaci mají již pevné stany, často také již chaty a sruby, ostatní s sebou berou stany na saních.

Viděl jste již takový čum? Pěkné, což? Zvenčí březová kůra, nebo kůže, uvnitř uprostřed krb, v popeli se peče jistý druh chleba, a kolem na tlustých kožešinách sedí rodina, bařuška, mamuška, synové, několik málo dcer a — abychom nezapomněli, — psi.

Dcery jsou velmi vzácné. Stojí těžké peníze. Ano, dcery jsou prodávány. Hned po narození, jakmile jest jen trochu jisto, že zůstanou na živu. Úmrtnost dětí jest ještě stále nesmírná, ale naši lékaři jsou již v práci. Na dolní Tunguzce je již také stanice pro porodní báby. Dcery jsou tedy prodávány za soby. Ženy jsou drahocenné. Na sto mužů připadá v několika obvodech jen sedmdesátpět žen. Můžete si další představiti. Při porodu dochází k fantastickým dobrodružstvím. Teď už aspoň nevyhánějí lékaře, když přijde k porodu. Ženy tuzemců jsou často velmi hysterické. To je přímo neuvěřitelné. Nervové nemoci se tu vyskytují poměrně často.

Hlavní zla jsou však syfilis a tuberkulosa. Zvláště tuberkulosa od války mezi Tunguzy těžce řádila. Bída se neustále zhoršovala, bylo málo mouky a chleba, teď se to již zase lepší, také se syfilidou. Leč — vždyť jste byl v takovém stanu, — spí tu přece všichni jeden přes druhého a pohromadě, není tu ani stopy po nejprimitivnější hygieně. Není pak divu, když se nemoci šílenou rychlostí šíří.

Severní kmeny byly nejprve Rusy mnohem rychleji zatlačovány, než jižní, to je přece jasné. Jižní

kmeny byly přece odolnější. Konečně byly rybářské a lovecké oblasti rozděleny v obvody, jež byly přikázány jednotlivým kmenům. Rusové dostali ovšem lepší části. Tak to nešlo. Teď chráníme zásadně všechny rybářské oblasti i honitby pro tuzemce. Jednotlivé kmeny mají své stálé oblasti, v nich pak putují. Na severu jest sob střediskem hospodářství. Dřívější kmenová knížata měla obrovská stáda, často až deset tisíc kusů. Takové stádo mělo cenu asi půl milionu rublů."

„A což revoluce?"

„Počkejte jen, přijdu k tomu hned. Jsou tedy stále ještě bohatí a chudí Samojedi a Tunguzové. Má-li některý jen deset nebo dvanáct zvířat, jest již velmi chudý. Nemá-li vůbec žádná, pak je již opravdový polární proletář. Musí rybařiti, nemůže se vypraviti na lov do tundry, nemá přece zvířat, jež by mu táhla sáně! Jenom se psy to také nejde, a dobří psi nejsou také nikterak levní. Zvláště dobří psi, lajky, jsou velmi drazí. Zakládáme teď ostatně psince. Chytáme vlčice a křížíme je se psy, z toho vzniká nádherná rasa. Má-li tedy tuzemec jen málo zvířat, má také větší risiko. Zvířata často onemocní. Komáři sem zanášejí nemoci, sibiřskou epidemii, černé boule nebo sobí mor, — latinsky se to jmenuje anthrax, či je to snad řecky? — Nu a pak je tu ještě choroba kopyt, kopytica se jmenuje rusky.

Postupujeme teď takto: když zvíře onemocní, vezmeme je Samojedu nebo Dolganovi. Je-li chudý, dostane za ně zdravý kus."

„Zdarma?"

Kurnosenko se spokojeně usmívá: „Ovšem že zdarma! Kulakům a dřívějším knížatům odnímáme nemocná zvířata a nedáváme jim za ně nic. Vot! Sobi jsou hlavní věc. V létě utáhne šest sobů jen

po jednom pudu. V zimě však jsou v tundře proklestěny ledové cesty, tu táhnou zvířata hravě šestinásobné množství a běží až čtyřicet kilometrů za hodinu. Sob dodává výborné maso! Na Aljašce jedí i Američané sobí maso, Norové je také požívají. Proč by je Rusové nejedli? Vybudujeme velkou továrnu na konservy, však to již víte! — nu a pak můžete i vy v Evropě polykati sobí paštiky.

Kožešina je méně dobrá, líná, když nastane teplo, ale pro Samojedy a Tunguzy je výborná, a my tu nosíme v práci všichni sobí kožichy. Ale za to kůže! Z kůže z běhů se vyrábějí nejlepší jelenice! Pomyslete jen, co to znamená pro vývoz! Z parohů se může vyráběti rohovina, kromě toho dodávají žaludeční žlázy výborný lék. Dali jsme si jednou od našeho specialisty pro soby a tuzemce, Tarasěnkova, — byl tu kdysi u nás ve vyhnanství, teď jsme jej propustili a pracuje pro nás přímo skvěle, — tedy od něho jsme si dali vypočítati, že můžeme zvýšiti počet sobů ze stošedesáti osmi tisíc na pět milionů! Rozumíte! Pět milionů! Dokážeme to pomocí našich kolektivů.

Kolektivů, pamatujte si to! Existuje sotva něco, co se tak dobře hodí ke kolektivisaci, jako sobí hospodářství a život tuzemců. Tito lidé žijí ještě téměř v prapůvodním stavu, v jakémsi kmenovém zřízení. Knížatům náležela vlastně všecka zvířata a všichni příslušníci kmene. Teď jsme knížata sesadili a na místo rady starešinů jsme dosadili kmenový sovět, „rodsovět". Kníže nemá volebního práva a s kulaky se také vypořádáme. Leč kmen zůstává pohromadě a má a musí tomu tak býti: přírody nemůžeme změniti. Jinak nemohou tito lidé žíti. Teď jim říkáme: „Podívejte se! Ty máš soby a ty máš soby, sežeňte je všechny dohromady, zvolte si pastevce. Když jedno

zvíře zajde, ponesete škodu společně. Prodáváte všecko družstvu, již teď, nebo Gostorgu. Nakupujte přece také společně! Tundra náleží všem, tady není plotů!" To se těmto lidem již dnes velmi často zdá jasné. Dosud jsme ustavili osm takových sobích kolektivů. Ostatně na ostrově Kolgujevu, jenž náleží k severní župě, do Archangelsku, je státní sobí farma, sobí sovchoz, jenž má míti do roku 1932 třicet tisíc kusů, nu! Na Sibiři máme dva takové sovchozy, na Tazu a u Dudinky. Strádají však velice zvířecími nemocemi.

Zakládáme tedy kolektivy. Tarasěnkov nám přesně vypočítal rozpočet domorodých hospodářství. Pracujeme vědecky, matematicky. Navštivte Tarasěnkova v Krasnojarsku! Píše pro nás teď knihu, první dějiny, národní hospodářství a sociologii turuchanského obvodu. Vot!

Tak se tedy u nás věci vyvíjejí. Jsou tu ještě stále pochybovači, kteří říkají, že lesní Osťaci vymrou. Jejich počet ovšem velmi silně poklesl. Leč zabráníme jejich vymření. Tunguzové se velmi brzy opět rozmnoží. Je pro ně asi velmi dobře, že nejsou tak pevně usedlí jako Osťaci. Putují, stejně jako Samojedi, podle toho, jak toho vyžaduje počasí. Dále k jihu, až ke střední, Kamenité Tunguzce, sobi nepřicházejí. Je to beztoho div, jak se svými parohy projdou lesem. Čím dále na jih, tím jsou zvířata méně zdatná. Jsou sice těžší, leč nikoli lepší.

Hlavní věcí je pro Tunguzy lov. Víte, že jsou Tunguzové, kteří za jedinou zimu postřílí až tisíc veverek? Stává se, že Tunguz skolí za jediný den sedmdesát kusů. Rus nemůže zastřeliti více než třicet. Je tomu již tak. Je možno zkolektivisovati i honbu. Představte si jen, až budou jednou naše továrny na konservy pracovati: Tunguzové a Samojedi budou prostě své úlovky prodávati továrně. Dříve měli svého tun-

guznika v Jenisejsku, jenž jim za kořalku uloupil jejich největší bohatství. Dnes je tunguznik mrtev. Integrál, Gostorg, Turuchan-Sojuz vstoupily na jeho místo. Leč neodnímají Tunguzovi kožešiny a ryby za kořalku, platí mu hotově, jenom stříbrnými mincemi, půlruble jsou nejmenší peníze, nebo zbožím! Vidíte, Tunguz ví velmi mnoho o socialismu."

„Jsou vlastně mezi domorodci již také komunisti?"

„Ovšem!" Kurnosenko se pyšně směje. „Ovšem, máme v celém obvodu čtrnáct členů strany mezi domorodci, což to není dost? Podívejte se: ti lidé se přece stěhují! To brzdí z velké části jejich zkultivování. Musí však kočovati! Putují na dolním Jeniseji často dvě stě kilometrů za den, když začne padati sníh. Musí cestovati rychleji, než se zdá logickým, leč sníh jim brání ve využití pastvin. Lovec s sebou musí vléci celou svou rodinu! Kdyby tu byly kolektivy, nebylo by to nutné. Tak však je každý stan hospodářstvím pro sebe. Mladí to již nahlížejí a tu to máte opět: socialismus tu není neznámou věcí. Lovec musí míti na jihu aspoň dvacet, na severu aspoň třicet zvířat. Musí s sebou přece voziti také dříví, tyče pro čumy. Zvláště lovci lišek musí uraziti dlouhé cesty. Tu může všude kolektiv pomoci.

Léto je dobrá doba. Tu je dosti potravy pro soby. Jsou zaháněni od řek dále do lesa nebo na severu do tundry, pro mouchy. Nastane-li zima, odejde Tunguz k řece, většinou do chráněnějšího lesa. Samojed se vydává na lov lišek, Osťak sní své ryby a honí.

Dnes to mají domorodci mnohem snadnější. Nejprve musili platiti jasak, kožešinné poplatky, později daně v rublech, daň z hlavy, kmen platil až tři sta rublů. To bylo velmi mnoho peněz. Za to ovšem nemusili do války, ale co by si tito lidé také jako vojáci počali?

Byli by zemřeli dříve, než by byli postříleni. Jsou to mírumilovní a dobromyslní lidé.

Daně byly velice sníženy. Chudí neplatí vůbec nic. Na dolní Tunguzce jsme založili Tunguzský Gorodok, tunguzské městečko, s „Kultbasí" (to je škola s internátem), s nemocnicí se čtyřmi lékaři, se stanicí pro porodní asistentky, o níž jsem vám již vyprávěl, a se zvěrolékařskou stanicí. Lékaře vysíláme také do tundry, východně od Dudinky, teď vždy dva na dvě léta.

Bohužel, bojujeme stále ještě s Jakuty o Chatangu. Nějaký byrokrat v Kremlu, který ví o severu asi tolik, jako já o hře na klavír, vzal prostě tužku a stanovil hranici mezi Jakutskem a námi na řece Chatanze. Celá chatanžská oblast náleží hospodářsky, dopravně-technicky a etnologicky k nám. Vystavěli jsme tam již fakturu a školu. Tu to máte. Teď sem má přijíti komise. To bude přece trvati celé měsíce, než se tam dostane. A tak ztrácíme mnoho drahocenného času a mnoho peněz, neboť tam nahoře můžeme pracovati jen s největšími obtížemi.

Hlavní věcí pro nás teď je: musíme z domorodců samých získati kádr mladých lidí, kteří rozumějí rusky a chápou význam kultury a socialismu. Kmenové sověty pracují zcela dobře. Každý kmen se rozpadá v obvody, které mají své „riksy", své obvodní výkonné výbory, tajemníci jsou ještě stále téměř všichni Rusové nebo míšenci, kteří jsou ostatně na severu velmi vzácní. Žádná Ruska by nešla do čumu, Samojedky jsou strašně špinavé, jenom dolganské a tunguzské ženy nacházíme u Rusů.

Učinili jsme mnoho experimentů. Nejprve jsme odvezli mladé tuzemce do Moskvy a Leningradu. Tam měli studovati Marxe a Lenina. Část jich pomřela, ostatní se nechtěli již vrátiti do stanů, zbytek pro-

První domy dolů v Norilsku.

Cesta přes Pjasinské jezero.

padl prostituci a alkoholu. Teď to už děláme úplně jinak, naučili jsme se mnoho.

Známe téměř každý stan! Ano, v celém obvodu. Vybíráme si mladé jinochy, ty nejinteligentnější, a dopravujeme je do Turuchansku nebo do Tunguzky do internátu. Tam se nejprve seznamují s hygienou: s mýdlem, ručníkem, kartáčkem na zuby. Více nic. Živíme je tak, jak jsou tomu zvyklí, syrovým masem a zmrzlými rybami. Když si zvykli, naučíme je rusky, čemuž se učí velmi snadno, trochu psáti a počítati. Pak jim vypravujeme o sobech, o honbě, o lese a o řece. Neodcizujeme je jejich — milieu, jak byste řekli vy v Sasku..."

„Dejte mi přece konečně pokoj se Saskem!"

„Postupujeme tedy docela primitivně. Ukážeme jim radio, nemocnici, dovedeme je k zubnímu lékaři, ukážeme jim stroje, vysvětlíme jim podstatu konserv, a konečně je přivedeme do družstva.

Tam studují závod, zaučují se jako skladníci, a po dvou až třech letech je posíláme domů, do stanu. Tito mladí lidé nám zůstávají pro vždy věrni a oddáni. Nepijí, myjí se, odvoláváme ruské skladníky z filiálek a nahrazujeme je Samojedy, Dolgany, Tunguzy. První krok k velké kolektivisaci jest učiněn. Rodiny a kmeny nabývají důvěry k družstvu a můžeme učiniti další krok. Staří již na mladé nestačí. Bývalá knížata se bouří, leč nic jim už nepomůže. Tvoříme malé družstevní aktivy. Pracují znamenitě.

Tuzemci nebudou ještě asi velmi dlouho chápati naše these, leč uděláme z nich výborné obchodníky. Stojí to mnoho peněz. Ale vyplatí se to. Roku 1928 jsme měli pětadvacet mladých domorodců v rychlokursu v Turuchansku. Vychovali jsme z pěti z nich zcela znamenité družstevníky. Každý muž nás

stojí tisíc rublů v internátu. My a oni budeme však sklízeti miliony, uvidíte!

Teď už není možno přivážeti Samojedům špatné odpadkové zboží ze — Saska, jako před revolucí. Není tu indiánská kolonie, to už nejsou divoši. V každém kmenovém sovětu sedí už energičtí mladí lidé, kteří vědí, co je dobré a co je špatné; vědí, co znamená: bohatý a chudý. Pohlížejí klidně a jasně, stejně jako my, do budoucna. Také to je nové. Neboť zejména Samojed pomýšlel vždy jen na příští okamžik. Snad to bylo velmi krásné, leč nezachránilo by jej to před zánikem.

Jsme tedy teprve na počátku. Nemáme tu ještě socialismus, ó, nikoli! Leč připravujeme se právě proklestiti mu cestu dokonce do věčného ledu. A vy v Sasku?

„Přestaňte už konečně!"

„To by se vám tak hodilo, odchýliti se od thematu, jak se u vás tak krásně říká. Ano, Tunguzové jsou přece jiní divoši než Sasové a vy všichni! Podívejte se! Tady jede na „Spartaku" mladý Jakut do Leningradu. Všiml jste si, jak slabikuje ruštinu? Institut pro severské řeči jej povolal. Chtějí jej studovati a zároveň také vyučovati. Posíláme z řad mladých lidí nejnadanější, když už něco umí a zvykli si, také do Leningradu. Tak to tu postupuje všecko stále více ku předu. Chceme teď celou oblast na severu, od Mezeně až k Jeniseji vyčleniti ze severní župy, z Uralské župy a ze Sibiře, jakožto Samojedskou oblast. Má z toho vzniknouti Samojedská oblast s vlastní samosprávou. Víte, co slovo Samojed snad znamená: „Samo-jed", nebo lépe „lidojed". Teď budete doma psáti: bolševici vytvoří lidojedskou republiku! Je to hrozné, taková bolševická revoluce!"

Kurnosenko si zapálil cigaretu...

Budiž zde také poznamenáno, co mi vyprávěla lékařka z Nové Zemlje o Samojedech. Je to znamenité doplnění přednášky, kterou mi učinil Kurnosenko.

Na Nové Zemlji, na tomto dvojitém ostrově na druhé straně Golfského proudu a za sedmdesátým stupněm severní šířky, žije stotřicetosm Samojedů a osmdesátosm Rusů. Deset měsíců je ostrov pohřben v ledovém moři; ledovce Severní země se pak spojují ve fjordech a zátokách s temným ledem pobřeží a s krystalově světlými kvádry mořského ledu. Jenom bezdrátová stanice při východním výjezdu z Matočkinovy ulice spojuje oněch málo lidí po těchto dlouhých deset měsíců se světem, jenž neví nic o nich, o jejich strádání, o jejich boji a o jejich sporém štěstí.

Na Nové Zemlji nacházíme mnoho křížů. Ruských a norských. A také Samojedi — pohubení za mnohá desítiletí alkoholem a syfilidou, jež jim byly z Evropy přinášeny za drahocenné kožešiny polárních a modrých lišek, za sobolině podobné kožešiny divokého soba, za peří kajčích kachen a husí, za výborné maso nejvzácnějších ryb — také Samojedi (zmateni trojosobní vírou v křesťanského boha, ve svatého soba a v tajemného Lenina, jenž jim odňal popa a kořalku a za to jim poslal lékařku, školu a filiálku moskevského státního obchodu), také oni staví svým mrtvým na hroby kříže a vedle nich rozbíjejí dřevěné saně zemřelých.

S lékařkou, paní Anastázií Plečevou-Achučejnou, snad „nejsevernější lékařkou celého světa", setkal jsem se v zátoce Varneke, na ostrově Vajgači, kde vylodil „Krasin" pro letce Čuchnovského benzin a

olej. Malý škuner z Archangelsku přivezl do tamního samojedského skladiště sůl, mouku a olovo na broky. Na škuneru jela paní Plečeva-Achučejna do své stanice v zátoce Bělušiji na Nové Zemlji, když byla ztrávila jednu zimu na zotavenou v Archangelsku. Není již mladá, tato lékařka, je jí třiačtyřicet let a její dva dospělí synové navštěvují v Archangelsku techniku. Jest Ruska, leč pozorujeme to teprve, když promluví, a když se vyloupla ze samojedského kožichu. Pak tu před námi stane urostlá, malá žena, s krátce ostřihanými vlasy, s energickými rysy tváře, a vypravuje důrazně a sympaticky.

Nová Zemlja je ráj, vypravuje paní Plečeva, ovšem špatně vytopený. Rajské je to, že tu není vůbec bakterií! Na Nové Zemlji není vůbec tuberkulosy, ani chřipky, ani difterie, ani spály. Syfilis sem byl zavlečen výhradně námořníky a lovci. Od té doby, kdy sovětská vláda nařídila nucenou prohlídku všech, na Novou Zemlji přicházejících Evropanů, vymizel syfilis až na jediný případ. Dva mladí Samojedi, kteří byli loni posláni na studie do Leningradu, — byli to první Samojedi, kteří se dostali do evropského města — zemřeli za krátko: na souchotiny!

Paní Plečeva má ve své stanici malou lékárnu a ještě jednu Rusku jako asistentku. Stanice jest nesmírně četně navštěvována. Loni byla nemocniční lůžka obsazena neméně než třistasedmdesátosm dní, čtyřistačtyřicetosmkrát zakročila lékařská stanice a dvatisíckrát ji nemocní navštívili sami! Považte, že je na Nové Zemlji sotva dvěstědvacet stálých obyvatelů a že počet kočujících, v létě z jihu přicházejících Samojedů a ruských a norských rybářů a lovců není příliš velký. Samojedi vyhledávají stanici i s nejnepatrnější věcí. Kromě toho se poskytuje pomoc při každém porodu. Osady leží téměř všecky v okolí

Matočkinovy ulice a na jihu při zátoce Bělušiji. Nejlepším telegrafem jsou tam stále ještě ústa, v zimě se v každém stanu, v každé hliněné chatě velmi brzy ví, co a jak a kde se stalo.

Samojedi mají na Nové Zemlji také svou vládu. Je tu sovět a jeho předsedou je samojedský malíř Ija Tiko-Vilka. Narodil se na Nové Zemlji a je na to velmi pyšný. „Praví" Samojedi pohrdají poněkud svými příbuznými s pevniny. Je tu také škola (dříve tu byl kostel) na Nové Zemlji. Teď ji navštěvuje dvacet dětí, jež jsou neustále lékařsky ošetřovány, a učí se rusky. Vyučuje se tu kromě toho zejména hygieně.

Paní Plečeva vynakládá také mnoho energie na ženské hnutí. Uspořádala 8. března, jenž se v Sovětském svazu oslavuje jako den žen, samojedskou ženskou schůzi. Věříme jí, že tam pronesla stejně krásnou jako dlouhou řeč. Hlavní heslo dne bylo: „Znalost psaní a čtení a kultura jsou vlastnictvím ženy."

Doufejme, že i samojedští muži brzy budou uměti čísti a psáti. Maso jedí v každém případě bez rozdílu pohlaví syrové, a také nemocným jest v lékařské stanici podáváno maso nevařené, ježto je jinak nemohou stráviti.

Samojedi, vypravuje paní Plečeva, onemocňují také kurdějemi, Evropany tak obávanou polární nemocí. Leč překonávají tuto chorobu velmi rychle. Paní Plečeva přivezla na Novou Zemlji první kozu. Poskytuje denně deset až dvanáct sklenic mléka, jehož jest výhradně užíváno k léčení kurdějemi onemocnělých Samojedů a Rusů.

Alkoholu na ostrově není. Dovoz lihovin jest sovětskou vládou co nejpřísněji zakázán. Dříve platili norští a ruští lovci a obchodníci za polární lišku

lahví kořalky. Dnes platí Gostorg, organisace státního obchodu, sto rublů za kus. Samojedi mají u faktury účet, prodávají jí všecko a odebírají odtamtud vše, co potřebují. Také polní dalekohledy pro lov. Jedou-li parníkem, jenž v létě objíždí všecky stanice, a na jehož palubě je i obávaný komisař Zěnělnikov, jenž jest guvernérem, soudcem, výběrčím daní, notářem a kmotrem ke křtu pro všecky západní ostrovy Ledového moře Sovětského svazu v jedné osobě, pak za to Samojedi neplatí, připíše se jim to prostě u faktury na jejich účtu k tíži.

VZNIK ZEMĚ.
TUNGUZSKÁ LEGENDA.

Na počátku bylo strašlivě mnoho vody. Tunguz seděl smutně před svým stanem a myslil si: je tak málo země, tak málo sobů, tak málo trávy a mechu. Toho všeho téměř vůbec není. Co si měl počíti? Jeho sobi spásli rychle trávu, a půjde-li to tak dále, bude všecko brzo u konce.

Tehdy však žilo ještě jedno velké zvíře, jež putovalo po zemi sem a tam, od jednoho konce k druhému. A toto ohromně velké zvíře nebylo ani trochu lenivé. Ale had, obrovský, velký had, byl velmi líný. Ležel stále v písku na okraji vody a slunil se. Tu přišlo veliké zvíře, mamut, a spatřilo Tunguze před jeho stanem, jak tu smutně sedí a přemýšlí.

Mamut se ho tázal: „Proč jsi tak smutný?" — Tunguz odvětil: „Sedím tady, přemýšlím a myslím si, že je velmi mnoho vody, ale málo země, málo země a málo trávy pro moje soby. Jak to bude dále?"

Mamut pozvedl svůj chobot a odpověděl: „Nebuď smutný. Nebude to již dlouho trvati, až skane kapka potu s tvého soba, a já ti pomohu. Nadělám ti tolik půdy, že budeš mít nejen dost pro své soby, ale i pro soby svých příbuzných." — Mamut to řekl a odešel.

Pak přišel mamut k hadovi a řekl mu: „Pojď se mnou!" Had odvětil: „Proč bych chodil s tebou?" Tu vyprávěl mamut hadovi, oč jde, a had řekl: „Dobrá, půjdu s tebou!" — Pak mamut pokračoval: „Je nutno činiti dobro." Tu mínil had, jenž si to opět rozmyslil: „Jdi, dej mi raději pokoj!"

Konečně však mamut hada přece přesvědčil a oba počali pracovati. Mamut počal svými kly rýpati zemi a vršiti ji. Za ním plazil se had a razil cesty a vykazoval vodě její dráhu. Voda se rozproudila, stékala se země, kterou mamut navršil, a usmrtila mamuta i hada.

Člověku se dostalo tolik země, kolik jen chtěl. Neboť hory nejsou ničím jiným, než zemí, kterou mamut navršil. A řeky, jež se nekonečně táhnou rovinou, jsou stopy oné cesty, kterou had, plaze se za mamutem, vyryl do nové země.

NA JIH.

Teď vleče „Spartak" malé loďstvo. Dvě velké jenisejské bárky, podivné, starodávné dřevěné lodi s plochým dnem a zvláštním dřevěným přístavkem a nakonec motorový člun. Místy jede toto spřežení pouze šest až sedm kilometrů za hodinu. Na březích vlekou psi a lidé čluny proti proudu, jeden z nich sedí s veslem v ruce v člunu a kormidluje a pes nebo jeho druh táhnou za provaz. To jde skoro rychleji než naše cesta.

Les se stává přívětivějším a šťavnatě zeleným. Půda věčného ledu končí jižně od Turuchansku, teprve dále na východ, v Jakutsku, se hranice věčného ledu mohutným obloukem zahýbá k jihu. Osady jsou tu četnější. Na prvních skalách, jež se vynořují, leží vesnice Mirajedicha. Velké kupy sena jsou nejnápadnější. Mirajedicha je zvláštní jméno, vždyť praví, že někdo snědl „mir", to jest společný majetek obce.

Noc nám přináší poprvé zázrak severní záře. Ovšem, vlastně jen její matný odlesk, není viděti ani ohnivé, ani paprskovité koruny, leč přes to nebeský zápas reflektorů. Loď pluje téměř neslyšně proti proudu, bičování vody koly jest neslyšné, nevšímáme si ho již, stejně jako si povšimneme tikání nástěnných hodin teprve tehdy, když umlkne. Na palubě se tísní dělníci, kteří se z dusného temna břicha lodi zachránili na volný vzduch. Vidíme mnohé, kteří z klubka masy unikli do samoty nebo do samoty ve dvou. Ruku v ruce se nahýbají přes zábradlí, upřeně se dívají do perleťově se třpytící vody, na neskutečně daleké zdi pralesa v kalném tem-

nu. Nad tím vším se blýskají signály, mihají se matné ploché blesky po obloze. Mladá dělnice ze stepi říká zvolna: „sěvernoje sijánije" — severní záře, a lahodný zvuk jejího hlasu, řeči a proudících vod splývá s tlumeným světelným divadlem, jež se zdá odehrávati se daleko za lesy. Příštího dne spatřujeme četné vesnice: Tatarskoje, Černý ostrov, Vereščagino, Apino, otvory do pralesa, alpské vesnice. K večeru se řeka ještě rozšiřuje, les jest ještě zelenější, obloha modrá jako pomněnky. V dáli, na jihu, svítí bílý kostel, vidíme jej po celé hodiny, leč nepřibližujeme se k němu.

Proud je velmi silný. Západní břeh jest daleko široko písčitý. Na tomto místě se setkává celá skupina lodí. Bárky spouštějí kotvy, parníky přistávají jeden těsně vedle druhého, vyměňují se balíky novin, známí se zdraví, kapitáni mají mnoho co vyprávěti. Pozdě v noci staneme u kostela, u vesnice Verchně Inbatskoje, u velkého rybářského a obchodního přístavu. Za mohutného hřmotu se v temnu střídají pasažeři. Vesnice je s parníku osvětlena malým reflektorem, koníci s kárami, psi, ženy s dětmi, rybářské sítě, větrem nakřivené chaty — se vynořují a opět mizí. Kostel musil kdysi býti velmi bohatý. Jeho obrys, černý na poněkud světlejší obloze, jest nůžkami vystříhaný obrázek, kulisa příšerné události.

Po celé hodiny tu tiše někde ležíme, namáhavě je vláčeno dříví pro kotle na palubu. Mnoho jich zatím vychází na hon, jiní loví ryby, osťacké čluny se mihají od druhého břehu k parníku, aby vyměnily ryby za kořalku. Leč není tu kořalky. Čulkovo: vesnice na levém, západním břehu, většina osad byla dosud na hornaté straně řeky, na pravém, východním břehu. Sumarokovo: velká vesnice, rovněž na levém břehu.

Velké družstvo, poštovní úřad, školy, větší dvorce. Po prvé očekávají ženy a děti loď s potravinami. Dostáváme „tëplonnoje moloko", to je slavné ruské pečené mléko. Mléko jest ihned po dojení nalito do kamenné nádoby a strčeno do pece. Nesmírné horko usmrcuje bakterie. Na povrchu se vytvoří zelenohnědý tlustý škraloup, pečený tuk, pod tím je mléko vlastně ještě syrové. Když je tuk hnědý, vyjme se mléko opět z kamen. Mléko je hotovo. Tento nápoj nevypadá příliš lákavě. Leč kdo mu jednou přišel na chuť, nechce je již postrádati. Zejména jsme jisti před nemocemi. Kromě toho prodávají ženy skvělou smetanu, nesmírná množství brusinek, vejce a tvaroh.

V Sumarokově žije několik vyhnanců: burjatští kulaci, dva gruzinští menševici a jeden spekulant, mladý muž se ženou a dvěma dětmi. Rodina činila úplně zdravý dojem. Čilá doprava mezi Turuchanskem a jihem porušila dřívější opuštěnost těchto míst. Nikdo nebrání vyhnancům, aby sešli k parníku a promluvili s kým chtějí. Ovšem, dostávají také poštu a noviny. Měšťácké státy zacházejí se svými nepřáteli mnohem méně ohleduplně.

Krajina na Jeniseji je zvolna se zesilující crescendo. Neboť mohutnost nadlidských rozměrů nedovoluje divům této krajiny působiti na nás oním okamžitým otřesem, jaký prožíváme třeba při pohledu na švýcarské hory, na rýnský vodopád, nebo na Rujáně. Je to mírné stoupání, den ze dne, hodinu za hodinou. Každá minuta oblouku, o kterou od polárního kruhu pronikáme k jihu, znamená nový záchvěv ve zvučení této přírody.

Opět v noci: Podkamennaja Tunguzka, velká osada při ústí stejnojmenné řeky, Kamenité neboli Střední Tunguzky; daleko od břehu, vysoko, chráněná před povodní. Vesnicí vede prkny vydlážděná cesta, je tu

bezdrátová stanice, velké družstvo, škola. Pasažéři se tísní kolem hloučku Osťaků. Byli to poslední, s kterými jsme se setkali. Mluvili dobře rusky, vypadali inteligentně a chtěli kořalku. Leč neměli jsme kořalky.

Jedna věc byla nápadná při této plavbě po Jeniseji. Bylo viděti jen velmi málo domorodců. Nansen vypravuje ve své knize, že se v Sumarokově setkal s celým loďstvem osťackých člunů. Spatřili jsme u vesnic sotva dva nebo tři stany, když jsme jimi projížděli. Čím to je? Nansen cestoval po řece proti proudu za stejného ročního počasí, téměř na den přesně. Byly tedy pro Osťaky stejné životní podmínky. Poklesl snad jejich počet v oněch šestnácti letech, jež uplynula od Nansenovy cesty, tak silně? Nelze o tom pochybovati.

V prvních hodinách svítání noci, když jsme přistáli u Podkamenné Tunguzky, minuli jsme první peřeje, Isinské Porogy. Nemá-li řeka dostatek vody, musí tu lodi čekati často celé dny. Říční koryto se tu dělí v několik ramen, oddělených od sebe vysokými, skalnatými, hustým temným lesem porostlými ostrovy. Tyto ostrovy jsou nazývány „Karabliki", lodičky, protože některé z nich, zvláště za tmy, připomínají lodi, plující proti proudu.

Je to tajuplná krajina. Řeka je tu velmi prudká. Úzká, splavná cesta jest vyznačena bílými a rudými bójemi a vějičkami. U těchto proudů končí splavnost řeky pro námořní lodi. Až sem mohou plouti oceánské parníky! Dlouho bylo uvažováno o projektu usplavniti také peřeje pro námořní lodi, takže by se pak mohly plaviti až po Jenisejsk. Od tohoto plánu bylo však zcela rozumně upuštěno. Bude ekonomič-

tější vybudovati Port Igarku a zregulovati peřeje pro říční plavbu.

Za peřejemi se říční krajina opět mění. Břehy se stávají brzy mírnějšími, les řídne, vesnice jsou tu větší, z alpských vesnic se stávají pořádné ruské vesnice. Vorogovo jest jednou z těchto velkých vesnic. Vidíme tu selské dvorce s krásně vyřezávanými okenními rámy a vraty, pole jsou obdělána. Musíme ovšem vystoupiti do vsi přes pobřežní hráz, a tato hráz je z — hnoje! Zapadáme hluboko do pěšiny a jde se tu měkčeji než po koberci. Také cesty jsou dlážděny hnojem. Leč jsou tu i chodníky (možno-li je tak nazvati), z prken.

Plujeme dále. K jihu. U vesnice Jarcové začíná hranice kořalky. Odtud je možno prodávati kořalku. Schůze na lodi se usnáší, zakázati prodej kořalky. Leč nájemce kantiny protestuje a dovolává se smlouvy. Prodává se tedy kořalka. Ale počet opilých je nepatrný. Rušitelé klidu jsou cestou prostě vysazeni na břeh. Tam pak mohou tři neděle čekati, až opět pojede nějaký parník k jihu. Kromě toho se již nedostává peněz. Ukazuje se, jak je moudré, vypláceti mzdy dělníkům karské výpravy a dělníkům z Igarky teprve v Krasnojarsku.

Stravování na lodi naráží na velké obtíže. Máme již jenom tuhé telecí. Žijeme tři dny velmi dobře ze smetany, černého chleba a borůvek. Ve vesnicích lze dostati také máslo. Leč je nutno máslo ovšem pečlivě očistiti.

V jitřní mlze 17. září se vynořuje Jenisejsk, staré hlavní město jenisejské oblasti, jedno z nejstarších měst Sibiře. Je přesně tři sta let staré. Odtud přišli jenisejští kozáci, sem jezdili obchodníci kožešinami, než se stal Irkutsk střediskem obchodu kožešinami. Jenisejsk byl kdysi hlavním městem gubernie a po-

zbyl také jen málo ze svého významu, když se stal jižnější Krasnojarsk železniční stanicí. V Jenisejsku se obchodovalo zlatem z Pitských hor na druhém břehu řeky, do Jenisejsku přinášeli Tunguzové své kožešiny. V Jenisejsku byli usazeni tunguzníci, ruští obchodníci kožešinami, kteří stahovali Tunguzům kůži přes hlavu tím, že jim odnímali drahocenné kůže za směšné ceny. Tito ruští obchodníci kožešinami a zlatem náleželi k nejbohatším obyvatelům Sibiře. Jen kupci z Irkutsku pili ještě více šampaňského. Vždyť se vypravuje, že v Irkutsku byla relativně největší spotřeba šampaňského před válkou. Jenisejští kupci byli tak vznešení, že se zdráhali choditi daleko do kostela. A tak je v tomto městě, jež nemělo nikdy více než sedm tisíc obyvatelů, čtrnáct velkých kostelů. Každý velkokupec měl svůj vlastní kostel a svého vlastního popa. Židé za nimi nechtěli zůstati pozadu a vystavěli si nádhernou synagogu. Ani mohamedáni se nedali zahanbiti. V Jenisejsku byla jistě nejsevernější mešita z celé Asie a pravděpodobně celého světa.

Jenisejsk je překrásné město. Opravdové město s dlážděnými ulicemi, s telefonem, elektrickým světlem, s překrásným parkem na břehu řeky, s kluby, s domem odborové organisace, s obvodním výkonným výborem, s výborem strany, se školami a kasárnami. Město jest i dnes, přes zestátnění obchodu, velmi živé, a příští léta tuto čilost ještě zvýší. Jenisejsk se stane železniční stanicí. Zde bude roku 1932 končiti dráha Tajga-Tomsk-Jenisejsk. Železnice do země zlata, kožešin a dříví. Nové nálezy zlata u Vorogova a v Pitských horách přilákají do země nové lidi. Dráha urychlí také mýcení lesa a rozšiřování rolnictví.

Jenisejsk je dnes spojen s Krasnojarskem a s Mi-

nusinskem paroplavební linií. Dvakrát týdně tu jezdí osobní parníky této linie. Kromě toho přistávají v Jenisejsku parníky, obstarávající dopravu mezi Krasnojarskem a dolním Jenisejem. Drobné pracovní parníky, plující do Kamenité Tunguzky a Kurejky, projíždějí rovněž Jenisejskem. Několik kilometrů nad městem ústí Angara, mohutný proud z pralesa, vyvěrající z Bajkalského jezera, a spojující Bajkalem Jenisej se Zelengou, pramenící v Mongolsku.

Angara jest v důsledku četných peřejí těžko splavná. Jest však hlavní řekou středosibiřského obchodního střediska dříví. Angarský obvod je podle nejnovějších zjištění s to dodávati ročně šest milionů krychlových metrů vývozního dříví! Je to dříví nejlepší jakosti: smrk, sibiřská jedle, sibiřská borovice, sibiřský cedr, modřín. Teď se poráží teprve zlomek těchto mas. Je tu teprv j e d n a pila — u Maklakova — nablízku ústi Angary.

Jenisejsk má velkou budoucnost.

Neobyčejně pozoruhodné jest v Jenisejsku městské museum. Pravé ruské provinciální museum. Pruský museální kustos by zděšeně ohrnul nos. Všecko tu stojí, leží a povaluje se páté přes deváté: obrazy, ikony, samojedští bůžkové, kajaky, kožešiny a modely. Museum jest pravým pokladem pro všecky, kdo se zajímají o rýžování zlata. Také etnograf tu nalezne v zaprášených vitrinách mnohý drahocenný kousek. Museum má v nejbližších letech obdržeti lepší budovu. Bylo by si toho velice přáti.

Odpoledne opouštíme Jenisejsk a plujeme dále. Mimo ústí Angary — řeka tam tvoří obrovské jezero — až k Maklakovu, kde již po celý rok pracuje továrna na obrábění dřeva „Komseverputu" (Kombinátu severní námořní cesty). Odepneme bárku a pokračujeme za nevlídného počasí v cestě. V Kazačin-

ském, těsně před velkými peřejemi, jež možno minouti jen ve dne, se „Spartak" obrací. V Maklakově musí si dojeti opět pro bárku, kterou tam včera nechal státi! Lze tu sotva mluviti o dobré organisaci! Plujeme tedy opět po proudu, vezmeme bárku do vleku a jedeme znovu proti proudu. Jeden den je ztracen.

Nad Kazačinským se říční údolí zužuje, skály a hory přistupují těsně k proudu, stromy jsou hrozivě vysoké, přicházejí velké peřeje. U Čepelovského Lugu odepneme opět jednu bárku a krok za krokem se prodíráme střemhlavým proudem. Říční údolí se proměňuje v soutěsku. Peřeje jsou o něco delší než kilometr. Loď se zastavuje, spouští kotvu. Malý parník, jenž čeká uprostřed peřejí, se blíží. Je podivně vystavěn. Komín není v prostředku, nýbrž stranou. Loď třepetá svými koly bílou tříští. Rozluštění otázky: je to řetězový parník. Pohybuje se na mohutném řetězu, upevněném na dně řeky, sem a tam. „Tuer" se nazývá toto dobrodružné vozidlo.

Přiblíží se těsně k nám, lana sviští vzduchem, řetězy se napínají a skřípají, kotva se zvedá, a teď nás „Tuer" na svém řetězu vleče ďábelským vírem. Tyto peřeje nejsou maličkostí. V pravo strmé hory, v levo valouny, skalní kvádry, kameny, voda hučí, Drobný rybářský člun letí po proudu. Všecka čest! Supáme, hřmotíme, proud vyskakuje, řítí se. Od vesnice Porogů přihlíží několik dětí obvyklému divadlu. Na bárce se vzpírá půl tuctu urostlých silných mužů proti kormidlu. Křičí se megafonem a nadává. Za hodinu je po všem. „Tuer" se odpoutává, necháme bárku v tiché zátoce, obrátíme se a — huj! — sjíždíme opět celou namáhavou cestou zpátky, že to jen syčí, pst! a jsme opět v Čepelovském Lugu, u druhé bárky. A teď to vše začíná znovu. Je už ú-

plně tma, když dostaneme bárku do zátoky, kde leží druhá.

Rychlost proudu činí uprostřed peřejí téměř šestnáct kilometrů za hodinu! To však není nikterak největší rychlost Jeniseje. V peřejích v Altaji činí rychlost dvacetsedm kilometrů! Kolem ústí klesá na osm kilometrů.

Brzy nás předhání parník „Kosjor", jejž jsme potkali před dvěma dny: jeli jsme proti proudu, „Kosjor" jel po proudu. Teď pluje opět vedle nás. Přesedáme. Vesnice, pole, lesy. Břeh je plochý, v pobřežní hrázi jsou v zemi díry pro říční hlídače. Signály. Velké vesnice s bohatými, výstavnými domy. Jih! Hřbitovy jsou ještě primitivní, bez zdí, pod stromy, na nízkých pahrbcích. Krávy a telata se pasou mezi prostými dřevěnými kříži.

Prší. U převozů visí na dlouhých řetězech vory, sestávající z drobných člunů. Z pobřežního lesa se vynořují dlouhé lodice a mizí opět směrem k druhému břehu. Hory, protáhlé a ještě velmi vzdálené, probírají se z deště.

Ještě jedna noc. O půlnoci vyjí sirény parníku, protáhleji než jindy. Na břehu jsou světla, je to velké město, opravdový přístav. Hřmot, volání! Všecko se tlačí k přístavnímu můstku.

Krasnojarsk. Město rudého brodu. Krvavého brodu? Či snad krásného brodu? Pro rudé a krásné má Rus jen jediné slovo.

Jenisej teče daleko od středu města. Je těžko nalézti povoz pro zavazadla. Počíná honba za noclehem. O druhé hodině ranní ležíme na chodbě „Nomery Indie". Nomera jest jakýsi boarding house: pokoje s nábytkem, leč beze stravy. „Nomera India" je čistý, jednopatrový dřevěný dům s prostornými pokoji.

Také v Krasnojarsku je mnoho místa. Nekonečné ulice, nízké domy, ulice plny jemného písku a prachu, jenom hlavní třída je dlážděná a jsou v ní větší budovy. Obrovský bazar, poloprázdný, nesmírné náměstí s malým Leninovým pomníkem, velké, krásné kostely, a kolem prostorného nádraží několik kamenných domů. Na hlavní třídě jsou skoro všecky domy z kamene. Jsou tu velké obchodní domy, nesčíslné menší obchody, kiosky s novinami, autobusy, izvozčíci, levné a dobré jídelny, denní list, museum, filiálka Geografické společnosti, několik kasáren. V Krasnojarsku leží posádkou pěší pluk povolžských Němců.

Je to tu vše ještě poněkud šedé, čteme lidem na tvářích jejich starosti. Město velmi utrpělo občanskou válkou. Stane se méně průmyslovým městem, spíše městem dopravním. Čím více se na jihu vyvíjejí mohutné průmyslové okresy, Kuzněck a Telbes, tím rychleji postupuje i rozvoj Krasnojarsku. Stane se průchodním bodem a v neposlední řadě také správním střediskem. Zůstal daleko za Novosibirskem. Také Irkutsk překročí brzy, po delší době poklesu, cifru sto tisíc obyvatelů. Krasnojarsk nebude moci předstihnouti tempo svých západních, jižních a východních soupeřů. Leč udrží s nimi krok. A nebude již nikdy klesati, nýbrž jen postupovati vpřed.

Krásné město, podle sibiřského měřítka, středisko krajiny, jež se brzy promění v turistický kraj. Krasnojarsk leží mezi Altajem a jenisejským pralesem, mezi uhlím a zlatem. Mezi severem a jihem. Na dráze z Evropy do východní Asie. Na řece, jež je co do velikosti třetí řekou pevniny. Věc Krasnojarsku stojí dobře.

ZLATO.

Není to tajemství: Sibiř jest jednou ze zlatem nejbohatších zemí celého světa. Po jižní Africe, Americe a Australii přichází v produkci zlata Sibiř. Ponechme zatím cifry stranou. Mluvme jen o zlatě. A to znamená mluviti o lidech, kteří propadli zlatu. V Sibiři je všude zlato. Skoro v každé řece. V Sibiři se všude mluví o zlatě. Skoro v každé vesnici. Zlato patří k Sibiři jako kožešina a led. Neleží ovšem na ulici, leč jsou kraje, kde leží volně v horách. Bude ho dobyto.

V podstatě jsou to čtyři obvody, jež se především vyznačují výskyty zlata. Jsou to ve východní Sibiři oblast lensko-vitimská, pohoří Aldan, na jihu Altaj a Horní Jenisej, a k severu přítoky Jeniseje jak ze západu, tak i z východu, zejména však z východu, v Pitských horách. Neustále jsou ještě objevovány nové výskyty zlata. Tak bylo v létě 1929 na západním břehu Jeniseje, nedaleko vesnice Vorogova, nalezeno zlato, „samorodnoje zoloto", dobré zlato, ruda, ve skále, „rostlé" zlato. Na místě, kde ho dosud nikdo nikdy nehledal. Bylo tu nalezeno zlato nikoli v říčním písku, nýbrž v kameni, celé zlaté hrudy. U Bajkalského jezera zvedl jakýsi rolník náhodou celou hrudu zlata. Znalec zlatých a platinových nálezišť v Sibiři mínil, že by bylo nejprve nutno vypraviti sto výprav, jež by neměly na práci nic, než zjistiti zlatá naleziště a přesně je odhadnouti.

V Sibiři jsou ještě opravdoví zlatokopové. Lidé, kteří nedělají nic jiného, než táhnou od vesnice k vesnici a hledají zlato. A nalézají je také. Rusové je nazývají „staratěli". Jenom v jenisejské oblasti je jich

teď na osm set. Tento počet se snad zdá malý, pomyslíme-li na mnoho tisíc mužů, kteří se třeba v jižní Africe před několika lety s dětmi a nářadím dali na pochod, když bylo kdesi na severu od Johannesburgu, na okraji pouště, nalezeno diamantové pole. Na Sibiři je nutno počítati na miliardy, mluvíme-li o uhlí, dříví, vodní síle, polích a podobném. Musíme počítati na miliony, mluvíme-li o tuze, o sobech a rybách. Musíme se spokojiti tisíci, dojdeme-li v řeči k člověku, jenž s těmito miliardami, miliony a tisíci zápasí. Teď jsou to jen sta. Leč brzy to budou tisíce.

Alexandr Benediktovič Baranov sedí se svou ženou a svým osmiletým děckem mezi bednami, žoky, pokrývkami, kožešinami a puškami na palubě jenisejského parníku, jenž pluje proti proudu. Je to hledač a nálezce zlata. Změnil ovšem v poslední době své povolání. Zlato ho již nezajímá. Pracuje teď v oboru platiny. Je to také velmi krásná věc. Seznamujeme se, vytahuje neforemnou brašnu z tajuplně zapnuté kapsy v kalhotech, z brašny obálku dopisu, z obálky hnědý papír, z hnědého papíru bílý papír, položí jej před sebe, na kolena, rozloží jej šestkrát nebo osmkrát, a na papíře leží špinavě žlutý zrnitý písek: Zlato! Zlato pro zubní lékaře, vysvětluje mi Baranov. „Co s tím teď děláte?" táži se. „Nic! To je poslední záloha pro špatné doby. Několik gramů. Když všecko selže, prodám to. Mám u sebe vždycky něco zlata, pro všecky případy." Složí opět bílý papír, zabalí jej do hnědého papíru, zastrčí jej slavnostně do obálky, obálku do brašny, jež opět zmizí v tajemné kapse kalhot.

Baranov jest veselý a přívětivý chlapík. Zde jest jeho životní příběh:

Povoláním je dělník z Ruska, projel jako námořník a horník s různými výpravami Ledové moře, byl při tom, když bylo na Pečoře hledáno zlato a uhlí, přešel z carské armády do Rudé armády, stal se partizánem na Sibiři pod velením Ščetinkinovým, jenž vedl tři tisíce mužů mezi Minusinskem a mongolskou hranicí, tedy v oblastech zlata, odešel s třetím dobrovolnickým plukem na Krym bojovati proti Wrangelovi, stal se rudým plukovním pobočníkem, vstoupil do strany, leč pak opět vystoupil a náleží ještě dnes k střednímu velitelskému štábu územní armády. Zůstal na Sibiři. Jako partizán viděl zlato a teď putoval z Minusinska do Altaje, až do Urjanchaje, kde prý se zlato jen tak povaluje a kde dnes nelze platiti ničím jiným, než zlatými červonci. Odtamtud odešel k Leně, odtamtud k Aldanu, kde byly náhle otevřeny nové zlaté žíly, a konečně podél Jeniseje až k ledu, do Norilských hor, kde jeho zájem o zlato musil ustoupiti zájmu o platinu.

Baranov zná všecka naleziště zlata na Sibiři. Nemá stálého bydliště, leč vypadá velmi spořádaně a čistě, stejně jako jeho žena a dítě, a všichni jsou velmi dobře živeni. Když někde objeví naleziště zlata, kde chce dolovati nebo rýžovati, jde k Zlatému svazu republiky, k „Sojuzu zolota". Ten mu vystaví doklad, jenž jej opravňuje k této práci, a přikáže mu žádané místo. A pak pracuje. Zcela primitivně, motykou, lopatou nebo primitivním strojem na praní. Za gram zlata obdrží zákonnou cenu jednoho červonce. Nalezne-li velkou žílu zlata, dostane za to odstupné až do deseti tisíc rublů. Leč může se Sojuzem zolota také uzavříti smlouvu, že mu bude za každý kilogram dobytého zlata vyplacen jistý peníz až do maximální sumy. Tedy jakýsi důchod. Jsou „staratělé", kteří vydělají za den až padesát rublů.

Pak nastanou dny s denním výdělkem patnácti kopějek! Ovšem, že se se zlatem obchoduje také pod rukou, a v tom případě nad zákonnou cenou červonce. Za zlato lze od domorodců dostati kožešiny a maso. Za zlato si lze opatřiti dobrý zimní byt v rolnickém domku. Tak žije tento Baranov a tak žije oněch osm set zlatokopů. Velkoryse, nevázaně, mají všichni u sebe své pušky, vydávají se v zimě, zatím co své rodiny ubytují v chatách, na lov, znají každý kámen, každého rolníka, každého lovce a každého Tunguza a žijí velmi šťastně.

Baranov jest jedním z nejznámějších zlatokopů. Jedním z nejvzdělanějších. Vozí s sebou bednu knih. Studuje geologii. Učí se anglicky. Nechce nacházeti zlato a platinu náhodou, zajímají jej kámen, řeka, voda, země. Jeho osmiletá dcerka — toto dítě nebylo ještě nikdy ve škole, dovede však čísti, psáti a počítati, — rozumí již také zlatu a platině. Zná přesně říční písek a říční bahno, dovede již práti z písku a z bahna zlatá zrnka. Co bychom bez povšimnutí zahodili jako žlutý písek, vybere děcko svými drobnými prsty pečlivě jako zlatá zrnka.

Baranov jest teď odborníkem v platině. Byl Sojuzem zolota, jemuž podléhá také dobývání platiny, najat jako lezec pro nové velké platinové doly v Norilských horách. V únoru 1930 se Baranov vydá se sobími saněmi po řece na sever. Usadil se na zimu ve Vorogovu, jsa ještě stále potají oddán zlatu jako vasal. Na blízku u vesnice Dubčise bylo — již jsme se o tom zmínili — v posledním roce nalezeno zlato. Snad, myslí si, je možno dokonce v zimě udělati štěstí. A nepodaří-li se to, pak bude v lese, v tajze, stříleti veverky, kuny a tchoře.

Roku 1908 prý bylo na Sibiři asi čtyřicet pět tisíc lidí, kteří rýžovali zlato. Tento počet byl roku 1913 oznámen Nansenovi. Je asi poněkud přehnaný, jakož vůbec Nansenovi ruští důvěrníci příliš nespořili číslicemi. Tak vyprávěl na příklad poslanec Dumy Vostrotin, jenž byl jedním z organisátorů Nansenovy cesty (majitel zlatých dolů z Jenisejsku), že gubernie Jenisejsk má milion obyvatelů. Nelze se domnívati, že by se byl Vostrotin mohl v počtu obyvatel zmýliti patnácti až dvacetinásob. Správné jest, že Rusko, tedy hlavně Sibiř, zaujímalo před válkou ve světové produkci zlata čtvrté místo, při čemž je ovšem jižní Afrika téměř šestkráte a Australie a Spojené státy čtyřikráte předstihovaly.

Roku 1911 vyrobilo celé Rusko padesát osm tisíc sedm set osm kilogramů zlata. Z toho připadá na Sibiř asi osmdesát pět procent. Leč zlato se na Sibiři dobývá nejen rýžováním. Rozlišují se dva druhy výskytů zlata: tak zvaná rýžoviště a „rostlé" zlato. Rýžoviště jsou naplaveniny zlato obsahujícího písku, buď v řekách, nebo ve velkých protáhlých písčitých horských pásmech. Tato rýžoviště nejsou původní zlatá ložiska, nýbrž činností vody z tak zvaných původních neboli primérních nalezišť, zlato obsahujících chodeb, vyhlodaný kámen. Rýžoviště jsou zkoumána hagrováním a praním na obsah zlata, kdežto „rostlé zlato" se dobývá z křemenných chodeb jako každá jiná ruda. Zde nepracují lidé praním, nýbrž horníci.

Největší zlata rýžoviště jsou na Leně a jejím přítoku Vitimu. Střediskem zlatého okresu je slavné místo Bodajbo ve východní Sibiři, nedaleko jakutských hranic. Leč celá tato Lensko-vitimská oblast obsahuje také zlatou rudu a čím dále přicházíme na východ, kde v posledních letech četné geologické výpravy prozkoumaly a z části teprve objevily řeky a pohoří,

tím četnější jsou naleziště v podobě rudy. Téměř všecka horstva ve východní Sibiři, Jakutsku a na Dálném východě až k Tichému oceánu, obsahují zlato. Geolog Obručev (starší) vyslovil již před několika lety domněnku, že v krystalických břidlicích a v eruptivních kamenech — nerosty sopečného původu — na druhé straně Jablonových hor by mohlo býti obsaženo zlato. Poslední dvě léta potvrdila názor slavného geologa. V celé oblasti Amuru, ve Stanových horách až dolů k Ochotsku se vyskytuje zlato. Zlatá ruda se nachází také v jižním Altaji; zlato leží také v dosud přesně neznámém množství v urunchajské pánvi v mongolské lidové republice Tanu-Tuvě, jež jest hospodářsky co nejúžeji spojena se Sibiří. Nová rýžoviště zlata nalezena v posledních letech na západním břehu Bajkalského jezera, při výtoku Angary. Řeka Viljui v severozápadním Jakutsku, přítok Leny, obsahuje rovněž velké množství zlata.

V jenisejské oblasti jsou stará a slavná naleziště zlata v kraji Minusinsku a Kuzněcku stále nevyčerpatelná. Revír ačinský dodává asi tisíc pět set liber zlata ročně při úplně zastaralých metodách práce. Zamýšlí se investovati půltřetího milionu rublů do nové průmyslové výstroje těchto dolů a zdvojnásobiti výrobu. Celkové zásoby ložisek na jihu ačinského revíru jsou odhadovány asi na devět tisíc liber zlata. V tomto revíru je tak zvaný „slavný důl", vzdálený sedmdesát pět kilometrů od železnice. Průměrný obsah v rudě tohoto dolu činí 1,2 unce na jednu tunu (jedna unce jest 31,104 gramů).

Při středním Jeniseji je zejména řeka Pit v Pitských horách hlavním zdrojem bohatství zlata. Tam pracuje teď dvanáct bagrů. Zamýšlí se dopraviti tam nové, na parnících namontované, putilovské bagry.

Zvláště dva přítoky řeky Pitu: Inašemo a Vangaš jsou neobyčejně bohaté zlatem.

Úplně nová a ve svém rozsahu dosud vůbec neprozkoumaná zlatá žíla byla otevřena, nebo jak říkají odborníci dolování zlata, „vyškrábnuta", roku 1927 na hranicích Sibiře a Jakutska, v pohoří Aldanu. Východní sousední země Sibiře, Jakutská republika, není, pokud jde o nerostná bohatství, přes nejúsilovnější práci posledních let, stále ještě prozkoumána. Tak bylo teprve před nedávnem v nejkrajnějším severovýchodě, v pánvi Anadyru, nalezeno zlato. A také v nejsevernější Sibiři, na poloostrově Tajmyru, zbývá ještě rozřešiti četné hádanky. Před dvěma lety bylo konstatováno, že jezero Tajmyr je čtyřikrát větší, než jak je zakresleno na mapách, že je nutno považovati je za největší jezero Asie a za čtvrté co do velikosti na celém světě.

Co jest v nejbližší době očekávati od sibiřského zlatého průmyslu a vůbec od zlatého průmyslu Sovětského svazu, vysvítá z rozmluvy, kterou jsem měl v Krasnojarsku s jedním členem správy „Sojuzu zolota".

Temperamentně, jistě a s vážnou jarostí mi vyprávě tento komunistický odborník těžby zlata:

„Obrovskými kroky postupuje v poslední době vývoj našeho zlatého průmyslu. Zmenšování výroby zlata, jež nastalo před dvěma lety, bylo zastaveno úsilím „Sojuzu zolota", a teď se již projevuje významná změna ve vývoji těžby zlata. Poslední rok, rok 1927/28, vykázal o dvacet čtyři procenta více než rok minulý a v běžném operačním roce kolísalo v nejdůležitějších obdobích stoupání produkce mezi čtyřiceti pěti a osmdesáti pěti procenty těžby loňského roku. Tyto číslice ukazují, že přes, v porovnání k velikosti

zlatých ložisek, dosud nepatrný mechanický aparát a přes rozptýlenost dolů nastává ve zlatém průmyslu velký rozmach. Zároveň jsou pro průmyslovou těžbu otevírány stále nové oblasti.

Jedním z největších pokladů ve zlatém průmyslu jest objevení zlatých polí v Kolaru. Na vodním předělu řek Vitimu a Olekmy ve východosibiřské tajze, v obvodech kočovných Tunguzů, byla u přítoku Kolaru, u říčky Kitemachty, nalezena rozsáhlá zlatá pole. V jediném roce přilákal tento téměř liduprázdný obvod tajgy tisíc dělníků a příštího roku vzroste jejich počet jistě na pět tisíc. Program prvního roku byl v tomto obvodu splněn dobytím tisíce pěti set kilogramů zlata. V příštích letech poskytne tento obvod státu velmi mnoho zlata. „Sojuz zolota" organisuje tu svou východosibiřskou hlavní důlní správu a brzy bude založen obvodní ispolkom (výkonný výbor) a příslušné správní organisace strany a sovětů na Kolaru. Neuplynou ani dva roky a v naprosto neobydlené tajze, několik set kilometrů od železnice, vznikne nové průmyslové a administrativní středisko.

Telegraf přinesl v těchto dnech další důležitou zprávu, a to ze severovýchodního kouta Asie, ze severního Kolymska, kde pracovala zlatokopecká skupina geologa Obručeva mladšího. Prošla tisíc sedm set kilometrů podél horní a střední řeky Kolymy a nalezla v dosahu jí objevených horských hřebenů Čerských velmi bohaté stopy zlata. Šest jižních řetězů této mohutné horské skupiny při řece Kolymě a jejích přítocích jsou zlatonosné. Nový zlatý obvod jest podle zjištění Obručevova sedm set kilometrů dlouhý a dvě stě kilometrů široký. Je to nepochybně jeden z největších objevů zlatého průmyslu. Zlato obsahující plocha měří sto čtyřicet tisíc čtverečních kilometrů, je prořata tisíci říčkami a prameny, jež při-

lákají velmi mnoho hledačů zlata. Podobně jako před pěti lety vznikl aldanský zlatý průmysl, stejně bouřlivě se může vyvinouti zlatý průmysl na Kolymě a jejích přítocích. Tato krajina slibuje dodávati sovětskému státu několik tisíc kilogramů zlata ročně.

Nové zlato obsahující plochy lze objeviti také v dávno již obydlených oblastech, a dokonce i v průmyslových krajích. Loni v létě byly na břehu Bajkalu, v listviničném obvodu objeveny valouny zlata s tak velkým obsahem, že se bude vypláceti jejich vykořisťování bagry na zlato. Délka tohoto zlatonosného pruhu se odhaduje na šest až sedm kilometrů, šířka na osmdesát metrů, a hloubka zlatonosného písku na jeden metr. Kromě toho byla v témž obvodě objevena nesmírná ložiska zlato obsahujících konglomerátů. Zásoby konglomerátů činí mnoho čtverečních kilometrů, o mocnosti více než padesáti metrů. V nejbližší blízkosti Irkutsku může na podkladě těchto konglomerátů vzniknouti obrovský zlatý průmysl s masovou těžbou rud podle amerického vzoru. Kromě toho tu je ještě celá řada pozoruhodných objevů, jako na příklad naleziště zlata v Balajském, ve správním okrese sretenském, a mimo to hluboké ložisko na Malé Volechtě a v lenské tajze.

Mimo to jest ještě celé množství jiných, méně významných nově objevených zlatých dolů. K nim nutno přičísti četné zlato obsahující žíly v Kazakstanu. V poslední době jsme obdrželi velmi četné zprávy o výskytech k těžbě vhodného zlata v celé řadě jiných obvodů, dokonce i v pohoří Kavkazu! Obnovujeme metody těžby a obrábění rudy a písku, a rozmnožujeme ve velkém měřítku stavbu bagrů na zlato a továren. Teď pracuje již padesát bagrů na zlatých a platinových polích. Tři velké továrny

na čištění nerostů pracují již na Sibiři, v Leningradu se buduje dvacetosm nových bagrů.

„Sojuz zolota" koná nemenší práci na zlepšení kulturních a životních podmínek v nálezištích zlata. Je možno, že dosud nebylo mnoho vykonáno v porovnání s tím, co nutno vykonati, leč přes to bylo pro zlepšení životních podmínek pracujících v nálezištích zlata učiněno již velmi mnoho.

Velké oběti přinášíme pro vyškolení vedoucích organisátorů zlatého průmyslu. Četná stipendia na všech horních vysokých školách a technikách probouzejí zájem učících se o obor zlata. V pěti letech dostane se zlatému průmyslu několika set nových inženýrů a pěti set nových techniků. Kromě toho bylo zahájeno soustavné školení kvalifikovaných dělníků.

Socialistická soutěž vykazuje již zcela pozoruhodné výsledky. Tak bylo ve správním obvodu četigarinském v druhém pětidenním období v červenci 1929 zpracováno místo tři sta devadesáti tun bahna tisíc osmdesát, ve třetí pětiděňce místo čtyř set šedesáti osmi tun tisíc osmdesát dvě tuny bahna. Velké zvýšení výkonnosti vykazují plně pracující továrny a doly. Stejné zprávy docházejí se všech stran.

Tak se staví. Tak se vyvíjí a roste nový, živý, mohutný podnik. Na obrovském území, od Uralu až k pobřeží Tichého oceánu se koná namáhavá práce na výstavbě našeho zlatého průmyslu.

Dáváme teď hledačům zlata zvláštní premie, když naleznou nové žíly. Teprve nedávno objevili hledači zlata na Angaře opět nová ložiska. Příštím rokem budeme vyráběti o sto procent více zlata než loni. Budeme dělati všecko sami. Bez komisionářů. Bez kapitalistů. A nejen zlato: také měď, stříbro, a zvláště

platinu dobude „Sojuz zolota" ze sovětské země. Leč o tom vám vyprávěl již soudruh Věděrnikov.

Ke konci několik číslic. Věří se, že Sovětský svaz bude moci po provedení industrialisace svého hospodářství zlatem dodávati pět až šest milionů kilogramů zlata ročně. Těžba zlata poklesla za války a za revoluce téměř na dvacet procent výroby z roku 1913. Již roku 1925/26 činila celková těžba padesát tři procenta těžby z roku 1913. Roku 1926 připadalo již opět šest procent celkové světové produkce zlata na Sovětský svaz. Roku 1927/28 bylo téměř dosaženo těžby předválečného období. S výjimkou zlatého rýžoviště na Leně, jež jest na patnáct let zadáno anglickému koncesionáři, a několika malých japonských koncesí, jsou veškeré zlaté doly a zlatá pole ve správě a v provozu „Sojuzu zolota", Zlatého svazu se sídlem v Irkutsku, jenž spojuje dosud existující nové, zlato dobývající státní trusty.

Celkem povoleno čtyřiadvacet milionů rublů na zmodernisování a zmechanisování závodů Sojuzu zolota. Z bagrů, jež budou v nejbližší době předány provozu, bude dvaadvacet plovoucích bagrů, z nichž jest sedm zhotoveno v cizině.

Anglická „Lena-Goldfield-Company" zaměstnává teď osm tisíc dělníků. Roku 1927 byl k Leně dopraven tak zvaný sedmnáctistopový bagr systému Bucyrus, jeden z největších bagrovacích strojů celého světa. Ježto tam není železnic, bylo nutno dopraviti tento nesmírný stroj na místo spřeženími, saněmi a po vodách Leny. Teprve na jaře 1929 začal pracovati. K Leně mají býti dopraveny ještě dva takovéto stroje, ježto bylo zjištěno, že tu je asi padesát tisíc kilogramů bagry dosažitelného zlata. Koncese potrvá ještě sedm a půl roku. Lze si učiniti ponětí o bo-

hatství zlata, uvážíme-li, že anglická společnost, jež musí po uplynutí těchto sedmi let předati všecko zařízení bez náhrady sovětské vládě, docílí v této době nejen amortisace, nýbrž chce vydělati ještě i své dividendy.

V tavírnách v Bodajbu zpracovávaná ruda obsahuje osmdesát osm procent jemného zlata. Tuna písku ze západosibiřských řek musí obsahovati aspoň 0,8 gramu zlata, aby se tu vůbec začalo pracovati. Na Leně musí býti v tuně praného písku obsaženo aspoň 2,5 gramů zlata. To jsou minimální cifry pro rentabilitu praní zlata.

V museu v Jenisejsku vidíme staré prací přístroje, dobrodružné konstrukce, a hned vedle toho model moderního amerického zařízení na praní zlata. Stejně je tomu ve skutečnosti. Vedle starodávných rýžovacích přístrojů zlatokopa, poháněných rukama a nohama, stojí tu moderní novozélandský bagr, rachotí a hřmotí parou, a brzy elektřinou poháněné stroje Sojuzu zolota na rýžování zlata.

Předseda zlatého trustu Serebrovský mi v září 1929 oznámil, že zmechanisování těžby zlata na Sibiři zdvojnásobilo výrobu oproti loňskému roku. To je teprve počátek.

KONEC S NEKONEČNOSTÍ.

Dvě stě let táhli kozáci koňmo od Uralu až k Tichému oceánu. Sto sedmdesát osm hodin jede expresní rychlík od polských hranic až do Vladivostoku. Protíná Sibiř nikoliv stejnou cestou, kterou se ubírali kozáci. Jeli z části dále na jih, stepí, částečně severněji, tajgou a tundrou. Sibiřská magistrála, tak se nazývá velká transsibiřská dráha, byla vybudována na tak zvaném sibiřském traktu. Trakt jest typická sibiřská venkovská cesta, která vede stepí. Slovo pochází rozhodně z latinského, od slova „táhnouti". Neboť po těchto cestách, značených ve stepích jen brázdami vozových kol, táhli cestující koňmi a dobytkem své zboží touto nesmírnou zemí.

Sibiřský trakt byla první cesta po pevnině z Evropy do východní Asie, cesta karavan, která nebyla přerušena pouštěmi a pohořími. V roce 1745 počal vývoj a výstavba této cesty. Nebyla stavěna žádná silnice, nýbrž cesta byla pouze zajištěna kozáckými hlídkami a koňskými stanicemi. Ještě dnes mají trakty v Sibiři významnou úlohu. Na jihu vedou dva trakty přes Altaj do Mongolska a Dzungarska. Na východě lze sotva jinak dosíci území Leny a Jakutska, než po traktech, které vedou od Irkutska na severovýchod. A také cesta do Jenisejska — která bude v krátké době ovšem nahrazena železnicí — není ničím jiným než traktem.

Jediná cesta ze západu na východ, která překlenuje vzdálenost asi šesti tisíc kilometrů! Na severu a na jihu území milionů čtverečních kilometrů jsou protékána mohutnými veletoky, které vedou všechny od jihu k severu, od plodnosti do věčného ledu! Po-

klady země jsou všude na dosah ruky, ale nelze jich dopraviti z místa. Není cest, není spojení, není dopravy.

Tento problém byl již ve starém Rusku zřejmý vladařům a koloniálním pánům, kteří v Sibiři, od Uralu až k Pacifiku neviděli nic jiného, než kolonii. Byli majitelé uhelných dolů, kteří sice vlastnili uhlí, ale nemohli s ním nic počíti. Posílali kolonisty do pralesa a nechávali ho mýtiti, obilí však nebylo potom možno uvésti do obchodu. Dřevo, — zlato, rostoucí ve vzduchu, — bylo káceno bouří a hnilo. Rudy v hlubinách země, které bylo lze s nepatrnou námahou dobýti, větraly. Po proudu zeď ledové bariery, proti proudu stěna Altaje, vysoká čtyři tisíce metrů, na východ nekonečno, které ohraničují vlny Tichého oceánu. Na západ půl tuctu bídných cest, v druhé polovině uplynulého století pomalé železnice, které končily těsně před branami ráje.

Doprava, spojení, cesty: To byly tři hlavní otázky Sibiře, které bylo třeba rozluštit, a s nimi otázku lidí.

V Belgii žije 242.5 lidí na čtverečním kilometru. V Německu 130, v evropské části Sovětského svazu 29, v centrálním území Svazu 45, v Šantungu (Čína) 219, v území tobolském (uralská oblast) 0.1, v sibiřské oblasti 2, v Jakutské republice 0.07, v okresu Krasnojarsk (Sibiř) 0.1 a v nejhustěji zalidněné oblasti Sibiře, v okresu barnaulském, 15.7. O turuchanském kraji pomlčíme však vůbec. Tam žije možná na území, které měří asi 1,500.000 čtverečních kilometrů, 25.000 lidí. Přesně to nevíme, ale soudí se, že na čtverečním kilometru žije asi tak jedna šedesátina člověka.

Tu a tam někoho potkáme, ponejvíce ale nikoho.

V roce 1850 počali se v Petrohradě a v Moskvě zabývati sibiřskými železničními projekty. Obchod rostl a pronikání Ruska do Dálného Východu, v území amurském, které bylo Ruskem anektováno 1858, — a srážka ruského obchodu s anglickou konkurencí v pohraničních horách Turkestanu a Mongolska, činily z otázky dopravních cest Sibiří životní otázku ruského hospodářství.

Teprve koncem osmdesátých let bylo konečně rozhodnuto, že se bude stavět dráha. Hnací silou nebyl jen rozmach obchodu, vývoj urychlily vojenské starosti Ruska na Dálném Východě. V Petrohradě byl založen výbor a v roce 1891 bylo učiněno první rýpnutí lopatou na stavbě této dráhy, tenkrát největší dráhy světa. Zvláště pozoruhodno je, že to nebylo na západě, nýbrž na východě, ve Vladivostoku, v městě, které bylo založeno v roce 1860, jako hlavní ruský přístav na Dálném Východě. Z vojenských důvodů musil býti Dálný Východ nejdříve spojen se zázemím, a proto byla vystavěna v údolí řeky Usuri tak zvaná jižní usurijská dráha, která byla později rozšířena severní usurijskou drahou až do Chabarovsku, při ústí Usuri do Amuru.

V roce 1893 počala pak stavba jednotlivých částí trati též ze západu na východ až do Čeljabinsku. Na evropské straně Uralu byla dráha od západu již několik let v provozu. Rovněž byla stavěna dráha z Vjatky přes Perm do Jekatěrinburgu, dnešního Sverdlovsku, hlavního města uralské oblasti. Pak byla stavěna nejdříve dráha z Čeljabinsku směrem na Irkutsk, ale jen v jednotlivých etapách; přes řeky musilo se mnohdy přejížděti trajekty a ještě v roce 1904, za války rusko-japonské, mohly vlaky přejížděti Bajkalské jezero u Irkutsku v létě jen na lodích, v zimě jen na ledoborcích, nebo jen na ledě

samém. Teprve koncem války byla bajkalská pobřežní dráha dokončena. V letech 1908—1912 byla tato obrovská trať rozšířena o druhou kolej a v roce 1908 bylo začato též se stavbou amurské dráhy, která odbočuje pod Čitou od linie Mandžursko-Charbin-Pograničnaja, tedy od východočínské dráhy, která je dnes předmětem tak častých sporů. Tak získal Petrohrad na ruském území strategicky pojištěné spojení s Chabarovskem, hlavním městem Dálného Východu.

Transsibiřská dráha byla počátkem tohoto století připojena na západě přímo na železniční síť, jejímž východiskem byl Petrohrad. Z Omsku byla vystavěna pobočná linie na severovýchod, která dosáhla města Ťumen, které tehdy už bylo přes Jekatěrinburg spojeno s Permem. Linie byla rozšířena přes Vjatku na západ a tak vytvořila tak zvanou severní dráhu. Dnes jezdí expresní vlaky z Omsku přes severní dráhu až do Vjatky, odkudž jede jeden díl vlaku do Leningradu a druhý díl na jih, do Moskvy. Dnes však lze se dostati ze Sverdlovsku na západ již po druhé cestě, přes Kazaň. Sverdlovsk je spojen uralskou drahou na sever a na jih s ostatními liniemi, a od roku 1908 vyvinula se na centrálních tratích dráhy síť pobočných drah, z nichž některé jsou dnes skoro důležitější, než stará magistrála.

Již desetiletí diskutuje se o stavbě dvou jiných magistrál ze západu na východ. Je to předně starý projekt jižní magistrály, která má vésti z Orenburgu napříč přes kazakstanské stepi do altajského území a dále až do Mongolska. Tato dráha, která dříve měla z imperialistických důvodů strategickou cenu, není dnes sice zbytečná, ale má menší význam. Dnes se nejedná v podstatě o spojení z východu na západ. Při přiměřeném odlehčení hlavní trati postačí magistrála, takřka po celé délce dvojkolejná, kterou

se asi od dvou let snaží na trati od Urálu na východ až k Omsku přizpůsobiti opravami spodní stavby spádu území. Sovětům se dnes jedná o zcela jiné věci: o zpřístupnění území, která jsou přebohata obrovskými poklady; o spojení turkestanské bavlny se sibiřským uhlím, sibiřského uhlí s uralskými rudami, sibiřského a kazakstanského obilí s průmyslovými oblastmi, které vznikají okolo středoasijské obilnice. Proto začala sovětská vláda ihned prováděti s grandiosním rozmachem dva železniční projekty a stojíme před bezprostředním skončením těchto projektů.

Na západě bude dráha Orenburg-Taškent od stanice Akťubinsk na severovýchod přes Troick spojena s Čeljabinskem a s Uralem. Na východě bude v květnu 1930 konečně spojen Novosibirsk s Taškentem. Turkenstanskosibiřská dráha, krátce zvaná „Turksib", dlouhá tisíc čtyři sta sedmdesát pět km, spojuje moskevsko-taškentskou dráhu přes Frunze, Almu-Atu, Sergiopol, Semipalatinsk a Barnaul s Novosibirskem, Uzbekistan s hlavním městem sibiřské oblasti. Sibiřské obilí bude přicházeti přímo do Uzbekistanu, bohatého bavlnou, a do Turkmenistanu. Transport je kratší než z Ukrajiny. Obilí bude lacinější, ale také dřevo bude moci býti dopravováno ze Sibiře do tohoto území, chudého dřevem, kdež v neposlední řadě najde též použití v hornictví. Turkestanská bavlna bude touto drahou dopravována na sever, do vnitra středosibiřského průmyslového území, jehož budoucnosti nelze dosud ještě vůbec odhadnouti. Zásobování Sibiře zeleninou a ovocem ulehčí život v této zemi, která je klimaticky tak tvrdá.

Ale už se podnikají nové mohutné železniční stavby. Z Petropavlovsku, městečka na transsibiřské dráze, západně od Omsku, vede nyní dráha na jih. Ta bude

do roku 1932 sahati až do srdce Kazakstanu, do území akmolinského, a již se mluví o další výstavbě této trati na jihovýchod až do Semipalatinsku. Tato dráha bude výslovně obilní dopravní drahou. Denně má projížděti touto drahou od Akmolinsku až k transsibiřské dráze dvacet jeden nákladní vlak.

Jděme dále na východ! Tu vede dráha od stanice Tatarskaja stepí Baraba do Slavgorodu, střediska německých kolonií v Sibiři, a dále do Pavlodaru. Odtud bude dráha určitě připojena na trať Akmolinsk-Semipalatinsk; ta bude rovněž obilní drahou.

Z Barnaulu vede dnes již poboční trať do Bijsku, velkého obchodního místa jižní Sibiře. Z Bijsku vede proslavený čujský trakt, fantastická vozová a jízdní cesta přes Ulala, hlavní město ojratské republiky, Čemal do Karkaču a Koš-Agaše a odtud do Mongolska. Trakt byl vystavěn obrovským nákladem a učiněn sjízdným pro automobilovou dopravu. Jednou snad bude trasou dráhy, která povede z Bijsku do Uljasutaj v Mongolsku. Z Koš-Agaše dostaneme se také do „země zlatých červonců", do lidové republiky Tanu-Tuva, které bude velmi brzo, po usplavnění jenisejských kataraktů, lze dosíci přímo z Minusinsku.

Ze stanice Jurga byla stavěna již před válkou dráha přes Kolčigino (dnešní Leninsk Kuzněckij) do Kuzněcku, hlavního města nového jihosibiřského uhelného revíru. Tato dráha bude nyní prodloužena ještě o sedmdesát pět kilometrů až do Telbesu, kde byly odkryty mohutné výskyty rudy. Zde je Kemerovo, nové město chemie a vysokých pecí, snad středisko uhelného a ocelářského průmyslového území, rozměrů, kterých nedosahuje ani území ruhrské.

Ze stanice Tajga vede pobočná dráha do starého, hlavního města Sibiře, do Tomsku. Odtud staví se

dráha bažinami a pralesem na východ až do Jenisejsku. Dráha bude 1932 v provozu a bude mimořádným odlehčením magistrály. Trať Novosibirsk-Krasnojarsk nese největší zatížení, vycházejí totiž odtud pobočné dráhy na jih, mezi nimi též trať Ačinsk-Minusinsk, jejíž trasa je postavena již až na hranice Tanu-Tuvy. Stavbou dráhy z Tomsku do Jenisejsku odlehčí se nákladní dopravě do Krasnojarsku, kamž musí býti dosud dopravováno všechno zboží, které je určeno pro místa po proudu Jeniseje.

To jsou železniční projekty, jejichž provádění se právě nyní uskutečňuje a které z části stojí už bezprostředně před svým skončením. Ale jsou ještě jiné plány. Je to předně plán, aby město Obdorsk, poblíže ústí Obu, bylo spojeno s Pustozerskem na ústí Pečory, tedy Karské moře s Barentským mořem. Tato dráha má býti dále vedena až do Archangelsku, byla by první částí horní magistrály, která má vésti skoro výlučně územím tunder z Obdorsku do Turuchansku, a odtud dále na východ až do Jakutsku. Tam jsou nyní předmětem porad a výpočtů mohutné projekty průplavů, které jsou už naneseny na papír.

Sibiřské veletoky jsou Ob s Irtyšem, Jenisej s Angarou a Selengou a Lena, která ovšem dále je hlavní řekou Jakutska. Tyto veletoky jdou všechny od jihu k severu. Sibiřské vodní cesty měří dohromady 139.480 kilometrů. Z toho je pro vory splavno 52.045 kilometrů, pro lodi 48.439 kilometrů a pro parníkovou dopravu lze použíti 34.473 kilometrů. Nákladní doprava na všech těchto vodních cestách činila v roce 1926 na povodí ob-irtyšském 1,845.000 tun, na povodí jenisejském 760.000 tun. Všechny tyto veletoky mohou nyní býti ve směru ze západu na východ bez větších potíží navzájem spojeny průplavy; a velkolepé je, že v tomto spojení může býti opět na zá-

pad pokračováno až do Evropy a — může býti připojeno na chystané spojení Ledového moře s Černým mořem! Sovětská vláda zamýšlí spojiti Pečoru s řekou Kolvou, která opět ústí do Kamy, největšího přítoku Volhy, který je též splavný pro velké parníky. Jelikož nyní bude Volha spojena s Černým mořem volžsko-donským průplavem, který se právě staví, bude spojeno touto vodní cestou Ledové moře s Černým mořem, tedy ve skutečnosti s mořem Středozemním. Ale dále: Přítok Kamy Čusovaja je na jednom místě Uralu vzdálen sotva 90 km od Tury, splavného přítoku Irtyše. Bude snadnou věcí prokopati těchto 90 kilometrů. Bude tedy možno jeti z Evropy přes Ural do Asie též lodí. Ale pořád ještě dále: Již před dvaceti lety byl průplav, který spojoval přítok Obu Ket s přítokem Jeniseje Kasem. Zde je vodní předěl, který má býti prokopán, široký jen devět kilometrů! Průplav je rozpadlý. Bude znovu zřízen. Bude tedy možno dostati se z Evropy do Asie napřed do Obu a z Obu do Jeniseje.

Ale pořád ještě dále: Již Nordenskjöld navrhl v r. 1878, aby Jenisej byl spojen s Lenou průplavem. Lena je tragická řeka. Ústí na severu do sibiřského Ledového moře deltou, která je pořád zamrzlá. Bude-li možno dosáhnouti Leny trvale směrem od východu k moři, tak jako dnes už dosáhla Obu a Jeniseje směrem od západu po lodi karská expedice, je více než pochybné. Kromě toho je Lena přerušena velkým počtem peřejí; je neobyčejně dravým veletokem. Na jejích březích neleží však jen zlato, je tam též uhlí, jsou tam nezměrné lesy s nejcennějším dřevem: to všecko leží ladem. Nordenskjöld navrhoval, aby byla Lena buď přímo nebo prostřednictvím některého jejího přítoku spojena s povodím jenisejským. Také zde je třeba prokopati na někte-

rých místech jen několik málo set kilometrů. Tak by bylo možno, bez železnice, s použitím tisíců kilometrů přirozených vodních cest vybudovati takřka severní vodní magistrálu napříč kontinentem! Projekt, který by se mohl zdáti fantastickým, ale jehož uskutečnění leží zcela v dosahu sovětské přítomnosti a možnosti. Opakuji: projekty na západu Uralu nejsou vzdušnými zámky, snad bude už učiněno první rýpnutí lopatou na tomto grandiosním díle, až vyjde tato kniha.

A nyní ještě jednou zpět, k transsibiřské dráze. Irkutsk: zde leží stavební plány na dráhu na Leně do zlatonosného revíru. Dnes již jezdí po traktech automobily, jakož vůbec autobus v Sibiři má velkou budoucnost. Tak budou v jihosibiřském průmyslovém území jednotlivá města, která se zvětšují americkým tempem, spojena navzájem autoliniemi. Ale nejen autobus je významný východně od Bajkalu. V jakutském území, o němž je nutno se zde zmíniti, neboť je hospodářsky spjato se Sibiří, byl zaveden v posledních letech nový, prastarý dopravní prostředek: velbloud. Osvědčil se mimořádně. Velbloud z Uzbekistanu dostane v Jakutsku hustý kožich, jako ostatně i jiná zvířata. Je to na pohled div, který však ostatně zjistil také Sven Hedin na svých expedicích: velbloudi snášejí nejstrašnější zimy stejně lhostejně jako nejstrašnější vedra.

Samozřejmě není dnes už možno cestovati na velbloudech. Ale rudy a jiné zboží, nepodléhající zkáze, může býti na nich dopravováno.

Konečně: letadlo. Linie Moskva-Irkutsk počítá se už k úplně pravidelně provozovaným tratím, poštovní létadla létají třikrát týdně od května do listopadu za třicet šest hodin touto cestou, kterou sotva může expresní vlak zmoci v pěti a půl dnech. V krátké

lhůtě bude tato linka prodloužena až na Dálný Východ. Nejdůležitější letecká linka je ale trať Irkutsk-Jakutsk. Jakutsko nemá dodnes ani centimetr železnic. Hlavního města tohoto polovičního zemědílu lze dosáhnouti jen automobilem a lodí, v zimě na saních. A i nejrychlejšími dopravními prostředky potřebujeme pro tuto cestu aspoň čtrnáct dnů. Od 7. června 1928 létá každý týden v pondělí oběma směry létadlo, které zmůže touž trať ve dvaceti šesti hodinách. Nejzajímavější je však, že tato trať je provozována i v nejkrutější zimě. Odpočívá od 14. září do 16. listopadu, tedy v době vánic a mlhy, a od 14. dubna do 16. května, při začátku oblevy. V zimě montuje se létadlo na saňové podvozky a při padesáti stupních pod nulou, v jiskřivě jasné sluneční záři letí dvacet šest hodin, zatím co dole koňské i psí saně řítí se čtrnáct dnů po sněhu.

Jednu cestu jsme zde ale nepopsali: je to severní cesta, námořní cesta z Evropy do Sibiře. Jí přísluší takový význam — hospodářský, politický, kulturní a i historický, — že jí bude věnován zvláštní odstavec této knihy.

SEVERNÍ NÁMOŘNÍ CESTA.

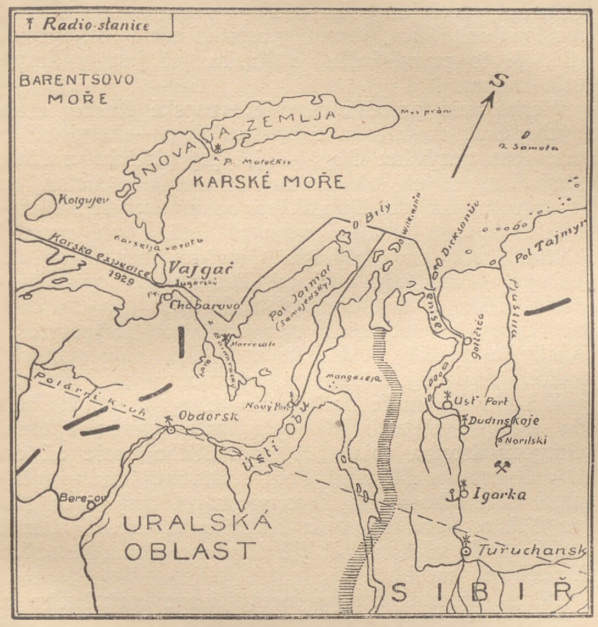

Vysvětlivky: pohoří. řeky.
cesta. hranice sibiřské župy.
polární kruh.

Jest podivné, že historie severní námořní cesty z Evropy na Sibiř jest spojena se jménem muže, jenž

co do svého původu nemohl míti pranic společného ani s mořeplavbou, ani se Sibiří. Habsburský vyslanec u moskevského dvora, Zikmund z Herbersteinu, Rakušan, uveřejnil roku 1559 v latinské řeči dílo o moskovitské říši: „Rerum moscoviticarum commentarii". Je to první kniha o Rusku, jež jest v literatuře známa.

Herberstein procestoval celé evropské Rusko, a na východě se dověděl také o řece Obu, — tehdy byla tato řeka nazývána Oby, — jež prý přichází z Číny, skrývá na svých březích nejnesmírnější bohatství a na severu ústí do Tatarského oceánu, po němž mohou toho času plouti i nejmenší lodi. Lovci, vypráví Herberstein, jezdí prý po Obu na západ až do Evropy. Musí tedy býti od Tatarského oceánu námořní cesta k severnímu pobřeží Ruska, a tím také do Evropy. Herberstein sám byl také v severním Rusku a spatřil v Mezenu u Bílého moře rybářské lodice, jež měly plouti na východ.

Z Ledového moře podniknuto tehdy již několik cest do Evropy. Nejznámější byla cesta, kterou vykonal Gregorij Istoma roku 1496 od Bílého moře až do Dronthjemu v Norsku. První historicky známé obeplutí Severního mysu Evropy provedl prý roku 870 po Kristu Nor Othere z Helgolandu. Finští a také ruští rybáři však zajisté již dříve se plavili v oněch krajích po moři.

Mapy severní Evropy na přelomu patnáctého a šestnáctého století spojují Norsko s Gronskem. Leč mapa Olause Magna z roku 1539 ponechává již vodní cestu na východ otevřenu. V oněch staletích byly v Evropě vyprávěny temné pověsti o Indech, kteří byli zahnáni na pobřeží severní Evropy. Pravděpodobně tu šlo o domorodce z pobřeží Karského moře. Snad o Sibiřany nebo obyvatele Aljašky.

Dílo Herbersteinovo, jež roku 1550 vyšlo také italsky, spadá do doby, jež znamená v mořeplavbě a světové dopravě obrat. Byla objevena námořní cesta do Ameriky, jak známo, s představou, že objevená země jest Indie.

Španělové, kteří ovládali tuto námořní cestu, nutili své konkurenty, Brity a Holanďany, aby si nalezli jinou cestu do zemí východu. Představa o kulatosti země okřídlila touhy mořeplavců, objeti po vodě zemskou kouli. Jestliže bylo možno, plujíc neustále na západ, dosáhnouti Indie, musilo býti totéž možno oklikou přes sever směrem na východ. Jak jinak by se byli oni záhadní Indové dostali na pobřeží Norska? Zprávy Herbersteinovy dodaly tomuto myšlenkovému směru jen ještě silnější opory.

S rokem 1553 začíná plavba do „Tatarského oceánu", hledání severnější námořní cesty do Číny a Indie. Roku 1553 se vydaly tři lodi, „Bona Esperanza", „Edward Bonaventura" a „Bona Confidentia", vypravené Sebastiánem Cabotem a pod vedením sira Hugha Willoughbyho z Ratcliffu v Anglii, k severu, s příkazem, nalézti Indii. Willoughby zahynul na ostrově Kole. „Bonaventura" nedosáhla sice „Tatarského moře", leč ústí Dviny. Odtamtud odcestoval velitel lodi, Richard Chancelor, do Moskvy.

Po jeho návratu založena v Anglii obchodní společnost, jež měla za cíl mořeplavbu a obchod s Ruskem a objevení severní námořní cesty do Indie. Tato první předchůdkyně karské výpravy měla krásné jméno „Merchants Adventurers of England for the Discoverie of Landes, Territories, Isles, Dominions and Seignories unknown". Krátce byla tato společnost nazývána „Muscovy Company". Vypravila roku 1556 novou expedici, jež měla pod vedením Bourroughovým dosáhnouti řeky Obu. Tato výprava do-

sáhla Nové Zemlje a rok 1556 platí proto oficielně jako rok objevení Nové Zemlje. Ostrov však byl, jak možno historicky dokázati, již před tím — nehledě vůbec k Samojedům, — navštěvován Rusy, Laponci a Finy.

Roku 1580 vystrojila „Muscovy Company" dvě malé lodi, jež vyjely pod vedením Peta a Jackmana z Harwiche. Obě dosáhly Jugorské cesty a po ní také Karského moře. Poprvé pronikly evropské lodi tak daleko. Ale teď se Pet vrátil. Jackman zmizel. Anglické cesty severní námořní cestou tím zatím skončily. Došlo ke konfliktům s moskevským velkoknížetem, ježto jakýsi anglický kupec vedl přes severní Ural, po souši, nedovolený obchod s Obdorií. Na místo Angličanů vstoupili Holanďané.

Byli Filipem II. zatlačeni Španělskem z obchodu s Indií. Hledali tedy spojení s Ruskem. Roku 1581 přišel do Amsterodamu bruselský měšťan Olivier Brunell, jenž dlouhá léta sloužil v domě Stroganovů, rodiny to, jež první obchodovala se Sibiří. Brunell připravoval pro Stroganovovy lodní výpravu.

Najal v Amsterodamu lodi. Není známo, dosáhl-li Obu. Na zpáteční cestě ztroskotala jeho loď při ústí Pečory. Od té doby však neupustili Holanďané od myšlenky, dosáhnouti kožešinné a dřevnaté krajiny „severního Tatarska".

Roku 1594 vydala se první holandská výprava z Middelburgu a Enkhuizenu pod vedením Naie a Brana Isbranda do Ledového moře. Byly to dvě lodi: „Labuť" a „Merkur". Na rybářské jachtě, jež plula jako doprovod, jel Willem Barents (Barentszoon). Lodi dosáhly Nové Zemlje. Jedna pronikla Jugorským Šarem až k poloostrovu Jajmalu, a velitel lodi, Nai, se domníval, že dosáhl Obu. Pobřeží považoval za severní tatarské pobřeží, jež prý sahá

až k pohádkovému „Kapu Tabinu", o němž se zmiňuje již Plinius. Lodi se vrátily všechny neporušeny do Holandska.

Již příštího roku vyjelo sedm holandských lodi, rovněž na státní útraty, na sever. Byly podrobeny velení Naiovu a Barentsovu. Musily však, když byly pronikly tři míle do Karského moře, s nepořízenou se vrátiti. Holandské státní výpravy byly na to zastaveny. Leč holandská vláda vypsala odměnu dvacetipěti tisíc holandských zlatých pro toho, kdo nalezne námořní cestu do Číny a do Indie.

Roku 1596 vyslali amsterodamští kupci dvě lodi do Ledového moře. Barents se zúčastnil výpravy opět jako lodivod. Byl objeven Medvědí ostrov na západ od Špicberků, a konečně obeplul Barents po lodi Severní mys Nové Zemlje a dospěl tak do Karského moře. Přezimoval na východním pobřeží v zátoce, jež je známa pode jménem Barentsovy Ledové zátoky. Zemřel na zpáteční cestě stejně jako mnoho jeho spolucestovatelů na kurděje. Tato cesta přinesla první vědecký materiál z Karského moře, meteorologické zápisy, geografická určení míst, pozorování ledu. Téměř o tři sta let později nalezena Barentsova zimní chata a v ní neocenitelné doklady, rukopisné zápisky Barentsovy a jeho spolucestovatele Heemskercka. Po této cestě byly i holandské výpravy opět přerušeny.

Roku 1608 přišel Angličan Hudson ve službách „Muscovy Company" až k Nové Zemlji. Ale když se nemohl u ostrova Vajgače prodrati ledem k východu, obrátil loď a plul do Severní Ameriky, kde se pokusil proniknouti námořní cestou severozápadně kolem Ameriky.

V sedmnáctém století podniknuta celá řada jiných cest, z nichž jedna roku 1653 dánskou výpravou.

Přes to bylo sedmnácté století pro severní námořní cestu neobyčejně neplodné. Zákaz plavby v Ledovém moři, jejž vydal roku 1620 Boris Godunov, brzdil ovšem podnikavost. Vždyť již v šestnáctém století projelo sundy celkem jedenáct lodí, z nichž čtyři zkřižili Karské moře, ale v sedmnáctém století byly celkem jen čtyři, z nichž jen dvě dospěly až na pobřeží Jaimalu. Roku 1664 pronikla opět jedna loď kolem Severního mysu Nové Zemlje do Karského moře. Byla to loď lovce velryb Vlaminga, jenž až po 74. stupeň severní šířky nalezl otevřenou vodu. Leč roku 1676 skončily cesty z Evropy do severního Ledového moře přechodně vůbec. Angličan John Wood se pokusil proniknouti s dvěma fregatami mezi Špicberky a Novou Zemlji na východ. Jedna z lodí se potopila, druhá se vrátila bez úspěchu.

Teprve osmnácté století v důsledku mohutného postupu kozáků v srdci Sibiře za současného rozvoje obchodu a nutnosti, zjistiti hranice dobyté země a její bohatství, umožnilo podniknouti znovu i na severu plavbu lodí. Velká Severská výprava, kterou zamýšlel již Petr Veliký, a jež provedena za carevny Anny Ivanovny v letech 1734—1742, otevřela novou cestu vývoji plavby v severských mořích.

Velká Severská výprava sestávala ze řady menších expedicí; organisátorem celého podniku byl Vitus Bering, o němž jsme se již zmínili v souvislosti s dobytím Sibiře. Celkem bylo zorganisováno osm výprav. Pět z nich sloužilo prozkoumání severní námořní cesty a severního pobřeží Evropy a Sibiře.

První expedice se vypravila z Archangelsku až k Obu. Zahájena roku 1734 a skončena roku 1739. Muravjev a Pavlov a později Malygin, Skuratov a Suchotin probádali pobřeží až k Jajmalu. Roku 1737 dosáhli Malygin a Skuratov sundem mezi Bílým

ostrovem a Jajmalem Obu. Je to první historická plavba z Karského moře k Obu. Tento sund nese dodnes Malyginovo jméno.

Druhá výprava měla z Obu dosáhnouti Jeniseje. Tato zdánlivě tak prostá plavba trvala tři roky a pohltila dvě lodi.

Třetí výprava měla dospěti od Jeniseje k severnímu hrotu Tajmyru. Trvala od roku 1738 do roku 1740. Kormidelník Minin proniknl však jen poněkud za 75. stupeň severní šířky.

Čtvrtá výprava měla proniknouti od ústí Leny na západ. Zahájena v Jakutsku roku 1735 pod vedením Prončičeva. Vůdce výpravy však zemřel při ústí řeky Olensku a za několik dní po něm zemřela i jeho mladá žena, jež jej provázela. Vedení převzal kormidelník Čeljuskin, jenž se však roku 1736 vrátil, ježto se přesvědčil, že jest nemožno obeplouti Tajmyr směrem k západu. Roku 1739 byl tento pokus znovu podniknut. Vůdcem byl Laptěv. Výprava přezimovala dvakrát na řece Chatanze. Konečně byla tato expedice rozdělena na tři skupiny, jež měly celou zemi až po Jenisej kartograficky prozkoumati. Tato práce úspěšně provedena. Při tom dosáhl roku 1742 Čeljuskin první severního hrotu Asie na Tajmyru, jenž nese jeho jméno.

Pátá expedice konečně měla se vydati od Leny na východ. Výprava zahájena roku 1736 a pokračováno v ní s velkými přestávkami až do roku 1742. Po moři dosaženo pouze ústí řeky Kolymy, po souši podél pobřeží až k Anadyru.

V osmnáctém století projelo Karským mořem jedenáct lodí, z nichž byla jen jediná obchodní loď. Devět z nich dosáhlo sibiřské řeky. V osmnáctém století počala doba vědeckých výprav do Ledového

moře. Nejprve nebyl brán zřetel k obchodu mezi Evropou a Sibiří. Bylo zamýšleno badati jen geograficky, meteorologicky a hydrograficky, a obohatiti všeobecné vědění o zemích severu. Nebylo ani příliš pomýšleno na Ob, ani na Jenisej.

Tři země lákaly badatele: Gronsko, Špicberky a Nová Zemlja. Nikdo již nepomýšlel na „Muscovy Company". Nebyla již hledána cesta do Číny a Indie, a tajuplné pověsti o podivuhodných zvířatech, divokých lidech a nezměrných bohatstvích na řekách Oby a Gilisy, což nebylo nic jiného, než Jenisej, upadly v zapomenutí.

Od roku 1750 započal řetěz výprav na ostrov Novaja Zemlja, jež prokázaly pozdější mořeplavbě na východ významné služby. Neboť těmito jízdami byla odhalena také tajemství Karského moře. Bylo studováno počasí, vzdušné proudy, mořská voda, proudy v Barentsově moři a v Karském moři, zejména však také led.

Roku 1760 obeplul Loškin Novou Zemlji. V roce 1768 projel poručík Rozmyslov po prvé Matočkin Šar. Po této plavbě, jež trvala dva roky, nastala delší přestávka. Ruští a norští rybáři a lovci jezdili sice do moří kolem Nové Zemlje, leč teprve roku 1807 byly opět zahájeny vědecké plavby.

Nejznámější jsou cesty poručíka Lütkeho v letech 1821 až 1824; byly to celkem čtyři výpravy. Těmto expedicím vděčíme kartografického probadání pobřeží Nové Zemlje a tří mořských cest. Byly podnětem k výpravě Císařské akademie věd, vedené K. E. z Baeru, jež se vrátila roku 1837 s bohatým botanickým, zoologickým a geologickým materiálem.

Roku 1832 zahájeny hydrografické výpravy pod vedením poručíka Pachtusova. Tyto plavby byly zorganisovány a vystrojeny jakýmsi kupcem a nějakým

vrchním lesním v Archangelsku. Pachtusov zemřel roku 1835, když se byl vrátil ze své poslední výpravy, jež přinesla neobyčejně bohatý materiál.

Roku 1838 odpluli Zivolka a Mojsejev s dvěma škunery k ostrovu na sever od Nové Zemlje. Zivolka zemřel. Mojsejev se vrátil, přes to, že loď ztroskotala. Po této výpravě nastalo opět přerušení vědeckých cest na sever.

Teď však nastalo nové období plavby v severovýchodním polárním moři. Norští lovci velryb a tuleňů byli ponenáhlu zatlačováni stále více na východ. Moře kolem Spicberků neposkytovalo již kořisti. Bylo nutno pátrati po nových honitbách. Plachetnice byla nahrazena parníkem, dřevěná loď železnou. Odolnost lodí vzrůstala, nebezpečí, plynoucí z ledu, pozbývalo v očích mořeplavců své hrůzy. Věda dodávala přesné mapy a znalosti povětrnosti.

Norští rybáři a lovci ustoupili k severovýchodu. Objeli Novou Zemlji ze severu, křižovali v Karském moři, a jen málo let nepřivedlo ani jediné lodi na pobřeží Jajmalu. Tento nepřetržitý řetěz lodí, jež v letních měsících odjížděly na severovýchod, rozluštil i tajemství Karského moře. Ukázalo se, že Karské moře je v době od počátku srpna do počátku října splavné pro lodi; že jsou léta, kdy v Karském moři není téměř ledu, že však v jiných letech jest moře také v srpnu a v září úplně ucpáno ledem. Byli to norští kapitáni, kteří probudili myšlenku plavby obchodních lodí Karským mořem na Sibiř k novému životu.

Roku 1869 započal rozhodující úsek vývoje severní námořní cesty.

Kapitáni Carlsen, Palliser, E. H. Johannesen, Torkildsen, Mack, Ulve, Quale, Tobiesen, Gundersen projeli jižními mořskými cestami, objeli Severní mys,

křižovali Karským mořem až daleko na severovýchod, Johannesen podnikl tuto cestu roku 1869 dokonce dvakráte.

Roku 1872 zahájena rakouská polární výprava pod velením Payera a Weyprechta na lodi „Tegetthoffu". Expedice měla jeti severně podél Sibiře, pokud možná až k Beringově cestě. Výprava nedosáhla tohoto cíle. Jak známo, byla loď zahnána na severozápad, a byla objevena, což nebylo vůbec zamýšleno, dnešní Země Františka Josefa. Zkušenosti všech těchto norských a také této rakouské výpravy, zároveň však samotný vývoj Sibiře vedly k tomu, že bylo započato s organisováním nových přímých obchodních plaveb z Evropy na Sibiř.

Nordenskjöld vyjel roku 1875 s malým parníkem „Pröven" z Tromsö do Karského moře. 8. června opustil Norsko, 15. srpna dospěl do ústí Jeniseje. Nordenskjöld plul tehdy proti proudu Jeniseje do střední Sibiře a vrátil se přes Moskvu a Petrohrad. Byl pevně přesvědčen, že je od srpna do října možno projížděti Karským mořem, a tím že je možno zaříditi pravidelné obchodní spojení a dopravu po moři se Sibiří. Aby potvrdil svůj názor a dokázal, že plavba z roku 1875 nebyla náhodou, vydal se roku 1876 s jachtou „Ymer" opět do Karského moře. Tentokráte s sebou vzal zboží. 25. července opustil Nordenskjöld Tromsö. Za sedm neděl byl tu již opět od Jeniseje zpět. Osmnáct dní se tam zdržel. První moderní obchodní plavba z Evropy na Sibiř se zdařila.

Zvěst o této cestě vzbudila pozornost v rejdařském světě evropském. Byl tu jakýsi Angličan, jménem Wiggins, jenž rovněž roku 1876 se vydal k Obu, a cestou jej postihlo neštěstí. Byl zahnán do Jeniseje, kde jeho loď ztroskotala. Přes to se roku

1877 vydala švédská loď „Fraser" pod velením německého kapitána Dallmanna s nákladem z Brém k Jeniseji. Loď opustila Hammerfest 9. srpna, 24. září se opět vrátila. Téhož roku se vydal parník „Luise" pod velením kapitána Dahla z Anglie k Obu. 8. července opustila loď Hull, 20. září zakotvila na tobolském nábřeží!

Téhož roku připlula první obchodní loď ze Sibiře do Evropy. Ruský kapitán Schwanenberg plul roku 1876 dřevěnou lodí od Jenisejsku po proudu, při čemž ovšem jeho loď najela na břeh. Bylo nutno přezimovati v ústí, leč příštího roku bylo zboží přeloženo na jinou loď, na malou dřevěnou pobřežní loď. 13. srpna 1877 opustila loď Jenisej, 3. prosince zakotvila v petrohradském přístavu. Tato plavba byla, abychom užili moderního výrazu — přímo sensací.

Leč tajemství Karského moře rozřešeno úplně teprve slavnou plavbou „Vegy", jež zdolala v letech 1878—79 severovýchodní průjezd z Evropy do Ledového moře, kolem Sibiře a celé Asie zpět do Evropy pod vedením Nordenskjöldovým. „Vega" plula s třemi průvodními loďmi. 21. července opustily tyto lodi Tromsö. 10. srpna dosaženo ostrova Dicksonu. Dvě průvodní lodi se zbožím se daly po Jeniseji, třetí obeplula nejprve Tajmyr a pak se dala řekou Lenou.

Téhož roku vypluly dvě lodi, „Luise" a „Carica", z Brém, rovněž se zbožím, k Jeniseji. Obě lodi ztroskotaly, leč na průvodním parníku se lidé i náklad dostaly šťastně až do Jenisejsku. Vůdcem lodi byl opět německý kapitán Dallmann. S ním cestoval brémský obchodník Helwig Schmidt. Je to jediná cesta, jež byla do té doby námořní lodí podniknuta až do Jenisejsku.

V následujících letech jezdili nejen rybáři a lovci, nýbrž i řada obchodních lodí Karským mořem. Téměř všechny tyto plavby byly úspěšné. V devatenáctém století dospěly sto čtyřicet dvě lodi z Evropy k sibiřskému pobřeží. Tvořily ještě většinu výprav. Leč definitivně byl tu podán důkaz, že severní námořní cesta z Evropy na Sibiř není výplodem fantasie.

Z plaveb kolem přelomu století byla nejslavnější Nansenova výprava na „Framě" roku 1893. „Fram" projela Karskou branou do Karského moře. Plula pak k severovýchodu, kde počala její slavná plavba ledem. Tento rok byl nepříznivý. Byl to jeden z ledových roků. Dnes máme již téměř úplný ledový kalendář Karského moře. Známe tento kalendář přibližně. Po čtyřech dobrých letech následují čtyři roky špatné. Jeden z nich je většinou úplně špatný. Takový rok byl roku 1891. Žádné lodi se nepodařilo probíti se ledem do Karského moře.

Rok 1900 přivedl sem výpravu barona Tolla na lodi „Zarja". Baron Toll zahynul, jak známo, později na novosibiřských ostrovech. Leč v Karském moři nalezl málo ledu. Rok 1901 byl velmi dobrý, leč rok 1902 byl neobyčejně nepříznivý. Samojedi vyprávěli, že Karské moře bylo v zimě celé zamrzlé, což prý se stává jen v nejřidších případech. Ani rok 1903 nebyl dobrý. Roku 1903 nepronikla ani jediná loď ledem. Leč v druhé polovině srpna roku 1904 bylo Karské moře úplně leduprosté.

Roku 1905 vyjelo dvaadvacet parníků na útraty ruské vlády k Jeniseji a dva na Ob. V Petrohradu náhle pod tlakem války proti Japonsku přišli na to, jaký význam má tato námořská cesta. O roce 1906 není ku podivu zpráv. Leč víme, že to byl dobrý rok; totéž platí i o letech 1907 a 1908; naproti

tomu byla léta 1909 a 1910 nepříznivá a ani obě další leta nebyla dobrá.

Zatím založena „Sibiřská společnost" se sídlem v Norsku. Měla pomocí parníků v létě provozovati obchod se Sibiří. Tato společnost vyslala také roku 1913 Fridtjofa Nansena na parníku „Correct" z Norska na Sibiř. Výsledek této plavby shrnuje Nansen v tomto posudku:

„Myslím, že při bohatství pomocných prostředků naší doby bude jen ve výjimečných letech, — jež nastávají zřídka, když vůbec nastávají, — nemožno překonati ledové překážky v Karském moři a nalézti cestu k ústí Obu a Jeniseje."

Již Nordenskjöld pravil ve své zprávě švédskému králi o obchodní plavbě Karským mořem na Sibiř:

„Při zodpovědění dané otázky bude asi nejúčelnější, pojednati nejprve o jednotlivých tratích, z nichž se skládá dlouhá námořní cesta podél severního pobřeží Evropy a Asie do Ledového moře ústícími velkými řekami Sibiře. Ježto tyto řeky tvoří přirozené, splavné průplavy, kterými jest nitro Asie spojeno s Ledovým mořem, má spojení jejich ústí se světovými moři mnohem větší význam, než „Severovýchodní pasáž" ve svém celku. Když byl otevřen Suezský průplav, nemůže tato severní námořní cesta — i kdyby nebylo ani stopy po ledových překážkách, — státi se již tak významnou, jak bylo dříve důvodně očekáváno. Užitečné mořské spojení mezi zátokou při ústí Obu a Jeniseje a Atlantickým oceánem, jakož i při vtoku Leny a Tichým oceánem otvírá naproti tomu

polovinu světového dílu světovému obchodu, umožňuje vývoz zemědělských, mlékařských a lesních produktů z nesmírných úrodných krajů a dodává tím obyvatelům těchto krajin možnosti, získávati výrobky evropské a americké píle a umění, jež jsou nutnými podmínkami pro blahobyt a prospěch i méně zámožných evropských národů. Těžko by bylo lze také jinou cestou ve větším měřítku dovážeti do srdce Sibiře tak těžké stroje, zemědělské nářadí, parníky atd., jež jsou za našich dnů pákou kultury každé země."

Pomůcek, na něž myslil Nansen, je tu zatím dostatek, a pokud ještě chybí, budou sem dopraveny v nejbližších letech. Bezdrátová telegrafie, pozorovací stanice ledu, stanice pro pozorování povětrnosti, dobré mapy, plavební signály, přesná znalost mořských proudů, vznikání ledu a konečně zdokonalení stavby lodí, zkušenosti ledoborců a v neposlední řadě i letců: to jsou moderní pomůcky polární plavby, a tyto prostředky uskutečnily předpovědi obou největších polárních badatelů.

Karské moře jest od počátku srpna do počátku října splavné, jižní mořská cesta je splavná pro ledoborce i v nejsvízelnějších letech. Od roku 1900 nepřiplula jen v letech 1902, 1903 a 1912 ani jediná loď do Karského moře. Od roku 1874 do roku 1900 jen v roce 1882; za dobu padesáti šesti let bylo Karské moře jen v sedmi letech nesplavné. Od té doby však jsou tu ledoborce se silnými stroji, s pancéřovými stěnami, jsou tu letci a síť bezdrátových stanic. Otázka přístavu na Sibiři je rozřešena, nebo aspoň bezprostředně před svým rozřešením. Říční loďstva na obou sibiřských řekách jsou

budována. Předpoklady pro plavbu z Evropy na Sibiř jsou úplně dány.

„Sibiřská společnost" se v důsledku války rozpadla. V letech 1914—1918 projelo dvaadvacet lodí se střelivem z Evropy na Sibiř. Občanská válka obrátila znovu pozornost na sever. Roku 1919 projelo Karským mořem šestnáct lodí. Rokem 1920 začíná však historie „Výboru severní námořní cesty", výboru karské výpravy, jež dnes se stala státní akciovou společností se sídlem v Novosibirsku.

Roku 1920 projelo z Evropy na Sibiř devatenáct lodí, roku 1921 — dvacetosm, roku 1922 — dvaadvacet, roku 1923 — čtyři, roku 1924 — tři, roku 1925 — sedm, roku 1926 — dvanáct, roku 1927 — šest, roku 1928 — šest a roku 1929 dvacet šest lodí.

Úkol severní námořské cesty a tím i karské výpravy se v těchto letech vykrystalisoval. Severní námořská cesta jest — jak již Nordenskjöld předvídal, — dopravní cestou pro ono sibiřské zboží, jež nemůže býti dopravováno jinou cestou. Jde tu zejména o dříví, o tuhu z tunguzské pánve, o produkty honby a rybářství při pobřežích Ledového moře a řek a jen z nepatrné části o jiné sibiřské produkty, jako máslo, kožešiny, rostlinný olej a plsť. Vývoj severní námořské cesty postupuje tímto směrem. Byla zařaděna do „kombinátu", do kombinace hospodářských odvětví, jež navzájem organicky souvisejí.

Obhospodařování severosibiřských lesů, organisace honby a rybářství v severních oblastech, provozování továren na konservy, těžba v tuhových dolech, její spojení s mlýny na tuhu, a to vše je spojeno s otázkou dopravy těchto produktů severní námořskou cestou, karskou výpravou a konečně s otázkou stav-

by dopravních říčních lodí pro tuto výpravu: to je dnešní „Kombinát severní námořské cesty", v ruské zkratce „Komseverput".

Hospodárnost tohoto mohutného podniku závisí na hospodárnosti primérní produkce, tedy především produkce dříví, dále na ceně lodí a dopravy na nich, na pojišťovacích sazbách a na rychlosti, s jakou bude zboží překládáno z námořských na říční lodi. Nákladní a pojišťovací tarify v posledních letech poklesly. Vývoz převyšuje dovoz mnohonásobně. Roku 1929 byl tu poměr šedesáti tisíc k třinácti tisícům tun. Tento poměr jest, jak k tomu bylo již v jiné souvislosti poukázáno, nepříznivý. Leč obrátí se k lepšímu. Také dovoz bude stoupati.

Poznáváme význam severní námořské cesty na jediném příkladu. Doprava dříví z Krasnojarsku do Leningradu vlakem stojí o dvě stě dvacet čtyři procenta více, než z Krasnojarsku do Leningradu lodí. Sibiřské bohatství dříví lze učiniti přístupným jedině otevřením severní námořské cesty ze Sibiře do Evropy.

Nemůžeme jednati o problému severní námořské cesty, aniž se dotkneme otázky vzduchoplavby. Sibiř bude, stejně jako Amerika a Afrika, hráti rozhodující roli ve světové vzdušné dopravě. Létadlo však nebude jen dopravním a poštovním prostředkem. Prokáže nepřímo i otevření země dnes ještě neocenitelné služby.

Lodní doprava ze Sibiře do Evropy jest bez létadla stejně nemyslitelná, jako třeba bez jiskrových telegrafních stanic a bez povětrnostní služby. Létadlo definitivně zajistí spolu s radiem a meteorologií námořní spojení Sibiře se západním světem.

Na čem ztroskotaly v minulých dobách výpravy do Karského moře? Nebyla to jen nedostatečnost stavby lodí, nedostatečná odolnost lodí vůči ledu a

nepatrná rychlost, kterou jím mohly projeti. Nebyla to jen závislost plachetnic na větru a počasí, jež dala navždy zmizeti tolika statečným mořeplavcům, navždy v Ledovém moři. Také parníky, také železné lodi byly v Ledovém moři a zejména v Karském moři hříčkami náhody, výpravy do Karského moře byly hrou v loterii. Bylo možno vyhráti hlavní výhru a dospěti až na Sibiř, aniž se lodi setkaly s ledem. Bylo možno uváznouti již v Karské bráně. Leč stávalo se také, že se lodi dostaly hluboko do ledového sklepa, aniž narazily na led; pojednou se však vítr obrátil, objevil se led — a lodi uvázly!

Bezdrátová telegrafie umožňuje teprve moderní meteorologickou službu. Bez jiskrové telegrafie není synoptické meteorologie, jež třikrát denně zakresluje na mapě obraz počasí křivkami a číslicemi, což jest umožněno synoptickou metodou, to jest zároveň pozorující a zároveň počítací prací. Radiové stanice také pozorují, jsou zároveň meteorologickými stanicemi, z části velmi primitivně, z části však velmi dokonale vypravenými. Obraz počasí čerpá své prvky stále více z krajního severu. Kdyby se jednou podařilo obdržeti meteorologická pozorování z bezprostřední blízkosti pólu, v krajním případě však od řetězu soustavně kolem pólu položených stanic, bylo by možno poznati počasí tam, kde „vzniká", pak by ani severní námořská cesta již neočekávala od počasí větší hádanky než kterákoliv plavební linie v kterémkoliv jiném moři.

Leč jiskrová telegrafie a meteorologie nestačí. Mohou sice lodím, plujícím do Ledového moře, dodávati všeobecné prognosy, jež budou ovšem tím přesnější a spolehlivější, čím hustší bude síť stanic a čím dále k severu a k severovýchodu budou tyto sta-

nice moci býti posunuty. Lodi jsou však podrobeny okamžitým, bezprostředním rozhodnutím. Musí činiti závěry ze všeobecného na zvláštní, musí prozkoumati místní polohu, okruh svého pobytu.

Bleskurychle se často v Karském moři mění mořské a ledové poměry. Vítr se obrátí a tam, kde právě ještě byla volná voda, objeví se led, jenž může v několika krátkých hodinách lodím, jež jely plnou parou, znemožniti další pronikání. Mořské proudy, doba, vzdušné proudy působí společně. Lodi by mohly uváznouti v ledu a několik málo mil před nimi anebo vedle nich by mohlo býti moře volné. Znalost všeobecné situace a v dané chvíli působících meteorologických sil nestačí. Letec jest nevyhnutelným doplňkem arktické nautiky.

O významu leteckého zkoumání pro arktickou plavbu mi řekl na palubě „Krasinu" velitel karské výpravy z roku 1929, N. I. Jevgenov, jeden z nejlepších znalců severu — zúčastnil se jako kormidelník velké výpravy ledoborců „Tajmyru" a „Vajgače", jež v letech 1913-15 pronikly severovýchodním průjezdem, směrem z východu na západ:

„Pro plavbu v Ledovém moři zůstává v každém případě zkoumání moře, tedy pozorování s paluby lodi, rozhodujícím. Letec však přehlédne daleko větší plochu, než pozorovatel na stěžni a může tím a také větší rychlostí, již mu poskytne možnost poznati situaci v daleko širším okruhu v nejkratší lhůtě, zabrániti mnohému neštěstí. Loď může státi před ledovou barierou, může znáti směr jejího pohybu a vrátiti se, ježto považuje barieru za neproniknutelnou. Letec snad nezná směru pohybu bariery, leč může zabrániti předčasnému obrácení lodi, ježto vidí lomy v přehradě a může zjistiti za ní, v nepatrné vzdálenosti, volnou vodu. Loď může se

domnívati, že ledová překážka je proniknutelna, prolomí ji, dostane se do volných vod a pak se může teprve ocitnouti v neproniknutelném ledu. Tomu může letec zabrániti.

„Sta tun uhlí mohou býti ztraceny v důsledku nesprávného manévrování, leč nedostatek uhlí se může státi v ledu osudným. Ovšem, že letec přehlédne mnohé. Letecké pozorování jest často optimističtější než pozorování se stěžně lodi. Jen s lodi je možno poznati hustotu a sílu ledu. Letec však může oznámiti, kde je led „a jour", kde je roztříštěn a kde asi neodolá náporu ledoborce.

Neobyčejného významu nabývá letec v Karském moři také tím, že může usnadniti disposice vůdců karské výpravy v otázce, kterou ze tří mořských úžin nutno projeti. Stanice přehlédnou jen okruh svého stanoviště. Letec může prozkoumati v nejkratší době všecky tři mořské úžiny. Jest létající polní stráží loďstev proti otevřené ledové frontě na severu, proti hranici navrstveného ledu. Bez letce již není plavby Karským mořem."

Již roku 1925 byli pro karskou výpravu stanoveni dva letci. Jeden z nich byl Čuchnovský, jenž se později tak proslavil záchranou Nobilovy výpravy. Čuchnovský byl také letcem výpravy roku 1929. V letech mezi prvním použitím letců a první velkou výpravou neužíváno letců. Roku 1925 šlo o první experiment, roku 1929 již o soustavnou práci.

Čuchnovský letěl tentokrát na Dornier-Walu, dvoumotorovém stroji, každý motor o sedmi stech koňských silách. Byly to německé stroje BMW. Létadlo jest majetkem „Komseverputu", jehož jméno také nese. Zvláště pozoruhodné jest, že létadlo urazilo cestu ze svého domovského přístavu, Sevastopolu u Černé-

ho moře, až do Ledového moře letíc. Čuchnovský řídil tento hydroplán velkým letem v etapách ze Sevastopolu přes Azovské moře a přes Don k Volze, po Volze proti proudu až k Oněžskému jezeru a odtamtud přes Dvinu do Archangelsku. V Rybinsku musil býti let přerušen, ježto musil býti přebudován přívod benzinu. Z Archangelsku pokračoval pak let na ostrov Kolgujev, kde Čuchnovský uvázl v mlze. Pokusil se několikráte dosáhnouti Karského moře, leč musil se třikrát vrátiti. 8. srpna dostal se letec konečně do zátoky Varneke u Vajgače.

Společnost „Osoaviachim" organisovala společně s leteckou společností „Dobrolet" let Čuchnovského. Na Vajgači, u Matočkina Šaru na Nové Zemlji, na ostrově Dicksonu a konečně v několika bodech na Jeniseji byla zřízena skladiště benzinu a také „Krasin" přivezl pět tun benzinu a oleje z Leningradu pro letce.

Jako pomocná loď fungoval norský škuner „Braganza", jenž sloužil také při Nobilově výpravě v roce 1928 jako pomocná loď. „Komseverput" jej koupil a učinil z něj pode jménem „Zvěroboj" plovoucí basi Čuchnovského. „Zvěroboj" měl pro Čuchnovského zříditi skladiště benzinu a oleje nejen na ostrově Dicksonu, nýbrž i daleko na severu, na ostrově Osamělosti. Čuchnovský obdržel eventuelní příkaz, podniknouti let k Severní zemi, do Tajmyrského archipelu, jehož rozsah jest v době, kdy jest tato kniha psána, ještě neznámý, jenž však snad bude aeroarktickou výpravou „Zeppelinu" zakreslen na mapy.

Čuchnovský nemohl provésti tohoto příkazu. Přistál 24. září v Krasnojarsku. Byl nemálo udiven, když se tam se mnou setkal. Mluvili jsme spolu na „Krasinu" a ani ve snu jsme nepomyslili na

setkání se na Sibiři. Nemocí se můj odjezd z Krasnojarsku protáhl. Byl jsem poprve opět na ulici. Velké létadlo kroužilo nad městem. Všecko se divilo. Poštovní létadlo, jež každý obyvatel zná, to býti nemohlo. Když se létadlo sneslo na Jenisej, křičeli všichni: „Spadne do vody!" Krasnojarští dosud nikdy nespatřili hydroplánu.

Krasnojarsk jest zimní stanicí létadla a pravděpodobně za nedlouho i stanicí létadel karské výpravy. Čuchnovský urazil za čtyři dny cestu z Dicksonu do Krasnojarsku. Provedl pět přistání.

Letec, jenž byl tehdy neobyčejně vyčerpán, mi vyprávěl, když jsme se definitivně loučili, o své práci při karské výpravě:

„Víte, že jsme počátkem srpna uvázli týden v zátoce Varneke. 16. srpna se nám konečně podařilo vyváznouti z ledu a pomoci ledoborci, jenž byl také s celým loďstvem zatlačen do ledu ve Vřetenové zátoce, při východním výjezdu z Jugorské úžiny. Když loďstvo bylo vyvázlo z ledu, vrátili jsme se do faktury Charovy naproti Vajgači, abychom připravili let na ostrov Dickson.

18. srpna jsme startovali. Když jsme dosáhli asi středu Karského moře, zlomil se magnet zadního motoru. Musili jsme se snésti na širém moři a byli jsme dvacet pět hodin zmítáni na vodě. Silný severovýchodní vítr — osmnáctimetrovou vteřinovou rychlostí nás hnal k jihozápadu, k ledu!

Po dvanácti hodinách dosáhlo radio teprve spojení s ledoborcem, jenž se právě chystal zavésti třetí skupinu loďstva k Bílým ostrovům. Naše radiová stanice (mohli jsme v letu vymrštiti sedmdesát metrů dlouhou antenu a postaviti na vodě v nejkratší době antenu) dostala na neštěstí teprve po této dlouhé době spojení s ledoborcem. „Krasin" se ihned o-

brátil a hnal se plnou parou k místu neštěstí. Zatím jsme však byli opět zahnáni mnohem dále.

Ledoborec odkomandoval pak sovětský parník „Leonid Krasin" z loďstva, na místě neštěstí byl zakotven člun se signálovým stěžněm a pak sjížděly oba „Krasiny" soustavně, v úsecích, moře. Spatřili jsme „Leonida", leč na neštěstí nás pro vysoké vlny neviděl.

Byli jsme hnáni stále blíže k ledu. Když jsme byli již velmi blízko při okraji ledového pásu, spustili jsme jeden motor a vyprostili jsme se zvolna, leč přece šťastně z ledu. „Leonid" zachytil konečně dvě radiové zprávy, jež jsme poslali ledoborci, a ze zlomků jednoho z těchto telegramů uhodl, že projel v bezprostřední blízkosti od nás, ovšem s opačným kursem.

Obrátil se a po několika hodinách nás vzal do vleku. V noci se dvakrát přes létadlo převalily vlny. My — všichni staří letci a námořníci — jsme byli postiženi dokonalou mořskou nemocí.

„Leonid Krasin" konečně nalodil stroj — uprostřed na širém moři, a ovšem bez jakýchkoliv zvláštních pomůcek — znamenitý to výkon! — a zavezl nás na Dickson. „Braganza" byla zatím zalarmována radiem a obrátila se cestou k ostrovu Osamělosti. Tak jsme, když jsme konečně 27. srpna dorazili k Dicksonu, mohli ihned přimontovati záložní motor, jejž „Braganza" vezla s sebou, na létadlo. 1. září jsme byli již zase ve vzduchu.

Z Dicksonu jsme podnikli celkem pět letů. Dva na sever, kde jsme nenalezli ani stopy po ledu. Dva na západ a jeden velký let na mys Michajlov (na 76. stupni severní šířky na západním pobřeží Tajmyru). Přeletěli jsme archipel Minin, jenž byl dosud znám jen s moře, a proto jen přibližně. Zjistili jsme tam na sto ostrovů, jež jsme kartograficky fotografovali.

Tím byly naše práce v Karském moři, bohužel, skončeny. Nemohli jsme již podniknouti letu k Severní zemi. Musili jsme míti na zřeteli nevyměněný motor; tento motor byl přepracován a kromě toho jsme nemohli stroj vydávati v nebezpečí zamrznutí. Musili jsme opustiti před počátkem prvního ledu, tedy před počátkem října, ústí Jeniseje.

19. září jsme startovali na Dicksonu. 23. září jsme byli v Krasnojarsku. Po prvé přeletělo létadlo Jenisej. Parníky jedou od Dicksonu do Krasnojarsku tři neděle. Čtyři dni jsou lepší. Samojedi, Osťaci, Dolgani a Tunguzové se něco vynadivili, když spatřili nejprve „Zeppelin" a pak nás. U Portu Igarky — zcela znamenitého přístaviště i pro hydroplany — jsme přeletěli okolní tajgu, abychom zjistili druhy dříví a kvalitu lesa. Pro novou továrnu v Igarce to bylo velmi důležité. Mohli jsme těm lidem říci, kde je dobrý a kde je špatný les.

V Krasnojarsku bude stroj vytažen na souši a bude tu přezimovati. Příštího jara chceme započíti velmi brzy práci. Nejprve budeme spolupracovati na zhotovení mapy Jeniseje. Není dosud map Jeniseje. Jen oblast kolem ústí byla fotografována. Atlas Vilkického ovšem nestačí.

Stroj se celkem osvědčil. Motory jsou dobré. Takové neštěstí, jaké se mi stalo s jedním motorem, se může státi vždycky. Jen si pomyslete, co se stalo na jaře 1929 „Zeppelinu" s jeho zlomeným hřídelem. Ukázalo se jasně, že na severu lze pracovati jen se silnými a těžkými stroji. Budeme musit užívati třímotorových strojů, abychom zvětšili akční radius. Musíme zkrátiti start. Míle rozběhu na volné vodě je příliš mnoho."

To byla Čuchnovského zpráva.

Smůla, jež Čuchnovského v létě 1929 pronásledo-

vala, nemůže zmenšiti ani jeho výkonu, ani jeho hodnoty. Nesvědčí proti létadlům, jako nejdůležitějším pomůckám plavby na severní námořské cestě, nýbrž ukazuje toliko, kterým směrem letecká technika musí namířiti své pokroky. Nejobtížnějším problémem je ovšem přistání a start. V úvahu přicházejí jen hydroplany. Ostatní létadla jsou již předem vyloučena. Přistání na ledě Karského moře jest úplně vyloučeno, ježto tu nejde o rovnou plochu, nýbrž, dojde-li vůbec k vytvoření velkých souvislých ledových polí, nejsou ničím jiným, než do sebe a na sebe zasunutými ledovými troskami a krami.

SETKÁNÍ.

„Pryč se sovětskou vládou! Pryč se zločinci GPU.!" Slyšel jsem dobře, nebyl to omyl. „Pryč se sovětskou vládou!" — Nutno ovšem jeti až do Dudinky, až k ústí Jeniseje, abychom uslyšeli toto zvolání, a zajímáme-li se o tyto lidi, kteří je pronášejí, musíme konečně konstatovati, že — vzácnost volání a vzácnost konsumu alkoholu v oněch krajích — nejsou úplně střízliví.

Malý, světlovlasý, nikoli nesympatický chlapík, spor ý, s tupým nosem, s velkýma modrýma očima: „Jste Němec? Víte, že jsem anarchista? Můj soudruh zde, ukazuje na druhého muže, — je také anarchista. Není to skandál, že nás posílají sem? Chcete se mnou promluvit? Ovšem, nechcete se mnou mluvit! Víte, co se tu vůbec děje? Ovšem, že nevíte, co se tu děje!"

„Když se mnou chcete mluvit, nekřičte tak! Co ode mne chcete?"

„Jsme anarchisti! Jsme zavíráni a posíláni sem, do této pouště!"

„Kolik je vám let?"

„Jedenadvacet let! Jsem student! Podívejte se na moje ruce! Teď musím řezat dříví! Není to skandál?!"

„Je to skandál, že tak mluvíte. Zdá se mi, že GPU. dobře ví, proč vás sem posílá!"

„Houby ví," vměšuje se druhý anarchista, starší muž, nevypadající příliš otevřeně, velmi dobře a čistě oděný, nikterak vyhladovělý: „Houby ví! Dříve jsem byl levým sociálním revolucionářem, teď jsem také anarchistou!"

„Dovolte, jak si to vlastně představujete? Anarchi-

stický pořádek nebo nepořádek v Rusku? Chtěl byste mi o tom něco pověděti?"

„Vy jste také velký blázen! Velký idiot jste! Člověk nemůže s nikým promluviti! Všichni jsou zločinci! Pryč s GPU.!"

V tom se chtěla jedna z dělnic vrhnouti na anarchisty. Bylo jí v tom jen s velikou námahou zabráněno. Lékař, jenž ztrávil dva roky v tundře u Samojedů, osvětlil situaci: „Co chcete? S opilci a blázny nebudeme přece diskutovati! Co máme s takovými lidmi počíti? Je tu pro ně velmi dobře. Zde mohou křičeti, jak dlouho chtějí."

Když se parník zvolna oddělil od pobřeží a probíjel se proti nesmírnému proudu pracně k jihu, viděli jsme dva lidi, bratrsky se navzájem podporující, potácející se vzhůru k Dudince.

*

„Jste Němec? Já jsem také Němec." Ten, jenž takto mluví, jest velký, hubený, asi čtyřicetiletý muž s červenoplavým vousem, šedomodrýma očima a řídkými vlasy. Vězí ve vybledlém, odřeném konfekčním obleku a usmívá se: „Jsem, pokračuje, vládní zubní lékař z T., jediný zubní lékař na severní Sibiři. Vytáhl jsem zde v Dudince sto osmdesát šest zubů, padesát šest jsem jich vyplomboval; ano, víte, kdyby lidé věděli, co znamená bolest zubů! Poloviční kultura závisí na zubech! Ostatně, nejste téhož mínění, že sionismus spolu s papežem jest největším nebezpečím pro bolševismus?"

„Jak to je, prosím vás, se sionismem a s papežem?"

„Nu, to je přece jasné: sionismus — víte přece, co to je? — se spojil s papežstvím a oba jsou teď jedinými vážnými protivníky sovětské vlády! Rozumíte?"

„Rozumím."

Tento muž přede mnou, ani nervosní, ani rozčilený, mírný a něžný — pochází z Erfurtu — a s přívětivým úsměvem koiem vousů, mluví dále:

„Vůbec nábožnosti rychle přibývá. Víte, vlastně jsem také komunistou, ideálním, duševním komunistou, shledávám, že je komunismus nádherná věc, ale — bez komunistů."

„Promiňte, soudruhu doktore, ale jak jste se vlastně dostal do této ztřeštěné krajiny?"

„To je docela prosté. Roku 1914 jsem jel se svou ženou na studijní cestu na Sibiř. Tu vypukla válka a byli jsme internováni. Pak jsem byl poslán do Samarkandu a do Orenburku do zajateckého tábora; a když bylo potřebí v Obdorsku, v tundře lékaře, odebral jsem se na Ob. Tam jsem pracoval za velké cholerové epidemie, naučil jsem se samojedsky a teď jsem v t-ském obvodu vládním lékařem. Netahám jen zuby. Jsem také pomocníkem při porodech, jak to právě přijde. Moje žena je také Němkyně. Navštivte mne přece v T. Dostanete výborný borůvkový koláč. Obě moje dcery vám mohou zazpívati německé národní písně!"

„Národní písně — děkuji, ne — borůvkový koláč — prosím, ano. Nahlas „Proč se vlastně nevrátíte do Německa? Jste vypovězenec?"

„Vypovězenec? Prosím, zde je můj pas!" Báječný, z brusu nový pas, vystavený vicekonsulátem v Novosibirsku.

„Až přijedete do Berlína, telefonujte, prosím, doktoru F. Sestavil jsem pro něho německo-tunguzský slovník. Byl loni na středním Jeniseji, je etnografem."

„Kde vlastně spíte, doktore?"

„Zde na lodi. Ovšem, že ve čtvrté třídě." (To

je dole na dně lodi: sta mužů, žen, dětí, kojenců, vojáků, opilých, nemocných, Tunguzů, Jakutů, chaos nohou, hlav, beden, peklo.)

„Proč jezdíte čtvrtou třídou?"

„Prosím vás — vždyť jsem přece ideálním komunistou, mám snad jezditi první třídou, když tito chudáci jezdí čtvrtou?"

„Není nutno jezditi vždycky první třídou a také ne mezi lidmi, kterým je to zatraceně lhostejné, jste-li ideálním komunistou. Co to má co činiti s komunismem? Za několik let tu budeme všichni jezditi stejně dobře a čistě!"

Muž se usmívá: „Věřím v boha! Kristus byl prvním komunistou. Měli bychom všichni vždycky jezditi čtvrtou třídou!"

— — — — — — — — — — — — —

Příštího jitra. Klepání na moje dvéře, jektaje zuby, nevyspalý, oči plny hrůzy: lékař z T. „Promiňte, prosím, mnohokrát, že vás již vyrušuji. Nespal jsem celou noc," skoro pláče. „Jen se na mne podívejte, jak vypadám, shora dolů pokálen! Ti lidé jsou přece hrozní! Jeden nade mnou pil příliš mnoho piva a celého mne povrhl. Když jsem mu řekl: „Soudruhu, co to děláš?", vrhli se na mne všichni a zbili mne! Víte, co mi řekli? — „Ven s tebou, buržoo! Co tu hledáš ve čtvrté třídě, jdi nahoru do první. Nezabírej nám tu místo, proklatý pse!" — Bože, bože! Dal jsem mu sklenici čaje a pak jsme se bavili o svazku mezi Sionem a Římem.

V T. mi přinesl velký borůvkový koláč. Když jsem se v T. loučil s obvodním tajemníkem komunistické strany, mrknul na mne: „Veselý chlapík, ten doktor, což? Trochu ztřeštěný, je asi baptistou, sektářem, ale necháváme ho na pokoji. Je zdatným zubním lé-

karem. Můžeme ho dobře upotřebiti, i ztřeštěnci mají své dobré stránky."

Borůvkový koláč byl znamenitý.

*

Očista strany, čistka, uprostřed pralesa. Velký barák, na stěnách nebezpečně plápolající petrolejové lampičky, na čelné straně komise, ve vysokých měkkých tunguzských kožených botách, ovčích kožiších, s čepicemi na hlavách. Na lavicích, těsně stlačeni, sedí dělníci s pozdviženými rameny a sevřenými rty. Vedle mne sedí starý muž, hladce vyholený, v koutku úst dýmku (již to je vzácnost), opírá se rukama o lavici a naslouchá. Vyměňuji několik německých slov se svým sousedem na druhé straně. Tu se muž po mé pravé straně rychle obrací: „Mluvíte německy? Jsem sedmihradský Sas!"

Zeměpisná poloha: 67. stupeň 40. minuta severní šířky, za polárním kruhem. Tajga.

„Co tu děláte? Jste válečný zajatec?"

„Ano, zůstal jsem zde."

„A jak jste se dostal do Igarky?"

„Chtěl jsem jednou spatřiti severní záři."

„Ale, milý příteli, jakpak můžete v létě spatřiti severní záři? V noci se přece nestmívá!"

„To mi nikdo neřekl, ale — je tu i jinak velmi krásně."

„Kde žijete jinak, když nehledáte severní záři?"

„Jsem teď rolníkem v Kansku, víte přece, kde to leží, mezi Krasnojarskem a Irkutskem, kromě toho jsem truhlářem a tesařem, našinec umí všecko."

„A domů již nepojedete? Cožpak v Sedmihradsku již nikoho nemáte?"

„Ne — domů — ne! V roce čtyřiadvacátém mi moje žena naposledy psala."

„Máte tedy v Sedmihradsku ženu?"
„Ovšem! A dokonce čtyři děti."
Muž se směje.
„A v Kansku?"
„Tam mám také čtyři děti!"
Všecka čest, jednu ženu se čtyřmi dětmi v Sedmihradsku, jednu ženu se čtyřmi dětmi ve východní Sibiři, malý výlet na prohlídku severní záře, ať to někdo po něm zkusí.

„A jak se vám daří jinak? Jak se vám tu zde líbí?", ptám se.

„Ničevo! Daří se nám docela dobře. A jak se vy máte? Jak se vám líbí u nás?" (Tento muž tím nemíní Sedmihradsko, míní Sibiř.)
„Ničevo! Hezká krajina!"

*

Jenisejsk, město dřívějších kožešinových milionářů, majitelů zlatých dolů, město se sedmi tisíci obyvateli a čtrnácti kostely. Každý milionář vlastní majitel kostela. Je tu také synagoga, vzdálená tři dny cesty od sibiřské hlavní cesty na pokraji kultury; na jihu Rusové, na severu Tunguzové.

Velmi krásná stará synagoga s velkou kopulí za starými stromy; takovou synagogu si nutno prohlédnouti.

Mladší muž, čistě oblečen, oblek připomíná rakouskou vojenskou uniformu, se ptá: „Chcete si prohlédnouti synagogu? Šames tu není. Ale snad by pán vešel ke mně?" Z okna srubu, stojícího na dvoře synagogy, se naklání hezká židovka, ještě mladá, mohl bych vejíti a leccos si prohlédnouti. Ale ne, raději nikoliv.

„Jste z Jenisejsku?"

„Já?" Velký údiv. „Já — a z Jenisejsku?" Žena v okně se směje. „Jsem vypovězenec."

„Co jste provedl?" — Muž se tváří rozpačitě a pak zaraženě praví: „Handloval jsem."

„A s čím jste obchodoval?"

„Jsem válečný zajatec z Košic. Přišel jsem do Kijeva a tam jsem zůstal. Handloval jsem s — valutou."

Tento muž je aspoň upřímný. Po prvé, že vyhnanec netvrdí, že je nevinný a že neví, jak se sem dostal. Loučím se. Vycházím ze dvora na ulici. Sotva jsem učinil několik kroků, slyším za sebou křik: „Pane doktor, pane doktor, Mojše přichází. Šames už je tady!" A Mojše přišel. S vysokými holinkami, v ovčím kožichu, s vousy ledově šedými a nepěstěnými, v ruské čapce, vtisknuté do čela, prastarý.

„Pán si chce prohlédnout synagogu?" Mojše mluvil zcela zvolna, nemoha se vzpamatovati nad tím, že před ním stojí Evropan, jenž si chce prohlédnouti synagogu. Snad jsem komisař, který chtěl synagogu zabaviti, snad jsem také nějaký tajemný konsul, vyslaný Rothschildem. Mojše přede mnou stál bezradný.

Pak jsme vešli do synagogy. Ohromnými starodávnými klíči otevřena velká dřevěná brána, Mojše vešel první. „To je naše synagoga. Nejkrásnější synagoga daleko široko. Všecko nám pobrali. Všecko zlato, všecko stříbro." — Tu stál náhle vedle mne ještě jeden Mojše, ještě menší, ještě šedivější, ještě sehnutější, s brýlemi. A mluvil bezvadnou němčinou: „Přicházíte z Berlína? Jste od GPU.? Nebo jste — žurnalista?"

Byl to náhradní rabín, nebo náhražka rabína. Vysvětlil jsem mu situaci.

„Kolik židů žije v Jenisejsku?"

„Židů? V Jenisejsku? Patnáct."

Patnáct židů a kostel pro tři sta. Nádhera, drahocenné stolice, malovaná okna, křišťálový lustr, mramorové sloupy, byla to bohatá synagoga.

„Ti, kteří vystavěli synagogu, jsou všichni pryč," řekl první Mojše, „ti jsou v Berlíně a v Paříži, a my jsme tu zůstali, my chudí židé. Všechno nám vzali z kostela."

„A kdy vám vezmou synagogu?" ptal jsem se. „K čemu potřebuje patnáct židů tento dům?" Je to krutá otázka, ale sedí. Trojnásobné pokrčení ramen. „Snad zítra, snad dnes, snad pozítří nám ji vezmou. Nemůžeme ji stejně udržeti. Kde máme vzít peníze na daně? Patnáct židů!?" Krátká přestávka. Pak praví stařec, jenž mluví dokonale německy: „Jiné doby!" Rozpřahuje beznadějně ruce. „Staví do Jenisejsku železnici a synagogu dostanou železničáři. V sovětu se již říkalo, že sem přijde klub železničářů."

„Je mi to velmi líto, ale myslím, že sovět jedná velmi rozumně, bude to nádherný klub." — Všichni tři se na mne zděšeně dívají. Dal jsem prvnímu Mojšemu stříbrný rubl. Doprovodil mne až na ulici. Druhý však zavřel těžké dveře, pak vzal starodávné klíče a potřásaje hlavou, šel přes dvůr.

Napřesrok bude nad poslední synagogou v severní Sibiři, na okraji tajgy, vláti rudý prapor.

*

Ležel jsem s horečkou v „Nomeře Indii" v Krasnojarsku. Byla mi ohlášena návštěva. „Dovolte, pane, slyšel jsem, že tu je někdo z Evropy." Pečlivě pěstěný, dobře živený muž prostřední velikosti, evropsky oděný, s čepicí na hlavě. — „Dovolte, abych se představil, moje jméno jest Josef Kišinský z Velkého Bečkereku..."

„Čeho si přejete?" — „Nepřeji si ničeho. Chtěl

jsem se jen podívati, je-li to pravda, že tu leží někdo s horečkou, z Evropy."

„Co děláte v Krasnojarsku?" — „Co tu dělám? Jsem od sedmapadesátých honvédů. Zůstal jsem hned tady. Víte, Krasnojarsk byl dříve krásné město. Byl jsem obchodníkem a vydělával jsem dobře. Prosím vás, co má teď člověk dělat? Teď jsem krejčím. Víte něco o Velkém Bečkereku? A co je v Evropě vůbec nového? Slyšel jsem, že Velký Bečkerek teď patří k Jugoslavii? Víte, já jsem si opatřil rakouský pas. Co je mi do Srbů? Víte co, přijdu k vám zítra na kávu. Mám teď co dělat. Mám mnoho zákazníků tady v Krasnojarsku. Pomocníka nemám. Víte, to je člověk hned vykořisťovatelem! Dělám všecko sám. Špatné časy, ale žijeme. Tak dobře, jako ve Velkém Bečkereku, se nám tu také daří. Máte dost jídla? Jsme přece krajané, vy jste z Vídně, já jsem z Velkého Bečkereku... Byl u vás již lékař? Jak jste se dostal zrovna do Krasnojarsku? Ledovým mořem? To je ale nápad! Vlakem jste mohl jet! Tedy víte co, milý pane, musím teď jít, mějte se dobře, zůstaňte zdráv, poroučím se uctivě! Ještě si spolu promluvíme."

Tak pravil Josef Kišinský z Velkého Bečkereku od sedmapadesátých honvédů. Již jsme si spolu nepromluvili. Nevím proč.

*

Krasnojarsk. Někde u bazaru. Potřebuji izvozčíka. Dobrodružně vypadající chlapík mne zve, abych usedl do jeho povozu. Je v něm zapřažen ohnivý krásný sněhobílý kůň. Žádá rubl. Nabízím padesát kopějek, shodujeme se jako obyčejně na polovici. Pak se dáváme na cestu. Vůz se pružně houpe a šiml běží nočními ulicemi. Je to radost jeti s takovým izvozčíkem.

„Vy nejste Rus, občane?", praví kočí a dívá se na mne chytrácky a záludně. Pozoruji jej blíže a konstatuji rovněž, že ani on není Rus.

„Ne. A z kterého kouta přicházíte vy?"

„Hoho, já? To se podivíte! Jsem vypovězenec z Ašchabadu. Vlastně jsem z Baku."

„A co jste provedl?"

Muž se na mne pyšně dívá, černýma očima v levo a v pravo od ostrého orlího nosu.

„Já?" — Práská bičem. — „Jsem pašerákem. Pašovali jsme do Persie. Pak nás chytili. Víte vlastně, kdo jsem?"

Živě lituji, že jsem až dosud neměl potěšení jeho známosti.

„Vlastně," vysvětluje mi kočí, „jsem milionář. Můj otec byl majitelem narzanových pramenů na Kavkaze. Znáte přece narzanovou vodu? Co, ale teď to je svinstvo, u těch bolševiků!" — Dovoluji si námitku, že přece bolševismus nemůže míti nakažlivého vlivu na minerální prameny. Uhlovodík zůstane uhlovodíkem. — Izvozčík protestuje.

„Dříve to byla voda, jen co je pravda, ale teď..." Tento muž užívá s oblibou silných slov.

„Jak dlouho tu zůstanete? Líbí se vám ostatně v Krasnojarsku?" — Dívá se na mne s hlubokým rozhořčením, a na to následuje spojení slova Krasnojarsk s jiným slovem, jež raději zamlčím.

„Tady? Tady?" a práská bičem napříč přes ulici. „V tomhle svinstvu? U nás je teď krásně a teplo. A co je u nás jídla! Ale tady? Ještě dva roky tu musím kočírovat!"

„A pak?" táži se.

„Pak?" táže se, „pak budeme pašovat dále. Co máme dělat v těchto svinských dobách?"

Poznamenávám jen nazdařbůh: „Nu, snad by bylo možno pracovati."

„Pracovati? Nemluví již ani slova. Vezme pětasedmdesát kopějek, ukloní se a odplivne si.

*

Na lodi mezi Jenisejskem a Krasnojarskem. Objevuje se velký, dobře živený muž, s obličejem jako měsíc v úplňku a bradkou, v hrubém, ale dobrém obleku, v čistých holinkách, v čepici se štítkem. V jeho společnosti je velmi tlustá žena. Dostáváme se do rozhovoru.

„Jak se vám líbí u nás na Sibiři?"

Dávám obvyklou, všeobecnou odpověď, neboť nevím, s kým mám co činiti.

„Nu, jen kdybyste rozuměl dobře rusky a kdybyste trochu žil u nás, to byste otvíral oči."

„Smím si dovoliti otázku: co děláte zde na Jenisseji?"

„Já? Chtěl jsem v Jenisejsku nakoupiti chleba a mouky. U nás toho přece není."

Divím se a konstatuji, že mám chléb a že všichni lidé na lodi mají chleba.

„Ano, víte, já jsem jeden z „bývalých lidí", rozumíte? Nemám ani chleba, ani mouky."

„A z čeho teď žijete?"

Učinil velmi obsáhlé gesto, zdá se tedy, že se živí ledačím.

„No, mám ještě tři domy. Víte, dřív jsem měl také tři velké pivovary a dvě továrny na kořalky. To vše je teď pryč. U nás už přece není žádný pořádek! Nejraději bych odjel do ciziny. Ale nedostanu pas."

„Řekněte, nechápu to zcela: u buffetu se přece dostane strašlivý nápoj, višňák, na tom stojí: M. Abra-

movicz, Krasnojarsk, Leninskaja 25. Jsou tu ještě soukromé továrny na kořalku?"

Muž se směje. „Co chcete, to jsem přece já, ten Abramovicz!" A vytahuje peněženku a podává mi rudou navštívenku: M. Abramovicz (zmíněná adresa), telefon, výrobce ovocných šťáv, borůvkového vína, klukvy a višňáku.

„Tedy, kdybych tu měl zde na Sibiři co mluviti, zakázal bych vám ještě také výrobu višňáku."

Hledí na mne s pochopením. Ovšem, toto pochopení je nedorozuměním. „To ještě také přijde, všecko zakáží našinci, je to ještě život? Teď vyhodili moji dceru v Leningradu z posledního ročníku vysoké školy obchodní. Co tomu říkáte?"

„Shledávám to zcela v pořádku", odpovídám, „měl jste tři pivovary a dvě továrny na kořalku, prodáváte ještě teď za drahé peníze bídnou bryndu, vybíráte nájemné ze tří domů. Jak si vlastně představujete diktaturu proletariátu?"

Tím rozmluva skončila.

*

Na bazaru v Krasnojarsku. Dopoledne o 11. hodině. Prodavač cukrovinek, v čisté bílé zástěře, v holinkách, v čepici se štítkem. Cukrovinky čistě srovnány. Kupuji za třicet kopějek cukroví. Je velmi dobré. Muž se mne německy ptá: „Přicházíte z Německa?" — Přitakávám a táži se: „Jak to, že umíte německy?" — Vypravuje ihned svůj příběh: Pochází z Libavy při Baltickém moři. Jeho otec, židovský obchodník, byl před padesáti lety vypovězen do Irkutsku, zapálil prý vlastní dům, aby dostal pojistné. Jeho syn, tento aspoň pětašedesátiletý obchodník cukrovinkami mne zapřísahal nevinou svého, již před třiceti lety zesnulého otce.

„A co děláte tady v Krasnojarsku?“ táži se ho. Tu se muž dává náhle do trpkého pláče, pláče snad dvě minuty jako malé dítě. Když se upokojil, vypravuje mi, že jeho syn před rokem v Krasnojarsku zemřel.

„Víte“, stařec mluví bezvadnou spisovnou němčinou, „jsme přece zbožní židé a musíme zůstati rok na místě, kde naše dítě zemřelo. Za tři neděle je výročí. Postavíme mu pak pomník, pomodlíme se a pak teprve se můžeme vrátiti do Irkutsku, moje žena — je jí už také šedesát let, a já. Byl to náš jediný syn,“ — A již zase pláče.

Ptám se po příčině smrti.

„Čím zemřel? Zastřelili ho přece!“ — „Kdo ho zastřelil?“ — „No bandité! Byl přece komunistou! Takový chytrý hoch — a co jsem se mu nadomlouval. „Mojše“, říkal jsem, „nechoď ke komunistům!“ Ale co vám mám povídat, takový chytrý hoch, a odešel přece ke komunistům. Byl velkým komunistou. Prosím vás, na konec byl u milice velitelem. Pak transportovali u Irkutsku zlato, víte přece, u Irkutsku je všude zlato, a tu přišli banditi a střílelí. Zlato nedostali, ale mého syna trefili do plic.“ — Starci kanou slzy do vousů. „Takové dobré dítě. No, i když byl komunistou! Víte, před padesáti lety jsem byl chudý žid a obchodoval jsem cukrovinkami, a dnes je mi pětašedesát let a jsem také chudý žid a obchoduji cukrovinkami. A v nic jiného jsem nedoufal, než ve svého Mojše. Byl by se stal ještě velkým velitelem! Rozumíte? Četl a četl a já jsem řekl: „Mojše, zkazíš si oči!“ A on říkal, že musí čísti pro revoluci. A jak ho střelili, převezli jsme jej sem, do Krasnojarsku do nemocnice, a tady ho operovali a ležel tu čtyři neděle a pak zemřel. Vypravili mu velký pohřeb,

bez rabína, co vám mám vyprávěti, a pronášeli dlouhé řeči. Za tři neděle mu postavíme kámen a pomodlíme se kadiš. Pak budeme věděti, kde leží a vrátíme se do Irkutsku. Vidíte, milý pane, takový je život."

Rolnice koupila za pět kopějek cukrové tyčinky.

KRÁTKÝ POHLED DO STATISTIKY.

Kolik obilných elevátorů se teď na Sibiři staví? Sedíme u okna sibiřského rychlíku a počítáme. Brzy toho necháme. Nepamatujeme si číslice. Dříve se počítala vězení a vyhnanci. To byly číslice ze Sibiře, jež Evropě zněly v uších. Snad k tomu ještě přistoupily kilometry magistrály a kilogramy vytěženého zlata.

Kdo teď cestuje Sibiří — a to znamená cestovati dílem světa, — nemyslí na věznice. Stroje, stroje, stroje! Na vagonech, u nádraží, všude. Kde ještě není stroj, tam se o něm mluví. Číslice! Čísla! Plány! Všude. S kýmkoliv mluvíme, nikdo nemyslí na minulost, každý mluví o budoucnosti.

Statistika je sovětskou specialitou.

Bez diagramu nelze pracovati.

Statistika je budíkem. Ráno řekne: tolik jsi udělal, tolik musíš vykonati dnes.

Statistika je učitelem: tak veliká jest tvá země, tak malá jest Evropa. Tolik lidí jest v Evropě, tak málo jich je na Sibiři. Proč? Kdo to chce změniti?

Statistika říká: nemáš železa? Máš k disposici tolik rudy. Nemáš elektřiny? Tolik a tolik krychlových metrů vody se pohybuje tolika tisíci kilometry za hodinu tolik a tolik metrů s hor do údolí a mohou ti dodati tolik a tolik kilowatů.

Statistika je příšera. Obchází i Sibiří. Číhá za každou horou a ptá se: kdy konečně dobudete stříbro z mé hory? Kdy konečně vytěžíte tuhu?

Statistika, to je mládež! Žádná moc světa ji nemůže poraziti, je nepřemožitelná jako číslice. Co se může státi mládeži, jež ovládá zemi, skrývající ve svém

lůně všecky poklady světa? Všecky, všecky, všecky poklady světa! Od zlata k soli a olovu, od obilí až k jalovci, od jantaru a mamutí slonoviny až k bezcennému granátu a k břidlici! Ryby, ptáci, sobi a domácí dobytek, radiová ruda a antracit, vodní síla a velbloudi, nafta a med, máslo a kožešiny, dříví a magnetovec — všecko! všecko! všecko!

Musí to být radost, psáti na Sibiři statistiku.

Země: 4,075.581 čtverečních kilometrů (prosím, porovnejte): Německo měří 474.000 čtverečních kilometrů!). Počet obyvatelů roku 1926: 8,046.000! Roku 1925 tu byla jen 33 města s více než 2.000 obyvateli, od té doby stoupl jejich počet snad na 40. Sibiř má 3 velkoměsta: Omsk, Novosibirsk a Irkutsk. Tři města mezi 50.000 a 10.000 obyvateli: Tomsk, Barnaul a Krasnojarsk. Kuzněck se tomuto počtu blíží.

Země se skládá z 19 okrugů (okresů) a 258 rayonů. Zvláštní místo zaujímá — nehledě k oiratskému rayonu, rayon turuchanský, jehož území měří více než 1 milion čtverečních kilometrů, a v němž žije jen 25.000 lidí. Jejich počet stoupne do roku 1932, do konce prvního pětiletí plánovité výstavby na 30 tisíc. Roku 1926 tu bylo 18.555 osad. Počet rolnických hospodářství činil tehdy 1,300.822 s asi 4,1 miliony desjatin půdy (1 desjatina jest 1.1 hektaru). Roku 1926 bylo více než dvakrát více domácích zvířat než lidí: 18.9 milionů kusů, z toho 3.1 milionu koní, 2.4 milionu krav, 8.4 milionu ovcí, 2 miliony prasat a 100.000 koz.

70 procent rolníků byli drobní rolníci! 26 procent bylo počítáno ke středním rolníkům a jen 4 procenta ke kulakům. Sibiř téměř neznala feudálního velkostatku. Sibiřská revoluce byla proto jen z nepatrné části agrární revolucí. Již roku 1927 byla osevná

plocha z roku 1913 překročena. Stav dobytka činil v tomto roce 122 procent ve srovnání s rokem 1913. Podíl Sibiře na celkové sklizni obilí Sovětského svazu v posledních letech rychle stoupal a roku 1929 předstihl podíl obvodu Černozemě starého Ruska.

Roku 1924—25 pracovalo opět 2.816 družstevních továren na máslo. Jejich výroba činila 54 procenta předválečné produkce. Od té doby stoupla výroba másla velmi rychle. Roku 1929—30 má býti nově zřízeno celkem 1.843 mlékáren a sýráren. Sibiřský svaz výroby másla staví v okresu Bijisku (Předaltají) továrnu na máslo a sýr, jež bude ročně zpracovávati 6.5 milionu litrů mléka. Bude to největší továrna na máslo v Sovětském svazu. V Sibiři bude roku 1932 vyrobeno asi 7 milionů kilogramů másla.

50 procent celkové výroby obilí v Sovětském svazu připadá již teď na Sibiř. 42 procenta celkového chovu dobytka v Sovětském svazu jest přičísti na účet Sibiře. Za 180 milionů rublů zemědělských výrobků dodala Sibiř Sovětskému svazu v roce 1927—28, v roce 1928—29 pak za 250 milionů.

Osevná plocha kolektivních hospodářství stoupla na Sibiři ze 46.000 hektarů v roce 1927 na 153.000 roku 1928 a asi 250.000 hektarů v roce 1929. Půda sovětských statků stoupla v téže době z 15.000 hektarů na 100.000 hektarů. Zvláště velké a hospodářsky silné sovětské statky jsou v omském okrese. 500.000 čtverečních kilometrů sibiřské půdy jest půda, vhodná pro pěstování pšenice.

Sibiř je zemí chovu drůbeže. Již dnes jsou tu miliony husí, kachen, krůt a slepic. V hospodářském roce 1928—29 dodala Sibiř Sovětskému svazu 957 vagonů vajec. Postoupí brzy na třetí místo vaječných oblastí Sovětského svazu.

Sibiř vzrůstá. Roku 1928 minulo více než 120.000 emigrantů železniční stanici Novosibirsk. Kuzněcká průmyslová oblast povolá do roku 1932 asi sama více desetitisíc dělníků.

Uhlí a ruda: to jsou poklady jižní Sibiře, kuzněckého a telbesského huťařského okresu. Existuje již „Donbas", Doněcký basin, existuje již „Kuzbas", Kuzněcký basin. Číslice pochodují v plukovních kolonách jako Rudá armáda při paráděch na Rudém náměstí. Ve čtvercích, v kolonách a v atakách.

10 procent celkových uhelných zásob celého světa skrývá Kuzněcký revír, kolem 400 miliard tun! Těžba byla v hospodářském roce 1928—29 o 60 procent vyšší než v posledním předválečném roce. Uhlí je nejlepší druh kamenného uhlí, koksového uhlí a také antracit. Při řece Jaji byla před nedávnem nalezena nová sloj asi s 200 miliony tunami. Anžero-sudženský rayon obsahuje asi 8 miliard tun, 60 procent uhelných zásob Sovětského svazu jsou v Kuzbasu, 12 procent v okolí Irkutsku, 10 procent na severu, snad také ještě více. Také u Minusinsku je uhlí, v Transbajkalsku rovněž. Čtyřikrát Donbas rovná se Kuzbasu.

Další kapitola: železné rudy. Telbes! Telbes! Magnetit, nejlepší železná ruda Sovětského svazu! 430.000 tun kovu má ročně dodávati velký závod v Telbesu. 100.000 tun má býti dodáno z koksáren v Kemerově. Spotřeba železa na Sibiři je pro druhé pětiletí velkého díla výstavby vypočtena na 800.000 tun ročně. Toto množství dodá Kuzněcko-telbeský revír. U Kuzněcku jest budována mohutná elektrárna. Bude dodávati 300.000 kilowatů. 1932 tu budou. Celý okres bude elektrifikován. Kde je ještě železo? V Kirgizské stepi, u Semipalatinsku (ten leží sice již v Ka-

zakstanu, leč přece ještě v oblasti pramenů Turkestansko-sibiřské dráhy), při angarských peřejích byla rovněž nalezena ruda. V Malém Chinganu, na mongolských hranicích, je krevel, ložiska o mohutnosti až 8 metrů, stejné kvality jako rudy v Krivém Rogu v jižním Rusku.

Promluvme o tuze. Tuha ve vaší tužce jest alibertská šupinatá tuha z dolu Alibertu nebo Botugolu u Irkutsku. Teď se dobývá tuhy také v Tunguzské pánvi, a to amorfní tuhy: 89.4 procenta uhlíku, 8.9 procenta popele. Dosud nejlepší tuha obsahovala jen 63.5 procent uhlíku. Již před mnoha lety, před válkou byla tuha dovážena z Kurejky. Teprve letos však vytěženo v Kurejce 1.000 pudů, tedy 16.000 kilogramů pravidelnou produkcí. Do dvou let má pracovati mlýn na tuhu u Igarky a diagram kurejských dolů bude prudce spěti vzhůru.

Jaké jsou ještě nerosty v Sibiři? Je lépe, ptáti se po nerostech, kterých tu není. Na tuto otázku bychom neobdrželi odpovědi.

Manganová ruda u Angary, v nejnovější době také nedaleko Ačinsku. Výskyt manganové rudy je tu tak velký, že by mohl zásobovati kuzněcký průmysl po 35 let.

Měď: ve slavných riderských dolech v Altaji, u Kuzněcku, u Minusinsku, u Borodinsku a konečně také v Tunguzské uhelné pánvi až k Ledovému moři.

Stříbro, olovo, zinek: v Altaji, v riderských dolech, v Kirgizské stepi, v Zabajkalsku.

Cín, molybden, vizmut, volfram, nikl, kobalt: u jezera Pjasiny, v různých rýžovištích zlata, v západním Altaji.

Asbest: roku 1929: 250 tun asbestu; příštího roku, v hospodářském roce 1929—30 — 1.500 tun, v ho-

spodářském roce 1931—32 — 6.000 tun. Asbest se nachází v řece Aspaši v minusinské pánvi.

Slídy se ze Sibiře vyváží 50.000 kilogramů.

Hořlavá břidlice nachází se při sibiřsko-turkestanské železnici. Výskyt je odhadován ani na 80 milionů tun. Bude vybudována železniční trať od Žarmy k dolům v Kenderlyku. Zde zasahuje opět sibiřské hospodářství do oblasti Kazakstanu.

Lithium, rubidium, cesium, topasy, turmalíny, akvamariny, lepidolit, beryl, granát: východně od Bajkalu, místy na haldách. U stanice Priskovaja 170 tun, z toho 33 tuny volně na haldách.

Sůl: dosud se dováží 10.000 tun ročně z evropské části Sovětského svazu. Ze solných výskytů jezer u Pavlodaru bude výroba stupňována na 64.000 tun ročně. Pro druhé pětiletí se zamýšlí zvýšiti dobývání soli u jezera Burkinsku bagry a čistírnou soli tak, aby se Sibiř zásobovala sama solí. V okrese Pavlodaru prý je 10 milionů tun soli. Sůl nacházíme však mimo to v četných slatinách. Zejména v oblasti řeky Leny, leč také v Altaji.

Radioaktivní nerosty: ve východním Altaji.

Prameny minerálních vod: podle libosti, horké a studené v každé jakosti a množství.

Rtuť: cinobr v distriktu nerčinském a ve východním Altaji.

Hnědé uhlí: východně od Uralu, téměř všude až k Leně. Známý jest Boghead u Irkutsku. Hnědé uhlí se vyskytuje také na vysokém severu na Tajmyru a na Novosibiřských ostrovech. Ovšem také na Bajkalu. Kvalita tohoto uhlí je špatná, leč hodí se pro výrobu svítiplynu, hořlavých a mazlavých olejů.

Rašelina: v bažinách, na severu a na jihovýchodě.

Petrolej: v Bajkalském jezeře vyvěral roku 1928 naftový pramen: hustý petrolej.

Zemní plyny a osokerit: v oblasti Zelengy.

Jantar: v severní oblasti.

Mamutí slonovina: na severu v tundře. Čím dále na východ, tím více, nejvíce na Novosibiřských ostrovech.

Síra, sirnatý kyz: v okolí Krasnojarsku. Zamýšlí se zříditi továrnu na kyselinu sírovou.

Riderský kombinát pestrých kovů má zvýšiti těžbu rudy ze 60.000 tun na 250.000 tun; 22 kilometrů od Ridersku se staví nová elektrárna na řece Ulbě s 12.000 kilowaty.

Umělé hnojivo přichází z Uralu. Toto množství nestačí. Velké západosibiřské stepi dodávají fosforit. Fosforitové doly v Kazakstanu budou dodávati 200.000 tun ročně. Za tím účelem se staví již elektrárna.

Cukr: nový cukrovar u Alejsku začne pracovati roku 1930. Hodnota roční produkce se odhaduje na 6 milionů rublů. Do konce třetího pětiletí tu bude 15 cukrovarů s celkovou produkcí 402.000 tun ročně.

Kůže: továrna na podrážkovou kůži, zpracovávající 200.000 velkých koží, továrna na obuv s produkcí 1 milionu párů, a továrna na ovčí kožichy, vyrábějící 600.000 kožichů ročně, jsou plánovány.

Rostlinný olej: nový mlýn na olej v Bijisku vyrábí 2.100 tun oleje ročně. Jsou budovány velké olejárny, jedna z nich v okrese Slavgorodu.

Dříví: slavné jest sibiřské dříví, dříví nejlepší jakosti. 325.000 čtverečních kilometrů jest pokryto zužitkovatelným lesem. To jest téměř 10 procent celé země. Leč jenom 25 procent zalesněné oblasti jest vědecky prozkoumáno, jenom 30 procent jest

zpřístupněno pro hospodářství. Zamýšlí se zvýšiti výrobu do roku 1933 na 820.000 krychlových metrů řezného dříví a 855.000 krychlových metrů stavebního dříví ročně. Výroba pražců má býti zvýšena na 300 procent, produkce dvojitých pražců na 200 procent nynější výroby. Lesy, předané „Kombinátu severní námořské cesty" (karské expedici) k vykořisťování a obhospodařování na Jeniseji, dodávají ročně 1,2 miliony krychlových metrů vývozního dříví. Pokrývají plochu asi 1,145 milionů hektarů. K tomu přistupují ještě dosud téměř neznámé lesy v angarském obvodu. Odhaduje se, že tato oblast bude ročně dodávati 6 milionů krychlových metrů vývozního dříví. Celkem tedy může karská expedice — nejprve na papíře — dodati do obchodu 7,2 milionů krychlových metrů vývozního dříví ročně. Jde tu o smrk, modřín, sibiřský cedr, břízu, sibiřskou jedli, topol, osiku, olši a jasan. Je potřebí nových pil, jež jsou z části již budovány.

Celuloid-papírový kombinát bude zřízen v minusinském okresu — ročně má býti vyrobeno 20.000 tun papíru, 20.000 tun buničiny a 10.000 tun dřevěných látek. Kromě toho, bude vyráběna kalafuna a terpentinový olej.

Dřevo-chemický kombinát v Barnaulu bude vyráběti 40.000 tun. Kromě toho pracuje továrna na papír v Novosibirsku.

Úplně nová produkce vyplývá z objevu jakéhosi inženýra, jenž zjistil jedině v sibiřských řekách se vyskytující plavuň (nelgeozia) a při tom objevil, že z této plavuně lze vyrobiti výborný papír. Zamýšlí se zříditi na obském systému několik takových továren na papír.

Konopí a len: 7 procent sibiřského lnu přichází

ze Sibiře. Výroba bude v příštích letech neobyčejně zvýšena.

Med je rovněž důležitým sibiřským výrobkem. Specialitou je divoký med, dobývaný z pařezů v lese. Sotva lze odhadnouti množství léčivých bylin a jahod, jež rostou v sibiřských lesích. Brusinky, ostružiny, borůvky a klukvy se vyskytují v tajze v obrovských množstvích.

Kožešiny: přivedly Sibiř na světlo světa. Kožešina byla sibiřským zlatem ještě dříve, než bylo známo, že se v zemi vyskytuje také červené zvonivé zlato. Sovětský svaz stojí vedle Kanady a Aljašky v čele obchodu kožešinami celého světa. Hranostaj, červená, modrá a bílá liška, rys a kuna, rosomák, mýval, svišť, bobr, norek, veverka a také sob jsou dodavateli kožešin. Nesmíme zapomínati ani na jezevce, tchoře a vlka. Sobol, nejdrahocennější ušlechtilá kuna, téměř úplně vymizel, byl vyhuben; roku 1910 odhadováno množství sobolů na Sibiři ještě asi na 40—50.000 kusů. V témž roce uloveno 8.000 sobolů. Úlovek hranostajů činil tehdy ještě 80.000 kusů. Veverky byly pobity po milionech, celkem asi 4 miliony kusů. Vlků 12.000, medvědů 2.000, tchořů 50.000, lišek 20.000.

Na lipské jarní aukci v březnu 1929 vystaveno kožešin v hodnotě 4,4 milionů dolarů, prodáno za 3,6 milionů. Stoupnutí ve srovnání s aukcí kožešin v září 1928 činilo více než 50 procent. Prodáno 1,061.021 kusů. Z toho 384.446 kusů popelek, 85.798 bílých tchořů, 53.292 hranostajů, 2.320 bílých lišek, 595 vlků. Téměř všecky tyto sovětské kožešiny pocházejí ze Sibiře a z Jakutska. Nepatrný zlomek ze severní gubernie Archangelsku a z Karelska.

S velkou energií přikročeno také k zřizování farem

kožešinatých zvířat. Podobně jako sobí farma na ostrově Kolgujevu, jsou zřizovány také jiné ostrovní farmy. To se děje tak, že na obyvatelných ostrovech Ledového moře jsou usazena určitá kožešinatá zvířata. Moře je plotem! Za hlídače jsou vyučeni Samojedi, podřízení dozoru odborníka, jenž dohlíží na závod a vede jej. V Dálném východě, v Tichém oceánu jest již celá řada takových farem v nejlepším rozkvětu. Jsou tam pěstována nejen kožešinatá zvířata, nýbrž i tuleni a mroži. Zvláště důležitý je fakt, že se roku 1929 na ústřední farmě u Moskvy po prvé podařilo dosáhnouti rozmnožování sobolů ze Sibiře a Kamčatky. Tím je vyvráceno tvrzení, že ve farmách nelze docíliti rozmnožení sobolů.

A konečně průmyslový aparát: roku 1922—23 bylo na Sibiři celkem 154 průmyslových závodů, celkem s 34.000 dělníky. Závody domáckého průmyslu čítaly roku 1926—27 okrouhle 94.000. Základní kapitál 79 milionů rublů v roce 1924—25 bude v hospodářském roce 1929—30 činiti již 135 milionů.

Zásobování železem má býti zvýšeno z 1 pudu na 3 pudy na hlavu. Počet dělníků má býti rozmnožen okrouhle na 100.000. Dvě výrobní odvětví mají býti v čele: výroba zemědělských strojů a uhelný a ocelářský průmysl. Po nich má následovati textilní průmysl. Před válkou tu byly jen dvě malé továrny na zemědělské stroje. Roku 1924 otevřeny dvě nové velké továrny.

„Sibiřská továrna zemědělských strojů" u Omsku dodávala roku 1928—29 7.000 mlátiček, 13.000 strojů na čištění obilí a 8.000 jiných strojů. „Rudý oráč", druhá továrna, vyrobila 70.000 pluhů, 40.000 bran a 4.000 tun litiny. Sibiřská roční produkce hospodářských strojů má býti zvýšena na 100—110.000

pluhů, 60.000 bran, 5.000 tun litiny pro další zpracování. Leč ani tato výroba nebude ještě krýti spotřebu Sibiře. Neboť se zamýšlí zvýšiti počet rolnických usedlostí z okrouhle 1,3 milionů na 2,4 miliony, a zemědělskou výrobu o 183 procent, chov dobytka o 200 procent, orné hospodářství o 170 procent, a obdělanou osevnou plochu ze 6 milionů hektarů na 15 milionů! Výroba pšenice má býti větší, než je nynější výroba pšenice v celém Sovětském svazu.

Teď však ještě pestrou sibiřskou směs:

V oblasti slavgorodské nedaleko kazakstanských hranic, je zřizována továrna na sodu s roční produkcí 16.000 tun. Továrna na konservy v Ust-Jenisejsk-Portu má vyráběti ročně 600.000 rybích a 100.000 zvěřinových konserv. Které ryby jsou zpracovávány? Sterleď, jeseter, vyza, losos, pstruh, sumec, druhy sledů, omul, nělma, muksun, čir, sig. Kromě toho je organisován také lov bílé velryby (rusky běluga, vědecky delphinapterus beluga) na pobřeží Ledového moře. Běluga dodává kůži na řemínky a sobí otěže. — V Novosibirsku je budována továrna na výrobu různých chemických látek ze smrkového oleje. — V Omsku bude na jaře 1930 zahájena stavba velké vozovky, jež bude míti rozlohu 18 hektarů. — V Omsku bude zřízen také velký mlýn na olej s továrnou na tření barev. — Dokončuje se stavba 7 velkých mlýnů s celkovou výrobou 454.000 tun. — V Kemerově v lučební továrně byly podniknuty úspěšné pokusy vyrobiti antracen vysoké hodnoty. To poskytuje možnost vybudovati sibiřský průmysl na výrobu barev. — Roku 1930 bude na vybudování sibiřského mlékařského průmyslu použito 20 milionů rublů. V pohoří Altaji se roku 1929 po prvé podařila výroba chedar-

ského sýra. Dva vagony byly na zkoušku vyvezeny do Anglie. — Sibiřská továrna na slaninu v Bijisku vyvezla roku 1929 po prvé vagon slaniny do Anglie. — V Novosibirsku byla roku 1929 předána provozu druhá továrna na obrábění rudy. Je tu dobýváno denně 5.000 tun olověných rud. Tento závod náleží k riderskému kombinátu barevných kovů.

To byl krátký pohled do sibiřské statistiky. Jenom zlomek této statistiky, jen mizivá část její tu byla citována.

BĚH O ZÁVOD S AMERIKOU.

Závodění s Amerikou ovládá západní svět. Závodění může býti velmi krásné a blahodárné. O závodění měšťácké Evropy se světem Wallstreetu a Hollywoodu to nelze bohužel tvrditi.

Amerika je trumf, heslo a systém. Má-li něco to, co se nejstrašnějším slovem přítomnosti nazývá „tempo", je to americké. Každé řádění je americké ve světě představ západu: zuřivá jízda autem stejně jako stavba mrakodrapů. O druhém řádění, o vykořisťování dělníka, zničení všeho, co uplynulé doby označovaly jako lidské, se rádo nemluví. Jediný cestopis z nekonečného řetězu knih o Americe nám ukázal, s jakým rájem závodíme.

Při těchto závodech jsou dvě oběti: pracující člověk a příroda. Oba jsou jen objektem. Subjekty sedí v Palm Beach nebo v Cannes.

Před dvěma sty lety přišli otcové yankeeů do lovišť Vinnetouových a Mitahasových. Byla zničena rasa a vzniklo otroctví, jež nemá rovného. Vidíme stále jen Woolworth-building. Sochy svobody již nelze užíti ani k reklamním účelům. Nový svět jest jen konečnou tečkou a snad ještě vykřičníkem starého. Kromě toho dodává číslice mrakodrapů, rekordní číslice bohatých lidí, sebevražd, zločinů, lidí, zmírajících hladem, bursovních krachů, skladišť zlata ve sklepech bank, akciových balíků, zájmů, sfér, vlivu a automobilových závodů. Každý rekord je obchod. I rekord sebevražd. A teprve rekord přírodního bohatství. Pumový obchod v nejvlastnějším smyslu slova. Viz Mexiko, Nicaragua a Haiti.

Před třemi sty lety přišli kozáci na Sibiř. Nevyhladili žádné rasy. Upadli sami do bezpříkladného otroctví, ačkoliv si to uvědomili teprve po dvou stech letech. Byli otrokáři v malém. Nic více. A když otroci povstali, stali se i jejich trýznitelé svobodnými. Je to zvláštní, ale pravdivé. Lidé viděli stále jen katorgu. Čtli stále jen Dostojevského vzpomínky z mrtvého domu. Nebylo to jinak možno a bylo to tak dobře. Sibiř byla protějškem Ameriky, — již tehdy. Tam řinčela bursa, tady řinčely okovy. Bursa vydrancovala díl světa. Okovy zatarasily bránu k druhému dílu. Amerika byla vražděním vyburcována, vystřelena do dějin. Sibiř spala — až do včerejška.

Bylo to asi její štěstí. Dějiny jdou svou vlastní cestou, bez náhody, podle přísného zákona, jenž se jen každé hodiny zřejmě neprojevuje. Nový svět neleží na druhé straně Atlantického oceánu.

Nový svět není před námi, nýbrž za námi. My jsme to jenom nevěděli. Běželi jsme s tváří k západu, o závod. S falešným soupeřem. Je na čase, abychom se obrátili. Na východ. Máme bohužel otřelé latinské přísloví o světle, jež vzniká na východě. Je tam již ovšem dávno světlo. Na Sibiři každý den asi o pět hodin dříve než u nás. Brzy tam bude o pět let světleji. Slunce vyšlo již téměř před třinácti lety na pravém místě.

Běžíme zatím stále ještě o závod. Ještě jedna světelná reklama, ještě jedny běhuté schody, ještě jeden nadsaxofon, ještě jeden patent zvukového filmu, ještě jedna americká účast na akciové společnosti X. a Cie! V posledním případě končí závod většinou ve prospěch druhé strany. Běžíme stále ještě o závod. V každém oboru: od prostituce až k stavbě nových kostelů. Máme na skladě černochy a kuli. Do-

konce s příjemnou vlastností, že mají bílou pleť. Tak pohodlná je Evropa. Člověk by tomu ani nevěřil.

Roku 1893 založili stavební dělníci, pracující na stavbě železnice, kolem místa, kde byl budován most přes Ob, ve stepi Barabě, vesnici. Nazvali ji Alexandrovskem. Roku 1895 přišli za dělníky obchodníci. Městečko, jež vzniklo z vesnice, bylo pokřtěno v Novo-Nikolajevsk. Roku 1897 čítalo pět tisíc obyvatelů, roku 1900 jich bylo již deset tisíc, roku 1910 bydlelo již padesát tisíc lidí ve městě, jež stále ještě nebylo ničím jiným, než vesnicí. Po skončení občanské války, roku 1920, měl Novo-Nikolajevsk šedesát sedm tisíc obyvatelů. Roku 1921 bylo přeloženo sídlo sibiřské vlády, „Sibrevkomu" (sibiřského revolučního komitétu) z Omsku do Novo-Nikolajevsku. Počet obyvatel stoupl do 1923 na sedmdesát šest tisíc. Roku 1926 bylo shledáno, že jméno města se již nehodí k době. Dostalo třetí jméno, jež mu již nebude odňato. Nazváno Novosibirskem, „novosibiřským". Není staré Sibiře, není starého „Sibirsku", jenž by se měl k novému asi jako Nový York k Yorku. Novosibirsk je nová Sibiř. Takřka vzorek.

Roku 1926 mělo město stodvacet tisíc obyvatel. Roku 1929 odhadován počet obyvatelstva okrouhle na stopadesát tisíc. To jest americké tempo. V Novosibirsku není ovšem hliněných chatrčí, topících se v bahně vedle mrakodrapů ze skla, oceli a mramoru. Hned vedle nádraží vyrůstá město dělnických obydlí ze země. Nádraží je staré a malé. Ale obytné domy dělníků jsou velké a vzdušné. Na Obu! Nejsou určeny pro parádu a nejsou to Potěmkinovy vesnice, cestující s volnými lístky Hapagu nebo Lloydu, kteří si prohlížíte jen nadpotěmkinovské americké fasády,

protože by vás to, co je za nimi, mohlo rozčiliti! Americké tempo? Spokojíme-li se hodinkami, pak ano! Leč je to spíše všecko jiné, než Amerika.

Chicago vzrostlo v sotva sto letech v milionové město. Před tím se na březích Michiganského jezera rozkládala prérie. V Chicagu rostou ještě stále věže bohatství do nebe. Jsou tu stále ještě hliněné chaty nejmenovaných a nepočítaných set tisíc vedle paláců. V Novosibirsku není Floptownu. To je městská čtvrť v Chicagu.

V sibiřském hlavním městě jsou také mrakodrapy. Nejsou tak vysoké, jak se v první chvíli zdá, neboť zvedají se ze stepi, ve volném poli, lemují ulice, bulváry, sibiřské délky a ruské šířky. Jsou z oceli, betonu a skla. Architekti studovali v Německu. Staví: „Palác práce", „Palác sibiřských družstev", „Palác novosibiřského ústředního obchodního domu", jenž obsahuje zároveň hotel, restauraci a sibiřské státní nakladatelství, staví klub železničářů, klub zaměstnanců, kino, jež bude zároveň palácem kultury. Vedle starých dřevěných domků stojí mohutné betonové bloky. Ale není tu sluhů, ani ulice miliardářů, ani předměstí bídy. Z prostého důvodu: není tu miliardářů, ba ani mizerných milionářů, není tu v tomto městě vůbec měšťáctva. Jenom dělníci a zaměstnanci, jenom pracující. Staví se to, co všichni pracují: byty, budovy pro státní a hospodářský aparát. Staví se podle pevného plánu. Na základě usnesení, schůzí. Pozemkoví spekulanti jsou tu neznámí. Spekulanti stavebním materiálem jsou neznámí. Továrníci skla: odstraněni. Stavba ulic je věcí městského sovětu. Architekti jsou placeni státem. Plány jsou nejnovější a nejpraktičtější. Hesla jsou hygiena, technika, rychlost, všecko pro dělníka! To není Amerika!

Proč myslíme na Sibiři stále na Ameriku? Protože

je sousední zemí? Ovšem že je Amerika sousední zemí. Jakutskem k Beringově úžině — a pak na Aljašku! Což Aljaška nenáležela kdysi k Rusku? Což-pak Aljaška není americkou Sibiří? Kožešiny, dříví, nerosty, zlato, sobi, Eskymáci, řeky, pohoří, nesmírná území a žádní lidé. Druhá Sibiř. Kanada je jiná. Tak myslí Sibirjak. Leč Aljaška, Amerika: dříví, zlato, elektřina, chov sobů, lov medvědů, sobolina...

Panenská půda. Místo pro miliony lidí. Poklady, jež čekají na zlatokopy, kteří jich dobudou. Země pro pionýry, země kolonistů. Loviště bez hranic: Amerika a Sibiř.

Započalo závodění, jež nemá sobě rovného. Není to závodění mezi národy, není to závodění mezi zeměmi, není to závodění mezi kontinenty. Není to konkurenční boj o dividendy a procenta. Dvě zásady, dvě myšlenky, z nichž jedna již myšlenkou není, jsou soupeři v tomto boji: kapitál a práce.

První pětiletí velkého díla socialistické výstavby ve Svazu socialistických sovětských republik jest již z polovice dokonáno. Gigant právě teprve pozvedl ruku. Pohnul teprve jednou nohou, aby vykročil. Nic nezničí a všeho dobude. Prérie nebude vypálena. V písečných pouštích nezemře nikdo žízní. Železnice, ulice, silnice a šachty nebudou již zřizovány na prách-nivějících kostech.

Druhé pětiletí spatří jinou zemi. Stroje, továrny, dráhy, automobily, létadla, statky dosud nebývalých rozměrů: to vše náleží gigantovi. Pozvedl druhou paži a kráčí již, a každý krok je desítiletím.

Třetí pětiletí! Pozná soupeř, kdo tu vítězí? Neobrátí se, jako již před lety, aby dal běžci podle sebe proběhnouti, a aby jej pak zákeřně zavraždil? Kdo může pochybovati o tom, že tento plán leží na

zeleném stole Velkého generálního štábu minulosti, jež se chce vraždou a přepadením brániti budoucnosti, jíž přece nemůže uniknouti?

Třetí pětiletí. Přinese číslice, znamenající nové století. Číslice, jež porazí Ameriku. Champion bude poražen! Gigant bude ještě mladší než v den, kdy zahájil své dílo.

Není pochyby o tom, kdo zvítězí ve velkém závodu. Žádný atentát nesrazí vítěze k zemi. Měli bychom však věděti, že tady, kde kdysi carův kozák se ohánět nahajkou, vzniká nová Amerika. Amerika bez nabobů a bez pokrytectví, bez Morgana a bez opičího procesu, bez Wallstreetu a elektrického křesla.

Svoboda, kterou kdysi Evropou unavení hledali za velkou vodou, je za horami Uralu.

Svoboda pracujícího člověka, svoboda přírody, svoboda tvoření: nemůže v úseku lidských dějin, jejž prožíváme, býti nikde větší, než v Sovětském svazu. Nemůže býti nikde větší, než za pohořím Uralu, na

SIBIŘI.

KNIHY O SIBIŘI.

Amundsen R., Nordostpassagen. Maudfaeren langs Asiens Kyst. (Severovýchodní pasáže. Plavba „Maud" podél asijského pobřeží.) Berlín, Oslo 1921.

Auhagen, Zur Besiedlung Sibiriens. (Ke kolonisaci Sibiře.) Berlín 1902.

Becker G. W., Die Entdeckung von Sibirien. (Objevení Sibiře.) Jena 1813.

Boldyrev V. a Skurský F., Sibirskij kraj v cifrach. (Sibiřská župa v číslicích.) Sibkrajizdat. 1925.

Boris A. A., U Samojedov. Ot Piněgy do Karskovo morja. (U Samojedů. Od Piněgy do Karského moře.) Petrohrad 1907.

Byhan A., Die Polarvölker. (Polární národy.) Lipsko 1909.

Cleinow G., Neu-Sibirien. (Nová Sibiř.) Berlín 1928.

Daya W., Russisch-Asien als deutsches Wirtschaftsziel. (Ruská Asie jako německý hospodářský cíl.) Mnichov 1918.

Dancworth P. W., Sibirien und seine wirtschaftliche Zukunft. (Sibiř a její hospodářská budoucnost.) Lipsko 1921.

Donner, Kai, Bei den Samojeden in Sibirien. (U Samojedů na Sibiři.) Štutgart 1926.

Dostojevský F. M., Zápisky z mrtvého domu.

Ekonomičeskaja geografia Sibiri. (Hospodářský zeměpis Sibiře.) Red. A. A. Anson, Novo-Sibirsk 1928.

Expeditions suédoises de 1876 au Yenissei, traduit du suédois par F. Schulthess. (Švédské výpravy z r. 1876 na Jeniseji.) Upsala 1877.

Findeisen Hans, Reisen und Forschungen in Nordsibirien 1927 bis 1928. (Cesty a badání v severní Sibiři v roce 1927 až 1928.) Berlín 1929.

Finsch O., Reise nach West-Sibirien im Jahre 1876. (Cesta do západní Sibiře roku 1876.) Berlín 1879.

Fischer Joh. Eb., Sibirische Geschichte von der Entdeckung Sibiriens bis auf die Eroberung dieses Landes durch die russischen Waffen. (Sibiřské dějiny od objevení této země až po její dobytí ruskými zbraněmi.) Petrohrad 1768.

Gmelin I. G. v., Reise durch Sibirien 1733—43. (Cesta Sibiří 1733—43.) Göttingen 1751.

Guins G., Siberia, Allies and Koltschak. (Sibiř, spojenci a Kolčak.) Peking 1921.

Handbuch Geografisches, zu Andrees Handatlas. (Zeměpisná příručka k Andreově příručnímu atlantu.) Lipsko 1895 a nová vydání.

Haviland, Maud D., A Summer on the Yenissei. (Léto na Jeniseji.) Londýn 1915.

Hiekisch Carl, Die Tungusen. Eine ethnologische Monographie. (Tunguzové. Etnologická monografie.) Petrohrad 1879.

Iden-Zeller O., Zwölftausend Kilometer durch Sibirien. (Dvanáct tisíc kilometrů napříč Sibiří.) Lipsko 1914.

Iden-Zeller, Anita und O., Der Weg der Tränen. (Cesta slzí.) Lipsko 1924.

Jakutija v „Našom Sojuzu" pod red. S. S. Krizova. (Jakutsko ve sbírce „Náš svaz.") Moskva 1929.

Javorský V. J. a Bulov P. J., Le bassin jouillier de Kouznetsk. (Kuzněcká uhelná pánev.) Leningrad 1927.

Johann A. E., 40.000 Kilometer! Eine Jagd auf Menschen und Dinge rund um Asien. (40.000 kilometrů.

Honba na lidi a věci kolem Asie.) Berlín 1929. (Protibolševické.)
Ivanov Vsj., Partizanskie povjesti. (Partizánské povídky.) Moskva 1928.
Kapherr E. v., Die Ansiedler in Sibirien. (Osadníci na Sibiři.) Lipsko 1923.
Kažincev D., Čujisky trakt v Mongoliji. (Čujiský trakt do Mongolska.) V „Novém Vostoku" 1925, seš. 8—9.
Kennan Georg, Sibirien! (Sibiř!) Berlín 1890.
Krasny J., Sibirien. (Sibiř.) Berlín 1925.
Lavrov V. M., Budušče je Sibiri. (Budoucnost Sibiře.) Novosibirsk 1926.
Lesshaft E., Das Karische Meer als Seeweg nach Sibirien. Annalen der Hydrografie. (Karské moře jakožto námořní cesta na Sibiř. Hydrografické anály.) 1914.
Lux H., Briefe aus einem Todtenhause. (Dopisy z mrtvého domu.) Magdeburg 1891.
Mecking L., Die Polarländer. Allgemeine Länderkunde. (Polární země. Všeobecná zeměvěda.) Lipsko 1925.
Middendorf A., Sibirische Reise. (Sibiřská cesta.) Petrohrad 1859.
Mjezov V. J., Sibirskaja bibliografija. (Sibiřská bibliografie, ve všech řečech.) Petrohrad 1903.
Molodych L. F., Vodnije puti vostočnoj Sibiri. (Vodní cesty východní Sibiře.) Irkutsk 1926.
Nansen Fridtjof, Sibirien, ein Zukunftsland. (Sibiř, země budoucnosti.) Lipsko 1914.
Nordenskjöld A. E. v., Die wissenschaftlichen Ergebnisse der Vega-Expedition. (Vědecké výsledky výpravy Vegy.) Lipsko 1883.
Nordenskjöld A. E. v., Die Umsegelung Asiens und Europas auf der Vega. (Obeplutí Asie a Evropy na Veze.) Lipsko 1881.

Obručev V. A., Geologie von Sibirien. (Sibiřská geologie.) Berlín 1926.

Parfenov P. S., Graždanskaja vojna v Sibiri. (Občanská válka na Sibiři.) Moskva 1925.

Patkanov S. K., Spisok narodnostěj Sibiri. (Soupis národností na Sibiři.) Petrohrad 1923.

Patkanov S. K., Irtyští Osťaci a jejich lidová poesie. Petrohrad 1900.

Petermann A., Geografische Mitteilungen. (Zeměpisný věstník.) Ročníky 1870—1880.

Pohle Richard, Sibirien als Wirtschaftsraum. (Sibiř jako hospodářský prostor.)

Radlov V., Aus Sibirien. Lose Blätter aus dem Tagebuch eine Linguisten. (Ze Sibiře. Volné listy z deníku jazykozpyta.) 2 svazky. Lipsko 1884.

Rybin S. A. a Scholtz F. A., Severnij Morskoj Puť iz Jevropy k Usťjam Obi i Jeniseja. (Severní námořská cesta z Evropy k ústím Obu a Jeniseje.) Novo-Nikolajevsk 1924.

Schleusing G. As., Neuentdecktes Sibyria oder Sieweria, worinnen die Zobeln gefangen werden. (Nově objevená Sibyria neboli Sieveria, kde jsou loveni soboli.) Štětín 1690.

Schultz A., Sibirien, eine Landeskunde. (Sibiř, zeměvěda.) Vratislava 1923.

Šumjacký I. B., Turuchanka. (Ze života vypovězenců.) Moskva 1925.

Scholz F. A., Severnij Morskoj Puť i jevo značenije vo vnešněm tovaroobněnje. (Severní námořní cesta a její význam pro zahraniční obchod.) Omsk 1921.

Sibirskaja encyklopedija. (Sibiřská encyklopedie.) Moskva 1927.

Sibirjakov A., Zur Frage der äusseren Verbindungen Sibiriens mit Europa. (K otázce vnějších spojení Sibiře s Evropou.) Curych 1910.

Sievers W., Asien. Allgemeine Länderkunde. (Asie. Všeobecná zeměvěda.) Lipsko 1904.

Stolypin P. A., Die Kolonisation Sibiriens. (Kolonisace Sibiře.) Berlín 1912.

Sibkraj Sovnarchoz. (Sibiřská župní lidověhospodářská rada): Perspektivnije plany rozvitija sibirskoj promyšlenosti po otdělnym okrugam (Perspektivy plánů vývoje sibiřského průmyslu podle jednotlivých okresů). Novo-Nikolajevsk 1925.

Sibirskije ogni. (Sibiřské ohně.) Časopis pro literaturu umění a vědu. Novosibirsk Sibkrajizdat od roku 1921.

Suess E., Das Antlitz der Erde. (Tvář země.) 3 svazky. Vídeň-Lipsko 1885—1909.

Toeppen Hugo, Die Doppelinsel Novaja Zemlja. Geschichte ihrer Entdeckung. (Dvojitý ostrov Novaja Zemlja. Historie jejího objevení.) Lipsko 1878.

Toll Ed. a Emmy von, Die russische Polarfahrt der „Zarja" 1900—1902. (Ruská polární plavba „Zarji" 1900—1902.) Berlín 1909.

Vereščagin V. J., Očerky Altaja. (Črty z Altaje.) Novosibirsk 1927, illustrované vydání.

Williams A. R., Soviet Russia and Siberia. (Sovětské Rusko a Sibiř.) Chicago 1919.

Wirth Albr., Geschichte Sibiriens und der Mandschurei. (Dějiny Sibiře a Mandžurie.) Bonn 1899.

Volkswirtschaft der UdSSR. (Národní hospodářství SSSR.) Různé sešity ročníků 1927, 1928, 1929.

Ot Urala do velikovo okeana. (Od Uralu k velkému oceánu.) Putovoditel po Uralu, Sibiri i Dálnomu vostoku. (Průvodce po Uralu, Sibiři a Dálném východě.) Moskva 1928.

Po rjekam Sibiri. Zap. Sib. Gos. Rječ. Par. (Po řekách Sibiře. Západosibiřská státní říční paroplavba.) Novosibirsk 1926.

Očerky Altajskovo Kraja. (Črty z altajské oblasti.) Barnaul 1925.

RSFSR. — Irkutský plán. Gub. Kom. (RSFSR. — Irkutská guberniální plánová komise.) Problemy kapitalnovo strojitělstva vostočnoj Sibiri. (Problémy celkové výstavby východní Sibiře.) Irkutsk 1926.

Zabel R., Durch die Mandschurei und Sibirien. (Mandžurskem a Sibiří.) Lipsko 1902.

Tento seznam knih nečiní nároku na úplnost. Má sloužiti jedině orientaci a obsahuje proto jen nejdůležitější díla neobyčejně obsažné literatury o Sibiři.

OBSAH:

Předmluva 5
S »Krasinem« Ledovým mořem 9
Dobytí Sibiře 16
Pozor! Zde radio Dickson! 38
Sibiř na obzoru 47
Port Igarka, přístav velké naděje . . . 59
Schůze v pralese 68
Tajga 79
Dudinka, sibiřský Cardiff 86
Platina 99
Jenisejská horečka 104
Sibiřští Indiáni 117
Tunguzská legenda 135
Na jih 137
Zlato 147
Konec s nekonečností 159
Severní námořská cesta 169
Setkání 193
Krátký pohled na statistiku 207
Běh o závod s Amerikou 219
Knihy o Sibiři 225

SEVERNÍ LEDOVÉ MOŘE
FINSKO
KARELIE
Rybář.o
Murmansk
Poloostrov
KOLA
Barentském
Svjatoj Nos
M. Kanin
Ladožské
LENINGRA
Novgorod
Archangelsk
Mezeň
Kolgujev
NOVAJA ZEMLJA
KARSKÉ
MOŘE
Vajgatš
Chabarovo
Pol Samojedský
Severní Země
O. Ujedinajivja
O. Tajmyrský
M. Čeljuskinův
Nová Sibiř
Bennetův
Tajmyrský
Tajmyrské jezero
poloostrov
Chatanga
Anabara
Olenek
Jana
Indigirka
Kolyma
AUTONOMNÍ
REPUBLIKA
JAKUTSKÁ
Vologda
Moskva
Ivanovo
Kotlas
Sev. Dvina
Pečora
Obdorsk
Žel. obský
Ust
Dudinskoje
Norilsk
Jgarka
Turuchansk
Nižnij Novgorod
Vjatka
Sosva
Berezov
Kazaň
Penza
Kama
Perm
URALSKÁ
OBLAST
Irtyš
Ob
Volha
Saratov
Samara
Sverdlovsk
Tobolsk
Sibir
Ufa
Orenburg
Čeljabinsk
Tjumen
Tobol
Kurgan
Ural
Tara
Omsk
Talarskaja
Step
Kirgizská
KASPICKÉ
JEZERO
SIBIŘ
Narym
Tomsk
Jenisejsk
Jenisej
Verchně Imbackoje
Podkam. Tunguskoje
Kamen Tunguzka
Horní Tunguzka
Dolní Tunguzka
Viljuj
Lena
Jakutsk
Aldan
Vitim
Bodalbo
Pohoří Stanovoj
VÝCHODU